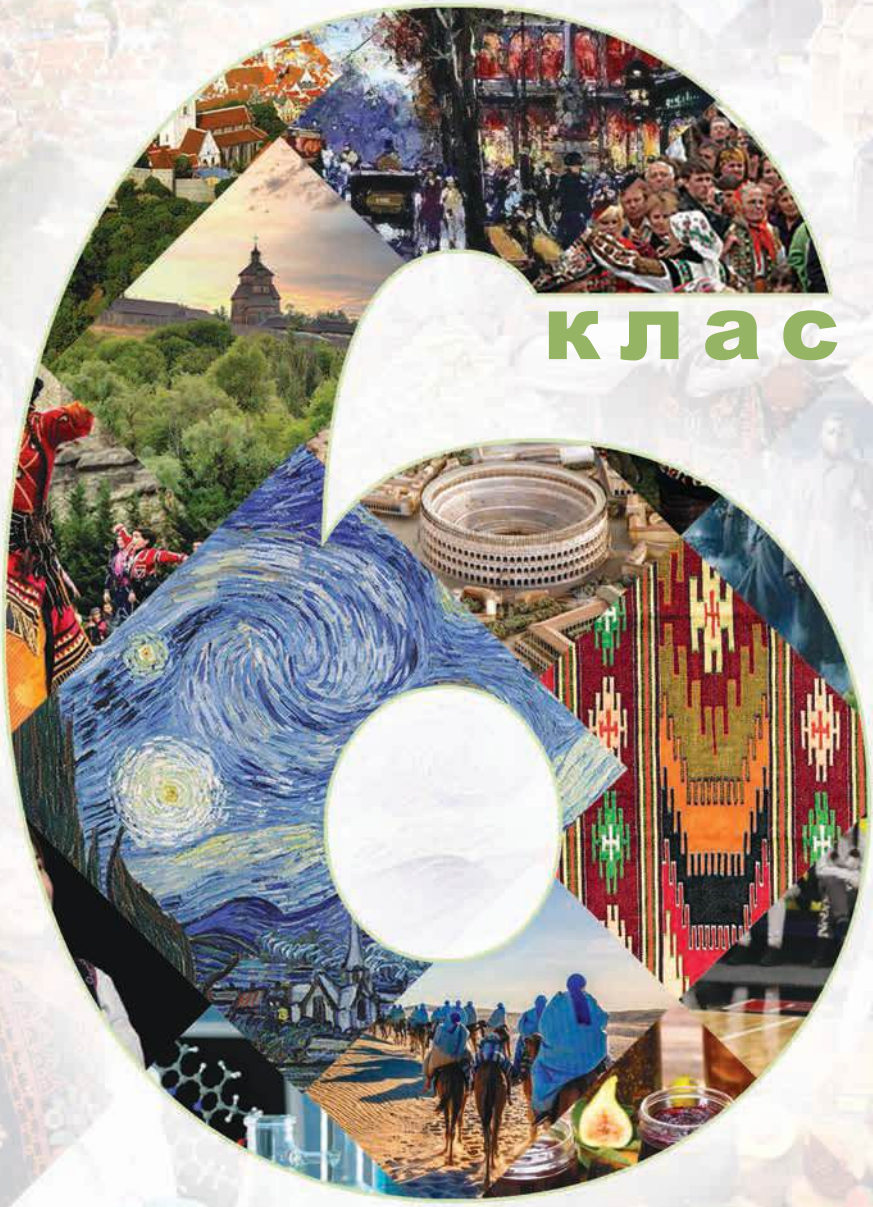
Нова українська школа

Анастасія Онатій, Тарас Ткачук

Українська мова

6 клас

ІМЕННИК

ХТО?

учениця

КРАСУНЯ

ЛЮДИНА

ДІВЧИНА

ЩО?

ПОДРУГА

ЯКА?

КМІТЛИВА

МИЛА

ВВІЧЛИВА

ГАРНА

ПРИКМЕТНИК

ХТО? ЩО? ЗАЙМЕННИК

НІХТО

ЯКАСЬ

БУДЬ-ХТО

ВОНА

ЧИСЛІВНИК

КІЛЬКА?

КІЛЬКА

СКІЛЬКИ?

КОТРА?

ДВІ

НАД

НА

З-ПОМІЖ

ЧЕРЕЗ

ПРИЙМЕННИК

ДІЄСЛОВО

ЩО РОБИТЬ?

БІЖИТЬ

РУХАЄТЬСЯ

МЧИТЬ

КВАПИТЬСЯ

ПЕРЕСУВАЄТЬСЯ

ТІКАЄ

ПОСПІШАЄ

ПРИСЛІВНИК

КУДИ?

ДОДОМУ

КОЛИ?

УВЕЧЕРІ

ПІЗНО

НАВІЩО?

ЛЕЛЕ

ОВВА

ВИГУК

АГОВ!!!

І

ТА

МОВИ

АБИ

ЯК... ТАК І...

СПОЛУЧНИК

НЕ ТІЛЬКИ, А Й

БО

АБО

ЧАСТКА

АВЖЕЖ

ОСЬ ТАК

ЯКРАЗ

НІБИТО

ТАКИ

БОДАЙ

Анастасія Онатій
Тарас Ткачук

Українська мова

ПІДРУЧНИК ДЛЯ 6 КЛАСУ
закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2023

УДК 811.161.2(075.3)
О-58

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 08.03.2023 № 254)

ВИДАНО ЗА РАХУНОК ДЕРЖАВНИХ КОШТІВ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Підручник створено за Модельною навчальною програмою
«Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти
(автори: Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.).

Онатій А. В., Ткачук Т. П.

О-58 Українська мова : підручник для 6 кл. закладів загальн. середн. освіти / А. В. Онатій, Т. П. Ткачук. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2023. — 288 с. : іл.

ISBN 978-966-10-6937-3

Зміст підручника відповідає Державному стандарту загальної середньої освіти та Модельній навчальній програмі «Українська мова. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.).

Для учнів та учениць 6 класу.

УДК 811.161.2(075.3)

Завантажуйте безкоштовний інтерактивний додаток, використовуючи детальну інструкцію, за покликанням:
https://edodatok.com/6937-3_ukrmova6/

Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

ISBN 978-966-10-6937-3

© А.В. Онатій, Т.П. Ткачук, 2023
© Навчальна книга — Богдан, виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2023

На вас чекають такі рубрики:

 — завдання для обговорення, роботи в групах, проєкти;

 — завдання підвищеної складності;

 — завдання з використанням інтернету, медіа-, відео-, аудіоресурсів (рекомендовано для виконання в класі);

 — теоретичний матеріал;

 — ключ до вправи.

Минулого року четверо п'ятикласників і п'ятикласниць із різних країн зустрічалися на етнофестивалі в Києві. Девід прилетів зі Сполучених Штатів Америки. Гійом подолав складний маршрут із Франції. Аґнешка дорóгою з Італії встигла відвідати свою бабусю в Польщі. Божена чекала на своїх друзів у Києві. Тепер усі вони стали шестикласниками й шестикласницями.

Цього року ми познайомимося з їхніми родинами.

КРАСА І БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1

УРОКИ 1-3 КРАСА ЗВУЧАННЯ ТА БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У цьому параграфі ти пригадаєш, що таке

- милозвучність;
- синонімія;
- риси української мови.

1 **Прочитай** діалог. **Дай** відповіді на запитання.

— Привіт, Аґнешко! Як справи?

— Привіт, Божено! Рада твоєму повідомленню. У мене все добре. Чекаю тебе в гості на осінні канікули в Мілані. Я навіть уже почала вивчати українську.

— О, супер! Правда? Я знайшла тобі гарні ***подка́сти***!

— А я сьогодні намагалася прочитати блог твоєї мами Олі. Мені ще складно, але я сподіваюся, що ти мені допоможеш. Скинь подкасти на пошту мого тата leo@gmail.com.

— Домовилися!

Завдання

1. Назви́ учасниць діалогу.
2. Чому Аґнешка почала вивчати українську мову?
3. Яку подорож обговорюють подруги?
4. Зроби припущення про те, як звати тата Аґнешки. Чому ти зробив / зробила такий висновок?
5. З'ясуй значення виділеного слова. Які ще види матеріалів для вивчення мов ти знаєш?

2 **Проаналізуй** статті з тлумачного словника, які знайшла Аґнешка. **Випиши** зі значень слів ***краса*** й ***багатство*** ті, які можуть стосуватися мови.

Краса́, и, ж.р.
1. Властивість чогось гарного, прекрасного.
2. Те саме, що окраса.
3. Гарна, приваблива зовнішність.

Бага́тство, а, с.р.
1. Велике майно, цінності, гроші.
2. Велика кількість, багатоманітність.
3. Щось дуже цінне, важливе, значне.

За 20-томним тлумачним словником української мови (https://edodatok.com/el/1869/)

3 **Прочитай** статтю з блогу Ольги (мами Божени). За поданим зразком **зроби** висновки про те, які з наведених особливостей вказують на красу мови, а які — на багатство.

Зразок *Спрощення в групах приголосних вказує на красу української мови, адже це правило робить мову приємнішою на слух.*

Ольга
блогерка

Особливості української мови

1. Велика кількість синонімів.
2. Чимало слів є багатозначними.
3. Фразеологічний словник містить понад 50 тисяч одиниць.
4. Більшість слів утворена за моделлю «приголосний / голосний / приголосний / голосний...»
5. Чергування ***у/в, і/й, з/зі/із*** *(плавати* ***в*** *озері).*
6. В українській мові близько двох мільйонів термінів.
7. Спрощення в групах приголосних *(честь — чесний).*

4 **Проаналізуй** слова-асоціації, пов'язані з українською мовою. Використовуючи інформацію з попередньої вправи, **поясни** будь-які три слова за поданим зразком.

Зразок *На мою думку, українська мова* **милозвучна**, *тому що в ній є правила, які допомагають уникати збігу кількох приголосних або голосних звуків. Наприклад, за правилом чергування* ***у/в*** *між двома голосними завжди буде* ***в****: плавала* ***в*** *озері.*

милозвучна | мелодійна | пісенна | багата | різноманітна

5 **Прочитай** текст. **Дай** відповіді на запитання.

Яка мова найкрасивіша?

(1) Суперечки про це точаться між мовознавцями, композиторами й перекладачами.

(2) Французьку мову називають мовою любові й дружби. (3) Німецька мова звучить твердо й переконливо. (4) Грецька подібна до плескоту моря. (5) А от мови народів Сходу музичні й виразні. (6) Наприклад, в'єтнамська має тональність, і кожен голосний звук може бути виголошений у шести варіаціях, які змінять зміст слова.

(7) Дехто стверджує, що найкрасивіша мова для людини – її рідна. (8) А чи можливо справедливо визначити, яка мова наймилозвучніша? (9) Кажуть, такі спроби були. (10) Наведемо два рейтинги мов.

Рейтинг мов за красою звучання	Рейтинг мов за красою письма
1. Італійська.	1. Арабська.
2. Українська.	2. Китайська.
3. Французька.	3. Французька.
4. Турецька.	4. Японська.
5. Англійська.	5. Грецька.

(11) Ці дані не підтверджені. (12) Жодних ***фактів*** про проведення чесної оцінки мов не зафіксовано. (13) Імовірно, це лише ***судження*** якогось вигадливого журналіста. (14) Може, це навіть неправда, або ***фейк***. (15) Деякі вчені-мовознавці пропонують власні критерії, за якими можна порівнювати всі мови.

Завдання

1. Скільки мов згадано в цьому тексті?
2. Яка мова є в переліку найкрасивіших і за звучанням, і за письмом?
3. У якому з рейтингів згадано мову, яка «*подібна до плескоту моря*»?
4. Чому, на твою думку, українська мова потрапила до рейтингу найкрасивіших мов за звучанням?

5. З'ясуй значення слів ***факт, су́дження, фейк,*** запиши в зошит. Добери синонім до одного із цих слів. Можеш використовувати Велику українську енциклопедію *(https://edodatok.com/el/1870/)*.
6. Проаналізуй зразки письма. Який із поданих зразків не згадано в тексті?

японське письмо

грузинське письмо

арабське письмо

6 **Скористайся** інтернетом або іншими довідковими джерелами й перевір наведену інформацію. **Запиши** результати в зошит у формі таблиці за зразком.

Твердження	Правда	Вигадка	Звідки інформація?
1. Українською мовою розмовляє 2 мільйони людей.			
2. В українській мові значення слова залежить від інтонації.			
3. Українська мова є офіційною в п'ятьох країнах.			
4. Українська мова має найкрасивіше письмо з-поміж усіх мов.			
5. Українська мова є державною мовою в Україні.			

7 **Допоможи** Джеймсу (татові Девіда) підготувати рекламу курсів української мови. **Перевір**, чи може бути фейком інформація, наведена на ілюстрації (с. 9). Свою думку **поясни**, використовуючи факти, знайдені в довідкових джерелах або інтернеті. **Заповни** таблицю в зошиті за зразком.

Інформація, яку мені вдалося знайти	Джерело (точний сайт, назва довідника тощо)	Про що свідчить ця інформація?

Джеймс
маркетолог

На зв'язку експерт

Красу української мови зазвичай пов'язують із її здатністю уникати нагромадження звуків одного типу (кількох голосних поспіль або кількох приголосних). У цьому допомагають *правила милозвучності, спрощення в групах приголосних* та інші.

8 **Пригадай**, якого правила стосується вислів-підказка. **Поясни**.

ЛЬВівський Філософ ХВалився СВоїми ДВома Виданнями ТВору «ЦВіт».

9 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

(1) Наприкінці шіс..надцятого століття з'явилася Київська форпос..на лінія. (2) Це були міцні, якіс..ні укріплення. (3) У деяких проїз..них пунктах розташували митниці. (4) Таке поєднання приваблювало не дуже чес..них службовців. (5) Кількіс..ний склад захис..ників форпостів постійно змінювався. (6) Це залежало від нападів зліс..них завойовників.

Завдання

1. Випиши 2 слова, у яких спрощення в групах приголосних НЕ відбулося.
2. Випиши 6 слів, у яких відбулося спрощення в групах приголосних.
3. Запиши слово з лексичним значенням «передня варта, укріплений передовий пункт».
4. Запиши слово з лексичним значенням «система контролю перетину кордону».
5. Знайди й запиши антонім до слова ***початок***.

10 **Прочитай** фрагменти інтерв'ю. **Виконай** завдання.

Ігор Йовичевич, хорват, тренер з футболу

«Чому українці так дивуються, що я вивчив українську мову? Я приїхав в Україну, де офіційною є українська мова. Це повага до країни, у якій ти живеш. Мені подобається українська, вона дуже мелодійна. Я вдячний українцям за терплячість до моїх помилок».

Олена, стилістка

«Я народилася на Херсонщині. Для мене українська мова — це мова мами, батька, бабусі, рідного краю, а ще — це героїчний шлях мого народу. І можливість для нас жити й працювати в рідній країні».

Лариса Масенко, мовознавиця

«Після повномасштабного вторгнення агресора українізація йде стрімко. Ми бачимо, як багато людей переходять з російської на українську мову».

Тарас, військовий ЗСУ

«Тут, на Донбасі, є дуже багато військових, які спілкуються українською, є й ті, що розмовляють російською. Але всі розуміють, що українська мова — це твоя безпека. Коли настає темрява, усі військові намагаються говорити українською, бо це рятує їм життя».

Завдання

1. Запиши в зошиті речення, доповнюючи їх згідно з інформацією в інтерв'ю.

А Іноземця, який вивчив українську мову з поваги до України, звати …
Б Його професія — …
В Військовий висловив думку про те, що українська мова — це …
Г Про причину активного поширення української мови останніми роками говорить …
Д Пов'язує знання мови з можливістю працювати у своїй країні …
Е Професія цієї людини — …

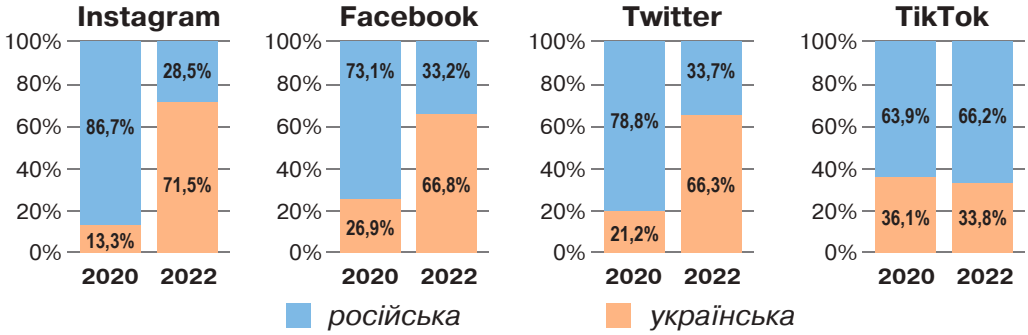
2. Визнач, що спільного є в коментарях пані Олени та пана Тараса. Запиши.
3. Який уривок найкраще ілюструє цей плакат? Свою думку поясни.
4. ***Традиції, боротьба, можливість працювати*** — ці ключові слова найкраще ілюструють думку …
5. Обери двох людей із тих, які давали інтерв'ю, і постав їм по два запитання про українську мову. Запиши ймовірні відповіді.
6. Як ти розумієш значення слова ***українізація***? Поясни, використовуючи зміст однієї із цитат.
7. Обери будь-яке твердження з поданих фрагментів. Запиши, чи погоджуєшся ти з ним. Поясни, використовуючи зразок.

Зразок

Твердження з тексту	*Ігор Йовичевич уважає, що українська мова дуже мелодійна.*
Твоя думка	*Я погоджуюся з цією думкою.*
Пояснення	*Я знаю дуже багато гарних українських народних пісень. Кажуть, що їх більше, ніж пісень іншими мовами.*

11 **Проаналізуй** діаграми, які описують поширення української мови в соціальних мережах. **Виконай** завдання.

Завдання

1. У якій соціальній мережі у 2022-му році найбільше послуговувалися українською мовою?
2. У якій соціальній мережі у 2022-му році найменше послуговувалися українською мовою?
3. У якій соціальній мережі стало менше української мови порівняно з 2020-им роком?

4. У яких соціальних мережах почали більше використовувати українську мову порівняно з 2020-им роком? Чому, на твою думку?
5. У яких соціальних мережах відбувся найбільший «прорив» у переході на українську?
6. Які з цих соціальних мереж використовуєш ти? Якою мовою там спілкуєшся? Чому?

На зв'язку експерт

Багатство української мови пов'язують з тим, що вона має великий запас слів, який дає змогу мовно оформлювати безліч ситуацій: від тонких відтінків особистого спілкування до складних термінів і визначень в офіційній комунікації. В українській мові є багато синонімів: *розумний — кмітливий — тямущий.* Також є значна кількість суфіксів і префіксів, які змінюють відтінок значень: *кіт — котик — котисько.*

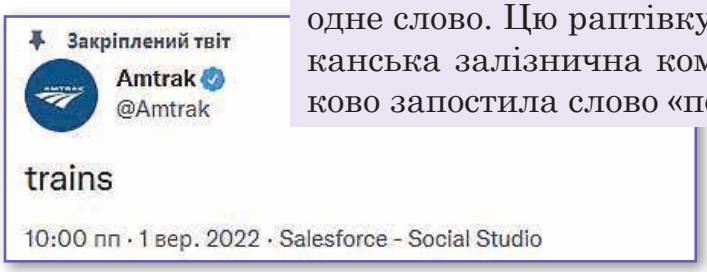
12 **Добери** якомога більше синонімів до поданих слів. За потреби **скористайся** словником.

Великий, гарний, сміливий, ввічливий, говорити, іти.

Словник синонімів української мови
https://edodatok.com/el/1871/

13 **Віднови** порядок фрагментів, щоб утворився зв'язний текст. **Прочитай** його. **Виконай** завдання.

А У твіттері запустили флешмоб, у якому відомі люди та компанії публікують лише одне слово. Цю раптівку розпочала американська залізнична компанія, яка випадково запостила слово «потяги».

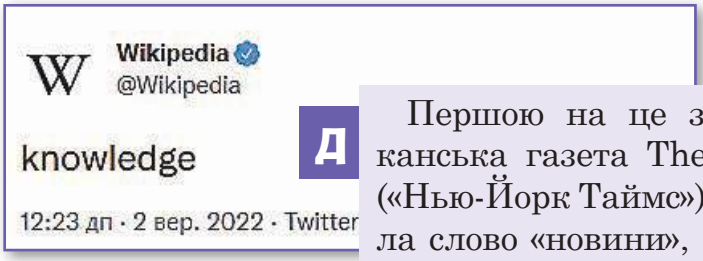

Б До раптівки долучились також і українці. Президент Володимир Зеленський опублікував слово «свобода», міністр оборони України — «справедливість», Міністерство оборони України — «перемога».

В Водночас нас підтримав тогочасний прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, обравши слово «Україна».

Г Отже, особливих критеріїв у цієї раптівки немає. У дописах одним словом намагаються описати діяльність, принцип чи ідею.

Д Першою на це зреагувала американська газета The New York Times («Нью-Йорк Таймс»). Вона опублікувала слово «новини», а вільна енциклопедія «Вікіпедія» написала «знання».

Завдання

1. Запиши літери в тому порядку, який відповідає послідовності частин зв'язного тексту (наприклад, АВДГБ). Поясни свою думку.
2. Який синонім до слова ***флешмоб*** ужито в тексті? Що, на твою думку, доречніше: уживати запозичене слово чи український відповідник? Чому?
3. Знайди в тексті інформацію про те, хто опублікував які слова. Уклади таблицю з цією інформацією.

Автор допису	Слово-допис
Залізнична компанія «Amtrak»	потяги

4. Який із поданих на с. 12-13 зображень можна використати до двох фрагментів цього тексту? Чому?
5. Створи модель сторінки в соцмережі. Додай допис, який підтримає ідею цієї раптівки. Поясни вибір слова.
6. Уяви, що зараз відбувається раптівка «Найкрасивіше українське слово». Що ти вибереш? Поцікався, які слова обрали однокласники й однокласниці. Укладіть список найкрасивіших слів вашого класу. Оформіть їх у вигляді плаката.

УРОКИ 4-5

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 1-2.
Види інформації. Джерела інформації. Надійність джерел інформації

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- види інформації;
- джерело інформації;
- перевірка інформації;
- неправдива інформація (фейк).

На зв'язку експерт

Світ, який нас оточує, сповнений інформації. Вийдіть на вулицю й озирніться: вказівники, оголошення, дорожні знаки, назви закладів, номери машин, меню, правила, інструкції тощо. Інформація навколо нас може бути:

- **текстовою** (слова, речення, тексти);
- **графічною** (знаки, символи);
- **звуковою** (музика, шум, сигнали) тощо.

Найчастіше маємо справу зі змішаною інформацією (поєднання кількох видів). Одним із видів **змішаної** інформації є **перерваний текст** — текст, який містить як слова, так й інші види інформації (наприклад, розклад містить назви уроків, час проведення, має форму таблиці).

14 **Визнач**, до якого виду інформації належать подані приклади — текстової, графічної, звукової чи змішаної? **Поясни** свою думку, використовуючи коментар експерта. Що спільного в усіх поданих зображеннях?

А

Б

- ПЛАСТИКОВИЙ ПОСУД. ПЛЯШКИ
- ПОЛІЕТИЛЕНОВІ ПАКЕТИ
- ХАРЧОВА ПЛІВКА
- ТАРА З-ПІД ПОБУТОВОЇ ХІМІЇ

- КАРТОН, БІЛИЙ ПАПІР
- ПАКУВАЛЬНІ КОРОБКИ
- ПАПЕРОВІ ПАКЕТИ
- ЖУРНАЛИ. ГАЗЕТИ. ФЛАЄРИ

- СКЛЯНІ ПЛЯШКИ. БАНКИ
- СКЛЯНА ТАРА ТА СКЛОБІЙ
- ФЛАКОНИ

15 **Запропонуй**, як передати зміст речень за допомогою різних видів інформації. До кожного речення **відтвори** два варіанти з використанням відповідних інструментів (малюнків, звуків, відео, графіки тощо).

1. Тут не можна розмовляти по телефону.
2. Ми раді бачити відвідувачів і їхніх домашніх улюбленців.
3. Для 92% українців рідною мовою є українська.
4. У ліфт не може заходити більш ніж 5 людей.

16 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

Джеймс
маркетолог

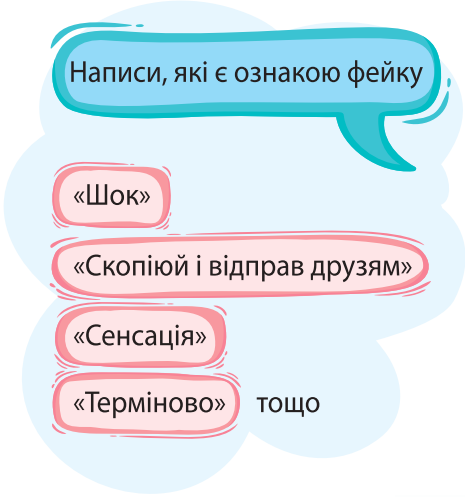
Що таке фейк?

(1) Ми живемо у світі швидких новин. (2) Інформація з'являється й поширюється миттєво. (3) Деякі люди або компанії, на жаль, зловживають цим. (4) Вони спотворюють зміст або вигадують щось і видають за правду. (5) Такі недостовірні новини називають ***фейками*** (від англійського «фейк» — підробка).

(6) Чому люди поширюють неправдиву інформацію? (7) Найчастіше за допомогою таких повідомлень автори прагнуть заробити гроші, підняти рейтинг, уплинути на суспільну думку. (8) Наприклад, змінюють ставлення виборців до кандидата. (9) Іноді причиною є звичайна неуважність або невігластво.

(10) Щоб не потрапити в пастку, треба звертати увагу на типові гачки в заголовках. (11) Ними є слова «шок», «сенсація» тощо.

(12) Також треба вчитися перевіряти інформацію, на яку ми натрапляємо, і звертати увагу на фото, відео, указаних експертів, дату публікації тощо.

Завдання
Дай відповіді на запитання за змістом тексту, підтверджуючи свою думку номером речення та цитатою.

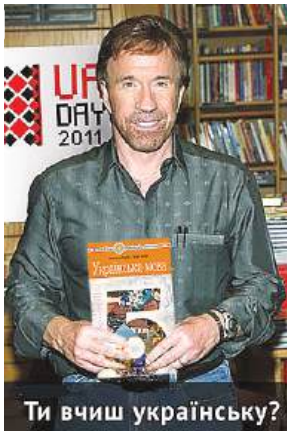
Запитання	Номер речення, яке містить відповідь	Відповідь
1. Що таке фейк?		
2. Укажи 4 причини появи фейків.		
3. Які слова можуть вказувати на те, що інформація є неправдивою?		
4. Навіщо, на твою думку, той, хто перевіряє інформацію, має звертати увагу на заголовок?		
5. На що ще треба звертати увагу під час перевірки інформації?		

17 Скориставшись інформацією з тексту попередньої вправи, **визнач**, які з поданих новин можуть бути фейками. **Поясни**.

А

Шок, сенсація: земляни стріляють лазерами в космос

Б

Чак Норріс закликає вчити українську мову

В

Як стверджує відомий в усьому світі експерт з астрології Пітер Кавалко, у цьому році найбільше щаститиме Водоліям і Терезам.

Г

Поспішайте й не пропустіть гігантський розпродаж сезонного одягу! Тільки сьогодні діють божевільні знижки на моделі з нової колекції!

18 Скориставшись інформацією з тексту вправи 16 (с.15), **визнач**, якою могла бути причина створення поданих неправдивих статей. Свою думку **поясни**.

1. Сода може вилікувати всі хвороби зубів.
2. Сьогодні буде найбільший розпродаж велосипедів за всю історію!
3. Шок! Міністерство охорони домашніх тварин нас дурить!
4. Підтримай Івана Петровича на виборах! Він уже завтра змінить наше життя на краще! Не бійся свого вибору!

На зв'язку експерт

Джерело інформації — це ресурс (сайт, книжка, стаття, чиясь розповідь тощо), у якому ви знайшли певні дані.

Розрізняють такі джерела інформації:

- **візуальні** (зображення, графіки, символи, малюнки);
- **звукові** (звуки, сигнали);
- **паперові** (книжки, журнали, статті, буклети);
- **цифрові** (сайти, соціальні мережі).

Щоб дотримуватися закону про академічну доброчесність, завжди зазначай джерело, звідки береш зображення або текст. Наприклад, коли створюєш презентацію, обов'язково залишай покликáння на джерела.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Візуальні	Звукові	Паперові	Цифрові

19 **Визнач**, які джерела інформації використано в поданих ситуаціях.

Ситуація А Інформація звучить на радіо.
Ситуація Б Ми знайшли правило в підручнику.
Ситуація В Водій у метро оголошує зупинку.
Ситуація Г На сайті новин опублікували статтю.

20 **Запиши** в зошиті по два визначення поданих слів, використавши різні джерела. **Зазнач** джерело, з якого взято інформацію (див. зразок).

Олімпіада, мем, репост.

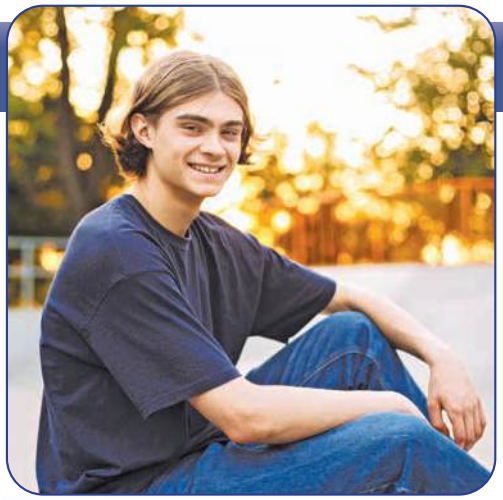
Зразок

1. Апельсин — вічнозелене плодове цитрусове дерево, яке росте на півдні.
   Джерело: https://slova.com.ua/
2. Апельсин — запашний, соковитий плід жовтогарячого кольору.
   Джерело: http://sum.in.ua/s/apeljsyn

21 Джеймс як професійний маркетолог звернув увагу на публікацію у фейсбуці, яка отримала понад 20 тисяч поширень у соціальних мережах. **Поміркуй**, які джерела може використати тато Девіда, щоб перевірити цю інформацію й довести її правдивість / неправдивість. Свою думку **поясни**.

Джеймс
маркетолог

Цього хлопця з бердичівської школи звати Микола Мельник. Він переміг у всесвітній олімпіаді з мемів у с. Нью-Йорк Донецької області (100500 учасників з 8000 країн). І про нього нічого не сказав жоден телеканал! Жодна газета! Підтримаймо його репостами!

На зв'язку експерт

Дуже важливо вміти шукати інформацію в надійних джерелах, адже в інформаційному просторі багато фейків, реклами.

Ознаки **надійного джерела** інформації:

- **офіційність** (наприклад, дані з сайтів офіційних установ: міністерств, державних служб тощо);
- **неемоційність** (текст / зображення не повинні містити закликів, агресії тощо);
- наявність **конкретних** даних, **статистики**, фактів;
- згадування **авторів, експертів, офіційних установ**;
- указівки на **першоджерело** (ресурс, із якого інформацію було надано).

Надійними джерелами інформації, наприклад, є такі оцифровані словники та енциклопедії:

- *https://sum20ua.com/* — 20-томний тлумачний словник української мови;
- *http://sum.in.ua/* — 11-томний тлумачний словник української мови;
- *http://vue.gov.ua/* — Велика українська енциклопедія.

22 **Проаналізуй**, які ознаки надійності має новина із сайту Міністерства охорони здоров'я України.

Контакт-центр МОЗ 0-800-60-20-19

ПРО МІНІСТЕРСТВО	ВОЄННИЙ СТАН	ГРОМАДЯНАМ	МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКАМ

РОЗПОДІЛ ВАКЦИН ПРОТИ COVID-19

Вакцина дозволена для екстреного використання для осіб від 12 років Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Її застосовують у США, Великій Британії, Канаді, ЄС, а загалом у майже 100 країнах світу.

23 **Проаналізуй**, чи є надійними джерела, зазначені в реченнях. Свою думку **поясни**.

1. Інформацію про дати шкільних канікул можна перевірити на сайті Міністерства освіти і науки.
2. Назву столиці Сполучених Штатів Америки можна знайти в енциклопедії.
3. Надійним джерелом про знижки в магазинах є група наших сусідів у телеграмі.
4. Ціну на квитки найкраще шукати на сайті перевізника.

5. Погоду найкраще перевіряти за поведінкою ластівок: вони низько літають перед дощем.
6. Інформацію про появу нового видання «Гаррі Поттера» можна знайти на сторінці фанклубу письменниці Джоан Роулінг.

24 **Добери** найбільш надійне, на твою думку, джерело, яке допоможе перевірити інформацію.

Інформація, яку потрібно перевірити	Джерело
1. Чисельність населення у світі.	
2. Розклад руху потягів.	
3. Ціни на газ.	
4. Правильне написання слова.	
5. Дата найближчої екскурсії на Говерлу.	
6. Актуальний курс євро щодо гривні.	

УРОК 6 ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО В 5-МУ КЛАСІ. Лексикологія. Фразеологія

25 **Перепиши**, доповнюючи визначення термінами. **Добери** з довідки приклади до кожного пункту.

1. Протилежні за значенням слова.
2. Однакові за значенням слова.
3. Слова з однаковим звуковим складом, але різні за значенням.
4. Схожі за звучанням слова й різні за значенням.
5. Слова, які характерні для певної місцевості.
6. Слова, які використовують представники певних професій.
7. Слова, які нещодавно з'явилися в мові.
8. Слова, які вийшли з ужитку.
9. Запозичені з інших мов слова.
10. Слова, які мають кілька значень.

Довідка. *Голова, кран, десниця, вуйко, вайфай, орнітолог, дипломат — дипломант, інформація, швидко — повільно, відважний — хоробрий.*

26 **Перепиши** речення, виправляючи лексичні помилки.

1. В аптеці дідусь купив ефектні ліки.
2. Друже, цей одяг тобі дуже йде.
3. Сьогодні мені надзвичайно повезло!
4. Я хочу заказати для бабусі великий букет.
5. Бізнесмени запланували рекламну компанію.
6. Підкажіть, а де тут поруч книжний магазин?

27 **Добери** до іншомовних слів українські відповідники. **Запиши** пари в зошит.

Гігантський —	ліквідувати —	фантазер —
фіаско —	демонструвати —	пост —

28 **Обери** фразеологізм античного походження. **Вигадай** власну історію його виникнення. **Прочитай** у класі дві версії (літературну та свою) і **запропонуй** визначити, яка є правдивою.

Зразок

Скринька Пандори

Історія 1

Бог Зевс створив жінку Пандору та подарував їй скриньку з нещастями й хворобами. Вона розкрила її – і люди зазнали біди. Але в скриньці лишилася надія, яка врятувала людство.

Історія 2

Бог Зевс закохався в Пандору, але почуття були не взаємними. Він вирішив, що тепер усі закохані мають бути нещасними, і подарував їм скриньки з горем.

29 **Виправ** помилково вжиті слова у фразеологізмах. **Поясни** їхнє значення. Які з відновлених фразеологізмів можуть утворити антонімічну пару?

Накивати головою, гуси не клюють, як горобець наплакав, зробити з мухи осла, ахіллесова борода, ніде квасолині впасти.

30 **Добери** з довідки до поданих фразеологізмів синонімічні.

Бачити смаленого вовка, бити лихом об землю, як Пилип із конопель, гріти чуба.

Довідка. *Тримати хвіст бубликом, як козак з маку, стріляний горобець, мозолити руки.*

УРОК 7 ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО В 5-МУ КЛАСІ. Фонетика. Орфографія

31 **Перемалюй** таблиці, заповнюючи пропуски зі звуками.

Дзвінкі	б		г		ґ		дж		–
Глухі		т		ш		ц		с	

Шиплячі	ш		ж	
Свистячі		ц		дз

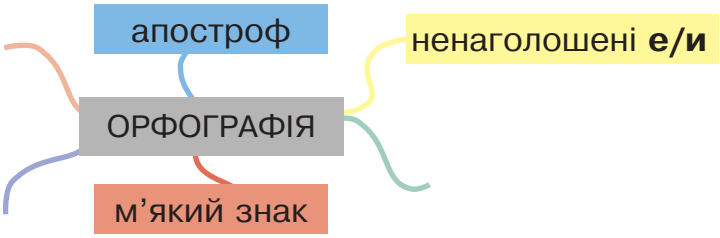
Голосні	а					

Губні	б				

32 **Віднови** з поданих транскрипцій слова. **Поясни**, де відбулося уподібнення приголосних.

[воґзáл], [р'уґзáк], [дб'íл'íс'і],
[фудбóл], [бóр'уц':а], [прóси^{е}с':а].

33 **Пригадай** правила написання слів, які ти пам'ятаєш. **Створи** й заповни ментальну карту за зразком. **Намалюй** її в зошиті або на окремому аркуші.

34 **Добери** з довідки до поданих визначень слова іншомовного походження з орфограмою «Подвоєння приголосних».

1. Прилад для прийняття сигналів. 2. Розкішний будинок на березі моря. 3. Відома італійська страва. 4. Стиль в архітектурі, мистецтві, літературі. 5. Монета у Великій Британії. 6. Широка дорога. 7. Текст опери, оперети або сценарій балету. 8. Грошова одиниця США. 9. Одиниця виміру — 1000 кг.

Довідка. *Пе(н/нн)і, до(л/лл)ар, анте(н/нн)а, ві(л/лл)а, шо(с/сс)е, то(н/нн)а, пі(ц/цц)а, лібре(т/тт)о, баро(к/кк)о.*

35 **Пригадай** і **запиши** правила написання іншомовних слів за підказками. До кожного з правил **добери** слова з довідки.

Підказка 1

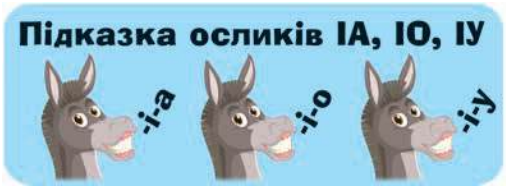
Підказка «дев'ятки»

Де Ти З'ЇСи Цю ЧаШу ЖиРу

9+и+приголосний

В іншомовних словах пишемо літеру ...

Підказка 2

В іншомовних словах пишемо літеру ...

Довідка. *Ч..пси, рад..ус, т..рамісу, д..алект, ч..зкейк, ч..збургер, ч..лі, д..алог, пр..оритет, р..зото, ч..кенбургер.*

36 **Добери** до поданих словосполучень синонімічні. **Поясни** випадки спрощення приголосних. **Знайди** з-поміж них виняток.

Зразок Полиця для книг — книжкова полиця.

Рух зі швидкістю, розклад на тиждень, показник якості, центр області, документ для проїзду, знімок з контрастом.

37 **Випиши** з поданого тексту слова з орфограмами. **Устав** пропущені літери або апостроф. Слова **посортуй** у таблицю.

1. Безлюдна місцевіст.. краю, де живут.. скіфи. 2. Ось б..ються морс..кі хвилі об бер..ги їхн..ої з..млі. 3. Далі видніют..ся в..ршини Кавказ..ких гір. 4. Саме тут прикували боги в..личного т..тана Прометея за його зухваліст.. . 5. Ніщо не зможе пом..якшити його кари, адже Прометей наваж..вся украсти вогонь у самого Зевса.

М'який знак	Апостроф	Ненаголошені *е/и*

УРОК 8 ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО В 5-МУ КЛАСІ. Синтаксис. Пунктуація

38 **Утвори** з поданими словами словосполучення. **Постав** питання від головного слова до залежного.
Якою темою можна об'єднати утворені словосполучення?

Хмарочос, швидко, бездротовий, робот, рухатися, миттєво.

39 **Перепиши. Підкресли** всі члени речення.

1
А Перукар миє волосся.
Б Професійний перукар миє волосся.
В Професійний перукар миє густе волосся.

2
А Таксистка їде на роботу.
Б Таксистка швидко їде на роботу.
В Весела таксистка швидко їде на улюблену роботу.

3
А Програміст розробляє код.
Б Молодий програміст розробляє код.
В Молодий програміст розробляє складний код.

4
А Біолог відкрив нові клітини.
Б Кмітливий біолог відкрив нові клітини.
В У 2023 році кмітливий біолог відкрив нові клітини крові.

40 **Створи** й **запиши** в зошиті речення, які описують подані малюнки й відповідають схемам.

1

Означення + підмет + присудок + додаток

2

Підмет, підмет і підмет + присудок + обставина

41 **Створи** речення, поєднуючи їхні частини. **Запиши**, поставив розділові знаки. **Припусти**, про що йдеться в кожній із ситуацій.

1 Марко поцікавився	**А** де живуть вовки.
2 Щороку конкурс відбувається в будинку	**Б** де старий і потрісканий обігрівач.
3 Холодом повіяло з кімнати	**В** куди треба їхати наступного разу.
4 Щоб усе вдалося, Оксані треба запитати	**Г** звідки найважче діставатися додому.

42 **Поєднай** професії з їхніми визначеннями. **Запиши**, поставивши тире між підметом та присудком на місці пропущеної зв'язки ***бути (є)***.

1 Археолог	**А** спеціаліст із приготування піци.
2 Етнограф	**Б** дослідник народної творчості.
3 Дизайнер	**В** проєктувальник будівель та споруд.
4 Піцайоло	**Г** спеціаліст із фотозйомки.
5 Архітектор	**Д** майстер із моделювання одягу, інтер'єру чи екстер'єру.
6 Фотограф	**Е** дослідник предметів та об'єктів історичного минулого.

43 **Перебудуй** подані речення, щоб у них з'явилося тире.

Зразок Віталій Кличко став відомим на весь світ боксером. — Віталій Кличко — відомий на весь світ боксер.

1. Стів Джобс є одним із засновників компанії «Apple». 2. Стів Возняк був його другом і партнером тривалий час. 3. На сьогодні Apple залишається однією з найвідоміших компаній світу. 4. Надкушене яблуко є символом дорогого бренду. 5. Водночас цей символ став ознакою дуже високої якості.

44 **Перепиши**, додаючи на місці пропусків однорідні члени речення. **Поясни** вживання розділових знаків.

1. Єгипет відомий пірамідами ... . 2. Тут ви можете знайти мальовничі місця ... . 3. Зрозуміло, кожен турист ... мріє постояти під величними ... спорудами.

45 **Склади** речення з прямою мовою відповідно до схем. **Використай** подані ключові слова.

1. **А: «П».**	Ключові слова: *продавчиня, риба, борошно.*
2. **«П?» — а.**	Ключові слова: *спортивний майданчик, тренер.*
3. **А: «П?»**	Ключові слова: *прем'єра фільму, касирка.*
4. **«П», — а.**	Ключові слова: *столиця, аквапарк, гід.*

46 **Опиши** подані ілюстрації, використовуючи форму діалогу. **Зачитай** діалог у ролях.

1

2

47 **Перепиши**, об'єднуючи прості речення в складні. **Поясни** вживання розділових знаків. **Виконай** завдання.

1. Кожен із нас час від часу щось фотографує. Ми не задумуємося про якість фото.
2. Спеціальні програми налаштовують апарат на зйомку. Вони не завжди враховують наші запити.
3. Ми іноді хочемо сфокусувати увагу на якомусь об'єкті зйомки. Для цього передбачено ручний режим.

Завдання

1. Розкажи про свій досвід фотозйомки (вдалий і невдалий).
2. Які світлини тобі сподобалися найбільше?
3. Добери синонім до слова ***сфокусувати***.
4. Чи подобаються тобі професії фотограф, відеооператор? Чому?

БУДОВА СЛОВА. ОРФОГРАФІЯ

2

УРОК 9 ОСНОВА СЛОВА. ЗАКІНЧЕННЯ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке

- будова слова;
- основа слова;
- закінчення.

На зв'язку експерт

Закінчення — це змінна значуща частина слова.

Як визначити закінчення?

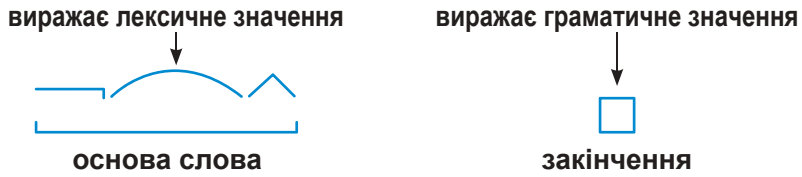
Щоб визначити закінчення, потрібно змінити слово за відмінками або числами, родами тощо. Наприклад, *перевірк**а*** (хто? що?) — *перевірк**и*** (кого? чого?) — *перевірк**ою*** (ким? чим?). Як бачимо, під час відмінювання змінюються виділені літери, отже, це і є закінчення.

Враховуй типові чергування голосних і приголосних: *доро**г**а — доро**г**и — доро**з**і*.

малин**а**	мирн**ий**	дв**а**	біж**у**
малин**и**	мирн**ого**	дв**ох**	біж**иш**
малин**і**	мирн**ому**	дв**ом**	біж**ить**
малин**у**	мирн**ий**	дв**а**	біж**имо**
малин**ою**	мирн**им**	дв**ома**	біж**ите**
на малин**і**	на мирн**ому**	на дв**ох**	біж**ать**

Закінчення виражає **граматичне значення** слова (рід, число, відмінок, особу тощо). Наприклад, у слові *модн**ий*** закінчення ***-ий*** вказує на чоловічий рід, однину, називний або знахідний відмінки.

Основа — це частина слова без закінчення: ***червон**ий, **тисяч**а.* Основа слова виражає **лексичне значення.** Наприклад, слово *модн**ий*** має лексичне значення «пов'язаний із модою, стильний, актуальний».

48 **Дослідѝ** подані сполучення слів. **Зроби** висновок про те, навіщо словам потрібні закінчення. **Перепиши** й **познач** основу та закінчення в тій парі слів, які поєднані правильно.

новий шафа	новий стілець	новий пальто

49 **Прочитай** речення з вигаданими словами. **Спробуй** визначити закінчення. **Дай** відповіді на запитання.

Сумне суменятко сумно сумило під Сумівкою.

Завдання

1. Які слова в реченні є вигаданими? Як це можна перевірити?
2. Чи вдалося тобі визначити закінчення вигаданих слів?
3. Чому для визначення закінчення не обов'язково знати, що означає слово?
4. Яке слово в реченні є незмінним? Чому?
5. Про що, на твою думку, ідеться в реченні?
6. Придумай і запиши своє речення з такими вигаданими словами. Визнач закінчення.

50 **Добери** по 10 слів, які мають відповідні закінчення. **Запиши** в зошит.

-а, -я	-о, -е
*новин**а**, кухн**я***	*міст**о**, сонц**е***

51 **Прочитай** текст. **Випиши** подані в дужках слова, ставлячи їх у потрібному відмінку й числі. **Познач** закінчення. **Виконай** завдання до тексту.

(1) Урбаністика – це наука про розвиток сучасного (місто). (2) Вона досліджує не лише (архітектура) та дизайн, а й взаємодію (людина) в межах одного простору. (3) Урбаністи стверджують, що певні елементи можуть впливати на (зміна) (житло) та (транспорт). (4) Також є дослідження на межі урбаністики та лінгвістики: дехто з (дослідник) вивчає мовний простір. (5) Це назви вулиць, кав'ярень, (магазин), оголошення – усі написи, на які натрапляємо в певному районі.

(6) Важливою також є історія, адже вона пояснює, як розвивалися (місто) раніше та як це може вплинути на сьогодення. (7) Часто дослідники пропонують, як покращити простір, зробивши його комфортнішим для проживання всіх (мешканець). (8) Саме тому з ініціативи (урбаністи) виникає чимало екологічних (проєкт). (9) _____

Сміттєспалювальний завод у Данії, що є водночас мистецьким об'єктом

Завдання

1. Знайди в тексті слова за вказаними закінченнями, зазнач номери речень.

Закінчення	Слова	Номери речень
-а		
-ів		
-у		
-ому		

2. Запиши номери речень, у яких

	Номери речень
найбільше слів із закінченням *-а*	
є слова із закінченням *-ей*	
є слово із закінченням *-ою*	

3. Визнач, чи правда, що
   а) урбаністика вивчає особливості життя в селах;
   б) урбаністи досліджують історію міст;
   в) урбаністи пропонують, як можна змінювати міста.
4. Проаналізуй ілюстрацію в тексті. Допиши дев'яте речення, яке б стосувалося її змісту й доповнювало розповідь.
5. Обери зі списку теми, які можуть зацікавити урбаніста / урбаністку. Свою думку поясни.
   А Назви магазинів міста Києва.
   Б Розташування вулиць у Львові.
   В Історія Одеси.
   Г Залізничний транспорт у Парижі.
   Д Кількість опадів в Україні.
   Е Рух автобусів у с. Кирилівка.
6. Досліди мовний простір вулиці, на якій ти живеш. Визнач, які назви ти бачиш на шляху до школи. Укладі список щонайменше з 10 позицій.

52 **Визнач**, яке з наведених граматичних значень виражають вказані закінчення.

Граматичні значення	Закінчення
А чоловічий рід, давальний відмінок однини	**1** *-а*
Б жіночий рід, називний відмінок однини	**2** *-ові*
В чоловічий рід, орудний відмінок однини	**3** *-ом*

УРОК 10 НЕЗМІННІ Й ЗМІННІ СЛОВА

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- нульове закінчення;
- змінні слова;
- незмінні слова.

На зв'язку експерт

Слово, яке має закінчення, називають **змінним**. Слово, яке не змінюється, тобто не має закінчення, називають **незмінним**.

Наприклад, *селфі* (хто? що?) — *для селфі* (кого? чого?) — *на селфі* (на кому? на чому?). Незмінними є

- прислівники *(весело, по-новому);*
- деякі форми дієслів: неозначена форма *(жити, хотіти),* форми на ***-но***, ***-то*** *(виконано, вилито);*
- деякі іншомовні іменники *(таксі, шимпанзе).*

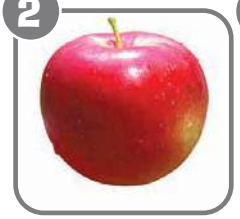
Розрізняй:

слова без закінчення (незмінні)	слова з нульовим закінченням (змінні)
кімоно, весело, бігти, зроблено — незмінні іменники, прислівники, неозначена форма дієслова, форми на ***-но, -то*** тощо.	*ніч (ноч**і**), тінь (тін**і**), степ (степ**у**), біль (бол**ю**)* — змінні слова, у яких з'являється закінчення під час відмінювання.

Увага! Слова *пальто, ситро, ложе, віче* мають закінчення, тобто вони є змінними: *пальтом, ситром, ложем, вічем.*

53 **Запиши** назви зображених об'єктів. Які з них мають нульове закінчення? Свою думку **доведи**.

1

2

3

4

54 **Порівняй** назви зображених об'єктів. **Дай** відповіді на запитання.

Завдання

1. Які з назв не мають закінчень?
2. Яка назва має нульове закінчення?
3. Які дві назви мають однакове закінчення?
4. З'ясуй значення незмінних слів за словником. Запиши їх.
5. Обери одне слово без закінчення й підготуй коротку довідку про цю тварину.

55 **Розподіли** слова з довідки у відповідні колонки. **Поясни** свій вибір. **Визнач** слова, які не мають закінчень. **З'ясуй** значення виділеного слова.

Довідка. *Ютуб, ліворуч, банкомат, сумно, прізвище, Ганна, Луцьк, по-львівськи, намальовано, радість, ніч, шосе,* ***рефері****.*

Змінні слова	Незмінні слова

56 **Вибери** зі списку слова, щоб заповнити таблицю.

Селфі, розум, хмара, кінець, Бердянськ, хвилина, дихати, берег, зала, високо, пальто, завтра, ввічливо, виконуємо, місяць, капелюх, ситро, мальовничий, навпомацки, підвіконня, по-перше, викрито, Крим.

Із нульовим закінченням	Без закінчення

УРОК 11 КОРІНЬ СЛОВА. СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ СЛОВА Й ФОРМИ СЛОВА

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке

- корінь;
- спільнокореневі (споріднені) слова;
- форми слів.

На зв'язку експертка

Ольга Дубчак, авторка книжки *«Бачити українською»:*

«Хай які навколо мали бути префікси із суфіксами, відкинувши їх, ми все одно розумітимемо, що корінь ***-ход-*** — це про пересування на ногах чи лапах (*ходити, переходити, заходь* тощо), а ***-ліс-*** — про територію з багатьма деревами (*лісок, прилісний, лісник* та ін.). Саме від кореня залежить, чи існуватиме слово взагалі».

Корінь — це значуща частина слова, яка виражає спільне значення споріднених (спільнокореневих) слів.

Спільнокореневі (споріднені) слова — це слова, які мають спільний корінь і пов'язані за лексичним значенням. Наприклад, ***мор**е — **мор**ський — **мор**як*.

Увага! Слова ***мор**е* та *за**мор**итися* не будуть спільнокореневими, бо вони не пов'язані за лексичним значенням.

ціна
ціни
ціні
ціну
ціною
у ціні

Форми слова

Лексичне значення **однакове**: *ціна — це вартість чогось.*

Одна частина мови.

Одна основа.

ціна — вартість
цінний — вартий чогось
цінувати — розуміти вартість чогось

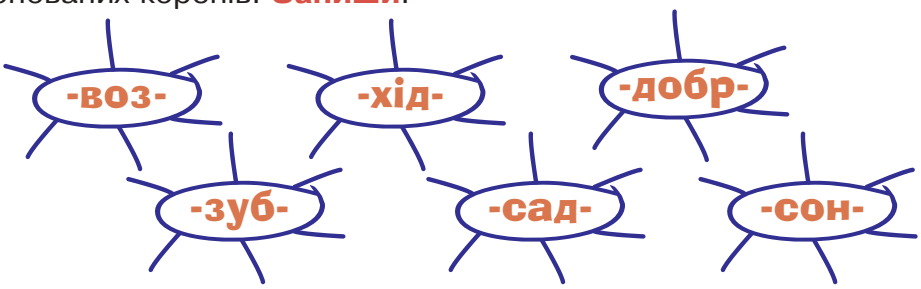
Спільнокореневі слова

Лексичні значення **різні**, але пов'язані одне з одним.

Можуть бути **різні** частини мови.

Різні основи.

57 **Утвори** якомога більше спільнокореневих слів від запропонованих коренів. **Запиши**.

58 **Випиши** з тексту спільнокореневі слова до слів **місто** та **людина**. **Знайди** слово, у якому два корені.

(1) Переїзд людей із сільських регіонів у міські називають урбанізацією. (2) Містобудування у всьому світі набуває дедалі більших темпів. (3) Людство прагне комфортного життя, тому містян щороку стає більше.

59 **Прочитай** цитату. **Подай** інформацію, викладену в ній, у формі схеми або інфографіки.

«Мовознавці стверджують, що в українській мові є приблизно 15 000 коренів. Ви можете здивуватися: чому так мало? Адже самих слів у мові значно більше! Але навіщо вигадувати новий корінь, пов'язаний з білим кольором, якщо вже є корінь *-біл-* і від нього можна утворити дієслово *(біліти, побілити, вибілити, забілити)*, прикметник *(білий, білесенький, білявий)* і купу іменників *(білявка, білизна́, біло́к, побілка)*?»

Ольга Дубчак «Бачити українською»

60 **Розподіли** слова у дві колонки.

1. Читати, читаю, читаємо, прочитаний, читання, читач.
2. Тікати, втеча, втечею, втікач, на втечі.
3. Майстерня, майструвати, майстер, майстром, змайстрований.
4. Новий, оновити, нового, у новому, новинка, обнова.

Форми слова	Спільнокореневі слова

61 **Запиши** назви зображених об'єктів. **Добери** до кожного якомога більше спільнокореневих слів.

62 **Утвори** від поданих слів по три форми та **добери** по три спільнокореневих слова.

Оренда, подорож, банк, снідати, смачний, квітка.

63 **Прочитай** текст новини й **виконай** завдання.

В Італії знайшли стародавні «скарби» рабів

(1) Археологи, які проводять розкопки в місті Помпеї, виявили в одному з будинків дзеркала й намистини зі скла — справжню знахідку. (2) Знайдені ***артефакти*** часів виверження Везувію назвали «скарбом чаклунки». (3) Науковці розкопали дерев'яну скриню з кристалами. (4) Також вони виявили ***скарабеїв*** і скляну намистину із зображенням римського бога Діоніса. (5) Дослідники припускають, що речі належали слугам чи рабам, оскільки це предмети повсякденного життя.

Завдання

1. Знайди й випиши різні форми одного слова.
2. Знайди й випиши спільнокореневі слова, ужиті в тексті.
3. Добери до слова ***розкопки*** три спільнокореневі.
4. З'ясуй і випиши значення виділених у тексті слів.
5. Утвори три форми слова ***археологи***.
6. Проаналізуй зображення. Поясни, як вони пов'язані з текстом.

А

Б

В

УРОК 12 ПРЕФІКС, СУФІКС. АНТОНІМІЧНІ ПРЕФІКСИ Й СУФІКСИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- префікс;
- суфікс;
- постфікс.

На зв'язку експерт

В основі слова завжди є корінь, також може бути префікс, суфікс. Їх називають значущими частинами слова.

Префікс — це значуща частина слова ПЕРЕД коренем. У слові може бути один, два або навіть три префікси: ***по**ділити*, ***роз-по**ділити*, ***пере-роз-по**ділити*.

До найпоширеніших префіксів належать такі:
- ***з-, с-***: *змовчати, сфотографувати;*
- ***пре-, при-***: *пресмачний, придумати;*
- ***роз-, без-***: *розповісти, безмежний;*
- ***від-, над-, між-, під-, перед-, понад-***: *відмити, надзвичайний, міжпланетний, піднести, передчасний, понаднормовий.*

Суфікс — це значуща частина слова, яка стоїть ПІСЛЯ кореня. У слові може бути один або кілька суфіксів: *сад**ок**, сад**оч**ок.*

Окремі суфікси властиві для певних частин мови:

Іменники	Прикметники	Дієслова
-ар- (-яр-), -иц-, -ист-, -іст-, -тель-, -к-	-н-, -ив-, -ов-, -ськ-, -еньк-	-и-, -а-, -ва-, -ува-, -ти-
перукар, ювіляр, поліція, юрист, вихователь, авторка	*сезонний, красивий, промисловий, гірський, свіженький*	*стежити, лежати, бідувати*

Увага! Суфікси *-к-, -иц-, -ин-, -ес-* допомагають утворити іменники на позначення осіб жіночої статі — **фемінітиви**:

-к-	-иц-
автор — *авторка;* дизайнер — *дизайнерка.*	верстальник — *верстальниця;* учень — *учениця.*
-ин-	**-ес-**
плавець — *плавчиня;* майстер — *майстриня.*	поет — *поетеса;* патрон — *патронеса.*

Деякі суфікси можуть надавати словам експресивності.

У незмінних словах після коренів можуть бути лише суфікси, адже ці слова не мають закінчень: *весело, малювати.*

Постфіксом називають буквосполучення *-ся, -сь* у дієсловах: *вмиваєтьс*я.

Для позначення частин слова використовують спеціальні символи:

закінчення
основа
корінь
префікс
суфікс

64 **Запиши** слова з поданими префіксами в зошит.

Над- **Без-** **Перед-** **З-** **Роз-** **Від-**

65 **Проаналізуй** таблицю. **Доповни** її власними прикладами, які містять вказані суфікси.

-ен-	-еньк-	-ськ-	-ок-	-к-
зайченя	розумненький	одеський	листок	жінка

66 Від поданих іменників **утвори** назви осіб жіночої статі за допомогою суфіксів. **Запиши**. **Познач** суфікси. **З'ясуй** значення виділених слів.

Лікар, однокласник, водій, еколог, перукар, актор, блогер, ***урбаніст, археолог,*** програміст, дизайнер, фінансист.

67 **Утвори** 5-6 слів, поєднавши частини з поданого набору. Можна використовувати не всі частини слова або взяти деякі двічі.

Префікси
- пере-
- роз-
- з-
- за-

Корені
- жув
- сид
- чит
- танц

Суфікси
- -а-
- -і-
- -ов-
- -ти-

Постфікси
- -сь
- -ся

68 **Визнач** у поданих словах префікси. У якому слові немає префікса?

Прихилитися, заплаканий, наїздитися, попоїсти, вивозити, міжгалактичний, переписати, промовляти, наївний, заплатити, прописаний, викликати.

69 **Випиши** з поданого тексту 6 іменників із суфіксом та 6 дієслів із префіксом. **Виконай** завдання.

(1) Який вигляд матиме лікарня майбутнього? (2) Основну частину процесу ***діагностування*** ви проводитимете вдома. (3) Різні ***датчики*** цілодобово визначатимуть ваш стан, а спеціальна комп'ютерна програма проаналізує отримані дані. (4) Комп'ютер попереджатиме вас про необхідність звернутися до лікаря. (5) Але робота лікаря теж буде передбачати використання комп'ютерних програм. (6) Навіть деякі хірургічні ***операції*** віддадуть у «руки» роботам.

Завдання

1. Знайди в тлумачному словнику й випиши лексичне значення виділених слів.
2. Добери заголовок до тексту.
3. Які пристрої, що допомагають лікарям у роботі, ти знаєш?
4. Знайди в довідкових джерелах або інтернеті цитату, яку можна використати в цьому тексті. Свою думку поясни.
5. Проаналізуй подані зображення. Яке з них, на твою думку, було б доречним до тексту? Чому?

А

Б

В

6. Пофантазуй і допиши продовження цього тексту.

На зв'язку експерт

Префікси та **суфікси** можуть виражати певне значення. Наприклад, префікс **пре-** виражає перебільшення: ***пре****красивий* означає ***дуже*** *красивий*, а суфікс **-ик-** може виражати або назву професії: *істор****ик****, фіз****ик****,* або зменшено-пестливе значення: *кот****ик****, горобч****ик****.*

70 **Поясни**, як зміна префікса впливає на значення слів.

Зацвісти, перецвісти, відцвісти, вицвісти.

На зв'язку експерт

Префікси та **суфікси** можуть виражати протилежне значення, тобто бути антонімічними.

Наприклад, **при***клеїти* — **від***клеїти*, **недо***варити* — **пере***варити*, **кот***ик* — **кот***иськ**о**, **книж***ечк**а*** — **книж***ищ**е***.

71 **Обери** з кожного переліку слів те, яке відрізняється від інших за значенням префікса або суфікса. Свою відповідь **поясни**.

1. Математик, іменник, мандрівник.
2. Вовчище, бабище, сховище.
3. Пригортати, приїжджати, прибувати.
4. Зайченя, печéня, кошеня.
5. Волосина, соломина, височина.

72 **Утвори** за допомогою одного з префіксів дієслово з протилежним значенням.

Відійти — *(пере-, під-, з-, за-)*; вдихати — *(пре-, при-, ви-, від-)*; відхилити — *(без-, при-, над-, за-)*; закрити — *(пере-, під-, з-, від-)*; зарядити — *(роз-, ви-, із-, від-)*; відлетіти — *(пере-, на-, з-, при-)*.

73 **Розбери** за будовою слова.

Понадкушувати, провітрити, приміський, написаний, осінній, передсвятковий.

На зв'язку експерт

АЛГОРИТМ
розбору слова за будовою

1. Запиши слово: *прибережний*.
2. Зміни відмінок або рід, число: *прибережного, прибережному*. Виділи закінчення: *прибережн**ий***.
3. Виділи основу: ***прибережн**ий***.
4. Добери 2–3 спільнокореневі слова: *прибережний, берег, береговий.* Виділи корінь: *при**берег**жний*.
5. Познач префікс, якщо він є: ***при**бережний*.
6. Познач суфікс, якщо він є: *прибереж**н**ий*.

УРОК 13 ПОДВОЄННЯ НА МЕЖІ ЧАСТИН СЛОВА

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- подвоєння на межі частин слова.

На зв'язку експерт

Якщо на межі двох частин слова опиняються літери на позначення однакових приголосних звуків, відбувається подвоєння.

Загальна закономірність:

без|звучний
спорт|товари
законн|ий
розріс|ся

Два приголосні звуки можуть збігатися на межі
- префікса та кореня: *беззубий, віддавати;*
- двох префіксів: *возз'єднання, ввігнутий;*
- кореня та суфікса: *денний, прикордонний;*
- двох суфіксів: *письменник, іменний;*
- кореня та постфікса: *розріс|ся, ніс|ся;*
- двох основ: *спорттовари, кіберракета.*

Розрізняй:

-н-	-нн-
якщо прикметник утворений від іменника, в основі якого не було ***н***: *скло — скляний, гречка — гречаний.*	якщо прикметник утворений від іменника з основою на ***н***: *туман — туманний, день — денний.*

74 **Прокоментуй**, чи правильними є твердження. Свою відповідь **поясни**.

1. У слові ***ранній*** відбувається подвоєння на межі двох суфіксів.
2. У слові ***віддати*** відбувається подвоєння на межі двох префіксів.
3. У слові ***щоденник*** відбувається подвоєння на межі кореня й суфікса.

4. У слові ***настінний*** відбувається подвоєння на межі двох суфіксів.
5. У слові ***беззоряний*** відбувається подвоєння на межі двох коренів.
6. У слові ***трясся*** відбувається подвоєння на межі кореня й постфікса.

75 **Утвори** й **запиши** слова. **Поясни** їхнє написання.

від	ділити давати далити давна	
	південь рослин пристін цін	н(ий)
без		закон земельний захисний змістовний

76 **Утвори** слова з поданих словосполучень за зразком. **Запиши**. **Поясни**, де відбувається подвоєння. **З'ясуй** значення виділеного слова.

Зразок *Спортивні товари — спорттовари.*

Юний натураліст; міський комітет; військовий ***комісаріат***; завідувач відділу; страйковий комітет; медичний департамент.

77 **Знайди** помилки в меню та оголошенні. **Запиши** в зошиті правильні варіанти.

78

Прочитай текст. **Виконай** завдання.

Календар розпродажів

(1) Той, хто віддавна виходить на пошук низьких цін, знає, що розпродажі в закордонних магазинах відбуваються за особливим календарем. (2) Це графік, який щорічно повторюється. (3) Зміну цін поділяють на три етапи:

- початок (можна купити товари на 20-30% дешевше);
- пік (знижки становлять від 30 до 70%);
- кінець (останні дні розпродажу, у які знижки навіть на дуже цінні товари досягають 90%).

(4) Весняні розпродажі починаються наприкінці березня, літні — в останні дні червня. (5) Але найвигідніше можна придбати товари на початку зими. (6) Це пов'язано з особливими подіями: «чорною п'ятницею», кіберпонеділком та різдвяними акціями. (7) У ці дні вам може пощастити придбати зі знижками електронні пристрої, спорттовари, книжки, одяг і навіть коштовності.

Завдання

1. Випиши в зошит слова з подвоєнням. Розподіли приклади відповідно до випадків подвоєння на межі:

префікса й кореня	кореня й суфікса	двох коренів

2. Доповни таблицю з пункту 1 трьома власними прикладами.
3. З'ясуй значення понять ***чорна п'ятниця, кіберпонеділок.*** Розкажи, чи ти маєш досвід купівлі товарів у ці дні.
4. Подай інформацію з тексту у форматі оголошення. Намалюй його в зошиті, використовуючи такі цифрові й графічні елементи:

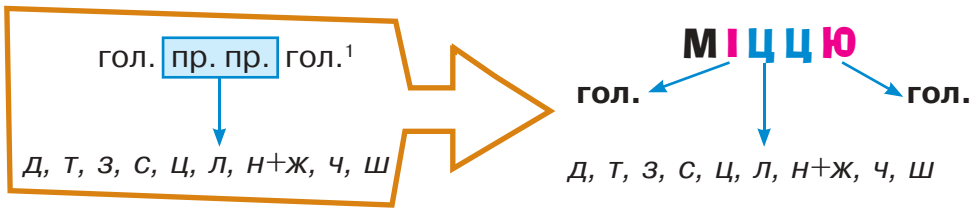

УРОК 14 ПОДОВЖЕННЯ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- подовження.

На зв'язку експерт

Загальна закономірність:

[1] Літери на позначення приголосних та голосних звуків.

Увага! Подовжуємо лише літери на позначення звуків **д, т, з, с, ц, л, н, ж, ч, ш**, які стоять між двома голосними і є м'якими або напівпом'якшеними.

Подовження відбувається:
1) в орудному відмінку (ким? чим?) іменників **жіночого** роду: *річ — річчю, вісь — віссю, подорож — подорожжю;*
2) в іменниках чоловічого, жіночого й середнього родів на ***-я***: *волосся, Ілля, відкриття*, але *зайченя, порося, кошеня, кутя, попадя* тощо*;*
3) у прислівниках: *зрання, спросоння, навмання, попідтинню, попідвіконню;*
4) у деяких інших випадках: у дієсловах *ллю, ллєш, ллємо* та спільнокореневих словах *наллю, розіллю*, а також у словах *бовван, бовваніти, овва, ссавець*.

79 **З'ясуй** значення прислівників *зрання, спросоння, навмання, попідтинню, попідвіконню* за допомогою тлумачного словника. **Склади** історію про ранкові пригоди кошеняти, яке збиралося на відпочинок. Використовуй усі ці 5 слів. **Запиши** розповідь.

80 **Поміркуй**, чому правопис поданих пар слів відрізняється. **Поясни**, спираючись на одне або кілька правил зі списку.

Правило 1.

Подовжуємо лише літери на позначення звуків **д, т, з, с, ц, л, н, ж, ч, ш.** Інші — не подовжуємо.

Правило 2.

В орудному відмінку *(ким? чим?)* подовження відбувається лише в іменниках жіночого роду.

Правило 3.

Подовжуємо літери на позначення звуків, які стоять між двома голосними. Якщо з одного боку стоїть приголосний, не подовжуємо.

А	Б	В	Г
путтю радістю	здобиччю жовчю	фореллю болем	молоддю любов'ю

81 **Утвори** орудний відмінок (ким? чим?) від поданих іменників. **Запиши**.

Радість, свіжість, здобич, вість, подорож, кров, сміливість, біль, річ, вісь, міць, форель, любов, іпостась, пам'ять, ожеледь, матір, мазь, горизонталь, розкіш.

На зв'язку експерт

Іменник **стаття** не зберігає подовження в родовому відмінку множини: **немає статей**.

82 **Запиши** слова з подовженням або без.

Відкри(т/тт)ів, ми(т/тт)ю, на(л/лл)єш, І(л/лл)я, ку(т/тт)я, ста(т/тт)ей, розкри(т/тт)я, пі(ч/чч)ю, подоро(ж/жж)ю, спросо(н/нн)я, коше(н/нн)я, ві(с/сс)ю, су(д/дд)ею, моло(д/дд)ю, розкі(ш/шш)ю, ті(н/нн)ю, молодіс(т/тт)ю, навма(н/нн)я, воло(с/сс)я, ні(ч/чч)ю, обли(ч/чч).

83 **Знайди** помилки в поданих реченнях. **Перепиши** їх правильно.

1. «Край шосе стояв на таких самих бетоних блоках, які вони везли в машині».
2. «Мені подобається цей шалений темп житя, коли не залишається часу на байдикуваня».
3. «Вираз обличя, манера триматися — усе, здавалося, змінювалося з кожною новою ролю, яку він грав».

УРОКИ 15-16

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 3-4. Факти і судження. Достовірність і недостовірність інформації

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке

- факти;
- судження;
- перебільшення;
- маніпуляція.

На зв'язку експерт

Факт — це об'єктивна інформація, підтверджена результатами досліджень, статистикою та іншими даними.

Судження — це чиясь суб'єктивна думка, ставлення до подій, людини тощо.

84 **Визнач**, чим є кожне з речень — фактом чи судженням. Свою думку **поясни**.

1. Сьогодні прекрасна погода.
2. Державною мовою в Україні є українська.
3. Усі дорослі хвалять дітей.
4. У 2004 році відбулася Помаранчева революція.
5. Завтра температура води в Чорному морі — +18 °С.
6. Теніс кращий за футбол.

85 **Проаналізуй** заголовки новин. Які з них містять судження?

А

В УКРАЇНІ СПОСТЕРІГАЛИ СОНЯЧНЕ ЗАТЕМНЕННЯ

Унікальне явище почалося о 12:17. Максимальне затемнення можна було побачити в Харкові.

Новини науки — 13:02

Б Учені з'ясували, що саме найкраще захищає від кашлю

В Французька компанія успішно випробувала нову COVID-вакцину

Г Лікарі назвали найефективніший спосіб схуднути

На зв'язку експерт

За даними дослідників, майже 73% користувачів поширюють у соцмережах саме заголовок, а не весь матеріал.

86 **Об'єднайтеся** в групи по 3-4 учасники / учасниці. **Зайдіть** на сайт новин або дослідіть стрічку у фейсбуці. **Оберіть** 2 заголовки, які привернули вашу увагу. **Дайте** відповіді на запитання.

1. Чи є заголовки емоційними?
2. Чому, на вашу думку, ці заголовки привернули вашу увагу?
3. Яку інформацію із заголовків неможливо перевірити?
4. Чи відповідають заголовки змісту текстів новин?

На зв'язку експерт

Часто автори вдаються до різних способів викривлення інформації.

Перебільшенням є твердження, що оперує цифрами і фактами, які наближені до дійсності, але не точно їй відповідають. Наприклад, якщо замість 36 млн вказано 50 млн, то це можна вважати перебільшенням.

Маніпуляцією є твердження, яке оперує фактами, проте пояснює їх некоректно, звертаючись до емоцій.

Наприклад, у реченні *Усього лише 80% українців повернулися з-за кордону* вжито конструкцію «усього лише», що спонукає читача зробити висновок про те, що це дуже мало, — насправді ж ідеться про великий відсоток.

Етапи перевірки інформації:

1. Загальне ознайомлення зі змістом, відокремлення фактів від суджень.
2. Пошук інформації, яка може підтвердити або спростувати написане.
3. Зіставлення знайденої інформації та аналізованого тексту.

87 **Перевір** подані факти, використовуючи будь-які доступні джерела інформації. **Зроби** висновки про те, правда це чи ні.

1. Середньостатистична людина протягом доби має 50–60 тисяч думок, а вимовляє близько 20 тис. слів.
2. Група «Шпилясті кобзарі», як і всі українці, щороку відзначає день народження Тараса Шевченка. А цьогоріч 9 березня вони організували онлайн-концерт лише з творів нашого Кобзаря.
3. Українці – дуже довірлива нація. За даними опитування, переважна більшість українців думає, що «майже всім людям можна довіряти».
4. «Найголовніше у спілкуванні — почути те, що не було сказано», — зазначає Пітер Дракер.

88 **Створи** й **запиши** новину до поданої світлини. У твоїй новині повинні бути: заголовок, текст, зображення, зазначені джерела інформації. **Виконай** самоаналіз за пунктами зі списку нижче.

Пункти для самоаналізу

1. Чи є у твоїй новині емоційна лексика на зразок *сенсація, шок, неймовірно,* слова з префіксом *най-,* суфіксами *-езн-, -еньк-, -иськ-, -ищ-?*
2. Чи є у твоїй новині узагальнення зі словами *завжди, лише, тільки, усі, більшість* тощо?
3. Чи є у твоїй новині згадка про конкретних людей або організації?
4. Чи є у твоїй новині цитати лідерів думок?
5. Зроби висновки, про що свідчать відповіді на запитання вище.
6. Як можна поліпшити текст твоєї новини?

УРОК 17 НАПИСАННЯ ПРЕФІКСІВ *З- (ЗІ-, С-), РОЗ-, БЕЗ-*

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як писати слова з
- префіксом *з-, (зі-, с-);*
- префіксом *роз-;*
- префіксом *без-.*

На зв'язку експерт

Префікс	Правило	Приклади
с-	пишемо перед коренем, який починається на *к, ф, п, т, х* (кафе «Птах»)	*с**ф**отографувати, с**х**илити, с**к**азати*
з-	пишемо перед коренем, який починається на всі інші приголосні (*НЕ к, ф, п, т, х*)	*з**в**ести, з**ч**епити, з**ш**ити*
зі-	пишемо перед коренем, який починається з двох літер на позначення приголосних або губного + *й (м, в, п, б, ф* + *я, ю, є, ї)*	*зі**пс**увати, зі**ст**авити, зі**в'я**лий*

89 **Перепиши** текст, уставляючи пропущені префікси ***з- (с-).*** **Дай** відповіді на запитання.

1. Якби наші предки могли ..казати про їхні мрії, то ми були б ..дивовані, що більшість уявлень про майбутнє вже ..дійснилася. 2. Наприклад, фантаст Жуль Верн ..прогнозував у своїх романах появу безпечних польотів у повітрі. 3. Він навіть детально ..малював конструкцію підводного човна, яким зараз уже нікого не ..дивуєш.

Запитання

1. Про які ще винаходи, описані у фантастичних фільмах або книжках, тобі відомо? Наведи приклади.
2. Намалюй один із таких винаходів.
3. Опиши винахід, використовуючи слова з префіксами ***з-, с-.***
4. Обговори з однокласниками свій винахід. Об'єднайте по кілька описів в одну групу за спільним критерієм. Наприклад, *усі ці винаходи літають.*

90 **Продовж** за поданим початком казку про префікс ***с-***, що відвідав *КаФе «ПТаХ».* Усі слова історії повинні починатися на літеру ***с.***

Початок казки:

Сидить самотній префікс С, слухає сонату, смакує «Спрайт»…

91 **Проаналізуй**, які із зображених винаходів, на твою думку, можуть бути корисними. Відповідь **поясни**, використовуючи слова з довідки.

Довідка. *Зможе, створений / створена, здивований / здивована, сформувати.*

На зв'язку експерт

роз-, без-, між-, над-, перед-, під-, понад-	ніколи не оглушуємо кінцевий дзвінкий приголосний префікса	*розповісти, безкорисливий, міжконтинентальний*

Запам'ятай!
У префіксах *роз-* і *без-* НЕ БУВАЄ букви *«ес»*

92 **Добери** і **запиши** до поданих слів антоніми з префіксами ***роз-*** або ***без-***.

Закрити, заплющити, закопати, зійшлися, грамотний, болісний, смертний, осідлати, платний, затиснути, сумнівний.

93 **Обери** правильну літеру із запропонованих, **запиши** слова в зошит.

Ро(з/с)повісти, (з/с)формувати, (з/с)питати, (з/с)ходити, бе(з/с)верхий, (з/с)фальсифікований, ро(з/с)мовляти, (з/с)фотографувати, (з/с)палахнути, (з/с)орієнтуватися, бе(з/с)турботний, (з/с)класти, ро(з/с)бещений, (з/с)економити, (з/с)хилити, (з/с)крипіти, ро(з/с)ворушити, (з/с)саджувати, (з/с)плутати, (з/с)фабрикувати, (з/с)чистити, ро(з/с)мовляти, бе(з/с)надійний.

94 **Перепиши**, уставляючи пропущені літери та розділові знаки. **Виконай** завдання.

1. Під час ро..копок ***гробниці*** Тутанхамона було знайдено чер..вики ***фараона***, вишиті біс..ром. 2. Збер..глися малюнок та форма вишивки але основа й нитки вже згнили. 3. Від л..гкого дот..ку чер..вики могли ро..сипатися. 4. Тоді знайдені чер..вики о..прискали ро..плавленим ***парафіном***. 5. А коли парафін застиг то для надійності залили **гіпсом** і вин..сли з гробниці. 6. У лабораторії чер..вики ро..крили й нам..стину за нам..стиною відновили віз..рунок.

Фараон

Завдання

1. Поясни значення виділених слів, скориставшись тлумачним словником.
2. Поміркуй, чому вчені так ретельно відновлювали візерунок.
3. Де сьогодні можна побачити фараонів та елементи їхнього побуту? Наведи кілька прикладів.
4. Про які ще особливості життя фараонів тобі відомо? Наведи 2–3 факти, скориставшись довідковими джерелами.
5. Продовж кількома реченнями заданий початок: *Якби я брав/брала участь у розкопках гробниць фараонів, то...*

УРОК 18 НАПИСАННЯ, ПРЕФІКСІВ *ПРЕ-, ПРИ-, ПРІ-*

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як писати слова з

- префіксом *пре-;*
- префіксом *при-;*
- префіксом *прі-.*

На зв'язку експерт

Префікси	Правила	Приклади
пре-	1) у словах, які виражають найвищий ступінь ознаки (можна замінити на «дуже»)	*препогано* (дуже *погано*), *прегарний* (дуже *гарний*)
	2) у деяких інших словах, які треба запам'ятати	*презирство* (*презирливий*), *преосвященний*, *преподобний*, *престол*
при-	1) у дієсловах зі значенням наближення, приєднання, частковості дії	*прибігти* (наближення), *прибудувати* (приєднання), *присолити* (частковість)
	2) в іменниках та прикметниках, утворених унаслідок поєднання з прийменником ***при***	*при горі* — ***при***гірок, *при березі* — ***при***бережний
прі-	1) лише в трьох словах	*прізвище, прізвисько, прірва*

95 **Проаналізуй** рекламу. **Поясни**, чому автори тексту вирішили залишити обидва префікси.

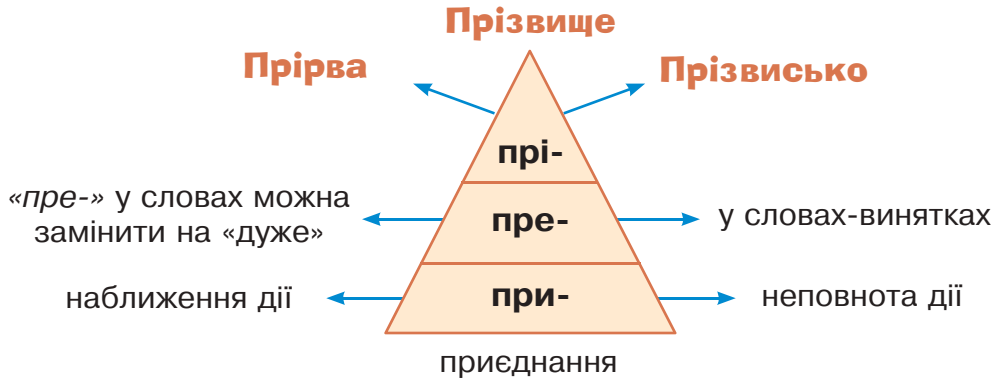

96 До запропонованих слів **додай** префікси ***пре-***, ***при-*** й **утвори** нові слова.

Зразок *Летіти — прилетіли.*

Мудрий, сісти, власник, копати, завзятий, крикнути, чарувати, кордон, берег, готувати, погано, іти, кумедний, чистий, майструвати.

97 **Проаналізуй** схему. Усно **прокоментуй** правила написання префіксів, зображені на ній.

98 **Опиши** уявну подорож до будь-якої країни, використовуючи слова з довідки.

Довідка. *Приземлитися, приблизно, прибережний, приїхати, придивитися, пригір'я, приємно, приморський, природно, прикраси.*

99 **Перепиши** слова, уставляючи пропущені літери ***е***, ***и*** або ***і***. У якій колонці всі слова мають однаковий префікс?

пр..стол	пр..нижений	пр..зирливий
пр..борканий	пр..нести	пр..звисько
пр..землений	пр..класти	пр..звище
пр..добрий	пр..жовклий	пр..краса
пр..завзятий	пр..чіпливий	пр..хилений
пр..мудрий	пр..скіпливий	пр..ярок

100 **Проаналізуй** пари слів. **Поясни** їхній правопис.

пребілий прибілений **престарий пристарілий**

прекрасний прикрашений

101 До поданих слів **додай** префікси ***пре-*** або ***при-***. **Запиши**.

_____ гарний, _____ кріпити, _____ живлений, _____ орати, _____ добрий, _____ високий, _____ жмурений, _____ кидати, _____ солодкий, _____ мудрість, _____ голубити, _____ кислий, _____ старкуватий, _____ значити, _____ везений, _____ красно, _____ злий, _____ гнути, _____ люто, _____ тяжкого, _____ гнати, _____ дорогий, _____ тягну, _____ тримати, _____ чорний.

Підкресли в словах із префіксом ***при-*** четверту з кінця букву й прочитаєш закінчення вислову В. Шекспіра: *«Жарт іноді буває…».*

102 **Перепиши**, уставляючи пропущені літери та розділові знаки. **Підкресли** слова з префіксами ***пре-, при-, прі-***. **Познач**, чи є твердження правдивими (за змістом тексту). **З'ясуй** значення виділених слів.

1. За часів Другої світової війни амер..канс..кий хім..к на пр..звище Кувер займався ро..робкою пр..точних збройових пр..цілів. 2. Із пр..цілами в нього нічого не вийшло зате під час одного з ***експер..ментів*** уся команда буквально пр..липла до столу. 3. Цю р..човину з пр..чудовими властивостями назвали суп..рклеєм. 4. До 1958-го року пр..красний клей був випущений у масовий обіг. 5. Протягом наступних декількох років Кувер брав участь у розробці й випуску ще 320 видів клею, зокрема для пр..живлення ран. 6. До моменту смерті вченого в 2011-му році йому належало пр..близно 450 ***патентів***.

№	Твердження	Правда	Неправда
1	Учений Кувер родом з Америки.		
2	Кувер працював у галузі хімії.		
3	Кувер винайшов найслабший у світі клей.		
4	Під час Другої світової війни Кувер розробляв військовий одяг.		
5	Після винайдення суперклею вчений створив ще понад 450 видів клею.		
6	Учений помер у 2011 році.		

УРОК 19

ПРАВИЛА НАПИСАННЯ БУКВ *Е, И* **В** СУФІКСАХ *-ЕЧОК-, -ЕЧК-, -ИЧОК-, -ИЧК-, -ИВ-(О), -ЕВ-(О)*

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як писати слова із

- суфіксами *-ечок-, -ечк-*;
- суфіксами *-ичок-, -ичк-;*
- із суфіксами *-ив-, -ев-*.

На зв'язку експерт

-ечк-, -ечок- (-єчк-, -єчок-)	***-ичк-, -ичок-***
зменшено-пестливі слова: *річечка, книжечка, віконечко,вершечок, копієчка*	зменшено-пестливі слова, утворені від іменників із суфіксами або основою на **-ик-**, **-иц-**: *вогничок* (від *вогник*), *вуличка* (від *вулиця*)

103 **Проаналізуй** пари слів. **Поясни**, яка закономірність є в написанні суфіксів.

1) **вулиця вуличка**

2) **палиця паличка**

3) **діжка діжечка**

4) **ліжко ліжечко**

104 **Утвори** від поданих слів спільнокореневі із суфіксом ***-ечк-*** або ***-ичк-.*** **Придумай** і **запиши** речення з утвореними словами.

Зразок *Ложка — ложечка, водиця — водичка.*

Полиця, річка, стежка, вулиця, трава, книжка, рука, індик, земля, гніздо, суниця, грушка, свічка, паляниця, чашка.

105 **Прочитай** уривок з енциклопедії. **Виконай** завдання.

Шиболе́т (у перекладі означає «колос», рідше — «течія́») — характерна мовна особливість, яка дає змогу ідентифікувати групу людей; своєрідний «мовний пароль», за яким можна розпізнати, що мова, якою розмовляє людина, є для неї нерідною.

Під час російського вторгнення в Україну в 2022 році мовним паролем українців стало слово *паляниця*. Попри видиму простоту слова, людина, що звикла

до фонетики російської мови (де немає м'якого звука ***ц***, а звук ***л*** є значно твердішим), вимовляє його з помітним для українського вуха акцентом. Окрім того, Рада національної безпеки та оборони радила виявляти неносіїв мови також за вимовою інших слів: *молодиця, світлиця, нісенітниця, веселка, філіжанка, вештатися, духмяний, непереливки, кмітливий, пуцьвірінок, обценьки, теревенити, телепень.*

За матеріалами енциклопедії «Вікіпедія»

Новий пароль українця

Я сиділа у крамниці
у своїй новій спідниці,
їла стиглі полуниці,
умочила в цукорницю,
що купила у крамниці
біля Укрзалізниці.

Завдання

1. Для чого потрібен мовний пароль?
2. Чому, на твою думку, до слів перевірки зараховують ***вештатися, кмітливий, телепень***?
3. З'ясуй значення слів ***філіжанка, непереливки, пуцьвірінок***.
4. Знайди слова з основою на ***-ик, -иц***. Утвори від них зменшено-пестливі форми. Запиши пари в зошит. Наприклад, *блискавиця — блискавичка.*

106 **Зроби** три компліменти близькій людині, використовуючи слова із суфіксами ***-ечк-, -ечок-***. **Запиши** їх у формі записки або листівки.

На зв'язку експерт

-ив-

Слова зі значенням результату праці або продукту мають суфікс ***-ив-***: *варити — вар**ив**о, прясти — прядив**о**, мережити — мереж**ив**о.*

А також *марити — мар**ив**о* (явище природи, витвір уяви).

107 **Добери** дієслова, які описують подані зображення. **Утвори** за зразком від них іменники за допомогою суфікса ***-ив(о).***

Зразок *Читати — чтиво.*

1

2

3

4

5

6

УРОК 20 БУДОВА СЛОВА. ОРФОГРАФІЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

108 **Розбери** слова за будовою.

Прибережний, захворіти, розгадав, хмарка, бездумний, значення.

109 **Добери** слова до поданих схем.

1.

2.

3.

4.

110 **Добери** спільнокореневі слова за зразком. **Визнач** у кожному слові основу й закінчення.

дух	ніч	воля

Зразок

зуб
зубний
зубок
беззубий
зубочистка

111 **Добери** до поданих коренів суфікси з переліку.

Зразок міст- + *-ечк-* = *міст**ечк**о.*

КОРЕНІ	СУФІКСИ
гнізд-	*-ечк-*
пташ-	*-ичк-*
вод-	*-ечок-*
знач-	*-ичок-*
печ-	*-ен-*
міш-	*-енн-*
часн-	*-ив-*
кот-	
добр-	
верш-	
крол-	

УРОК 21. ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА 1.
Будова слова. Орфографія

1 варіант

Тренувальний тест можна пройти тут

2 варіант

УРОК 22

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 5. Відповідь на уроці. Структура відповіді. Розгорнута відповідь

У цьому параграфі ти дізнаєшся

- як правильно формулювати відповідь на уроці.

На зв'язку експерт

Щоб відповідь на уроці була чіткою й структурованою, дотримуйся таких порад:

1. Визнач, який тип **запитання** поставлено. Для цього проаналізуй, яке питальне слово ***(що? коли? як? чому?*** тощо) або наказове дієслово (*розкажіть, перекажіть, поясніть* тощо) використане.
2. Сформулюй основну тезу відповіді залежно від типу запитання, наприклад:

Запитання	*Відповідь*
що таке ... ?	... — це ...
коли сталося ... ?	... сталося тоді, коли ...
як зробити ... ?	щоб зробити ..., треба ...
чому відбувається ...?	... відбувається тому, що ...

3. Добери **власні приклади** й пояснення, якщо це можливо.
4. Виклади свої думки **послідовно**: вступ — основна частина — висновок.
5. Для переходу між частинами відповіді використовуй **допоміжні слова**: *по-перше, по-друге, окрім того, наприклад, отже* тощо.

112 Скориставшись порадами експерта, **запиши** зв'язну відповідь на одне із запитань. **Перевір** себе за поданим чеклістом.

А Що таке префікс? **В** Як визначити корінь слова?
Б Що таке суфікс? **Г** Які слова є спільнокореневими?

Чекліст «Як перевірити відповідь?»

- ☑ я сформулював / сформулювала чітку тезу до основного запитання *(префікс — це ...; суфікс — це ...; щоб визначити корінь, треба ...; спільнокореневими є такі слова...);*
- ☑ я дібрав / дібрала власні приклади та пояснення;
- ☑ мої думки викладені послідовно: вступ — основна частина — висновок;
- ☑ я використав / використала допоміжні слова.

113 **Оціни** письмову відповідь, яку написав / написала однокласник / однокласниця, використовуючи чекліст із попередньої вправи. **Порадь**, як можна поліпшити відповідь.

114 **Визнач**, як можна покращити подані усні відповіді. Яких порад не дотримано?

А Префікси — це, як його, ну, не букви, а кілька букв, які є в слові.

Б О, згадала! Це ж воно! Точно! Я скажу зараз! Це префікси, які після кореня в словах!

В Еееммм… префікси… ну, я не знаааю… може, хай хтось інший скаже.

115 **Перепиши** й **заповни** таблицю, сформулювавши ключову тезу до кожного із запитань за зразком.

Зразок *Що таке Іспанія? — Іспанія — це країна, розташована в Європі.*

Запитання	Ключова теза (відповідь)
1. Що таке Мюнхен?	
2. Чому потрібно захищати тварин?	
3. Коли Україна здобула незалежність?	
4. Як визначити закінчення в слові?	
5. Назвіть три причини глобального потепління.	

116 До двох тез із попередньої вправи **додай** вступ, приклади, пояснення й висновки. **Озвуч** розгорнуту відповідь своєму однокласнику / однокласниці. **Попроси** дати зворотний зв'язок, використовуючи запитання нижче.

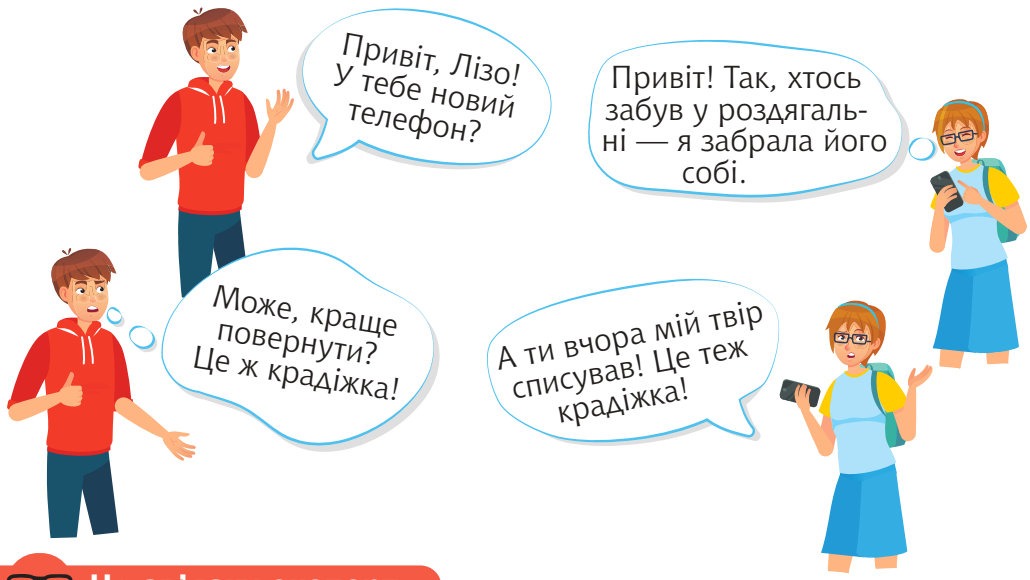
1. Чи повністю розкрито тему?
2. Чи потребує відповідь уточнень або виправлень?
3. Чи вдалий початок відповіді?
4. Чи вдалий кінець відповіді?
5. Чи доречною була інтонація, міміка, жести?
6. Чи були мовні помилки у відповіді?

УРОК 23

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 6.
Поняття академічної доброчесності

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- академічна доброчесність;
- порушення академічної доброчесності.

117 **Проаналізуй** діалог. **Зроби** висновки про те, що таке крадіжка. Чи завжди вона стосується матеріальних речей?

На зв'язку експерт

Академічна доброчесність — це сукупність принципів чесності й прозорості, яких мають дотримуватися всі учасники освітнього процесу: учні, учителі, виховники тощо.

Є декілька видів порушення **академічної доброчесності**:

- ☑ **плагіат** (походить від латинського «plagium», що означає «крадіжка») – це присвоєння результатів чужої розумової праці без зазначення справжнього автора / авторки;
- ☑ **фабрикація** — вигадування даних чи фактів;
- ☑ **фальсифікація** — свідома зміна наявних даних і фактів;
- ☑ **списування** — виконання письмових робіт із залученням заборонених джерел інформації, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- ☑ **необ'єктивне оцінювання** — свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти тощо.

118 **Ознайомся** з причинами списування. **Уклади** список від найпоширеніших, на твою думку, до найменш поширених. Свою пропозицію **обґрунтуй**.

Джерело: *https://saiup.org.ua*

119 **Запропонуй** 2-3 правила роботи в класі, які допоможуть уникнути списування.

120 **Проаналізуй** подані ситуації й **визнач**, які види порушень академічної доброчесності трапилися в школярів / школярок. Свою думку **поясни**. **Поміркуй**, до чого такі ситуації можуть призвести в майбутньому.

А

Це Васько.

Він отримав завдання розпитати рідних про їхні професії й підготувати мініви́ступ у класі. Мама Васька була дуже зайнята, до дідуся й бабусі далеко їхати, тому хлопець засів в інтернет й описав ті професії, про які було найбільше інформації. Виступ вийшов вдалим — і Васько отримав гарну оцінку.

Васько

Б

Таня

Це Таня.

Таня не підготувалася до підсумкового тесту. Але їй дуже пощастило, бо поруч сидить найкраща подружка — відмінниця Оля. Правда, Тані довелося весь урок відволікати однокласницю на свій варіант тесту. У результаті Оля написала підсумкову роботу гірше, ніж Таня, але ж дружба важливіша. Хіба ні?

В

Це Юрчик.

Юрчик — спортсмен, тому на виконання домашніх завдань йому майже ніколи не вистачає часу: хлопець постійно тренується. Добре, що є ГДЗ. Саме завдяки готовим відповідям Юрчик усюди встигає – і гарно виступати на змаганнях, і непогано вчитися.

Юрчик

Христя

Г

Це Христя.

Христя дуже не любить писати твори. Цього разу додому задали опис картини з пейзажем. У Христі є старша сестра Наталя, яка дбайливо зберігає всі свої зошити за минулі класи. «А раптом моя сестра вчилася за тим самим підручником і виконувала це ж завдання?» – подумала Христя. Їй пощастило: твір з виправленими помилками дівчинка переписала — і вчителька виокремила його як найкращий у класі. Звичайно, Христя нічого не сказала сестрі.

121 **Обери** одну із ситуацій, описаних у попередній вправі. **Опиши**, як на кожну із них можуть зреагувати:

1. Мама Васька (текст А).
2. Відмінниця Оля (текст Б).
3. Тренер Юрчика (текст В).
4. Сестра Наталя (текст Г).

На зв'язку експерт

Одна з ознак плагіату — відсутність вказівки на автора / авторку або джерело інформації. Щоб дотримуватися академічної доброчесності, треба завжди зазначати ці дані для текстів, фотографій, відео тощо.

122 **Порівняй** два уривки з учнівських презентацій. У якому варіанті дотримано принципів академічної доброчесності? Свою думку **поясни**.

Потрібно кожному змінювати щось у собі. Якщо ти станеш іншим і навколо тебе мільйони людей стануть іншими, то і країна почне змінюватися.

Потрібно кожному змінювати щось у собі. Якщо ти станеш іншим і навколо тебе мільйони людей стануть іншими, то і країна почне змінюватися.

Святослав Вакарчук

Джерело: http://happymonday.ua

123 **Проаналізуй** ситуації. **Зроби** висновки про дотримання академічної доброчесності.

Ситуація 1

У нашої вчительки Вікторії Всеволодівни є групка дітей-помічників. Вони завжди готові виручити: прибрати в класі, вимити дошку, підготувати концертну програму, подарувати великий букет на свято... Тому Вікторія Всеволодівна теж допомагає своїм улюбленцям. Іноді підкаже правильну відповідь або ж просто підвищить оцінку активістові. А хіба ж може бути по-іншому?

Ситуація 2

Французький суд оштрафував відомого художника Джеффа Кунса та його студію на 135 тисяч євро за керамічну скульптуру, яка практично ідентична до рекламного зображення, опублікованого в середині 80-х років минулого століття. Це вже не перший випадок, пов'язаний з ім'ям скандального митця.

3 СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ

УРОК 24 ЗМІНЮВАННЯ І ТВОРЕННЯ СЛІВ. ТВІРНЕ СЛОВО. СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке

- словотвір;
- непохідне слово;
- похідне слово;
- твірне слово;
- твірна основа;
- словотвірний ланцюжок.

На зв'язку експерт

Словотвір — це розділ науки про мову, що вивчає способи творення слів.

Непохідними є ті слова, походження яких ми не можемо встановити. Важко сказати, від яких слів вони були утворені, адже це відбулося дуже давно. Зазвичай непохідні слова не мають префіксів і суфіксів: *сад, день, білий.*

Похідні слова ми утворюємо від інших слів. Наприклад, слово *садок* є похідним, адже утворилося від слова *сад*. Здебільшого похідні слова мають суфікси або префікси: *весня**ний**, **пре**мудрий,* рідше — лише корінь: *біг* (утворено від *бігати*).

124 **Поміркуй**, яке слово в кожній із пар є похідним, а яке — непохідним. Свою думку **поясни**.

1. **рука** **рукав**
2. **безмежжя** **межа**
3. **звичайний** **надзвичайний**
4. **ціна** **цінний**

125 **Розподіли** слова у дві колонки. **Виконай** завдання.

Сила, прегарний, найкращий, хмарочос, сильний, день, океан, щоденний, ходити, хмара, гарний.

Непохідні	*Похідні*

Завдання

1. Знайди й випиши ті слова, які утворюють пари за принципом «непохідне — похідне». Наприклад, *синій — пресиній.*
2. Яке зі слів утворене від двох? Свою думку поясни.
3. Чому в слові *прегарний* пишемо префікс *пре-*?
4. Чому в слові *щоденний* пишемо дві *н*?
5. Від будь-яких двох непохідних слів утвори по одному похідному й запиши.
6. Складай і запиши речення, у якому будуть щонайменше п'ять слів із цієї вправи.

На зв'язку експерт

Проаналізуймо слово *шафка*. Воно утворене від слова *шафа* за допомогою словотвірного суфікса *-к-*, який додали до основи *шаф-* (**твірна основа**). Слово *шафа* називаємо **твірним**, а *шафка* — **похідним** від нього.

Твірну основу позначають над словом «рамочкою»:

Твірна основа — *Твірна основа* — *Словотвірний засіб (суфікс)*

шафа → **шаф** + **к** + **а**

Твірне слово — Похідне слово

Як шукати твірне слово?

З-поміж спільнокореневих слів потрібно вибрати те, яке відрізняється найменшою кількістю значущих частин від похідного слова. Наприклад, *профінансувати — фінансист, фінанси, фінансувати* (до твірного слова *фінансувати* додано словотвірний засіб — префікс *про-*); *телефонний — телефонувати, телефон* (до твірного слова *телефон* додано словотвірний засіб — суфікс *-н-*).

126 **Визнач**, яке слово в дужках є твірним для поданого. **Поясни**.

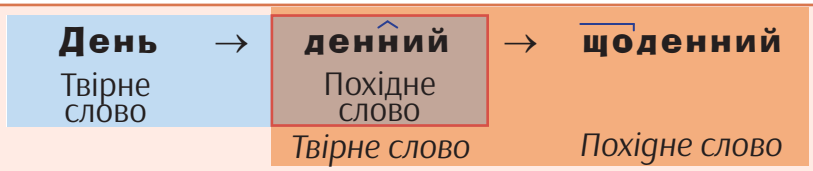
1) будиночок (будувати, будівельник, будинок);
2) лікарняний (лікувати, лікарня, лікар);
3) мережевий (мережа, помережити, мереживо);
4) бавовняний (бавити, бавовна, розбавити).

127 **Перепиши** подані пари слів. **Познач** твірне слово, твірну основу, словотвірний засіб.

Кут — куток, день — денний, спати — проспати, північ — північний, малювати — перемалювати.

На зв'язку експерт

Словотвірний ланцюжок — це слова, розташовані в порядку творення одне від одного. Кожне попереднє слово буде твірним для наступного. Наприклад: *день → денний → щоденний → щоденник.* Слово *день* є твірним для *денний*, слово *денний* є твірним для *щоденний* тощо.

128 **Запиши** подані слова так, щоб кожне наступне було утвореним від попереднього.

1. Водний, підводник, вода, підводний.
2. Розподіл, поділити, ділити, розподілити.
3. Сон, сонничок, сонний, сонник.
4. Вишивати, шити, вишити, вишиванка, вишиваний.

129 **Віднови** пропущені слова в словотвірному ланцюжку.

1. Сніг — ??? — сніговик.
2. Комп'ютер — ??? — комп'ютерник.
3. Світло — ??? — світлячок.
4. Сіль — ??? — засолити.
5. Чобіт — ??? — чоботарський.
6. День — ??? — щоденник.

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як утворюють слова за допомогою

- префіксального способу;
- суфіксального способу;
- префіксально-суфіксального способу;
- безафіксного способу;
- складанням основ або слів;
- абревіацією;
- переходу з однієї частини мови в іншу.

УРОКИ 25-26 ОСНОВНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРЕННЯ

На зв'язку експерт

Спосіб словотворення	*Пояснення*	*Приклади*
префіксальний	слова утворюємо за допомогою додавання префікса до твірного слова	*кинути — скинути, бити — збити, бігти — прибігти*
суфіксальний	слова утворюємо за допомогою додавання суфікса до твірної основи	*білий — білявий, актор — акторка, море — морський*
префіксально-суфіксальний	слова утворюємо за допомогою одночасного додавання префікса та суфікса до твірної основи	*плече — наплічник, добрий — по-доброму, тінь — затінок*
безафіксний	слова утворюємо за допомогою відкидання від твірної основи префіксів, суфіксів, закінчень	*бігати — біг, ходити — хід, зелений — зелень*
складання основ або слів	слова утворюємо за допомогою поєднання кількох основ або слів / частин слів	*кіно + театр — кінотеатр, будівельний + матеріали — будматеріали*
абревіація	слова утворюємо за допомогою поєднання перших літер декількох слів	*Європейський Союз — ЄС, Збройні сили України — ЗСУ*
перехід з однієї частини мови в іншу	слова змінюють належність до частини мови	*військовий* (прикм.) *чоловік — військовий* (ім.) *приїхав, хворий* (прикм.) *чоловік — хворий* (ім.) *зайшов у палату*

130 **Визнач** спосіб творення слів у поданих парах.

1) хід — хідник;
2) черговий учень — прийшов черговий;
3) вітер — вітрисько;
4) злий — презлий;
5) питати — запитати;
6) зовнішнє незалежне оцінювання — ЗНО;
7) масажувати — масаж;
8) гумор — гуморист;
9) покірний — непокірний;
10) воля — волевиявлення.

131 **Утвори** за допомогою префіксів нові слова. **Познач** твірні основи в утворених парах.

1. *З- (с-, зі-):* бити, писати, в'янути, шити, чистити.
2. *Від- (віді-):* проситися, рвати, котити.
3. *Під- (піді-):* бігти, йти, мести, м'яти.
4. *Роз- (розі-):* казати, питати, нести, брати.

132 Від поданих слів **утвори** нові за допомогою суфіксів. **Запиши** твірне та похідне слова, **познач** твірну основу.

Стіна, урок, клас, лимон, ціна, квартира, земля.

133 **Розсортуй** слова у дві колонки.

Роздоріжжя, перекотити, напівправда, спросоння, підрозділ, затишок, подарувати, заземлювати, зловтішатися.

Утворені префіксальним способом	*Утворені префіксально-суфіксальним способом*

На зв'язку експерт

Розрізняй:

Префіксальний спосіб творення	*Префіксально-суфіксальний спосіб творення*
До твірного слова із суфіксом приєднуємо префікс: *покірний — непокірний.*	До твірного слова приєднуємо одночасно і префікс, і суфікс: *межа — безмежний* (немає слова *межний*).

134 **Визнач** твірне слово та спосіб творення поданих слів.

Зразок *Передмова — мова (твірне), спосіб творення — префіксальний.*

Пришкільний, краєзнавець, розпустити, навушник, доїхати, підліток, відбігти, киянин, сонний, землерийка, туристичний, сніговій.

135 **Випиши** з поданого тексту слова, утворені вказаними способами. **Виконай** завдання.

(1) Компанія «IBM» створила найпотужніший у світі комп'ютер. (2) За швидкістю обробки інформації він дорівнює інтелекту кота. (3) Спеціалісти компанії зробили сміливу заяву. (4) Через 20-30 років вони створять комп'ютер з потужністю людського мозку.

Спосіб творення	*Слово*
суфіксальний	
префіксальний	

Завдання

1. Утвори 2 похідні слова від слова ***комп'ютер***.
2. Розташуй слова ***надшвидкий, швидкість, швидкий*** у словотвірний ланцюжок. Запиши. Визнач словотвірні засоби та способи творення слів.
3. Випиши з тексту принаймні 4 непохідні слова.
4. Від будь-якого слова з тексту утвори якнайдовший словотвірний ланцюжок.

136 До поданих частин слова **добери** початкові частини так, щоб утворити слово способом основоскладання. **Запиши**.

парк

потяг

спорт

мен

трек

зірка

137 **Визнач** слова (їх є 6), у яких відбувся перехід з однієї частини мови в іншу. **Випиши** їх і **зроби** розбір за будовою. **Виконай** завдання.

1. Багато вчених намагалися створити літальні апарати.
2. Щасливцем став відкритий до нового Леонардо да Вінчі.
3. Цей винахідник розмовляв італійською, іспанською та французькою.
4. Перший його проєкт вважають прототипом сучасного гелікоптера.
5. Ідеї Леонардо да Вінчі й досі ніби з далекого майбутнього.

Завдання

Знайди інформацію про українських винахідників, які розробляли літальні апарати. Оформ її у вигляді інфографіки й презентуй для однокласників / однокласниць.

138 **Добери** до поданих малюнків складноскорочені слова або абревіатури.

1

прапор Сполучених Штатів Америки

2

4

загальноосвітня школа

3

ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ

5

Донецький басейн

- Найбільшими центрами видобутку є Донецьк, Макіївка, Горлівка та інші.

139 **Використай** слова з довідки (або додай свої) й **утвори** способом основоскладання можливі назви професій майбутнього.

Зразок *Знавець, дрони — дронознавець.*

Довідка. *Коректор, розвідник, вигадник, ілюстратор, конструктор, байк, паливо, дрон, протез, двигун.*

140 Від поданих словосполучень **утвори** слова способом основоскладання за поданим зразком.

Зразок *Рубати дрова — дроворуб.*

Міська рада, міський комітет, міське будівництво.

141 **Проаналізуй** опис магічних предметів із серії книжок про Гаррі Поттера. **Обери** до кожного назву з довідки. **Поясни**, яким способом утворені ці слова. **Виконай** завдання.

Довідка. *Вогнеблискавка, плащ-невидимка, летиключ.*

1 Це найсучасніша спортивна мітла. Має першокласний держак, вкритий лаком.

2 Магічний предмет, який використовують для того, щоб перенести чарівника або чарівницю з одного місця в інше. Для цього застосовують закляття «Летус».

3 Одяг, який допомагав ставати непомітним. Він не раз виручав Гаррі та його друзів з біди.

Завдання

1. Намалюй три згадані магічні предмети.
2. Обери один предмет зі списку й опиши детальніше, яким він міг би бути на вигляд.
3. Вигадай назву свого магічного предмета, використовуючи основоскладання.
4. Упорядкуй список із п'яти предметів, які вигадали твої однокласники та однокласниці.

УРОК 27 ПОНЯТТЯ ПРО СКЛАДНІ СЛОВА. Сполучні *о, е.* Слова *з пів, напів*

У цьому параграфі ти навчишся
- розпізнавати складні слова;
- писати слова з *пів, напів.*

На зв'язку експерт

Складними називаємо слова, які мають два корені: *екскурсовод, водоканал.*

Також до складних належать слова, утворені за допомогою іншомовного префікса: *аеродинаміка, псевдореферендум.*

На межі частин складного слова можуть стояти сполучні ***о, е.*** Ці голосні називають **інтерфіксами**: *снігопад.*

142 **Запиши** назви зображеного кухонного начиння. Які з них є складними словами? **Підкресли** ті, у яких є сполучні голосні.

А

Б

В

Г

Д

143 **Сконструюй** назви вигаданих істот. **Запиши**. У яких словах є сполучні голосні? **Намалюй** одну з вигаданих істот.

Зразок *Гостровусий куцохвіст.*

ЧАСТИНА 1	ЧАСТИНА 2	ЧАСТИНА 3	ЧАСТИНА 4
Гостро	Рогий	Носо	Хвіст
Дивно	Зубий	Рото	Їд
Криво	Вусий	Земле	Жуй
Прямо	Лапий	Куцо	Сплюх

144 **Проаналізуй** тексти. У яких із них є складні слова? Свою думку **поясни**. **Виконай** завдання.

А

Найпопулярнішим авто в Європі вперше став електромобіль

Електрокросовер Tesla Model Y вийшов у лідери на європейському ринку. Це стало можливим завдяки збільшенню обсягів виробництва на німецькій гігафабриці Tesla.

Б

https://tsn.ua > tags > міносвіти

Міносвіти — усі останні новини на сьогодні від ТСН.

Останні актуальні новини онлайн за запитом Міносвіти. Найсвіжіша інформація просто зараз на сайті ТСН.

Завдання

1. На якому зі скриншотів більше складних слів?
2. Що вони означають?
3. Яке із зображень можна назвати новиною, а яке — ні? Свою думку поясни.
4. Знайди в інтернеті останні новини про електромобілі. Коротко перекажи однокласнику / однокласниці.
5. Проаналізуй першу сторінку запитів слова *лідер* у пошуковій системі. Зроби висновки про найуживаніше значення цього слова.

На зв'язку експерт

Якщо ***пів*** має значення «половина чогось», то пишемо його окремо: *пів уроку, пів Києва, пів ящика.*

Якщо ***пів*** є частиною єдиного поняття й НЕ означає «половину чогось», пишемо разом: *півзахисник, півострів.*

Розрізняй:

пів острова	***півострів***
означає «половина острова»	означає єдине поняття
слово «острова» вжито в **родовому** відмінку	слово «острів» у **називному** відмінку

145 **Запиши** назви зображених предметів, використовуючи ***пів***. **Придумай** і **запиши** два рецепти з цими інгредієнтами. **Намалюй** етапи приготування цих страв.

Зразок *Пів апельсина.*

А

Б

В

Г

Д

146 **Запиши** слова, розкриваючи дужки.

(Пів) книжки, (пів) Америки, (пів) ящірки, (пів) огірка, (пів) оберт, (пів) піци, (пів) машини, (пів) фінал, (пів) моста, (пів) острів, (пів) Вінниці, (пів) захисник.

147 **Утвори** речення з поданими словами так, щоб слова з ***пів*** треба було писати разом або окремо.

1. Південь — пів дня. 2. Північ — пів ночі. 3. Півкуля — пів кулі. 4. Півострів — пів острова. 5. Півмісяць — пів місяця.

УРОКИ 28-29 ЗМІНИ ПРИГОЛОСНИХ ПІД ЧАС ТВОРЕННЯ СЛІВ ЗА ДОПОМОГОЮ СУФІКСІВ *-СЬК-, -СТВ-*

У цьому параграфі ти навчишся

- змінювати приголосні під час утворення слів із суфіксами *-ськ-, -ств-;*
- правильно писати винятки, у яких не відбувається чергування.

На зв'язку експерт

к-ч-ц	*г-ж-з*	*х-ш-с*
ру***к***а – ру***ч***ка – ру***ц***і	но***г***а – ні***ж***ка – но***з***і	ву***х***о – ву***ш***ко – у ву***с***і
бі***к*** – бі***ч***ний – на бо***ц***і	кри***г***а – кри***ж***ина – кри***з***і	му***х***а – му***ш***ка – му***с***і

Основні чергування приголосних при творенні слів

К + *-ськ-* = ***-цьк-*** ***Ч*** + *-ств-* = ***-цтв-*** ***Ц*** ⟵	***Г*** + *-ськ-* = ***-зьк-*** ***Ж*** + *-ств-* = ***-зтв-*** ***З*** ⟵	***Х*** + *-ськ-* = ***-ськ-*** ***Ш*** + *-ств-* = ***-ств-*** ***С*** ⟵
козак – козацький – козацтво	убогий – убозтво	чех – чеський
ткач – ткацький – ткацтво	Париж – паризький	товариш – товариський
молодець – молодецький, молодецтво	боягуз – боягузтво	Одеса – одеський

Винятки!
Ацтекський, баскський, герцогський, іракський, казахський, кембриджський, ла-маншський, меккський, малаккський, нью-йоркський, падишахський, сакський, тюркський, франкський, цюрихський, шахський, ясський.

148 **Утвори** словосполучення за поданими прикладами.

Зразок *Торт, Прага — празький торт.*

1. Шпроти, Рига. 2. Озеро, Сиваш. 3. Зоопарк, Цюрих. 4. Дівчина, казахи. 5. Міст, Нью-Йорк. 6. Музей, Париж.

На зв'язку експерт

Увага!

Якщо основа слова закінчується на ***з, с, ц***, то ці ж літери й залишаться в словах: *боягу**з** — боягу**зьк**ий, Оде**с**а — оде**ськ**ий, стріле**ц**ь — стріле**цьк**ий.*

Якщо основа слова **НЕ** закінчується на **г, ж, х, ш, к, ч,** то чергування не буде: *Карпа**т**и — карпа**тськ**ий, бра**т** — бра**тств**о.*

Суфікс ***-к-*** випадає під час утворення прикметників на ***-ськ-***: Горлів***к***а — горлів***ськ***ий, Бородян***к***а — бородян***ськ***ий.

149 **Утвори** прикметники за допомогою суфікса ***-ськ-***. **Поясни** правопис утворених слів.

Зразок *Париж — паризький.*

Прага, Гаага, Париж, Запоріжжя, Одеса, Тбілісі, Дамаск, Бухарест, Канів, Херсон, Умань, Арал.

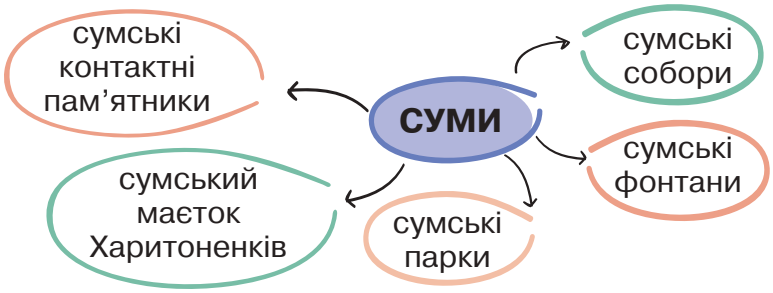
150 **Утвори** й **запиши** словосполучення з поданих слів за зразком.

Зразок *Одеса, гумор — одеський гумор.*

1. Дрогобич, ковбаса. 2. Херсон, кавун. 3. Канів, гора. 4. Умань, парк. 5. Вінниця, музей. 6. Донецьк, аеропорт. 7. Київ, каштани. 8. Житомир, пам'ятник. 9. Крим, міст. 10. Луганськ, школа. 11. Овруч, дорога. 12. Збараж, замок.

151 **Запиши** по 5 місць, які б ти хотів / хотіла відвідати в кожному з міст. **Оформ** список за зразком. **Зроби** таку саму схему про цікаві місця у своєму місті / селі.

Довідка. *Острог, Кривий Ріг, Прилуки, Чернігів.*

152 **Знайди** помилки й **запиши** слова правильно.

Кавказький, парижський, ацтецький, ткачський, рижський, сиваський, туристський, французький, братський, карпатський, цюрихський, глядачський.

153 Від поданих власних назв **утвори** прикметники з суфіксом ***-ськ-***.

Калинівка, Сосонка, Оленівка, Гайдуківка, Малинівка, Сумівка, Чеснівка, Уладівка, Павлівка, Слобідка, Матяшівка, Михайлівка.

154 **Проаналізуй** статті про давні народи. **Визнач**, який народ описано в кожному з уривків. **Прочитай** інформацію своєму однокласнику / однокласниці, заповнюючи пропуски відповідними винятками: *ацтеки — ацтекський, баски — баскський, франки — франкський, казахи — казахський, тюрки — тюркський.*

Уривок 1

_____ — це тюркський народ у Центральній Азії, переважно в Казахстані. Самоназва схожа на українське слово *козак* й означає «вільна людина». Їхня мова — _____ . Портрет _____ жінки увійшов до проєкту «Етнічна краса».

Уривок 2

_____ — це народ, який живе в Південно-Західній Європі, основне населення історичної області Басконія (Іспанія). Назва означає «люди, що живуть у лісі». _____ традиційна їжа має назву піпераде. _____ народний вид спорту — змагання дроворубів.

Уривок 3

_____ — це культурно-мовна спільність, сформована на території степів Північного Китаю. Сучасними _____ державами вважають Азербайджан, Казахстан, Киргизстан, Туркменістан. Казахи є одним із _____ народів.

Уривок 4

_____ — це найбільший з-поміж індіанських народів Мексики. _____ імперія була розгромлена під час вторгнення іспанців у 1521 році. _____ цивілізація досягла значного рівня розвитку. _____ золото до сьогодні є загадкою для істориків і шукачів пригод.

Уривок 5

_____ — це назва групи германських племен у Середньовіччі. У п'ятому столітті заснували власне _____ королівство, що домінувало в Західній Європі. Безпосередні нащадки _____ мешкають у Бельгії, Нідерландах та Німеччині (Баварії та Верхній Франконії).

155 **Добери** до поданих зображень прикметники, ураховуючи зміст текстів попередньої вправи. Яке зображення є зайвим?

Зразок *Цюрихський банк.*

піраміда

традиційний одяг

жінка

національна страва

традиційні змагання дроворубів

королівство

156 **Розсортуй** винятки за значенням. **Знайди** цікавий факт, пов'язаний з будь-яким прикметником з поданих нижче.

Винятки!

Ацтекський, баскський, герцогський, іракський, казахський, кембриджський, ла-маншський, меккський, малаккський, нью-йоркський, падишахський, сакський, тюркський, франкський, цюрихський, шахський, ясський.

Слова походять від назв ...			
народів	титулів і посад	міст	інших географічних об'єктів

УРОК 30

ЗМІНИ ПРИГОЛОСНИХ ПІД ЧАС ТВОРЕННЯ ІМЕННИКІВ ІЗ СУФІКСОМ *-ИН-(А)* ВІД ПРИКМЕТНИКІВ НА *-СЬКИЙ, -ЦЬКИЙ*

У цьому параграфі ти навчишся

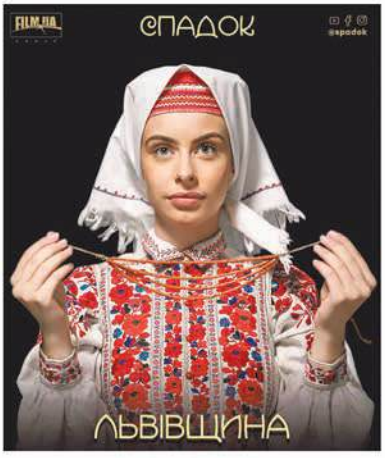
- правильно утворювати іменники із суфіксом *-ин-(а)*.

На зв'язку експерт

- ***ськ+-ин(а)***=*щ(ина):* одеський — Одещина;
- ***цьк+-ин(а)***=*чч(ина):* німецький — Німеччина (АЛЕ Галичина).

157 **Проаналізуй** постери проєкту «Спадок», які було розміщено в київському метрополітені. **Випиши** назви регіонів України та прикметники на ***-ський, -цький*** за зразком.

Зразок *Київщина — київський.*

158 **Знайди** на карті України 6 назв міст, у яких можливе чергування приголосних при додаванні суфіксів ***-ськ-*** та ***-ин-***, **запиши** знайдені слова за поданим зразком.

Зразок *Суми — сумський — Сумщина.*

159 **Утвори** від поданих іменників нові слова за допомогою суфіксів ***-ськ-, -ств-***. **Запиши** й **підкресли** 4 слова, у яких не відбувається чергування приголосних.

Прага, боягуз, козак, ткач, Одеса, герцог, Запоріжжя, казах, тюрки, Цюрих, птах.

160 **Утвори** за поданим зразком слова, використовуючи вказані суфікси, де це можливо.

Зразок

Слова	***-ськ-***	***-ин-***	***-ств-***
козак	козацький	козаччина	козацтво

Гайдамака, кріпак, батьківський, вояк, солдат, німецький, галицький, армійський, хмельницький.

УРОК 31 СЛОВОТВІРНИЙ РОЗБІР СЛОВА

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- словотвірний розбір слова.

Послідовність словотвірного розбору

1. Записати слово для розбору.
2. Дібрати до нього твірне слово й перевірити, чи пов'язані ці слова за лексичним значенням. Наприклад, слова *вода* й *водити* не пов'язані за лексичним значенням, а *вода* й *водний* пов'язані.
3. Визначити префікси, суфікси, за допомогою яких утворено слово (для префіксального, суфіксального й префіксально-суфіксального способів).
4. Зазначити спосіб словотворення.

Зразок

Прочитати — читати (префіксальний).
ЄС — Європейський Союз (абревіація).
Англійська — англійська мова (перехід із прикметника в іменник).

161 **Виконай** словотвірний розбір слів за поданим вище зразком.

Сонний, заморожений, гвинтокрил, звукозапис, застрахований, пригальмувати, присмачувач, солодкуватий, запобіжник.

162 **Згрупуй** подані слова в три словотвірні ланцюжки. **Зроби** словотвірний розбір двох слів на вибір. Яке зі слів є зайвим? **Поясни**.

Тихий, помирити, схованка, мир, тихенький, мирити, ховати, потихеньку, сховати, безмірний, схований.

163 Для кожного зі слів **виконай** два види розбору: за будовою та словотвірний. **Зроби** висновки, чим відрізняються ці розбори.

Надзвуковий, кінозал, політ, передчасний, учительська.

УРОК 32 СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ. УЗАГАЛЬНЕННЯ

164 **Віднови** й **запиши** словотвірний ланцюжок. **Ураховуй** чергування приголосних звуків. **Познач** твірні основи та словотвірні засоби.

1. Опеньочок, пень, пеньок, опеньок.
2. Лісник, ліс, лісний, лісництво.
3. Козацький, козацтво, козак, козаччина.

165 **Утвори**, використовуючи подані суфікси та префікси, словотвірний ланцюжок.

Зразок *Батько + ів + ськ + ин – батьків, батьківський, батьківщина.*

1. Вінниця + ськ + ин.
2. Одеса + ськ + ин.
3. Донецьк + ськ + ин.
4. Київ + ськ + ин.
5. Полтава + ськ + ин.
6. Чернігів + ськ + ин.

166 **Поясни**, використовуючи знання зі словотвору та лексикології, у чому хибність суджень.

Консерви виготовляють консерватори, які працюють у консерваторіях. Квартет ремонтує квартиру квартою.

167 **Утвори** складні слова за зразком.

Зразок *Народ, влада — народовладдя.*

Сухий, фрукти; перший відкривач; вода, постачання; шість, метри; кіно, любитель; ніс, ріг; фото, апарат; овочі, різати.

168 **Проаналізуй** обкладинки журналів. **Виконай** завдання.

Завдання

1. Знайди й випиши слова, утворені суфіксальним способом.
2. Знайди й випиши слова, утворені префіксальним способом.
3. Знайди й випиши слова, у яких є і префікси, і суфікси.
4. Знайди й випиши слова, утворені способом складання основ або слів.

А

Б

5. Знайди й випиши слова, утворені способом абревіації.
6. Знайди й випиши форми одного й того самого слова.
7. Знайди й випиши слова з подвоєнням і подовженням.
8. Обери будь-яке слово й утвори якнайдовший словотвірний ланцюжок. Визнач твірні основи, словотвірні засоби, зазнач способи творення слів.
9. Обери одну з назв статей, розміщених у цьому журналі. Спрогнозуй, про що вона.
10. Яка з обкладинок є новішою? Поясни.
11. Що об'єднує ці дві обкладинки?
12. Який із двох журналів тобі більше хотілося б прочитати?

УРОК 33. ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА 2.
Словотвір. Орфографія

1 варіант — Тренувальний тест можна пройти тут — 2 варіант

УРОК 34 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 7. Тема, мікротема. Ключові слова

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- тема тексту;
- мікротема;
- ключові слова.

На зв'язку експерт

Тема тексту — це те, **про що** йдеться в тексті. Щоб було легше сформулювати тему, починай зі слів *розповідь про ..., зображення ..., змалювання ...* тощо.

Текст може містити **мікротеми** — частини загальної теми. Наприклад, тема тексту може бути така: освіта в європейських країнах. А підтемами може бути *освіта у Франції, Німеччині, Іспанії* тощо. Зазвичай мікротема розкрита в кількох реченнях, які утворюють абзац. Стисло сформульована мікротема може бути пунктом **плану**.

У мікротемах є слова, які є основними щодо змісту. Це **ключові слова.**

169 **Прочитай** поданий текст. **Виконай** завдання.

1 В Україні щороку викидають 400 мільйонів тонн сміття, а переробляють, за різними даними, лише від 3 до 6 відсотків. Останнім часом до справи беруться активісти.

Мікротема

2 Одним з перших у 2017 році в Києві запрацював соціальний проєкт «Україна без сміття». У 2013 році в Дніпрі був створений проєкт «Батарейки, здавайтеся!».

Мікротема

3 Дедалі більше підприємців також упроваджують сортування сміття і спонукають до цього своїх клієнтів. Це помічають жителі великих міст, які в мережах супермаркетів виявляють різнокольорові сміттєві баки.

Мікротема

4 На жаль, екологічна свідомість, тобто обізнаність населення щодо культури правильного поводження з відходами, в Україні досі низька. Контейнери для сортування сміття — паперу, скла, пластику тощо — багато хто використовує як загальний бак для всього.

ТЕМА

Завдання

1. Сформулюй і запиши тему поданого тексту.
2. У тексті немає мікротеми
   А екологічна освіта
   Б екологічні проєкти
   В обізнаність українців щодо сортування сміття
   Г екологічно відповідальний бізнес
3. Запиши мікротеми для абзаців 2–4.
4. Обери зі списку ключових слів ті, які НЕ стосуються поданого тексту: *екологія, сміття, політика, сортування, наука, екологічна свідомість, музика.*
5. Поясни термін ***екологічна свідомість***, використовуючи зміст тексту.
6. Якою є твоя екологічна свідомість? Чи сортуєш ти сміття? Розкажи про свій досвід.

170 **Проаналізуй** подані зображення. Які з них було б доречно використати в тексті з попереднього завдання? До яких абзаців? Свою думку **поясни**.

1

2

3

4

171 За допомогою довідкових джерел **знайди** інформацію про значення кольорів контейнерів для сортування сміття. **Напиши** короткий текст про це, використовуючи план.

План

1. Види контейнерів для сортування сміття.
2. Сині контейнери.
3. Жовті контейнери.
4. Зелені контейнери.
5. Інші кольори контейнерів.
6. Що робити, якщо поруч немає контейнерів для сортування?

172 **Опрацюй** ключові слова повідомлень шестикласників про сортування сміття в їхніх країнах. **Спробуй** відтворити тексти за поданими ключовими словами. За потреби **скористайся** інтернетом.

Три види відходів, відходи садівництва, відходи для переробки, небезпечні відходи, контейнери з порадами.

Девід, США

Гійом, Франція

Ежен Пубель, кольорові смітники, пункти збору батарейок, продаж сміття за кордон, пункти збору сміття на воді.

173 **Обговори** з однокласником / однокласницею одну з поданих тем. **Доберіть** разом 5 ключових слів і **підготуйте** плакат-пам'ятку.

Тема 1. Як привчити сортувати сміття учнів та учениць моєї школи / класу?

Тема 2. Чому сортування сміття — це вигідно?

Тема 3. Якщо всі на планеті сьогодні перестануть сортувати сміття, то …

УРОК 35 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 8. Ідея. Проблематика тексту

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- ідея тексту;
- проблематика тексту.

На зв'язку експерт

Ідея тексту — це головна думка, яка пояснює, **для чого** автор створив текст. Щоб було легше сформулювати ідею, розпочни зі слів *автор закликає ..., засуджує ..., висміює ..., застерігає ..., розкриває ...* тощо.

ТЕМА	ІДЕЯ
про що написано текст?	*для чого* написано текст?

Проблематика тексту — це сукупність певних складних, суперечливих питань, які порушує автор тексту. Наприклад, до проблематики можуть належати питання *патріотизму, дружби й ворожості, любові й ненависті, людяності, стосунків між поколіннями* тощо.

174 **Прочитай** сформульовані теми текстів. До кожної **запиши**, якою могла б бути ідея.

1. Автор розповідає про неправдиві новини в соцмережах.
2. Автор показує, які є види транспорту в Парижі.
3. Автор зображує процеси переробки сміття в Європі.
4. Автор описує симптоми зараження вірусом.

175 **Пригадай** літературні твори / фільми / мультфільми, у яких розкрито проблематику зі списку. **Поясни** свою думку.

А Любов і ненависть. **Б** Людина і природа.
В Батьки і діти. **Г** Добро і зло.

176 **Запропонуй** теми текстів до поданих ідей. Свою думку **поясни**.

1. Автор засуджує жорстоке ставлення до тварин.
2. Автор висміює людей, які не перевіряють інформацію.
3. Автор закликає сортувати сміття.
4. Автор застерігає бути обережними під час спілкування з незнайомими людьми.

177 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

Маленька дівчинка принесла знадвору два яблука. Мабуть, її хтось пригостив.

— Матусю, поглянь, які гарні яблука!

— Справді гарні! Пригостиш мене? — запитала мама.

Дівчинка поглянула на яблука. А потім відкусила від одного з них. На мить замислилась і… надкусила інше яблуко.

Мама дуже здивувалась. І подумала: «Яка жадібна дівчинка у мене зростає! Обидва яблука почала їсти, а мені так жодного і не запропонувала».

Але, на її подив, дівчинка простягнула мамі одне яблуко зі словами:

— Матусю! Візьми це яблуко! Воно солодше!

Джерело: *https://pritcha.com.ua/*

Завдання

1. Визнач тему тексту.
2. Добери й запиши заголовок.
3. Випиши 5 ключових слів. Поясни, чому ти обрав / обрала саме ці слова.
4. Сформулюй ідею тексту, використовуючи слова ***автор закликає … / застерігає … / розкриває …***
5. Обери зі списку ті складники, які, на твою думку, належать до проблематики цього тексту:
   - *дружба;*
   - *любов і ненависть;*
   - *людина і природа;*
   - *виховання;*
   - *патріотизм;*
   - *добро і зло;*
   - *батьки і діти.*

178 **Пригадай**, які твори зі списку ти читав / читала. **Сформулюй** ідею для кількох на вибір. **Поясни** свою думку.

Іван Франко «Фарбований лис», Василь Королів-Старий «Хуха-Моховинка», Василь Симоненко «Цар Плаксій та Лоскотон», Зірка Мензатюк «Таємниця козацької шаблі», Тарас Шевченко «Садок вишневий коло хати», Євген Гуцало «Лось», Григір Тютюнник «Дивак».

МОРФОЛОГІЯ. ІМЕННИК

4

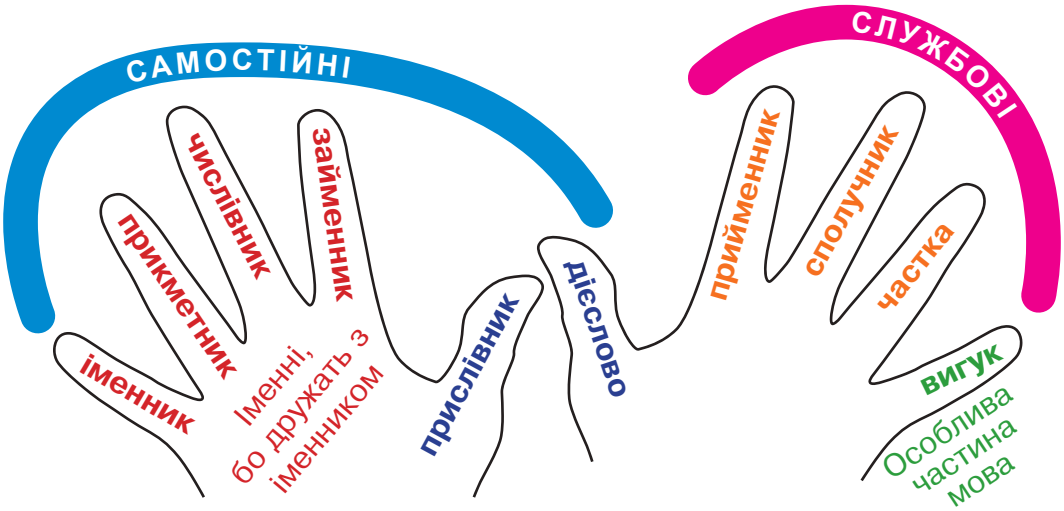
УРОК 36 ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО ЧАСТИНИ МОВИ

У цьому параграфі ти пригадаєш, що таке
- частини мови.

На зв'язку експерт

В українській мові є 10 частин мови: 6 самостійних (іменник, прикметник, числівник, займенник — іменні, а також прислівник, дієслово), 3 службових (прийменник, сполучник, частка) та вигук, який називають особливою частиною мови.

ЧАСТИНИ МОВИ

Частини мови

		Частина мови	Означає	Відповідає на запитання	Змінюється за	У реченні найчастіше є
САМОСТІЙНІ	іменні	1) іменник	назву предмета	*хто? що?*	числами, відмінками	підметом, додатком
		2) прикметник	ознаку предмета	*який? чий?*	родами, числами, відмінками	означенням, присудком
		3) числівник	кількість, порядок	*скільки? котрий?*	відмінками, деякі — за родами, числами	підметом, означенням
		4) займенник	вказує на особу, предмет та ознаку	*хто? що? чий? який? скільки?*		підметом, додатком, означенням
		5) прислівник	ознаку дії	*як? де? куди? коли?*	незмінна частина мови	обставиною
		6) дієслово	дію	*що робити? що зробити?*	часами, числами, особами, родами	присудком
СЛУЖБОВІ		7) прийменник	виражає залежність одних слів від інших			
		8) сполучник	служить для зв'язку однорідних членів речення і частин складного речення			
		9) частка	вносить додаткові відтінки в речення			
10) вигук			виявляє почуття, емоції			

179 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

(1) Собаки є одними з найпопулярніших домашніх тварин. (2) Це віддані друзі, із якими ніколи не сумно. (3) Однак перед тим, як остаточно вирішити додати у своє життя домашнього улюбленця, зважте всі за і проти.

(4) Варто розуміти, що собаки — дуже соціальні істоти. (5) З ними треба гуляти та ***гратися***. (6) Також важливо пам'ятати, що виховання собак потребує вашого часу й терпіння. (7) Поки ви навчите улюбленця правил поведінки у квартирі, може постраждати багато речей.

(8) Є породи, які негативно ***реагують*** на відсутність господаря. (9) Не заводьте домашніх улюбленців, якщо вас майже не буває вдома.

(10) Собаки часто лякаються грози, різких звуків, можуть гавкати на людей у коридорі, через що нерідко трапляються конфлікти з сусідами. (11) Забезпечувати повноцінне та щасливе життя домашнього улюбленця — це ще й досить дороге задоволення: корм, ласощі, нашийник, повідок, намордник, послуги ***кінолога***. (12) Але якщо вас не лякає жоден із пунктів вище, то можете поповнити перелік щасливих собачників і знайти справжнього чотирилапого друга.

Завдання

1. Випиши з тексту приклади до таблиці.

Іменники	***Прикметники***	***Прислівники***	***Дієслова***	***Займенники***

2. Випиши з тексту словосполучення, якими автор замінює слово ***собака***.
3. Випиши з тексту іменники, які є назвами предметів.
4. Добери 10 прикметників, якими можна схарактеризувати собак.
5. Запиши лексичне значення виділених дієслів.
6. Знайди в поданих словосполученнях прийменники: *поведінка у квартирі, реагувати на відсутність, вибір не для вас.*
7. Доповни таблицю відповідно до інформації з тексту. Запропонуй розв'язання вказаних проблем.

Можлива проблема через появу домашнього улюбленця	**Як їй запобігти?**
1. Потрібно виділяти час на прогулянки з твариною.	Чітко планувати свій день і виділяти час на прогулянки з твариною.

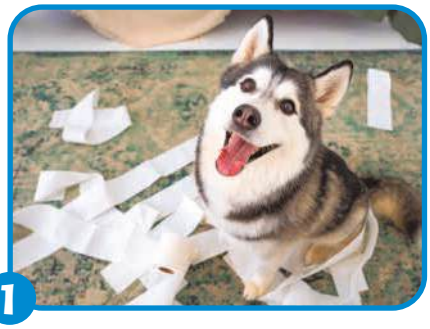
180 **Обери** одне з трьох завдань і **виконай** його.

А Розкажи про свого домашнього улюбленця та кумедні ситуації, які з ним траплялися, використавши 10 прислівників.

Б Пофантазуй і уяви, що твоїм домашнім улюбленцем є бегемот. Опиши свій день, використавши 10 дієслів.

В Розкажи цікавий епізод із мультфільму про тварин, використавши 10 займенників.

181 **Проаналізуй** зображення. Що в них спільного? **Опиши** одне із зображень, використовуючи лише іменники та прикметники.

1

2

182 **Визнач** частину мови за поданою будовою слова. Свою думку **поясни**.

1. н ий
2. ик □
3. л а
4. о
5. ти
6. в ся
7. ом
8. и
9. ові
10. е
11. □
12. ох

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- іменник;
- конкретні іменники;
- абстрактні іменники;
- збірні іменники;
- назви істот;
- назви неістот;
- власні назви;
- загальні назви.

УРОК 37 ІМЕННИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ. Конкретні й абстрактні іменники. Назви істот і неістот. Власні й загальні назви

На зв'язку експерт

Іменник — це самостійна частина мови, яка називає предмет. Відповідає на питання хто? що? Наприклад: *актор, захисниця, бінокль, повага, книгарня.*

Іменники змінюються за **відмінками** та **числами**: *актор — актора — актором — актори — акторів* тощо.

Іменники НЕ змінюються за родами. Вони належать до певного **роду**: чоловічого *(телефон)*, жіночого *(хмара)*, середнього *(рішення)* або спільного *(нероба)*.

Іменники можуть бути будь-яким членом речення:

1. Підметом: *Обережно, працює* ***кран!*** хто? що?
2. Присудком: *Дотримуватися правил* є *— мій* ***обов'язок***.
3. Додатком: *Я бачу* кого? що? ***магазин***.
4. Означенням: *Там продають сік* який? ***лимона***.
5. Обставиною: *Музей можна побачити* де? ***за будинком.***

Конкретні іменники називають осіб, предмети, об'єкти, які людина може побачити, почути, порахувати. Наприклад: *чек, Умань, шкарпетки, Оля.*

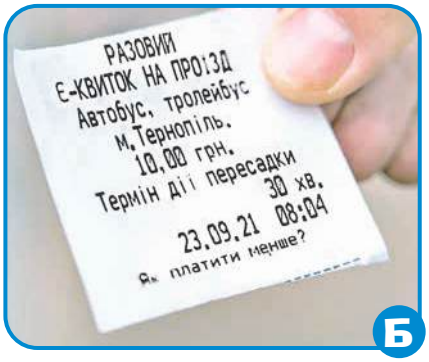
Абстрактні іменники називають поняття, які людина може уявляти, але не може побачити або почути. Наприклад: *мрія, перемовини, кмітливість.* Абстрактними іменниками є назви:
- почуттів *(любов, повага);*
- якостей *(дружба);*
- процесів *(біг, читання);*
- станів *(страх)* тощо.

Збірні іменники називають сукупність понять. Утворюються за допомогою суфіксів:
- **-ств-:** *людство, птаство;*
- **-инн-, -інн-:** *гарбузиння, насіння;*
- **-от-:** *біднота, піхота;*
- та інших: *комашня, волосся, дітвора.*

Найчастіше збірні іменники мають лише форму однини.

183 **Проаналізуй** зображення. **Виконай** завдання.

Завдання

1. Знайди й запиши всі іменники, які є на поданих зображеннях, розподіляючи їх у таблицю.

Транспорт	*Місця*	*Процеси*	*Предмети*	*Інші назви*

2. Які з іменників називають особу?
3. Який іменник є назвою міста?
4. Які іменники є абревіатурами або скороченнями?
5. Чи є відмінність у вживанні слів ***квиток, білет, е-квиток?*** Поясни.
6. Що спільного в цих двох зображеннях?
7. Яку інформацію можна отримати із зображення **Б**? Запиши якомога більше речень про це, на зразок: *Це паперовий квиток на проїзд у громадському транспорті міста ...*

184 **Прочитай** тексти. **Виконай** завдання.

А

Країна: Німеччина

Підвісну залізницю в містечку Вуппералі будували з 1901 по 1903 рік. Зараз це чинний вид громадського транспорту, який щороку перевозить 13 мільйонів пасажирів! Хоча за один раз у вагоні може їхати не більш ніж 60 осіб. Деякі люди дістаються на роботу лише завдяки цьому транспорту. Довжина підвісної дороги становить майже 14 кілометрів.

Б

Країни: Англія, Нідерланди, Канада

Автобуси, що здатні пересуватися по воді, використовують як громадський транспорт для туристичних маршрутів. Таке явище поширене одразу в трьох країнах. Один автобус-***амфібія*** може розмістити 45 людей. Новизна цього транспорту також полягає в тому, що на ньому можна зануритися на глибину! Кожному пасажиру в такі поїздки видають надувний жилет.

Завдання

1. Випиши з текстів по кілька прикладів конкретних та абстрактних іменників.
2. З'ясуй значення виділеного слова.
3. Добери до кожного з текстів заголовки.
4. Яким заголовком можна об'єднати обидва тексти?
5. Запиши, що означають згадані числа:
   - 1901 — _____;
   - 13 — _____;
   - 14 — _____;
   - 60 — _____;
   - 3 — _____;
   - 45 — _____.
6. Чи правда, що ...
   А І підвісна залізниця, і автобус-амфібія — це транспорт лише для туристів.
   Б Обидва види незвичного транспорту є тільки в Європі.
   В Вагон підвісної залізниці може вмістити більше людей, ніж автобус-амфібія.
   Г Автобуси-амфібії є в країнах-сусідах.
   Д За допомогою підвісної залізниці занурюються в озеро.

185 **Розсортуй** подані іменники в таблицю й **запиши**.

Килим, Юліана, тиша, птаство, школа, тиждень, знання, Китай, сон, вислюк, замок, страх, братство, Остап, насіння, біг, вітання.

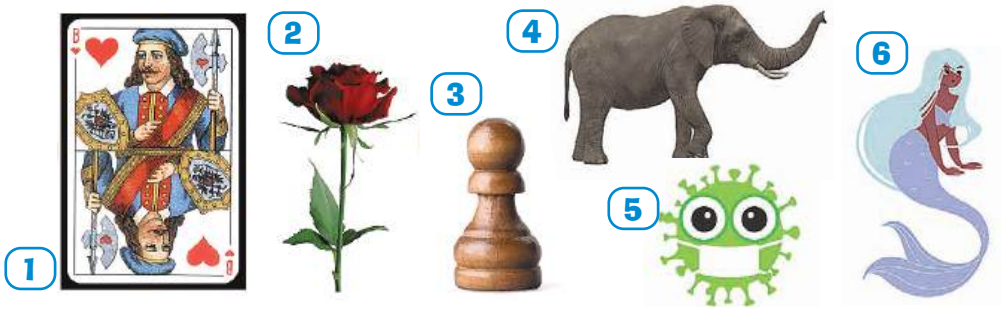
Конкретні	*Абстрактні*	*Збірні*

На зв'язку експерт

З-поміж іменників розрізняють назви істот та неістот.

Істоти *(хто?)*	***Неістоти*** *(що?)*
• назви людей *(менеджер, дитина);* • назви тварин *(кіт, восьминіг);* • міфічні істоти *(вовкулака, сфінкс, Посейдон);* • назви шахових фігур і гральних карт *(пішак, тура, дама, туз);* • назви померлих *(покійник, небіжчик).*	• назви предметів, явищ, рослин *(чашка, сніг, сосна);* • назви сукупності людей або тварин *(натовп, стадо);* • назви мікроорганізмів *(коронавірус, інфузорія).*

186 **Обери** зображення, які є назвами істот. Свою думку **поясни.**

187 **Випиши** з поданого тексту іменники у дві колонки.

(1) Чи зможе хтось створити комп'ютер з інтелектом людини? (2) Футурологи кажуть, що це станеться в найближчі 50–100 років. (3) Зараз є комп'ютери з потужністю миші й кота. (4) А це досить розумні тварини. (5) Правда, такий пристрій займає величезну площу, а живить цей суперкомп'ютер окрема електростанція.

Назви істот	***Назви неістот***

На зв'язку експерт

Загальна назва — це слово, яке називає узагальнене поняття. Наприклад: *річка, магазин.*

Власна назва — це назва одного унікального предмета, яка виокремлює його з ряду однотипних. Наприклад: *Дніпро, «IKEA».*

188 **Прочитай** текст. **Випиши** загальні та власні назви.

(1) «Аліас» — це настільна командна гра, у якій треба щонайшвидше пояснити іншим слова зі своєї картки, не використовуючи спільнокореневих та антонімів. (2) Наприклад, слово *людина* можна пояснити так: *двонога розумна істота*. (3) Що більше слів команда вгадає за 60 секунд, то більше балів заробить.

(4) Гра з'явилася у Фінляндії ще 1989 року під маркою «Тактик». (5) Зараз «Аліас» уже понад 30 років б'є рекорди всіх продажів у Північній Європі.

189 **Створи** 4 картки для гри «Аліас» за зразком. **Позмагайся** з однокласниками та однокласницями командами (по 4–5 учасників).

Зразок картки:

власна назва	1 Чернігів
істота	2 родзинка
істота	3 слон
збірний іменник	4 козацтво
абстрактний іменник	5 совість

Шаблон картки:

власна назва	1
істота	2
істота	3
збірний іменник	4
абстрактний іменник	5

УРОКИ 38-39 ВЕЛИКА ЛІТЕРА ТА ЛАПКИ У ВЛАСНИХ НАЗВАХ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як писати
- велику літеру у власних назвах;
- лапки у власних назвах.

На зв'язку експерт

Слово В українській мові власні назви пишемо з великої літери. Наприклад, *Токіо, Ганна,* місто *Львів*, вулиця *Івана Богуна.*

Розрізняй:

одеська школа	**Одеська школа №21**
загальна назва, таких шкіл багато	власна назва, така школа одна

Слово + слово Якщо власна назва складається з кількох слів, то з великої літери зазвичай пишемо **лише перше**: *Новий рік, Олімпійські ігри, Міністерство освіти і науки.*

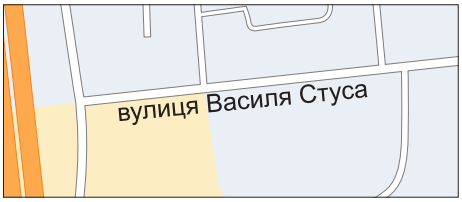
Слово + Слово Запам'ятай випадки, коли з великої літери пишемо всі слова у власній назві:

- найважливіші державні свята: *День Незалежності України, День Соборності України, День Конституції України;*
- найвищі українські та світові установи: *Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Європейський Союз;*
- назви державних символів України: *Державний Прапор України, Державний Герб України, Державний Гімн України;*
- назви астрономічних об'єктів: *Велика Магелланова Хмара, Великий Віз, Мала Ведмедиця;*
- імена дійових осіб: *Дід Мороз, Червона Шапочка;*
- деякі географічні назви: (*місто*) *Біла Церква,* (*вулиця*) *Верхній Вал.*

190 До поданих іменників, що означають загальні назви, **додай** іменники — власні назви.

Персонажі казок; сузір'я; країни; острови; моря; гори.

191 **Порівняй** правопис двох назв. **Поясни**, чому слова *місто*, *вулиця* пишемо з малої літери, а *Василя Стуса*, *Кривий Ріг* — з великої?

вулиця Василя Стуса
вулиця в Києві

Кривий Ріг
місто в Україні

192 **Уяви**, що ти працюєш архітектором і проєктуєш новий мікрорайон. **Придумай** назви мікрорайону, вулиць, скверів, площ тощо. **Намалюй** схематичне зображення.

193 **Запиши** слова правильно, **розсортуй** у таблицю. Які з поданих слів можуть змінювати написання залежно від контексту?

(Д)ень (к)онституції (у)країни, (м)іністерство (о)хорони (з)доров'я, (н)аціональний (і)сторичний (м)узей, (н)овий (р)ік, (к)иївський (н)аціональний (у)ніверситет, (к)абінет (м)іністрів (у)країни, (у)країнський (м)алий (д)раматичний (т)еатр, (ч)ервона (ш)апочка, (д)ержавний (г)імн (у)країни, (м)ала (в)едмедиця.

Лише перше слово пишемо з великої	*Усі слова пишемо з великої літери*

194 **Заповни** в зошиті анкету відомостями про себе та свої захоплення. **Запиши** слова відповідно до правил написання великої літери й лапок (див. с. 98,100).

Анкета

1. Прізвище, ім'я, по батькові.
2. Місце народження (країна, область, місто, село).
3. Клички улюблених тварин (птахів, рибок тощо).
4. Назви улюблених книг, кінофільмів, мультфільмів.
5. Соцмережі, якими я користуюся.
6. Улюблена марка автомобілів.

195 За зразком із попередньої вправи **заповни** анкету для одного з персонажів.

А

Б

В

Г

На зв'язку експерт

Назви творів (картин, книжок, пісень, фільмів), газет, журналів, закладів (кафе, ресторанів, магазинів, аеропортів), компаній, станцій метро, зупинок наземного транспорту тощо треба брати в лапки: *картина «Соняхи», казка «Котик і Півник», пісня «Стефанія», фільм «Поводир», літак «Мрія», компанія «Епл», магазин «Сільпо», станція метро «Університет», зупинка «Вулиця Монастирська».*

Але назви вокзалів, залізничних станцій, портів, пристаней пишемо без лапок: *Приміський вокзал, станція Устинівка, порт Ольвія.*

Розрізняй:

1.	**мережа «Фейсбук»**	**фейсбук**
	з великої літери і в лапках пишемо назви сайтів, мереж, пошукових систем, якщо є слова ***сайт, мережа, система*** тощо	з малої літери й без лапок пишемо назви сайтів, мереж, пошукових систем
2.	**автомобіль «Ніссан»**	**«ніссан»**
	назви виробничих марок автомобілів, якщо є слова ***автомобіль, літак, потяг*** тощо	з малої літери і в лапках пишемо назви самих виробів
3.	**казка «Котигорошко»**	**Біблія, Євангеліє, Псалтир, Коран**
	назви творів пишемо з великої літери і в лапках	назви **важливих релігійних книг** пишемо з великої літери й без лапок

196 **Скористайся** інтерактивними картами зоряного неба. **Випиши** назви дев'ятьох астрономічних об'єктів, поєднуючи їх з родовими словами *сузір'я, планета, зірка*. **Виконай** завдання.

Інтерактивні карти зоряного неба:
https://edodatok.com/el/1872/

Завдання

1. Обери один астрономічний об'єкт із виписаних.
2. Замалюй його в зошиті.
3. Знайди три цікаві факти про нього.
4. Знайдену інформацію подай у форматі інфографіки.

197 **Зміни** в кожному реченні лише одне слово так, щоб це вплинуло на написання слів. **Поясни**.

Зразок *Він приїхав на автомобілі «Тесла». — Він приїхав на «теслі».*

1. Останні новини публікують у мережі «Фейсбук».
2. Біля магазину стояла машина «Вольво».
3. Журналістка завжди зранку читає твіттер.
4. Новенький «фольксваген» чекає на свого власника.

198 **Прочитай** коментар Ольги Дубчак. **Поясни**, про що йдеться, своїми словами. **Проаналізуй** пари речень і **зроби** висновок про те, як власні назви стають загальними.

«Мовна свідомість полюбляє узагальнити власні назви, коли певні предмети стають у житті людини звичними. Так сталося, наприклад, із конверсами (тими, що кеди), памперсами (тими, що підгузки), кольтом і маузером (тими, що зброя)» *(Ольга Дубчак «Бачити українською»)*.

1. Компанія «**Конверс**» почала виготовляти взуття для прогулянок, зокрема всім полюбилися зручні кеди.	Кеди почали називати ***конверсами***. До речі, слово ***кеди*** також утворене від назви взуттєвої компанії.
2. Гай **Меценат** — давньоримський політик, відомий неабиякою підтримкою поетів і художників.	Особу, яка безкорисливо підтримує розвиток культури та освіти, називають ***меценатом***.

УРОКИ 40-41 РІД ІМЕННИКІВ. ІМЕННИКИ СПІЛЬНОГО РОДУ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- роди іменника;
- чоловічий рід;
- жіночий рід;
- середній рід;
- спільний рід;
- паралельні форми роду.

На зв'язку експерт

Більшість іменників належать до одного з трьох родів: **чоловічого**, **жіночого** або **середнього**.

Щоб визначити рід відмінюваного іменника, треба зіставити слово із займенниками *він* (або *він мій*), *вона* (або *вона моя*), *воно* (або *воно моє*). Наприклад, *кіт — він, він мій кіт*. Отже, іменник *кіт* чоловічого роду.

199 **Випиши** з поданого тексту іменники. **Визнач** їхній рід.

(1) Чи може міський автобус їздити без водія? (2) Так, може, і це реальність сучасного міста. (3) Такий транспорт є в Китаї, Данії, Японії. (4) Уже навіть створено безпілотну вантажівку, яка, імовірно, незабаром літатиме. (5) Поки що головне завдання — подбати про безпеку кожного учасника руху.

На зв'язку експерт

Деякі іменники мають **паралельні форми роду.** Значення слів не змінюється: *абрикос — абрикоса, жираф — жирафа, зал — зала.*

200 З довідки **добери** до поданих визначень іменники, які мають паралельні родові форми.

Довідка. *Абрикос / абрикоса, спазм / спазма, банкнот / банкнота, жираф / жирафа, парасоль / парасоля, оазис / оаза.*

1. _____ / _____ — родюче місце в пустелі або напівпустелі з рослинністю й прісною водою.
2. _____ / _____ — тривале скорочення м'язів.
3. _____ / _____ — це жовтогарячий соковитий фрукт із великою кісточкою, солодкий на смак.
4. _____ / _____ — африканська жуйна тварина.
5. _____ / _____ — паперові гроші.
6. _____ / _____ — закріплений на палиці каркас у формі півкулі для захисту від дощу і сонця.

На зв'язку експерт

Іменники, які позначають професії, здебільшого мають родові пари: *лікар* (ч.р.) — *лікарка* (ж.р.), *директор* (ч.р.) — *директорка* (ж.р.).

Іменники, які закінчуються на **-а, -я, -о**, інколи можуть називати як осіб чоловічої, так і жіночої статі. Це іменники **спільного роду**: *невгамовний плакса — невгамовна плакса, кумедний базіка — кумедна базіка*. Здебільшого такі іменники називають людину за негативною ознакою (*замазура, волоцюга, жаднюга, нездара, ледащо*) або особливістю занять (*староста, листоноша*).

201 **Випиши** зі списку лише іменники спільного роду (їх є 10).

Флорист, гуляка, читачка, замазура, менеджерка, базікало, заїка, нахаба, нероба, декоратор, староста, видавець, депутат, альруїст, чванько, ледащо, блогерка, читака.

202 **Добери** до кожного речення іменник спільного роду з попередньої вправи, який буде коректним щодо контексту. **З'ясуй** значення виділених слів.

1. Андрій завжди брудний, коли їсть шоколад. Він справжній _____. 2. Діана не хоче виконувати домашніх завдань й багато ***прокрастинує***. Вона _____. 3. Вислюк, друг Шрека, багато говорить. Він _____. 4. Олег не дотримується правил поведінки: перебиває співрозмовника, не вітається. Він _____. 5. Усі зароблені гроші Оксана витрачає на ***посиденьки*** з друзями. Вона _____.

На зв'язку експерт

Запам'ятай!

Чоловічий рід	Жіночий рід
висип, дріб, кір, накип, перекис, продаж, ярмарок	*гуаш, жовч, ретуш, розкіш*
аерозоль, біль, дриль, тюль **-ль**	*бандероль, бешамель, ваніль, вуаль, емаль, антресоль*
степінь, ступінь, шампунь **-нь**	*мігрень*
нежить **-ть**	*папороть, путь*
туш — музичний твір	*туш — фарба для вій*

Іван Вихованець — український мовознавець, доктор філологічних наук, автор праці *«Розмовляймо українською»:*

«Іменник ***біль*** *найчастіше вживаємо, коли йдеться про відчуття страждання. У сучасній українській мові цей іменник чоловічого роду:* Ранком я прокинувся з сильним ***болем*** голови.

Менш поширений іменник ***біль*** *жіночого роду, який буває тільки в значеннях: 1) білі нитки, пряжа, полотно; 2) яскраво-білий колір:* Найдавніші сорочки гаптовані білими нитками — ***біллю***».

203 **Проаналізуй** зображення. Які помилки є в узгодженні слів? **Поясни**.

ВИДИ ГОЛОВНОЇ БОЛІ

① сильна нежить ② точкова біль ③ гострий мігрень

204 **Добери** до поданих іменників прикметники з довідки, ставлячи їх у потрібному роді.

Довідка. *Ніжний, білий, науковий, густий, новий, мереживний, великий, сильний.*

Тюль, шампунь, біль, насип, рояль, вуаль, ступінь, нежить.

205 **Назви́** зображені об'єкти словами з таблиці на с.104, додаючи до кожного два прикметники за зразком.

Зразок *Рояль новий і білий.*

А

Б

В

206 **Перепиши** речення, добираючи іменник з довідки та поєднуючи його з прикметником у правильній формі.

Довідка. *Мігрень, емаль, розкіш, бешамель, біль, ступінь.*

1. Симптомом хвороби є (гострий / гостра) _____ біля серця. 2. Щоб домалювати картину, (потрібен / потрібна) (зелений / зелена) _____. 3. (Смачний / смачна) _____ (повинен / повинна) мати густу консистенцію. 4. Спати 10 годин — це (справжній / справжня) _____. 5. (Хронічний / хронічна) _____, за статистикою, частіше буває в людей після 25 років. 6. Щоб здобути (науковий / наукову) _____, потрібно захистити дисертацію.

207 **Обери** одну із запропонованих ситуацій. **Придумай** і **запиши** діалог щонайменше із 6 речень, узгоджуючи слова правильно.

Ситуація 1. «У лікаря»

Біль, нежить, мігрень, аерозоль, кашель, висип.

Ситуація 2. «Ярмарок»

Продаж, путь, ваніль, гуаш, розкіш, рояль.

УРОКИ 42-43 НЕЗМІНЮВАНІ ІМЕННИКИ. РІД НЕЗМІНЮВАНИХ ІМЕННИКІВ

У цьому параграфі ти навчишся визначати рід
- незмінюваних іменників;
- абревіатур.

На зв'язку експерт

Щоб визначити рід незмінюваного іменника, потрібно знати значення цього слова.

Як визначити рід **загальних** незмінюваних іменників?

Значення слова — це на́зва…	Рід	Приклади	Винятки
тварин	чоловічий	*розумн**ий** шимпанзе, брудн**ий** поні*	*цеце* (муха), *івасі*, *путасу*, *фугу*, *гурамі* (риби) — жіночого роду
професій		*розважлив**ий** аташе, набридлив**ий** папараці*	———
сирів		*смачн**ий** сулугуні, м'як**ий** брі*	———
вітрів		*сильн**ий** торнадо, тепл**ий** майстро*	———
мов	жіночий	*цікав**а** гінді, милозвучн**а** суахілі*	———
інша загальна назва	середній	*соковит**е** авокадо, розкішн**е** купе, швидк**е** таксі*	*авеню* (вулиця), *кольрабі* (капуста), *салямі* (ковбаса), *боржомі* (вода) — жіночого роду
			барбекю (шашлик), *багі* (автомобіль) — чоловічого роду

Як визначити рід **власних** назв?

Власні назви (незмінювані іменники) будуть мати такий самий рід, як і їхнє родове слово (те, чим вони є). Наприклад:

Тбілісі	місто (с.р.)	затишн**е** Тбілісі
Чилі	країна (ж.р.)	мальовнич**а** Чилі
Борнео	острів (ч.р.)	далек**ий** Борнео

208 **Проаналізуй** пари слів. **Поясни**, чому іменники мають різні роди.

А Розумн**ий** шимпанзе — весел**а** мавпа.

Б Набридлив**ий** папараці — справедлив**а** викладачка.

В Затишн**е** Тбілісі — розвинен**ий** Київ.

209 **Добери** до поданих зображень іменники з довідки. До кожного **додай** по два прикметники за зразком.

Зразок *Фламінго кольоровий і великий.*

Довідка. *Ему, гризлі, какаду, колібрі, шимпанзе, кенгуру.*

1

2

3

4

5

6

210 **Прочитай** уривок із гуморески. **Виправ** лексичні й граматичні помилки. **Запиши** відредагований варіант.

Був я вчора в питомнику,
Здєшнім зоопарку.
Там із мене местний майстер
Цокнув фотокартку.
Те, що в мене за плечима —
То не просто сітка,
А велика загорожа —
Шимпанзяча клітка.
Я на фоті получився
Разом з шимпанзою.
Не наплутай: я спереді,
Шимпанза — за мною.

Павло Глазовий

211 **Визнач** рід поданих іменників. **Запиши.**

кольрабі

сулугуні

барбекю

боржомі

цеце

івасі

салямі

багі

212 **З'ясуй** за допомогою будь-яких довідкових джерел, чим займаються ці люди. **Уклади** список за алфавітом і **запиши** разом із поясненнями.

Аташе, денді, буржуа, імпресаріо, конферансьє, папараці, портьє, рантьє, рефері, шансоньє, яппі, кутюр'є.

213 **Поєднай** назви професій із попередньої вправи зі світлинами відомих людей. **Додай** прикметник, який характеризує їхню зовнішність, за зразком.

Зразок *Стильний буржуа Степан.*

Крістіан Діор

Говард Вебб

Стів Сендс

214 **Склади** й **запиши** рекламу туристичного маршруту. **Використай** географічні назви та прикметники з довідки.

Довідка. *Далекий, цікавий, загадковий, екскурсійний, мільярдний, туристичний.*

Балі, Чилі, Кракатау, Калахарі, Перу, Чикаго, Токіо.

215 **Прочитай** приклади слів під таблицею. **З'ясуй** значення нових для тебе. **Розсортуй** приклади в таблицю, **зазнач** рід кожної з категорій.

На́зви	***Рід***	***Приклади***
мов		
тварин		
країн		
міст		
одягу		
продуктів		

Жако, гінді, Делі, мате, Чилі, комі, бенгалі, авокадо, філе, пюре, кімоно, кашне, Перу, безе, поні, шимпанзе, Чикаго.

На зв'язку експертка

Щоб визначити рід абревіатури, потрібно її розшифрувати й знайти головний іменник. Наприклад, *ЄС* — це *Європейський Союз*, стрижневе слово — *Союз* — чоловічого роду, отже, ЄС також чоловічого роду: *перспективн**ий** ЄС*.

Катерина Городенська — докторка філологічних наук, професорка, авторка праці «Українське слово у вимірах сьогодення»:

*«Прийнято вважати, що рід абревіатури потрібно визначати за родовою належністю стрижневого слова: ТЮГ чоловічого роду за стрижневим словом **театр**. Проте на рід багатьох абревіатур впливає їхня форма. Ті, що закінчуються на приголосний, уживають здебільшого як іменники чоловічого роду або середнього: МОЗ, МОН, Мін'юст — іменники чоловічого роду, хоча стрижневе слово в них — міністерство».*

216 **Розшифруй** абревіатури та **визнач** їхній рід за ключовими словами. Який іменник має рід, що відрізняється від стрижневого слова?

1. **ООН.**
2. **ЗВО.**
3. **ЗОШ.**
4. **АЕС.**
5. **ЗСУ.**
6. **НАТО.**
7. **ЗМІ.**
8. **СБУ.**
9. **МОН.**
10. **МВС.**
11. **СТО.**
12. **МАН.**

УРОК 44

ЧИСЛО ІМЕННИКІВ. Іменники, що мають лише форму однини. Іменники, що мають лише форму множини

У цьому параграфі ти навчишся визначати

- число іменників;
- іменники, що мають лише форму однини;
- іменники, що мають лише форму множини.

На зв'язку експерт

Щоб визначити число іменника, потрібно зіставити його із займенником: *він, вона, воно* — однина, *вони* — множина. Наприклад: *магазин — він* — однина, *магазини — вони* — множина.

Є іменники, які мають лише одну форму числа й не утворюють пари:

Лише однина	Лише множина
1. Абстрактні іменники: *мужність, об'єднання.*	1. Парні предмети: *ножиці, двері.*
2. Збірні іменники: *людство, молодь.*	2. Назви речовин: *вершки, дріжджі.*
3. Іменники зі значенням речовини: *пісок, сало.*	3. Емоції, відчуття: *радощі, лінощі.*
4. Власні назви: *Херсон, Дніпро* тощо.	4. Власні назви: *Чернівці, Карпати* тощо.

217 **Проаналізуй** назви фільмів. **Виконай** завдання.

1

2

3

4

Завдання

1. У яких назвах фільмів є іменники, що мають лише форму множини?

2. На яких постерах є іменники, що мають лише форму однини?
3. Від яких іменників можна утворити числову пару, на зразок: *басейн* (однина) — *басейни* (множина).
4. Обери будь-яку пару фільмів, які мають щось спільне. Поясни свою думку.
5. Які ще українські фільми ти знаєш? Запиши назви щонайменше двох.
6. Розкажи про свій улюблений фільм або мультфільм, уживаючи слова, які мають лише форму однини: *цікавість, уява, апаратура*.

218 **Випиши** з поданого тексту іменники, які мають форму однини. **Укажи** їхній відмінок.

(1) Вирощування овочів та фруктів стає все більше механізованим. (2) Для господарювання на землі потрібен не лише трактор чи комбайн. (3) У набір сучасного фермера потрібно додати дрон, комп'ютер і ще невелику лабораторію.

219 **Знайди** на карті назви міст або країн у формі множини. **Запиши** їх.

Зразок *Суми, Сполучені Штати Америки.*

220 **Перепиши**, добираючи з довідки приклади іменників, що мають лише форму множини. Яка група іменників найчисленніша? **Доповни** групу з географічними назвами своїми прикладами.

Довідка. *Гімалаї, труднощі, окуляри, негаразди, П'ятничани, іменини, ворота, посиденьки, штани, радощі, Кобеняки, походеньки, Чернівці, гордощі, дрижджі, жалощі, парфуми.*

1. Назви парних предметів.
2. Назви дій, процесів чи відчуттів.
3. Географічні назви.
4. Назви речовин.

На зв'язку експерт

Відмінювання іменників, що мають лише форму множини				
	І тип	**ІІ тип**	**ІІІ тип**	**ІV тип**
	Карпати, ножиці	*сходи, меблі*	*діти, двері*	*вила*
Н.	**-и, -і**			**-а**
Р.	нульове закінчення	**-ів**	**-ей**	нульове закінчення
Д.	**-ам, -ям**			**-ам**
Зн.	як у називному або родовому відмінку			
Ор.	**-ами, -ями**	**-ами, -ями**	**-ми, -има**	**-ами**
М.	**-ах, -ях**			**-ах**
Кл.	як у називному відмінку			

Увага! Деякі іменники мають паралельні форми закінчень: *ворітьми* (і *воротами*), *грішми* (і *грошима*), *дверми* (і *дверима*), *саньми* (і *санями*), *штаньми* (і *штанами*, рідше — *штанями*).

221 **Користуючись** таблицею, **провідміняй** подані іменники. **Познач** закінчення.

І тип: Черкаси, вечорниці

ІІ тип: тропіки, граблі

ІІІ тип: гуси, гроші

ІV тип: дрова

222 **Запиши** назви зображених об'єктів у називному та орудному відмінках.

А

Б

В

Г

УРОК 45 ВІДМІНКИ ІМЕННИКІВ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- відмінки іменників.

На зв'язку експерт

Іменники змінюються за **відмінками**. Їх в українській мові є сім. Усі відмінки, крім кличного, мають запитання. Називний і кличний відмінки є **прямими**, усі інші — **непрямими**.

Відмінок	*Допоміжне слово*	*Запитання*	*Приклад*
називний	—	хто? що?	*Христина*
родовий	немає	кого? чого?	*Христини*
давальний	**да**ю	кому? чому?	*Христині*
знахідний	**знаход**жу	кого? що?	*Христину*
орудний	**орудую**	ким? чим?	*Христиною*
місцевий	роз**міщ**ений	на кому? на чому?	*на Христині*
кличний	—	—	*Христино!*

223 **Перепиши** текст, ставлячи іменники, що в дужках, у необхідному числі та відмінку. **Надпиши** рід, число, відмінок над іменниками.

(1) Чи можна (електроенергія) передавати без допомоги (дріт)? (2) Над цим (питання) замислився ще сто (рік) тому Нікола Тесла. (3) Видатному (фізик), кажуть, навіть вдалося розв'язати цю непросту (задача). (4) Однак Тесла не зміг довести розпочату (справа) до (кінець). (5) Можливо, це зробить хтось із (сучасник).

На зв'язку експерт

Розрізняй:

Називний відмінок	*Знахідний відмінок*
хто? що? **Банкомат** стоїть у торговому центрі.	Я бачу кого? що? **банкомат** у торговому центрі.
Можна замінити на займенники ***він, вона, воно, вони.***	Можна замінити на займенники ***його, її, їх.***

224 **Запропонуй**, що можуть робити люди, коли немає електроенергії. **Використовуй** інформацію на поданих зображеннях. **Запиши** відповіді, надписуючи над кожним іменником відмінок.

225 **Визнач**, які іменники вжито в називному відмінку, а які — у знахідному. **Випиши** їх, **постав** запитання.

(1) Джерела енергії — це речовини або процеси, за допомогою яких людина отримує енергію, необхідну для існування. (2) До відновлювальних джерел зараховують сонце, вітер, воду та інші необмежені ресурси. (3) Нафта, вугілля, газ є невідновлювальними джерелами, оскільки їхні запаси в природі скінченні. (4) Людство розуміє, що невідновлювальні джерела колись закінчаться, тому активно працює над пошуком нових ідей.

226 **Проаналізуй** оголошення. **Розсортуй** усі іменники відповідно до відмінків.

Називний	*Родовий*	*Давальний*	*Знахідний*	*Орудний*	*Місцевий*

227 **Проаналізуй** схему. Скориставшись довідковою інформацією, **розкажи** про три джерела енергії на вибір. **Порахуй**, скільки іменників у називному та знахідному відмінках ти використав / використала.

ДЖЕРЕЛА ЕНЕРГІЇ

Відновлювальні

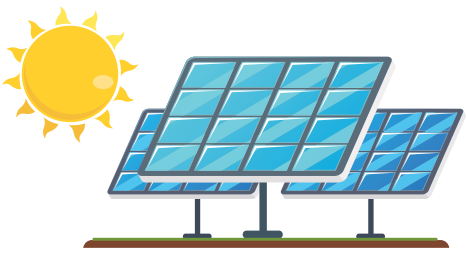
вітер

вода

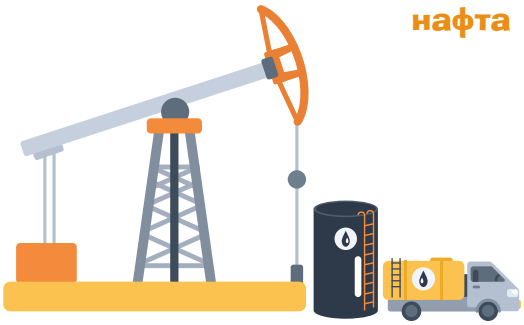

Сонце

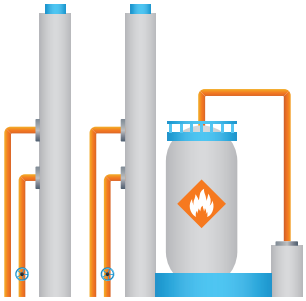
Невідновлювальні

нафта

вугілля

природний газ

УРОКИ 46-47

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 9-10. Узагальнення та вилучення подробиць як способи стиснення тексту. План тексту. Види плану

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке

- план тексту;
- простий план;
- складний план;
- питальний план.

На зв'язку експерт

Простий план тексту — це короткий послідовний перелік основних мікротем тексту.

Як скласти простий план тексту?

1. Уважно прочитай текст.
2. Визнач тему.
3. Виділи **мікротеми**, запиши їх кількома словами. Це і будуть пункти плану.
4. Перевір, чи відповідає план темі, чи зазначено всі мікротеми.

Складний план має додаткові пункти (підпункти), які конкретизують основні. Порівняй:

Простий план	Складний план
1. Приїзд у Львів. 2. Сніданок у центрі міста. 3. Прогулянка.	1. Приїзд у Львів: а) на вокзалі; б) дорога в таксі. 2. Сніданок у центрі міста: а) пошуки кафе; б) дискусії щодо вибору; в) Марічка переконує всіх. 3. Прогулянка: а) нетиповий екскурсовод; б) враження від площі.

Питальний план укладають, формулюючи кожен пункт як запитання. Наприклад:

1. Навіщо треба їхати у Львів?
2. Де знайти смачний сніданок?
3. Що цікавого подивитися в центрі міста?

228 **Проаналізуй** два тексти. **Виконай** завдання.

Текст 1

6 грудня в бібліотеці відбулися творчі зустрічі з дитячим письменником Іваном Андрусяком.

Учні, які відвідали захід, мали нагоду поспілкуватися з автором та взяти участь в автограф- та фотосесіях.

На заході можна було придбати книги письменника.

Текст 2

6 грудня в бібліотеці для дітей відбулися творчі зустрічі з Іваном Михайловичем Андрусяком — сучасним дитячим письменником, поетом, прозаїком та перекладачем.

Користувачам бібліотеки Андрусяк добре знайомий як автор книг для дітей: «М'яке і пухнасте», «Стефа і її Чакалка», «Звіряча абетка», «Зайчикова книжечка».

На захід завітали учні початкових класів гімназії ім. Т.Г. Шевченка, колегіуму та загальноосвітньої школи №4. Учасники заходів спілкувалися з письменником, слухали уривки з його нових творів, брали участь в автограф- та фотосесіях, познайомилися з новими книгами автора, які, до речі, можна було придбати після зустрічі.

Джерело: *http://librarychl.kr.ua*

Завдання

1. Чи однакова інформація подана в текстах?
2. Чи однаковою є тема текстів?
3. Порівняй ідеї текстів.
4. Запиши простий план до **тексту А** і складний до **тексту Б**.
5. Якої інформації з тексту Б немає в тексті А? Перемалюй порівняльну таблицю й постав «+» або «–» відповідно до наявності вказаної інформації.

	текст А	**текст Б**
1) дата й місце зустрічі		
2) основні події зустрічі		
3) перелік професій І. Андрусяка		
4) назви творів автора		
5) учасники зустрічі		

6. Зроби висновки з укладеної таблиці про те, які подробиці можуть додавати в текст деталей, розширювати його. Якими ще деталями можна було б розширити текст Б?

229 **Розшир** подані уривки деталями. **Запиши** оновлені тексти.

Текст 1

Учора о восьмій вечора ми приїхали до бабусі в село. Усі були втомлені, тому повечеряли й одразу лягти спати. Зранку було багато справ: затопити піч, приготувати їсти, позгрібати опале листя й зустріти гостей.

Текст 2

Кажуть, що музика з'явилася разом із появою людини. Перші ритми — плескання в долоні та тупотіння ногами. Нот та музичних інструментів ще не було, але згодом люди почали використовувати різні побутові об'єкти, щоб грати.

230 До одного з розширених текстів попередньої вправи **напиши** простий і складний плани.

231 **Прочитай** тексти. **Вилучи** з них подробиці й **запиши** скорочені варіанти. **Виконай** завдання.

Текст А

Ти знаєш, що піца — це корж зі смачною начинкою. А як думаєш, скільки їй років: 100, 200, а може, 300?

Нещодавно археологи розкопали в Чорній пустелі Йорданії давню хатину мисливців-збирачів і знайшли на руїнах вогнища скам'янілі залишки коржа. Його пекли з диких злаків, усередину клали шматки м'яса, як на тарілку. Схоже на піцу? Але ж їй понад 14 тисяч років!

Єгиптяни пекли коржі з начинкою шість тисяч років тому. А воїни перського царя Дарія в 538 році до нашої ери готували їх на щитах, щоб поїсти в поході.

Текст Б

Далекого 1900 року один відомий австрійський бізнесмен Еміль Єллінек, який був співвласником компанії, що випускала автомобілі, запропонував назвати нову партію автівок ім'ям його дев'ятирічної доньки — Мерседес.

Узагалі-то Мерседес — це лише прізвисько, яким називали дівчинку вдома. Справжнє її ім'я — Адріана Мануела Рамона Єллінек. У перекладі з іспанської Мерседес означає «милосердя, благодать», з латинської — «дар».

У 1901 році вийшов автомобіль «Мерседес» — модель, яку Еміль Єллінек презентував на виставці в Парижі поряд із величезним портретом доньки. Так почалася «ера мерседеса».

Завдання

1. Що об'єднує ці два тексти?
2. У якому з текстів більше мікротем? Свою думку доведи.
3. Поясни правопис слів ***піца, прізвисько.***
4. До якого з текстів підходять ключові слова ***дочка, машина, виставка***?
5. Сформулюй 3 хибні та 2 правдиві думки за змістом текстів і запитай однокласника / однокласницю, чи відповідають вони поданій інформації.
6. Запиши 5 запитань до ***тексту А***, які б починалися з різних питальних слів: *що, коли, де, навіщо, як* тощо.

232 **Склади** й **запиши** питальні плани до обох текстів із попередньої вправи.

«Мерседес»

УРОК 48 ПОДІЛ ІМЕННИКІВ НА ВІДМІНИ Й ГРУПИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- відміни іменників;
- групи іменників.

На зв'язку експерт

Залежно від роду та закінчення в називному відмінку однини іменники поділяють на чотири відміни.

Відміна	Рід	Закінчення	Приклади
I	жіночий	***-а, -я***	*доро́г**а**, Валентин**а**, Ол**я**, Ілл**я**, нездар**а***
	чоловічий		
	спільний		
II	чоловічий	нульове, ***-о***	*Львів, Дмитр**о***
	середній	***-о, -е, -я***	*озер**о**, пол**е**, начинн**я***
III	жіночий	нульове + іменник *мати*	*ніч, тінь, мати*
IV	середній	***-а, -я*** (суфікси ***-ат-, -ят-, -ен-*** у непрямих відмінках)	*курч**а** — курч**ат**и, кошен**я** — кошен**ят**и, ім'**я** — імен**і***

НЕ належать до жодної відміни:
- незмінювані іменники: *метро, кенгуру;*
- іменники, які мають лише форму множини: *джинси, окуляри;*
- прикметники, які перейшли в іменники: *військовий, вартовий.*

233 **Проаналізуй** таблицю поділу іменників на відміни. **Дай** відповіді на запитання, **обговори** їх у класі.

1. Іменники якого роду, на твою думку, переважають у першій відміні?
2. Які приклади іменників чоловічого роду із закінченням **-а(-я)** ти знаєш?
3. Чому частина іменників жіночого роду потрапила в третю відміну?
4. Чому в третій відміні опинився іменник ***мати***?

234 **Поміркуй**, чому подані іменники належать до різних відмін.

А І відміна — **Земля** IV відміна — **кошеня**

Б І відміна — **замовниця** II відміна — **весілля**

В II відміна — **Київ** III відміна — **любов**

Г II відміна — **слоник** IV відміна — **слоненя**

235 **Випиши** з тексту іменники, **постав** їх у називному відмінку однини та **визнач** відміну. Який іменник не має форми однини?

(1) З одинокої на ціле татарське село кав'ярні дуже добре видно було і море, і сірі піски берега. (2) В одчинені вікна й двері на довгу, з колонами, веранду так і перлась ясна блакить моря, в нескінченність продовжена блакитним небом. (3) Навіть душне повітря літньої днини приймало м'які синяві тони, у яких танули контури прибережних гір (*Уривок з оповідання «На камені» Михайла Коцюбинського*).

236 **Розсортуй** іменники відповідно до відмін.

I	II	III	IV

Полуниця, кава, слоненя, філіжанка, північ, місяць, картопля, здобич, молоко, плече, подорож, перець, деко, кавун, харчування, повидло, помідор, далеч, риба, імбир, пташеня, ім'я, мати.

237 **Уклади** список учнів та учениць свого класу. **Розсортуй** усі імена відповідно до відмін.

238 **Перепиши** текст, поставивши іменники, що в дужках, у потрібному відмінку. **Надпиши**, користуючись коментарем експерта (с. 123), до якої групи (твердої, м'якої чи мішаної) вони належать.

(1) Учені стверджують, що для (людство) все гострішою стає проблема питної (вода). (2) Пов'язано це з великим

забруднення) промисловими відходами. (3) Хімікати щороку відвойовують усе більшу (площа). (4) А зміна (клімат) впливає на зменшення питної (вода) в струмках, річках, криницях.

На зв'язку експерт

Іменники I та II відмін поділяють на групи. Це залежить від того, на який приголосний закінчується основа: твердий (**тверда** група), м'який / напівпом'якшений (**м'яка** група) чи шиплячий (***ж, ч, ш, дж*** — **мішана** група).

Група	*Приклади*	*Пояснення*
Тверда	*тарілка, баклажан*	звуки [к] та [н] є **твердими**
М'яка	*вишня, звіробій*	звук [н'] є м'яким перед ***я***, звук [й] завжди **м'який**
Мішана	*миша, читач*	звуки [ш] та [ч] є **шиплячими**

Увага! До **м'якої** групи також належать іменники середнього роду, які мають закінчення ***-е:*** *поле, море* та деякі іменники з основою на ***-р*** *(Ігор, Лазар, лікар).*

239 **Розсортуй** слова відповідно до груп. **Дай** відповіді на запитання.

Тверда	*М'яка*	*Мішана*

Поліклініка, майдан, будівля, книгарня, кладовище, перехід, ***альтанка***, загорожа, ***лазня***, ***хмарочос***, ***мечеть***, лікарня.

Запитання

1. Що об'єднує всі подані іменники?
2. Іменників якої групи найбільше?
3. Скільки іменників належать до I відміни?
4. Що означають виділені слова?
5. Доповни таблицю своїми трьома прикладами до кожної з груп.
6. Запиши речення, у якому буде щонайменше 5 іменників із поданого списку.

УРОКИ 49-50 ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ І ВІДМІНИ

У цьому параграфі ти навчишся

- відмінювати іменники І відміни.

На зв'язку експерт

ОДНИНА			
	Тверда група	**М'яка** група	**Мішана** група
Н.	спору**да**	книгарн**я**	площ**а**
Р.	спору**ди**	книгарн**і**	площ**і**
Д.	спору**ді**	книгарн**і**	площ**і**
Зн.	спору**ду**	книгарн**ю**	площ**у**
Ор.	спору**дою**	книгарн***ею***	площ***ею***
М.	на спору**ді**	на книгарн**і**	на площ**і**
Кл.	спору***до***	книгарн***е***	площ***е***

МНОЖИНА			
	Тверда група	**М'яка** група	**Мішана** група
Н.	спору**ди**	книгарн**і**	площ**і**
Р.	спору**д**	книгарень	площ
Д.	спору**дам**	книгарн**ям**	площ**ам**
Зн.	спору**ди**	книгарн**і**	площ**і**
Ор.	спору**дами**	книгарн**ями**	площ**ами**
М.	на спору**дах**	на книгарн**ях**	на площ**ах**
Кл.	спору**ди**	книгарн**і**	площ**і**

	Орудний відмінок однини	**Кличний відмінок однини**	
тверда		*Ірино*	Т***О*** (**т** — тверда група, у закінченні — ***-о***)
м'яка (основа не на **-й**) (основа на **-й**)	*пісн**ею***	*пісн**е***	М***Е*** (**м** — м'яка група, у закінченні — ***-е***)
	*мр**ією***	*мр**іє***	
мішана	*веж**ею***	*веж**е***	М***Е*** (**м** — мішана група, у закінченні — ***-е***)

ТО-МЕ-МЕ — це універсальна підказка до складних форм в орудному та кличному відмінках однини. Розшифровуємо так: **ТО** означає, що в закінченнях іменників твердої групи з'являється голосний **о**, **МЕ** означає, що в закінченнях іменників м'якої та мішаної груп з'являється голосний **е**.

240 **Прочитай** подані тексти. **Дай** відповіді на запитання.

А

Стародавній Рим у мініатюрі

(1) Італійський археолог Італо Джісмонді витратив майже 35 років на виконання доволі незвичної роботи. (2) Він відновив величезну модель міста Рим часів імператора Костянтина Першого, який правив у 4 столітті нашої ери. (3) Джісмонді використовував точні карти таких відомих пам'яток, як Пантеон і Колізей. (4) Реконструкція центральної площі вражає деталями та масштабом. (5) Модель використовують як освітній інструмент для школярів і туристів. (6) За допомогою неї ви можете чітко уявити, як стародавні руїни колись були частиною великого міського ***ландшафту***.

Б

Колізей

(1) Колізей називають символом сили та влади Стародавнього Риму. (2) Це ***амфітеатр*** на майже 50 тисяч глядачів. (3) У ньому аж 80 входів! (4) Використовували його для розваг, зокрема для ***гладіаторських*** боїв. (5) Побачити Колізей — у мріях кожного туриста, адже цю пам'ятку вважають одним із Семи чудес світу.

Запитання

1. З'ясуй значення виділених слів.
2. Поясни різницю між словами ***пам'ятка*** і ***пам'ятник***.
3. Рим також називають Вічним містом або Містом на семи пагорбах. Чому, на твою думку? Знайди інформацію, яка підтверджує або спростовує твоє припущення.

4. Знайди Рим на сучасній карті світу. Опиши його розташування за планом:
   1) країна;
   2) міста-сусіди;
   3) найближча водойма;
   4) відстань від твого місця перебування.
5. Доповни ряд: *Великий китайський мур, Мачу-Пікчу, Колізей у Римі...* Свою думку поясни.
6. Поміркуй, з якою метою можна ще використати згадану в тексті модель міста. Наведи 2–3 приклади.

241 **Випиши** з **текстів А** і **Б** попередньої вправи іменники І відміни відповідно до груп.

Тверда група	*М'яка група*	*Мішана група*

242 **Знайди** в **текстах А** і **Б** вправи 240 іменники відповідно до граматичного значення, наведеного в таблиці.

	Граматичне значення	*Текст*	*Номер речення*	*Іменник*
1.	І відміна, Р.в., множина			
2.	І відміна, Ор.в., однина (2 іменники)			
3.	І відміна, М.в., множина, м'яка група з основою на **-й**			
4.	І відміна, Н.в., однина, м'яка група з основою на **-й**			
5.	І відміна, Зн.в., множина			

243 **Провідміняй** іменники ***пам'ятка, реконструкція, задача.*** **Познач** закінчення.

244 **Запиши** іменники ***руїна, мрія, площа*** в орудному відмінку. **Поясни**, як працює підказка **ТО-МЕ-МЕ.**

245 **Проаналізуй** інформацію на зображенні (с. 127) і **дай** відповіді на запитання.

Запитання

1. Що зображено на малюнку?
2. Що спільного в цього малюнка та текстів із вправи 240?

3. Яку інформацію можна отримати з малюнка?
4. У який день найменш вигідно летіти цим рейсом?
5. Скільки часу триває переліт? Ураховуй, що дані у всіх квитках зазначають відповідно до місцевого часу країни.
6. Скільки кілограмів може важити валіза пасажира відповідно до цього квитка?
7. Намалюй квиток своєї мрії.

На зв'язку експерт

У давальному та місцевому відмінках однини відбувається чергування **г, к, х / з, ц, с** перед ***і***: *кризі, руці, свекрусі.*

246 **Перепиши**, **постав** іменники, що стоять у дужках, у потрібному відмінкові, ураховуючи чергування приголосних. **Придумай** і **запиши** речення з двома конструкціями на вибір.

Тримати в (рука) квиток; розповідати (тітка) про подорож; пригоди в (казка), яку я читав у (літак); біль у (вухо) під час польоту; стрибати на одній (нога); візерунок на (ложка) в готелі.

На зв'язку експерт

У родовому відмінку множини більшість іменників I відміни має нульове закінчення: *будівель, площ, лікарень.* Деякі іменники мають закінчення ***-ів*** або ***-ей***: *суддів, статей, мишей.*

247 **Перепиши**, розкриваючи дужки й ставлячи іменники в правильному числі й відмінку. **Постав** пропущені розділові знаки.

Оскар
архітектор

1. У кожному європейському місті є кілька (площа).
2. Одна з них головна найчастіше на ній будували одну або кілька (церква).
3. Наявність кількох (лікарня) вказувала на розвиненість міста.
4. Адміністративних (будівля) зазвичай було менше ніж житлових.
5. Освітні заклади з'являлися найпізніше тому в підручниках з історії можна побачити не тільки малюнки а й фото численних (школа) (академія) (семінарія).
6. Багато міст було знищено через численні (війна) тому згадки про них відновлювали зі свідчень очевидців та (очевидиця).

На зв'язку експерт

У місцевому відмінку множини іменники мають закінчення ***-ах (-ях):*** *ходити по дорог**ах**, видно по сукн**ях**.*

248 **Постав** подані іменники в місцевому відмінку множини за зразком. **Утвори** словосполучення.

Вулиця, дорога, частина, кав'ярня, алея, перукарня.

Зразок *Площа — по площах, їздити по площах.*

Площа Святого Петра в Римі

УРОК 51 КЛИЧНИЙ ВІДМІНОК ІМЕННИКІВ І ВІДМІНИ

У цьому параграфі ти навчишся

- утворювати кличний відмінок іменників І відміни.

На зв'язку експерт

Закінчення іменників І відміни в кличному відмінку		
-о	тверда група	*Миколо, Оксано, мамо, сестро*
-е	м'яка та мішана групи	*Ілле, письменнице, мише*
-є	м'яка група (після голосного)	*Софіє, Маріє, мріє*
-ю	пестливі іменники (та короткі форми імен) на ***-я***	*бабусю, матусю, Наталю, Олю,* але *Насте, Катре, Мотре*

I		**you**	*-ю*	*доцю, матусю, Таню*

249 **Прочитай** тексти. **Дай** відповіді на запитання.

Текст А

(1) Жінкам у Стародавньому Римі не давали особистих імен. (2) Наприклад, Юлія означає належність до роду Юліїв, Корнелія — з роду Корнеліїв, Кароліна — донька Карла. (3) Тому всі жінки з однієї сім'ї мали однакові імена. (4) Щоб не було плутанини, до імені дівчинки додавали уточнення — Мінор (молодша), Секунда (друга), Тертія (третя), Майор (старша).

Текст Б

(1) У Греції збереглася давня традиція називання дівчаток. (2) Першу дочку називають на честь бабусі по батькові, другу — на честь бабусі по матері, а третя отримує ім'я тітки з материнського боку. (3) Звичайно, у сучасній Греції не всі дотримуються цієї традиції. (4) В Україні прижилися такі імена грецького походження: Анастасія, Ірина, Лідія, Ксенія тощо.

Запитання

1. Яка тема об'єднує обидва тексти?
2. Запиши ключові слова, які є спільними для обох текстів.
3. Згідно з інформацією, викладеною в тексті, як звали б ...
   а) найменшу дочку Карла?
   б) найстаршу дочку Корнелія?
   в) другу дочку Стефана?
   г) третю дочку Яна?
4. Поясни правопис таких слів: ***сім'я, уточнення, прижитися.***
5. Утвори від слова ***рід*** спільнокореневі слова. Спробуй побудувати з них словотвірний ланцюжок.
6. З якої мови походить твоє ім'я? Поділися інформацією з однокласником / однокласницею.

250 **Утвори** й **запиши** кличний відмінок від імен, згаданих у текстах вправи 249.

251 **Запиши** 5 жіночих імен своїх друзів, знайомих або родичок, постав їх у формі кличного відмінка.

252 **Проаналізуй** пари імен. Чому, на твою думку, ці слова мають різні закінчення в кличному відмінку?

А **Юлія — Юліє!** **Юля — Юлю!**

Б **Ольга — Ольго!** **Олюся — Олюсю!**

В **Микола — Миколо!** **Ілля — Ілле!**

Г **мама — мамо!** **матуся — матусю!**

253 **Запиши** імена в кличному відмінку. **Познач** закінчення.

Олена, Маруся, Ольга, Валентина, Олександра, Микола, Ілля, Настя, Софія, Оля, Наталія, Аліна, Юлія, Галя, Дана, Ганна, Соня, Іринка.

УРОК 52 ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ ІІ ВІДМІНИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- відмінювати іменники ІІ відміни.

На зв'язку експерт

ОДНИНА			
	Тверда група	**М'яка** група	**Мішана** група
Н.	Іван	Сергій	слухач
Р.	Іван***а***	Серг***ія***	слухач***а***
Д.	Іван***ові*** / Іван***у***	Серг***єві*** / Серг***ію***	слухач***еві*** / слухач***у***
Зн.	Іван***а***	Серг***ія***	слухач***а***
Ор.	Іван***ом***	Серг***єм***	слухач***ем***
М.	на Іван***ові*** / на Іван***і***	на Серг***єві*** / на Серг***ії***	на слухач***еві*** / на слухач***і***
Кл.	Іван***е***	Серг***ію***	слухач***у***

МНОЖИНА			
	Тверда група	**М'яка** група	**Мішана** група
Н.	долар***и***	дн***і***	сторож***і***
Р.	долар***ів***	дн***ів***	сторож***ів***
Д.	долар***ам***	дн***ям***	сторож***ам***
Зн.	долар***и***	дн***і***	сторож***ів***
Ор.	долар***ами***	дн***ями***	сторож***ами***
М.	на долар***ах***	на дн***ях***	на сторож***ах***
Кл.	долар***и***	дн***і***	сторож***і***

Увага! До **м'якої** групи також належать іменники середнього роду, які мають закінчення ***-е:*** *поле, море, горе, місце,* а також ***-я:*** *узбережжя, узбіччя.*

Іменники з **основою на -р** мають свою систему поділу на групи, яка залежить від суфіксів, наголосів та лексичного значення слів. Наприклад, до твердої групи належать іменники *сувенір, директор, прапор, комар,* до м'якої — *Ігор, Лазар, лікар, кобзар, якір,* до мішаної — професії на ***-яр:*** *газетяр, зброяр, повістяр* тощо. Такі слова треба перевіряти за словником.

254 **Прочитай** тексти. **Виконай** завдання.

Текст А

Як заощадити, скориставшись підказками?

Щоб оптимізувати витрати й збільшити заощадження, достатньо знати кілька простих порад. Про фінансові лайфхаки розповідає Любомир Остапів — засновник соціального проєкту «Сімейний бюджет», автор книг «Любов та бюджет», «Малюк та бюджет».

Складайте списки покупок перед походом у магазин, щоб не витрачати зайвого й не тягти додому важкий вантаж. А ще обов'язково поїжте — голодна людина накупить більше непотрібних продуктів.

Спитайте себе перед придбанням акційних товарів: «Я купую, тому що знижка чи мені це справді потрібно?»

Будьте свідомим покупцем: носіть із собою багаторазову пляшку для води і власну чашку для чаю — у деяких кав'ярнях роблять знижку, якщо кава у свою чашку. Крім того, це ще й екологічно.

Текст Б

Список продуктів

1. Молоко
2. Олія
3. Помідори
4. Морква
5. Огірки
6. Сік
7. Сир
8. Ковбаса
9. Риба
10. Кріп

Текст В

Завдання

1. Хто такий Любомир Остапів?
2. Які поради він дає?
3. Що спільного в текстах А та Б?
4. Що спільного в текстах А та В?
5. Перетвори інформацію з тексту В на зв'язний текст із п'яти речень.
6. У якій ситуації може знадобитися текст Б? Чи використовуєш ти такі тексти в житті? Розкажи про свій досвід.

255 Із текстів попередньої вправи **випиши** іменники ІІ відміни відповідно до груп.

***Тверда** група*	***М'яка** група*	***Мішана** група*

256 **Знайди** в текстах вправи 254 іменники відповідно до граматичного значення, наведеного в таблиці.

	Граматичне значення	***Текст***	***Іменник***
1.	ІІ відміна, Р.в., однина, тверда група		
2.	ІІ відміна, Зн.в., множина		
3.	ІІ відміна, Зн.в., однина, мішана група		
4.	ІІ відміна, Ор.в., однина, м'яка група		
5.	ІІ відміна, Р.в., множина (2 іменники)		
6.	ІІ відміна, Р.в., однина, м'яка група		

На зв'язку експерт

У давальному та місцевому відмінках однини іменники II відміни, які називають осіб, можуть мати паралельні закінчення: *син**у** / син**ові**, Андрі**ю** / Андрі**єві**, учител**ю** / учител**еві**, читач**у** / читач**еві**, на чемпіон**і** / на чемпіон**ові**.* Якщо кілька іменників II відміни стоять поруч, закінчення бажано чергувати: *син**у** Андрі**єві*** або *син**ові** Андрі**ю**, учителеві Олег**у*** або *учител**ю** Олег**ові**.*

257 **Провідміняй** іменник ***Любомир***. У яких відмінках є паралельні форми?

258 **Утвори** форму давального відмінка за зразком.

Зразок *Тенісист Остап — тенісисту Остап**ові**.*

Син Орест, лікар Віталій, бухгалтер Іван, водій Олег, тато Павло, художник Пилип, поет Тарас, мрійник Олександр, кухар Валерій, командир Юрій, історик Сашко, математик Ігор, друг Анатолій.

259 **Проаналізуй** таблицю з іменниками, які мають основу на ***-р.*** **Придумай** і **запиши** історію, використавши якомога більше прикладів із таблиці.

Зразок *У **дворі** нашої школи збирали **папір** на макулатуру...*

Тверда *група*	***М'яка*** *група*	***Мішана*** *група*
двір, жир, звір, сир, інженер, майстер, шофер, папір, сувенір, директор, професор, базар, гектар, футляр, відвар, столяр, муляр, касир, командир, пасажир, комар, снігур	лікар, писар, буквар, вівчар, друкар, інвентар, календар, кобзар, секретар, шахтар, козир, пустир, поводир, Ігор, аптекар, бібліотекар, слюсар, лицар, хабар	вугляр, каменяр, пісняр, скляр, тесляр, школяр, газетяр, зброяр, дігтяр, вапняр, повістяр

260 **Обери** з попередньої вправи по одному іменнику кожної групи, **провідміняй** і **доведи**, що вони належать до вказаних груп.

УРОКИ 53-54 ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ ЧОЛОВІЧОГО РОДУ В РОДОВОМУ ВІДМІНКУ

У цьому параграфі ти навчишся

- правильно добирати закінчення родового відмінка в іменниках чоловічого роду.

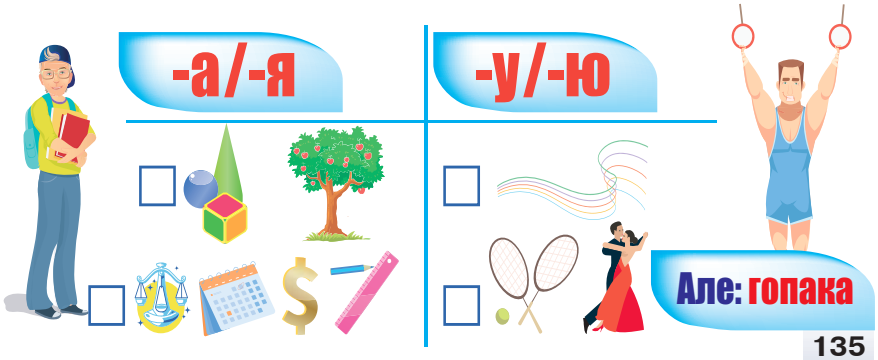
На зв'язку експерт

Іменники II відміни чоловічого роду з нульовим закінченням у родовому відмінку можуть мати закінчення ***-а, -я*** або ***-у, -ю.*** Це залежить від значення слів.

Закінчення *-а, -я* мають назви	**Закінчення *-у, -ю* мають назви**
чітко окреслених предметів (можна їх «обійняти»), зокрема	нечітко окреслених предметів (неможливо «обійняти»), зокрема
1) осіб: *студента, Олексія;* 2) тварин: *кота, ведмедя;* 3) дерев: *дуба, ясена;* 4) предметів: *стола, олівця;* 5) мір довжини, ваги, часу, грошові одиниці: *метра, кілограма, тижня, вівторка, листопада, долара;* 6) машин: *літака, мопеда;* 7) органів, частин тіла: *шлунка, кишківника,* але *мозку;* 8) термінів точних наук: *атома, ромба, радіуса* тощо.	1) речовин і страв: *меду, піску, борщу,* але *хліба;* 2) кущів і трав: *бузку, кропу,* але *вівса;* 3) будівель, споруд, просторових назв: *магазину, коледжу, мосту, лісу, саду,* але *гаражá, міcткá, лісκá, садкá;* 4) явищ природи: *вітру, морозу;* 5) почуттів: *болю, сміху;* 6) ігор і танців: *футболу, вальсу,* але *гопакá;* 7) сайтів і соцмереж: *фейсбуку, гуглу;* 8) термінів літератури: *роману, сюжету* тощо.

261 **Обери** по три правила з коментаря експерта й **візуалізуй** їх за допомогою символів і малюнків за зразком.

Зразок

262 **Поясни**, чому подані слова мають такі закінчення в родовому відмінку.

1. Ножа — салату. 2. Долара — банку. 3. Актора — театру.

263 **Розсортуй** слова за категоріями. **Постав** їх у родовому відмінку однини.

Міри довжини, ваги, часу, грошові одиниці	*Назви предметів*	*Терміни точних наук*	*Назви ігор і танців*	*Назви соцмереж*	*Відчуття й емоції*

Атом, метр, телевізор, плач, жовтень, мотор, волейбол, фейсбук, олівець, інстаграм, телефон, вальс, четвер, планшет, сміх, гнів, вайбер, множник, теніс, квадрат, вівторок, страх, джайв, кілограм, світлофор.

264 **Перепиши**, **постав** іменники у формі родового відмінка.

1. У Марти є півтора (фунт), щоб заплатити за паркінг. 2. Про небезпеку мирного (атом) знає кожен в Україні. 3. Від цього (галас) болить голова. 4. Олег попросив почекати до (понеділок). 5. Від твого (гнів) можна свічки підпалювати. 6. Під час нестачі (бензин) люди пересіли на велосипеди.

На зв'язку експерт

Географічні назви, що належать до II відміни, мають такі закінчення:

-а, -я	-у, -ю
більшість назв **населених пунктів:** *Києва, Нью-Йорка, Луцька, Миргорода, Тернополя, Франкфурта.*	назви **НЕ населених пунктів** — річок, озер, гір, островів, країн, областей тощо: *Бугу, Нілу, Сейму, Світязю, Кіпру, Ватикану, Донбасу.*
АЛЕ в складених назвах із двох слів: *Кривого Рогу, Давидового Броду.*	АЛЕ в назвах із наголосом на закінченні: *Дніпрá, Дністрá, Дінця́, Інгульця́.*

Увага! Деякі географічні назви мають два варіанти: *Амстердаму / Амстердама, Ліверпулю / Ліверпуля, Мадриду / Мадрида, Парижу / Парижа, Чорнобилю / Чорнобиля.*

265 **Перетвори** на малюнки коментарі експерта.

Зразок

266 **Обери** будь-яку географічну назву з карти, поданої внизу сторінки, і **склади** текст (5–6 речень) про це місце, використовуючи родовий відмінок.

267 **Поясни** закінчення родового відмінка в трьох географічних назвах на карті, поданої внизу сторінки.

268 **Попрацюй** у парі з однокласником / однокласницею. **Використай** репліки із зображень на карті, щоб поставити запитання або дати відповідь. **Постав** географічні назви у формі родового відмінка.

Зразок

— Які новини?
— Нарешті їдемо до Луцька!

269 **Запиши** подані іменники у дві колонки відповідно до закінчень.

-а, -я	*-у, -ю*

Дунай, Київ, Гадяч, Крит, Дністер, Дніпро, Львів, Кіпр, Кавказ, Сейм, Луганськ, Ватикан, Світязь, Кривий Ріг, Буг, Ніл, Мілан, Зелений Гай, Харків, Крим, Херсон, Париж, Тернопіль, Донецьк, Лондон

На зв'язку експерт

У деяких парах слів зміна закінчення залежить від значення:

*бал — бал**а*** (оцінка)	*бал — бал**у*** (свято)
*камінь — камен**я*** (об'єкт)	*камінь — камен**ю*** (матеріал)
*корпус — корпус**а*** (тулуб)	*корпус — корпус**у*** (будівля)
*листопа́д — листопад**а*** (місяць)	*листопа́д — листопад**у*** (процес)
*Нью-Йорк**а*** (місто)	*Нью-Йорк**у*** (штат)

270 **Поясни**, чому подані слова мають різні закінчення. **Запиши** речення з однією із пар.

А	дзвона	дзвону
Б	Туніса	Тунісу
В	бала	балу

Пустеля Сахара в Тунісі

УРОК 55 КЛИЧНИЙ ВІДМІНОК ІМЕННИКІВ ІІ ВІДМІНИ

У цьому параграфі ти навчишся

- утворювати кличний відмінок іменників ІІ відміни.

На зв'язку експерт

Закінчення іменників ІІ відміни в кличному відмінку		
-е	тверда група	*Богдан**е**, директор**е***
	мішана група	*Довбуш**е**, сторож**е***
	деякі іменники на ***-ець***	*хлопець — хлопч**е***
-ю	м'яка група	*Серг**ію**, Ігор**ю**, лікар**ю**, татус**ю**, місяц**ю***
	деякі іменники на ***-ець***	*боєць — бійц**ю**, мудрець — мудрец**ю***
-у	іменники на ***-г, -к, -х***	*Джек**у**, Людвіг**у**, Генріх**у**,* але *Олег**у*** та *Олеж**е***
	мішана група	*читач**у**, слухач**у***
	назви найближчих чоловіків	*батьк**у**, син**у**, тат**у**, дід**у***
	іменники з суфіксами ***-к-, -ок-***	*майданчик**у**, лісk**у***

271 До кожної із ситуацій **запиши** діалог на 5-6 речень, використовуючи всі подані іменники в кличному відмінку.

Ситуація 1

Сергій консультується з лікарем Дмитром Олександровичем щодо того, чи можна йому відновлювати бігові тренування після хвороби.
Іменники: Сергій, Дмитро Олександрович, лікар, пацієнт, пан.

Ситуація 2

Тренер Ігор коментує гру своїх підопічних.
Іменники: тренер, Ігор, Євген, Олег, Оля, Олена, Юрій.

272 **Відредагуй** речення й **запиши** правильні варіанти. **Поясни**, у якій ситуації могла прозвучати кожна з реплік.

1. Івану, ти виконав завдання?
2. Пане Володимиру, я хотіла поцікавитися, чи готове моє замовлення.
3. Сергіє, ану бігом до мене!
4. Шановний Богдану, чи не були б Ви такі ласкаві відгукнутися?
5. Добродіє, підкажіть, будь ласка, дорогу.
6. Високоповажний Президент, усі очікують відповіді.

273 **Проаналізуй** пари слів і **поясни**, чому вони мають різні закінчення в кличному відмінку.

А Віталію! Іване!

Б Остапе! діду!

В Джеку! Петре!

274 **Утвори** й **запиши** кличний відмінок від кожного імені.

Андрій, Генріх, Олексій, Юрій, Василь, Степан, Максим, Людвіг, Олег, Євген, Валентин, Анатолій, Ігор, Валерій, Павло, Пилип.

275 **Уяви**, що тобі випала нагода взяти інтерв'ю у відомих людей. **Запиши** по 5 запитань до кожного, використовуючи кличний відмінок.

Зразок *Пане Володимире, чому вирішили стати журналістом?*

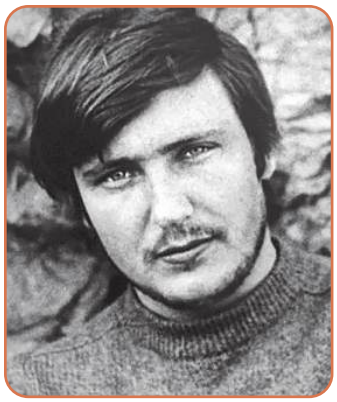
А

Яросла́в Володи́мирович — київський князь. Другий син київського князя Володимира Святославича від полоцької князівни Рогніди. Був одружений з Інгігердою, шведською принцесою.

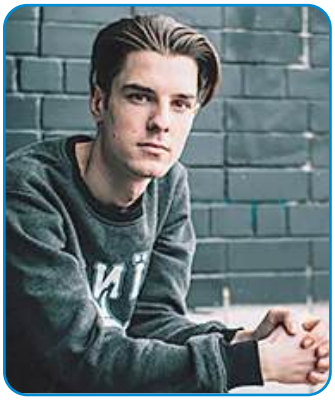
Б

Володи́мир Миха́йлович Івасю́к — український композитор-виконавець, музикант, інструменталіст, поет. Автор пісні «Червона рута». Герой України.

В

Рома́н Тара́сович Ра́тушний — український громадський діяч, журналіст, військовик-доброволець. Учасник Євромайдану. Відомий боротьбою за збереження столичного урочища Протасів Яр. Загинув у 2022 році, захищаючи Україну від російського агресора.

276 **Випиши** з тексту В попередньої вправи всі іменники I та II відмін, ставлячи їх у називний та кличний відмінки.

277 **Утвори** за зразком пестливі форми до поданих імен, **постав** їх у кличному відмінку.

Зразок *Петро — Петрик — Петрусь.*
Петре — Петрику — Петрусю.

Дмитро, Сергій, Тетяна, Христина, Олег, Ірина.

УРОК 56 ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ III ВІДМІНИ

У цьому параграфі ти навчишся

- відмінювати іменники III відміни.

На зв'язку експерт

	ОДНИНА	МНОЖИНА
Н.	ніч	ноч***і***
Р.	ноч***і***	ноч***ей***
Д.	ноч***і***	ноч***ам***
Зн.	ніч	ноч***і***
Ор.	ніччю	ноч***ами***
М.	на ноч***і***	на ноч***ах***
Кл.	ноч***е***	ноч***і***

	ОДНИНА	МНОЖИНА
Н.	мати	матер***і***
Р.	матер***і***	матер***ів***
Д.	матер***і***	матер***ям***
Зн.	матір	матер***ів***
Ор.	матір'***ю***	матер***ями***
М.	на / у матер***і***	на матер***ях***
Кл.	мати	матер***і***

Деякі іменники III відміни мають паралельні закінчення в родовому відмінку однини: *радости / радості, любови / любові, чести / честі* тощо.

278 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

(1) Активність нашої діяльности, виявляється, залежить від кількості радости в нашому житті. (2) А радість формують приємні дрібниці та гарні деталі. (3) Можна просто надути повітряну кульку, розмалювати якусь річ яскравими фарбами, спланувати подорож або ж змінити звичний маршрут. (4) Кажуть, мрія кожного — лежати на печі та їсти ***калачі***. (5) Однак психологи стверджують, що це хибна ***теза***. (6) Саме різноманітність дає життєву енергію та приносить радість.

Завдання

1. Перекажи зміст тексту своєму однокласнику / однокласниці, не підглядаючи.
2. З'ясуй значення виділених слів.
3. Знайди в тексті фразеологізм та поясни його значення.
4. Випиши з тексту два слова з префіксом ***с-***, поясни правопис.
5. Склади й запиши власний список приємних дрібниць.

6. Запиши номери речень, які є вказаними компонентами тексту.

Теза	*Приклади*	*Висновок*

279 **Випиши** з тексту попередньої вправи всі іменники III відміни. У якому реченні немає жодного іменника III відміни?

На зв'язку експерт

Пригадай, що в орудному відмінку в іменниках III відміни відбувається подовження (див. урок 14, с. 43): *ніччю, ціллю, галуззю*. Після **б, п, в, м, ф, р** з'являється апостроф: *любов'ю, матір'ю*.

280 **Провідміняй** іменники ***радість, річ, подорож***. **Виділи** закінчення.

281 **Постав** в орудному відмінку однини подані іменники.

Глазур, мудрість, кров, сіль, неповторність, педаль, осінь, деталь, мати, велич, печаль, вермішель, галузь, гідність, смерть, честь.

УРОК 57 ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ IV ВІДМІНИ

У цьому параграфі ти навчишся

- відмінювати іменники IV відміни.

На зв'язку експерт

	ОДНИНА	МНОЖИНА
Н.	кошен***я***	кошен***ята***
Р.	кошен***яти***	кошен***ят***
Д.	кошен***яті***	кошен***ятам***
Зн.	кошен***я***	кошен***ят***
Ор.	кошен***ям***	кошен***ятами***
М.	на кошен***яті***	на кошен***ятах***
Кл.	кошен***я***	кошен***ята***

	ОДНИНА	МНОЖИНА
Н.	ім'***я***	ім***ена***
Р.	ім***ені***, ім'***я***	ім***ен***
Д.	ім***ені***	ім***енам***
Зн.	ім'***я***	ім***ена***
Ор.	ім***енем***, ім'***ям***	ім***енами***
М.	на / в ім***ені***	на / в ім***енах***
Кл.	ім***е́не***	ім***ена***

282 **Проаналізуй** зображення. **Опиши** поїздку дівчати та хлоп'яти в зоопарк, використавши щонайменше 6 іменників IV відміни.

283 **Поясни**, до яких відмін належать подані іменники. **Постав** їх в орудному відмінку однини.

А ведмедиця ведмідь ведмежатко ведмежа

Б лев левиця левеня левенятко

В орля орел орлиця орлятко

284 **Провідміняй** іменники ***ім'я, ягня, дитя*** в однині та множині. **Виділи** закінчення.

УРОК 58 НАПИСАННЯ Й ВІДМІНЮВАННЯ ЧОЛОВІЧИХ І ЖІНОЧИХ ПРІЗВИЩ, ІМЕН ПО БАТЬКОВІ

У цьому параграфі ти навчишся

- утворювати чоловічі й жіночі імена по батькові.

На зв'язку експерт

Чоловічі імена по батькові	Жіночі імена по батькові
ім'я + -ович-	**ім'я + -івна-**
Богдан + ович = Богданович; *Андрій + ович = Андрійович.*	*Богдан + івна = Богданівна;* *Андрій + івна = Андріївна.*

Увага! *Ігор — Ігорьович, Лазар — Лазарьович,* адже це іменники м'якої групи.

Винятки:
Григорій — Григорович, Григорівна; Яків — Якович, Яківна;
Ілля — Ілліч, Іллівна; Лука — Лукич / Лукович, Луківна;
Микола — Миколайович / Миколович, Миколаївна / Миколівна;
Кузьма — Кузьмич / Кузьмович, Кузьмівна;
Хома — Хомич / Хомович, Хомівна;
Сава — Савич / Савович, Савівна.

Відмінювання чоловічих імен по батькові		
Н.	*(хто? що?)*	Микола Віталійович
Р.	*(кого? чого?)*	Миколи Віталійовича
Д.	*(кому? чому?)*	Миколі Віталійовичу
Зн.	*(кого? що?)*	Миколу Віталійовича
Ор.	*(ким? чим?)*	Миколою Віталійовичем
М.	*(на кому? на чому?)*	на Миколі Віталійовичу
Кл.		Миколо Віталійовичу

Відмінювання жіночих імен по батькові		
Н.	*(хто? що?)*	Лариса Петрівна
Р.	*(кого? чого?)*	Лариси Петрівни
Д.	*(кому? чому?)*	Ларисі Петрівні
Зн.	*(кого? що?)*	Ларису Петрівну
Ор.	*(ким? чим?)*	Ларисою Петрівною
М.	*(на кому? на чому?)*	на Ларисі Петрівні
Кл.		Ларисо Петрівно

Запам'ятайте винятки за прикладами імен відомих особистостей

285 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

(1) Називання іменем по батькові в Україні має давню традицію, яка сягає княжих часів. (2) Русь розросталася, ***князівств*** стало більше, а княжі імена почали повторюватися. (3) Щоб розрізнити князів Володимирів Рюриковичів, стали використовувати імена по батькові — Васильович, Романович тощо. (4) З часом традиція поширилася, і коли з'явилися родинні прізвища, то водночас для зручності в ***реєстрах*** імена по батькові на *-ович, -івна* стали звичними для запису. (5) Тоді на деяких територіях також звичним було називання дорослих без імені по батькові, а з додаванням слів «пан», «пані».

Завдання

1. Чому в Україні виникла традиція вживати імена по батькові?
2. Чому форми *Васильович, Романович* мають назву *імена по батькові*?
3. У яких ситуаціях ти називаєш людину просто за іменем, у яких — використовуєш імена по батькові? Наведи приклад.
4. Чи використовуєш ти слова *пан, пані* для звертання? Наведи приклад.
5. Знайди в тексті слово з двома суфіксами, розбери його за будовою.
6. З'ясуй значення виділених слів.

286 **Утвори** жіноче й чоловіче імена по батькові від слів ***Володимир, Василь, Роман.***

287 **Проаналізуй** приклади й **поясни**, звідки з'являється літера ***ї*** в жіночих іменах по батькові та чому її нема в чоловічих.

А **Андрій** **Андріївна** **Андрійович**

Б **Сергій** **Сергіївна** **Сергійович**

В **Юрій** **Юріївна** **Юрійович**

288 **Уклади** список із 20 друзів, знайомих, родичів та вкажи їхні імена по батькові.

289 **Утвори** й **запиши** жіночі й чоловічі імена по батькові від поданих імен.

Віталій, Марко, Петро, Юрій, Євген, Матвій, Анатолій, Максим, Назар, Сергій, Ігор.

На зв'язку експерт

Увага! Чоловічі прізвища, які закінчуються на приголосний та **о**, відмінюємо, а жіночі — ні.

Розрізняй:

Н.	Віталій Кличк**о**	Наталія Кличк**о**
Р.	Віталія Кличк**а**	Наталії Кличк**о**
Д.	Віталію / Віталієві Кличк**у** / Кличк**ові**	Наталії Кличк**о**
Зн.	Віталія Кличк**а**	Наталію Кличк**о**
Ор.	Віталієм Кличк**ом**	Наталією Кличк**о**
М.	на Віталії / Віталієві Кличк**у** / Кличк**ові**	на Наталії Кличк**о**
Кл.	Віталію Кличк**у**	Наталіє Кличк**о**

290 **Постав** прізвища та імена в родовому і давальному відмінках, ураховуючи коментар експерта.

Віктор Ющенко, Євген Клопотенко, Василь Симоненко, Тоня Матвієнко, Іван Ковальчук, Аліна Ковальчук, Павло Ткачук, Ганна Ткачук, Микола Матюшенко, Марія Матюшенко.

291 **Проаналізуй** відмінювання чоловічих прізвищ. За поданими зразками **провідміняй** прізвища ***Остапів, Гаврилишин.***

Н.	Ковалів	Харчишин
Р.	Ковалева / Коваліва	Харчишина
Д.	Ковалеву / Коваліву	Харчишинові / Харчишину
Зн.	Ковалева / Коваліва	Харчишина
Ор.	Ковалевим / Ковалівим	Харчишиним
М.	на Ковалеві / Коваліві / Коваліву	на Харчишині / Харчишину
Кл.	Ковалеве / Коваліве	Харчишине

292 **Відредагуй** речення. Свою відповідь **поясни**.

1. На Ларисі Петрівній гарна сукня.
2. Олександр Віталієвич просить зателефонувати.
3. Треба чемно себе поводити, коли буде зустріч із Остапом Сергійовичом.
4. Прийти до Юрія Олексійовича Коваленко.
5. Олексіє, підкажи, котра година?
6. Ми заповнили лист згідно з інформацією, наданою Сніжаною Гринчишиною.

293 **З'ясуй** за допомогою інтернету імена та по батькові відомих українців. **Запиши** в зошиті.

письменниця Забужко

поетеса Костенко

режисер Довженко

письменник Франко

УРОК 59 *НЕ* З ІМЕННИКАМИ

У цьому параграфі ти навчишся

- правильно писати **не** з іменниками.

На зв'язку експерт

Частку НЕ з іменниками пишемо	
РАЗОМ, якщо	ОКРЕМО, якщо
слово не вживаємо без **не**: *недолік* (немає слова *долік*), *нероба* (немає слова *роба*)	є протиставлення: *не правда, а брехня*
можемо замінити слово синонімом без **не**: *недруг — ворог*, *неправда — брехня*	
іменник має префікс **недо**-: *недовіра*, *недооцінка*	

294 **Проаналізуй** пари слів і **поясни** правопис.

1. Недруг — не друг, а ворог. 2. Нещастя — не щастя, а горе.

295 **Перепиши** слова. **Поясни** їхнє написання.

Не/жить, не/нависть, не/мовля, не/воля, не/милість, не/роба, не/года, не/обхідність, не/долік, не/догляд, не/правда, не/приязнь.

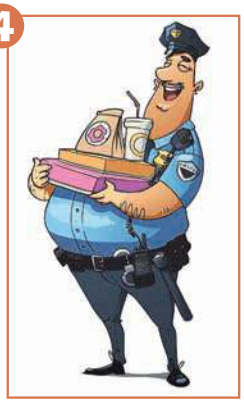
296 **Добери** підписи до зображень. **Придумай** і **запиши** історію, використовуючи всі подані слова.

не/догризок
не/вагомість
не/довіра
не/жить
не/нависть
не/нажера

297 До поданих слів **добери** синоніми без ***не***.

Зразок *Неволя — рабство.*

Неправда, недруг, нещастя, неслава, небезпека, неспокій.

298 **Доповни** сполучення слів за зразком. До кожного поданого початку **запиши** по два варіанти продовження.

Зразок *Не правда, а жарт; не правда, а вигадка.*

Не друг, а …; не приязнь, а …; не слава, а …; не безпека, а …; не спокій, а …; не щастя, а … .

299 **Склади** й **запиши** прогноз погоди, використовуючи слова з довідки. **Озвуч** його однокласнику / однокласниці.

Довідка. *Негода, небезпека, неспокій, несподіванка.*

300 Подані словосполучення **заміни** іменниками з префіксом ***не-***.

1) відсутність свободи;
2) хворобливий стан;
3) небажання підкорятися;
4) важка доля;
5) відсутність довіри;
6) поганий урожай;
7) відсутність бажання;
8) невдале завершення;
9) погане ставлення;
10) погана погода.

301 **Добери** з довідки потрібні за змістом іменники, **розкрий** дужки та **запиши** ***не*** разом або окремо зі словами.

Довідка. *(Не)товариш, (не)слава, (не)краса, (не)згода, (не)воля, (не)порядки, (не)правда, (не)ук, (не)дрючок.*

1. _____ красить, а розум.
2. _____ світ пройдеш, а назад не вернешся.
3. Ситий голодному _____.
4. Згода будує, а _____ руйнує.
5. Учений іде, а _____ слідом спотикається.
6. Людину б'ють _____ , а словами.
7. Де слово з ділом розходиться, там _____ водяться.
8. На вовка _____, а овець їсть Сава.
9. І золота клітка для пташки — _____.

УРОК 60 ПРАВОПИС СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ

У цьому параграфі ти навчишся

- правильно писати складні іменники.

На зв'язку експерт

Складні іменники можемо писати

РАЗОМ	З ДЕФІСОМ
1) утворені за допомогою сполучного голосного **о** або **е**: *нос**о**ріг, зор**е**пад*	1) утворені без сполучного голосного: *суші-бар, біз-нес-план, країна-інвестор*
2) з префіксами ***авто-, авіа-, агро-, аеро-, аква-, ауді-, біо-, боди-, боді-, віце-, геліо-, гео-, гідро-, дендро-, еко-, екс-, етно-, євро-, зоо-, кібер-, макро-, максі-, мікро-, міні-, міді-, метео-, моно-, мото-, нео-, радіо-, супер-, теле-, фіто-, фоно-*** тощо: *авіарейс, екопродукти, супергерой, мінімаркет, екпрезидент*	2) з префіксами та власними назвами: *супер-Україна, міні-Європа, еко-Франція, прем'єр-міністр*
3) числівник, записаний літерами, та іменник: *двадцятиповерхівка, сімдесятиліття*	3) числівник, записаний цифрами, та іменник: *20-поверхівка, 70-ліття*
4) дієслово в наказовому способі та іменник: *горицвіт, перекотиполе*	4) деякі назви рослин: *сон-трава, мати-й-мачуха*
5) скорочені слова: *соцмережа, медперсонал*	

302 **Проаналізуй** пари слів. **Поясни** правопис.

А мініфітнес фітнес-зал

Б шістдесятиріччя 60-річчя

В горицвіт сон-трава

303 **Опрацюй** подані рекламні тексти. **Виконай** завдання.

Текст А

ХЛІБОПІЧКА: МІНІМУМ ЗУСИЛЬ І МАКСИМУМ ЗРУЧНОСТІ!

Одна з незамінних помічниць на сучасній кухні — хлібопічка, яка набирає популярності. Загалом це новий пристрій, але вже високо оцінений господинями й господарями. Хлібопічка робить випікання легким у домашніх умовах. Цей **компактний** електроприлад об'єднав духовку з міксером.

Текст Б

РОБОТИ-ПИЛОСОСИ — ІДЕАЛЬНІ ПОМІЧНИКИ В ДОМІ

Пилосос дуже спрощує **рутинну** роботу та здається незамінним. Унаслідок прагнення до автоматизації з'явилися роботи-пилососи, які **кардинально** змінили уявлення про домашні клопоти та підвищили рівень комфорту. Вони були вперше представлені 2002 року, відтоді стали розумнішими, кмітливішими та досконалішими.

Завдання

1. Що об'єднує обидва тексти?
2. Де можна знайти такі тексти? Для чого вони потрібні?
3. Проаналізуй заголовки: це факти чи судження?
4. З'ясуй значення виділених слів.
5. Добери синоніми до слів ***кардинально, досконало***.
6. Напиши схожий текст про один із пристроїв на вибір: *мультиварка, водонагрівач, посудомийка, кавомашина.*

304 **Випиши** з попередньої вправи всі складні іменники. **Поясни** їхній правопис. **Шукай** слова не лише в тексті, а й у завданнях.

305 **Придумай** свої назви суперсучасної техніки, використовуючи префікси ***авто-, авіа-, аеро-, біо-, еко-, кібер-, макро-, максі-, моно-***. **Запиши** список із 10 таких назв.

306 **Запиши** слова відповідно до правил. **Поясни** написання.

Моно/бінокль, 30/річчя, купівля/продаж, віце/мер, інтернет/магазин, водо/лаз, пройди/світ, двохсот/річчя, лікар/окуліст, бізнес/проєкт, м'ясо/їд, стерео/екран, медіа/текст, авіа/пошта.

УРОКИ 61-62 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 11. Письмовий переказ. Аналіз переказу

307 **Прослухай** текст, прочитаний учителем або однокласником / однокласницею. **Виконай** завдання.

Прибуття

Море біля порту хотіло вихлюпнутися на берег. Ніколи ще тут не з'являлося разом стільки кораблів. Кольорові та білі вітрила, прапори, дими. Гриміли барабани, верещали морські мушлі, які використовували замість військових труб.

Частина переляканих громадян міста розбіглась по передмістях, а деякі підтяглися до порту, юрмлячись на вузьких вуличках, загрожуючи обвалити причали. Таке видовище трапляється раз у житті, та й те не кожному поколінню випадає.

До прибуття володаря центральна вулиця спорожніла. По ній пролетів загін охоронців. Володар проїхав до порту не верхи, як звичайно, а в повозі. Поряд із ним стояла жінка-маг. На пальці в неї сяяв темно-бірюзовий перстень, і дехто в натовпі був вражений поглядом чарівниці.

Опівдні володар ступив на палубу корабля під назвою «Крилама». Корабель був не новий, але повністю перебудований. Корпус глибоко сидів у воді, поряд зі щоглою стирчала товста труба, з якої безперервно валив дим.

Вітрила на «Криламі» тепер були чорні, щоб не лишалося плям від сажі. До наступного ранку місто спорожніло. Валялося сміття на безлюдних вулицях. Гойдались на хвилях дрібні рибальські судна *(166 слів)*.

Із фантастичного роману «Мідний король»
Марини та Сергія Дяченків

Завдання для переказу

1. Визнач, які типи мовлення поєднано в тексті (опис, розповідь, роздум).
2. З'ясуй значення слів ***юрмитися, щогла, вітрила, корпус.***

3. Запиши план до всього тексту.
4. Дай відповіді на запитання до змісту.
5. Прослухай текст удруге.
6. Використовуючи план, напиши письмовий переказ тексту.

Завдання до змісту

1. Про яку подію йдеться: *«Таке видовище трапляється раз у житті, та й те не кожному поколінню випадає»*?
2. Опиши, як володар з'явився в порту.
3. Що незвичного було в образі жінки-мага?
4. Знайди в тексті опис корабля, зачитай його.

УРОКИ 63-64 ІМЕННИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

308 **Озвуч** правильне закінчення тверджень.

1. Прямими називають ___ відмінки. 2. В українській мові ___ відмінків. 3. Зміну іменників за відмінками називають ___ . 4. До іменників у ___ відмінкові запитання не ставлять. 5. Прийменники *на, в, по, при* вживають при іменниках у ___ відмінкові. 6. Іменник у формі ___ відмінка в реченні виступає звертанням.

309 **Добери** до поданих слів антоніми, **визнач**, до якої відміни належать іменники.

Зразок *Розумник (друга відміна) — дурень (друга відміна).*

Велетень, багач, спека, день, початок, південь, жорстокість, безладдя, радість, правда, сила, мир.

310 **Добери** прикметники до поданих іменників.

Зразок *Красива леді.*

Журі, таксі, кіно, доміно, поні, НЛО, колібрі, ЄС.

311 **Перепиши**, розкриваючи дужки. **Поясни**, яке правило об'єднує всі слова. **З'ясуй** за допомогою словника значення виділених слів, **придумай** і **запиши** з ними речення.

(Не)билиця, ***(не)вагомість***, (не)вдаха, ***(не)від***, (не)дуга, (не)жить, (не)забудка, (не)здара, (не)мовля, (не)обхідність, (не)стача, ***(не)трища***.

312 Від поданих імен **утвори** чоловічі імена по батькові й **запиши** в таблицю.

Свирид, Богдан, Олег, Сергій, Валерій, Роман, Адріан, Ярмолай, Терентій, Никанор, Омелян, Олексій, Савелій, Микита, Леонтій, Григорій, Андрій, Віталій.

на *-ович*	на *-йович*

У першій колонці підкресли другу від початку букву, а в другій колонці — першу від початку й прочитаєш імена великих київських князів X–XI століть.

313 **Доповни** урочисту промову на честь ювілею. **Розкрий** дужки і постав іменники в потрібному відмінку.

(1) Вітаємо шановного (ювіляр Ігор Якович Клочко)! (2) Бажаємо (пан Ігор) ... (3) Дякуємо (Ігор Якович) за ... (4) Нехай у нас з (Ігор Якович Клочко) буде багато ... (5) Прийміть також привітання від імені (Любов Сергіївна Федонюк, Інга Василівна Гаврилюк, Лариса Леонідівна Шевчук).

314 **Відредагуй** і **перепиши** речення.

1. Обережно, зла шимпанзе!
2. Безвідповідальна аташе загубила документ.
3. На озері дрімає самотнє фламінго.
4. Пильна папараці стежить за співачкою.
5. Туристи остерігаються цеце, адже він поширює сонну хворобу, симптомами якої є сильна нежить, висока температура та головна біль.
6. Новий АТС запрацює завтра.
7. Наше лоша ніяк не могло зрозуміти, чому це доросле поні таке маленьке.
8. Наталя, чи не буде в тебе позичити п'ять гривнів?
9. Я хочу придбати пів метру шовкової ткані.
10. Моєму знакомому Петру Анатолієвичу виповнюється тридцять років.
11. Я хочу до юбілея пошити нове плаття.
12. Віталіє, підкажи, котра зараз година?

315 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

Скажи: «Паляниця!»

Пам'ятник паляниці в Києві

У Києві відкрили 38-му бронзову мініскульптуру проєкту «Шукай!», присвячену паляниці. Вона встановлена недалеко від Контрактової площі, на фасаді готелю.

Через фонетичні особливості слово «паляниця» важко вимовляти окупантам. У російській мові звук [ц] завжди твердий, а звука [и] взагалі не існує.

«Вирішили серйозно підійти до створення витвору. Радилися з етнографами. Нам допомогли дібрати орнамент рушника, притаманний саме для Київщини», — розповіла читачам Юлія Бевзенко, авторка проєкту.

Завдання

1. Випиши з тексту іменники I та II відмін відповідно до груп.

Тверда група	*М'яка група*	*Мішана група*

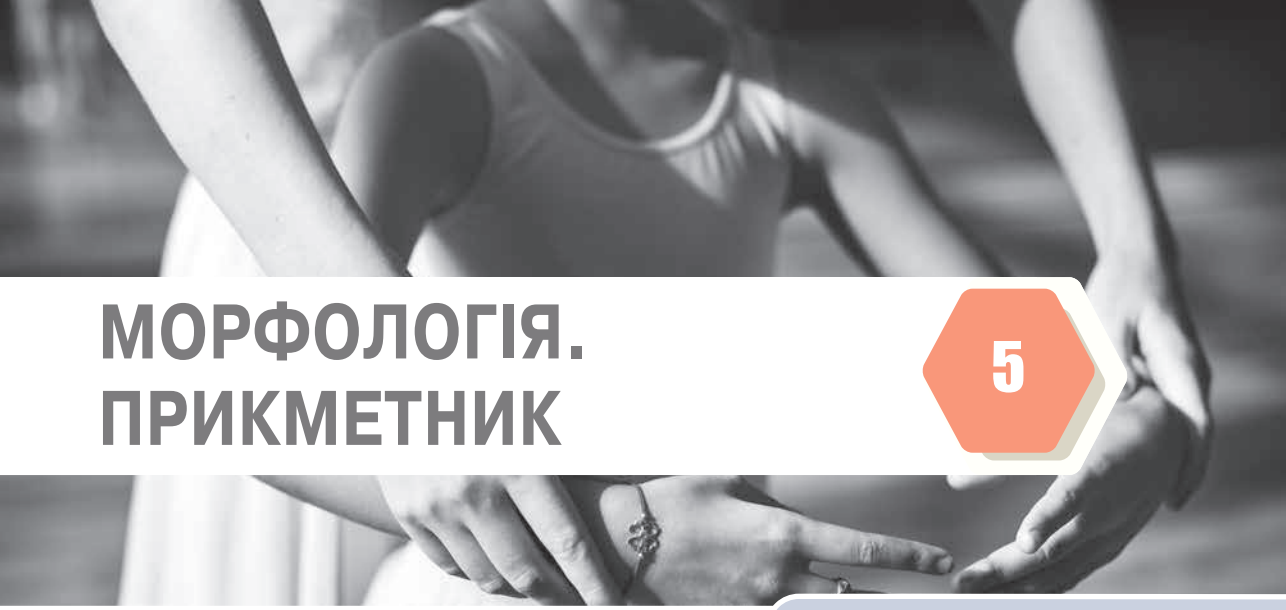
2. Поясни написання слів ***мініскульптура, створення.***
3. Чому іменник ***готель*** має закінчення ***-ю*** в родовому відмінку?
4. Постав у кличний відмінок іменники ***Юлія, авторка, Київ.***
5. Проєкт «Шукай!» також реалізував мініскульптури київських каштанів, Привида Києва. Що об'єднує ці ідеї?
6. Підготуй власний проєкт мініскульптури, важливий для твого міста / села. Намалюй / виріж / зліпи макети таких скульптур, презентуй їх у класі.

УРОК 65. ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА 3.
Іменник

1 варіант

Тренувальний тест можна пройти тут

2 варіант

МОРФОЛОГІЯ. ПРИКМЕТНИК

5

УРОК 66 ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО ПРИКМЕТНИК

У цьому параграфі ти пригадаєш, що таке

- прикметник.

316 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

Шановні працівники й працівниці притулку!

Ми змушені поїхати за кордон на кілька років, тому шукаємо новий дім для нашого карликового кролика Пуха.

Йому один рік. Він доволі маленький: лише 25 сантиметрів завдовжки. Тулуб у Пуха довгий, голова овальна, очі чорні, як ґудзики. Хутро світло-сіре, м'яке й пухнасте. Вуха короткі, а хвостик куций.

Наш кролик їсть овочі й фрукти. Він дуже слухняний, грайливий і любить гуляти по квартирі. Ми можемо подарувати новим власникам спеціальну клітку для домашніх кролів з усіма зручностями.

Нам дуже шкода, що не можна забрати домашнього улюбленця до Австралії, будемо дуже сумувати за ним.

Сподіваємося, що вдасться знайти новий дружній дім для Пуха.

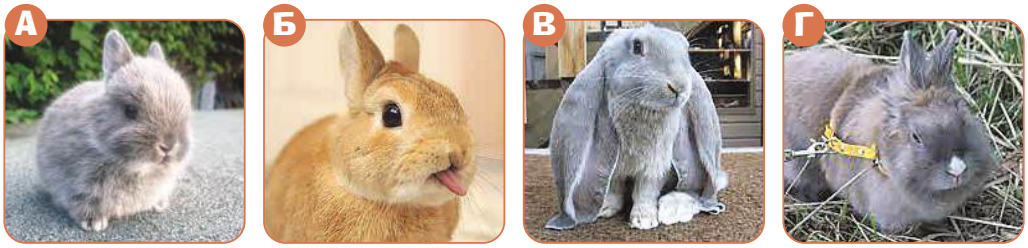
Чекаємо на відповідь!

P.S. У вкладених файлах — фото Пуха.

Щиро —
родина Бабиків.

Завдання

1. Знайди такі частини листа:
   - звертання;
   - формулювання проблеми;
   - основна частина;
   - додаткова інформація;
   - прощання.
2. Чому сім'я Бабиків звертається до притулку?
3. Обери світлину, яка найбільше підходить до опису тварини в листі. Поясни.

4. Визнач правильні твердження.
   - **А** Сім'я Бабиків хоче взяти нову домашню тваринку.
   - **Б** У Бабиків живе кілька кроликів.
   - **В** Пух – слухняна тваринка.
   - **Г** Нова сім'я отримає клітку для кроликів у подарунок.
5. Чи траплялися у твоєму житті схожі ситуації?
6. За поданим зразком напиши короткий лист у готель для тварин із проханням залишити там папугу на три місяці.

317 **Випиши** з тексту попередньої вправи всі прикметники в алфавітному порядку. Які прикметники повторюються?

318 **Заповни** анкету опису кролика Пуха відповідно до інформації, поданої у вправі 316. **Використовуй** лише прикметники.

Розмір: _____
Тулуб: _____
Голова: _____
Очі: _____
Хутро: _____
Хвіст: _____
Характер: _____

319 Родина Божени шукала домашню тварину на сайті притулку. **Прочитай**, як Божена описала кролика батькам. **Виконай** завдання.

Я знайшла! Це такий кролик, якого ми шукали! Хутро суперове. Колір такий, як треба. Особливо гарні очі й вуха. І за розміром якраз і не великий, і не маленький. Його звати Пух. Колишні господарі переїжджають в іншу країну, тому шукають для нього нову родину.

Завдання

1. Опиши Пуха, скориставшись лише тією інформацією, яку Божена надала батькам.
2. Яким батьки можуть уявити кролика? Поясни, чому.
3. Перепиши текст Божени, додаючи необхідні деталі з листа родини Бабиків.

320 За зразком із попередньої вправи **опиши** свого домашнього улюбленця (або такого, якого хотів би / хотіла б мати).

321 **Зроби** висновки з попередніх завдань і **дай** відповіді на запитання.

1. Що таке прикметник?
2. На які запитання відповідає ця частина мови?
3. Для чого потрібні прикметники?
4. Чи можна порозумітися без прикметників? Наведи приклад.
5. Поясни різницю між словами ***дружний*** і ***дружній***, використовуючи інформацію з листа родини Бабиків.

УРОК 67 ПРИКМЕТНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ. КОРОТКІ ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ

У цьому параграфі ти навчишся утворювати

- короткі форми прикметників.

На зв'язку експерт

Прикметник — це самостійна частина мови, яка виражає ознаку предмета й відповідає на запитання *який? яка? яке? які? чий? чия? чиє? чиї?*

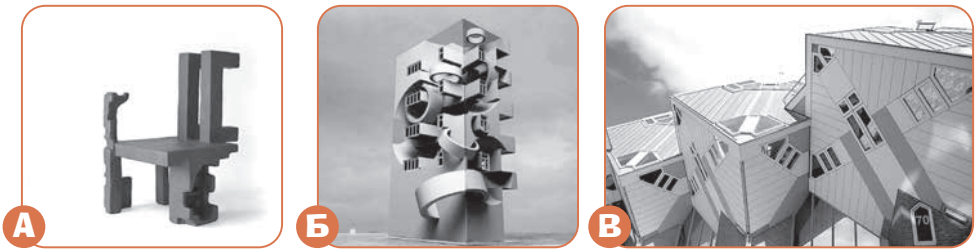
Наприклад: ***висока*** *гора* *яка?*, ***тихий*** *звук* *який?*,
Ольжина *ручка* *чия?*, ***Степанів*** *зошит* *чий?*.

Прикметники змінюються за родами, числами й відмінками. **Початковою формою** прикметника є називний відмінок чоловічого роду однини.

У реченні прикметник найчастіше є:

- означенням: ***Дивовижний*** *краєвид* *який?* *перед нами.*
- присудком: *Цей краєвид був* ***дивовижним***.

322 **Проаналізуй** фото. **Виконай** завдання.

Завдання

1. За допомогою трьох прикметників опиши одне із зображень так, щоб твій однокласник / твоя однокласниця здогадався / здогадалася, про що йдеться.
2. Запиши три прикметники, які водночас стосуються всіх трьох зображень.
3. Придумай і запиши назву до кожного з об'єктів, використовуючи щонайменше один прикметник.
4. Із кожної групи слів випиши прикметник, який НЕ можна використати для опису зображень. Свою думку поясни.

А *вайлуватий — дебелий — чудернацький*
Б *химерний — примхливий — житловий*
В *витончений — оксамитовий — сучасний*

323 **Розсортуй** подані прикметники у дві колонки.

який? яка? яке? які?	*чий? чия? чиє? чиї?*

Знайомий, сусідове, молочна, однаковий, гладке, мамина, колюче, жираф'ячі, альпіністова, високі, таємне, боязка, плаский, київське, весела, захопливий.

На зв'язку експерт

ФОРМИ ПРИКМЕТНИКІВ

Коротка *(ясен, зелен)*

Повна *(ясний, зелений)*

Нестягнена *(ясная, яснеє, зеленая, зеленії)*

Стягнена *(ясна, зелене, зелені)*

324 **Проаналізуй** таблицю з коментаря експерта та інформацію з попередньої сторінки. **Зроби** висновки про те, що таке:

1. Повна форма прикметника —
2. Коротка форма прикметника —
3. Стягнена форма прикметника —
4. Нестягнена форма прикметника —
5. Початкова форма прикметника —

325 **Розсортуй** подані прикметники в три колонки.

Стягнена форма	*Нестягнена форма*	*Коротка форма*

Новий, молодеє, золотая, ясен, повен, золоті, рад, ясная, зелен, зеленая, зелене, чужеє, молод, варт, синеє.

326 **Прочитай** подані уривки. Які форми прикметників у них ужито? Поміркуй, чому. Що об'єднує ці два уривки?

А

Зеленеє жито, зелене,
Хорошії гості у мене.
Зеленеє жито женці жнуть,
Хорошії гості в хату йдуть.

Б

Стоїть гора високая,
Попід горою гай, гай...
Зелений гай, густесенький,
Неначе справді рай!

УРОКИ 68-69 ГРУПИ ПРИКМЕТНИКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ: якісні, відносні, присвійні

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- якісні прикметники;
- відносні прикметники;
- присвійні прикметники.

На зв'язку експерт

Групи прикметників за значенням		
Якісні	**Відносні**	**Присвійні**
який? яка? яке? які?		*чий? чия? чиє? чиї?*
указують на пряму ознаку, яка може бути виражена більшою або меншою мірою (можна додати *дуже, занадто, трішки, надзвичайно*).	1) виражають ознаку предмета через її зв'язок з іншими предметами, діями, ознака не може мати міри; 2) усі прикметники із суфіксом **-ськ-.**	указують на належність предмета комусь (людині чи тварині), найчастіше мають суфікси **-ів-, -ин-.**
брудний — дуже брудний, брудніший; розумний — занадто розумний, розумніший.	*шкіряний — зроблений зі* ***шкіри*** (не можна сказати *дуже шкіряний*), *львівський*	*Іванів велосипед*[чий?], *бабусина порада*[чия?]

До відносних прикметників належать слова, що виражають ознаку предметів:
- за матеріалом: *кам'яний, бавовняний;*
- за призначенням: *науковий, читацький;*
- за часом: *годинний, тижневий;*
- за належністю: *учительський, студентський.*

327 **Поясни**, чому прикметники належать до вказаних груп.

А

якісні	відносні	присвійні
легкий	залізний	братова

Б

якісні	відносні	присвійні
вузький	вечірній	Ганнин

В

якісні	відносні	присвійні
лисячий характер	лисяча шуба	лисяча нора

328 **Випиши** з поданого рецепту прикметники й **посортуй** їх на розряди — якісні, відносні, присвійні. **Виконай** завдання.

Бабусин рецепт молочних млинців

Простий рецепт для швидкого приготування смачних млинців. У них можна загортати різну начинку. До солодких млинців смакує джем, повидло. Але можна приготувати й несолодкі: сирні, грибні, м'ясні, капустяні тощо.

Інгредієнти:

- цукор — 4 столові ложки;
- яйце куряче — 4 штуки;
- молоко — 3 повні склянки;
- борошно пшеничне — 2 склянки;
- сіль — маленька дрібка;
- олія соняшникова — 2 столові ложки;
- сода — пів чайної ложки;
- ванільний цукор — за власним смаком.

Завдання

1. Постав наголоси в словах: *соняшниковий, начинка*.
2. Від назв інгредієнтів утвори відносні прикметники. Наприклад: *молоко — молочний*.
3. Обери зайвий прикметник, ураховуючи будову слів: *сирний — грибний — м'ясний — капустяний*.
4. Поясни правопис ***пів ложки***.

329 **Запиши** в правильному порядку етапи приготування млинців. Над кожним прикметником **познач** відмінок. У якому уривку немає жодного прикметника?

А Розігріти чисту пательню, обсмажити млинці до золотистого кольору.

Б До цієї суміші поступово додавати борошно. Помішувати, щоб не було густих грудочок.

В Частину молока підігріти, посолити, ретельно перемішати зі збитими яйцями й цукром.

Г Додати соду, сіль, олію, ванільний цукор, молоко, перемішати, щоб утворилася однорідна суміш.

Д Спочатку у великій мисці збити яйця і цукор.

330 До поданих зображень **добери** й **запиши** відносні прикметники. Яке начиння не потрібне для приготування страви з попереднього завдання?

А

Б

В

Г

331 **Запиши** рецепт своєї улюбленої страви, використовуючи якісні, відносні та присвійні прикметники.

332 **Обери** зі списку прикметники, за допомогою яких можна описати кожне із зображень. **Запиши** їх, **визнач** групу за значенням. Які зі слів були для тебе новими? **Опиши** свій гардероб, використовуючи подані прикметники.

Прикметники, які допомагають описати одяг

ситцевий	смугастий	шовковий	замшевий
вельветовий	вишуканий	синтетичний	шкіряний
вовняний	оксамитовий	ошатний	строкатий
джинсовий	теплий	літній	зимовий

333 **Обери** в кожній парі якісний прикметник. Свою відповідь **поясни**.

Срібний кухоль — срібний голос;
кришталева ваза — кришталевий звук;
залізна миска — залізна воля;
кучеряве волосся — кучерявий вислів;
лимонне дерево — лимонний колір;
кам'яний будинок — кам'яне серце;
волошкові очі — волошкове поле;
дерев'яні руки — дерев'яний міст;
шовкові коси — шовкова сукня;
золоті слова — золотий ланцюжок.

334 **Утвори** від поданих іменників присвійні прикметники за допомогою суфіксів.

-ач-
хлопці —
дівчата —
собака —
їжак —
кішка —

-ин-
сестра —
Маруся —
невістка —
свекруха —
Валя —

-ін-
Марія —
Надія —
Євдокія —
Софія —
змія —

-їв-
Андрій —
Матвій —
Віталій —
Сергій —
змій —

-яч-
риба —
лисиця —
гуска —
кінь —
голуб —

-ів-
Степан —
Дем'ян —
муляр —
батько —
дід —

335 **Розподіли** прикметники на три групи.

Оцтовий, металевий, апаратний, травневий, спілий, солодкий, зміїна (нора), куряче (гніздо), Адамів, цегляний, шкільний, срібний, легкий, Франків, білчин, залізний, осінній, азартний, фіолетовий, Всеславів, Степанів, тяжкий, англійський, народний, Льонин.

Якісні	*Відносні*	*Присвійні*

У виписаних словах підкресли другу від початку букву й прочитаєш вислів відомого українського поета Василя Симоненка.

УРОКИ 70-71 СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ЯКІСНИХ ПРИКМЕТНИКІВ, ЇХНЄ ТВОРЕННЯ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- ступені порівняння прикметників.

На зв'язку експерт

Від якісних прикметників можна утворити ступені порівняння:

Вихідна (початкова) форма
молодий, гострий

Форми ступенів порівняння			
	проста	**складна**	**складена**
вищий ступінь	молод**ш**ий	———	**більш** молодий
	гостр**іш**ий	———	**менш** гострий
най-вищий ступінь	**най**молод**ш**ий	**як най**молод**ш**ий	**найбільш** молодий
	найгостр**іш**ий	**щонай**гостр**іш**ий	**найменш** гострий

У деяких словах можливі **паралельні** форми з суфіксом ***-ш-*** або ***-іш-****: багатший (багатіший), гладший (гладкіший), грубший (грубіший), тихший (тихіший), здоровший (здоровіший), молодший (молодіший), товщий (товстіший).*

НЕ утворюємо ступенів порівняння від якісних прикметників, що:
- позначають абсолютну ознаку, яку неможливо порівняти: *лисий, сліпий, босий, німий, глухий;*
- мають суфікси ***-еньк-, -есеньк-, -іньк-, -юсіньк-, -уват-, -юват-*** та префікси ***екстра-, ультра-, пре-:*** *товстенький, малесенький, пресильний, екстраординарний;*
- є складними: *блідо-рожевий, гірко-солоний.*

У деяких прикметниках ступені порівняння утворюємо від інших основ: *поганий — гірший, великий — більший.*

336 До поданих зображень на с. 167 **добери** прикметники з довідки, ставлячи їх в обидві форми найвищого ступеня порівняння.

Довідка. *Пухнастий, швидкий, малий, високий, великий, довгий.*

А

Б

В

Г

Д

Е

337 **Перемалюй** таблицю, заповнюючи пропуски тими формами ступенів порівняння, яких не вистачає.

радісний		свіжий
радісніший		
	більш світлий	
найрадісніший	найсвітліший	
		найбільш свіжий

338 **Розсортуй** прикметники в таблицю.

Втомлений, солодкий, крихкий, взуттєвий, звірячий, щедрий, валютний, осінній, гарний, люблінський, вдалий, гордий, шкільний, кінний, Іванів, тривалий, український, китайський, милий.

Можна утворити ступені порівняння	*Не можна утворити ступенів порівняння*

Підкресли другу від початку букву й прочитаєш назву відомого твору Всеволода Нестайка.

339 **Добери** прикметники з довідки. Там, де потрібно, **утвори** ступені порівняння, визнач їхню синтаксичну роль. **Поясни** один із висловів на вибір.

Довідка. *Успішний, важливий, чіткий, сильний.*

1. _____ мета — перший крок до будь-якого досягнення *(В. К. Стоун)*.
2. _____ підприємців від невдах відрізняє лише наполегливість *(С. Джобс)*.
3. Перемога над собою — _____ з перемог *(Платон)*.
4. Ніколи не дозволяйте вашим спогадам бути _____ за вашу мрію *(Д. Айвестер)*.

На зв'язку експерт

Зверни увагу на чергування приголосних під час утворення ступенів порівняння: *дорогий — дорожчий, вузький — вужчий, низький — нижчий, високий — вищий, товстий — товщий, дужий — дужчий.*

340 **Утвори** й **запиши** просту форму вищого ступеня порівняння від поданих прикметників. **Підкресли** 6 слів, у яких під час творення вищого ступеня відбулося чергування приголосних. Із трьома прикметниками на вибір утвори речення на одну із тем: 1) домашні улюбленці; 2) мій друг/подруга; 3) заняття спортом.

Мудрий, солодкий, стрункий, теплий, дорогий, милий, близький, рідний, низький, веселий, високий, тонкий, вузький, спритний, розумний, красивий.

341 **Розглянь** зображення велосипедів на с. 169. **Напиши** порівняльну характеристику за схемою, використовуючи ступені порівняння прикметників.

Зразок *Поціновувачі вишуканого стилю оберуть* ***найоригінальніший*** *велосипед з варіанта А.*

Схема опису

Який велосипед оберуть:

1) високі / низькі велосипедисти;

2) любителі подорожувати;

3) спортсмени;

4) любителі зручної їзди.

А

Б

В

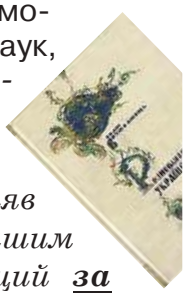

На зв'язку експерт

Увага! Типові помилки під час творення ступенів порівняння прикметників:

	Неправильно	Правильно	Коментар
1.	***самий*** *відомий*	*найвідоміший*	слово *самий* для творення ступенів порівняння НЕ використовують
2.	*біль**Ш** вдалі**Ш**ий* (Ш + Ш)	*більш вдалий* або *вдаліший*	НЕ використовуємо одночасно просту та складену форми ступенів порівняння
3.	*вищий мене, вищий, **чим** я*	*вищий **за** мене, вищий **від** мене, вищий, **ніж** я*	у конструкціях з вищим ступенем порівняння обов'язкова наявність слів *за, від, ніж*
4.	*найкращий **за** всіх*	*найкращий*	у конструкціях з **найвищим** ступенем порівняння НЕ може бути *за, від, ніж*

Іван Вихованець — український мовознавець, доктор філологічних наук, автор праці *«Розмовляймо українською»:*

*«У сучасній українській мові слово **вищий** виражає більший вияв ознаки предмета порівняно з іншим предметом, наприклад: син вищий **за** батька; тополя вища **від** верби. На найбільший рівень ознаки вказує слово **найвищий**: найвищий результат на змаганнях показала спортсменка».*

342 **Проаналізуй** зображення. **Поясни**, чи правильно вжито ступені порівняння прикметників. **Дай** поради виробникам / авторам щодо поліпшення цих написів.

343 **Відредагуй** повідомлення Божени. **Запиши** правильний варіант.

(1) Друзі, в мене сьогодні найбільш вдалішний день у цьому році! (2) Уявляєте, я прийняла участь в конкурсі на саме креативне фото. (3) І хочу подякувати маму Гійома, яка дала пару суперових порад. (4) Шарлі — дизайнерка, професійніша всіх! (5) Так-от, мій фото-етюд визнали оригінальнішим решти двадцяти.

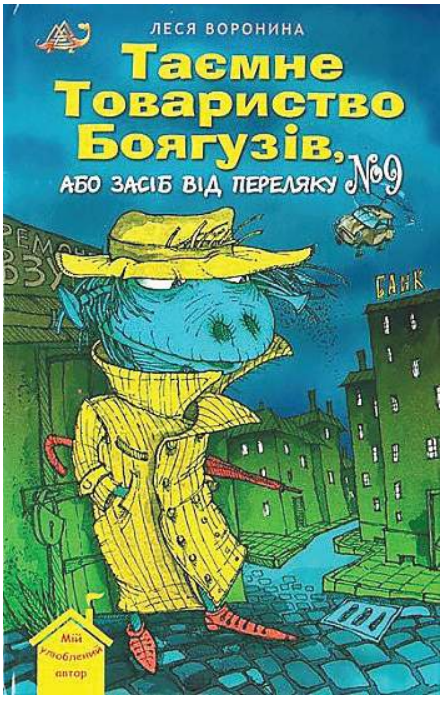
344 **Уяви**, що ти робиш ремонт своєї кімнати. **Опиши** процес, використовуючи подані прикметники з довідки, поставивши їх у формі вищого або найвищого ступеня порівняння.

Довідка. *Яскравий, світлий, темний, вузький, м'який, новий, веселий.*

УРОКИ 72-73 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 12–13. Опис як тип тексту. Опис у різних мовленнєвих жанрах

345 **Прочитай** уривок із детективу. **Виконай** завдання.

Я обережно визирнув із-за рогу будинку й одразу ж відсахнувся: біля мого під'їзду стояв Кактус. На жаль, з Кактусом, якого насправді звуть Сашко Смик, я знайомий майже від народження — ми живемо в сусідніх квартирах. Мама каже, що сваритися ми з ним почали, ще лежачи у візочках. Варто було залишити наші візочки поруч, як ми вже билися пляшечками з молочною сумішшю й намагалися видерти одне в одного іграшки. Не знаю, з чого почалася наша ворожнеча, але, скільки я себе пам'ятаю, кожна наша зустріч закінчувалася якщо не бійкою, то штурханами.

Я до цього давно звик і ставився просто — як до неминучого лиха. Ми з Сашком завжди були однакові на зріст і сили в нас були рівні. Але після літніх канікул я побачив Кактуса й просто остовпів. Розумієте, раніше Сашко був невеличкий і худий, волосся в нього стирчало на всі боки, як колючки в кактуса, — через це його так і прозвали. А тепер він став схожий на гібрид жирафи з орангутангом. Тобто виріс одразу на дві голови й накачав м'язи, як у Шварценегера! *(170 слів)*

Леся Воронина «Таємне товариство боягузів, або Засіб від переляку №9»

Завдання

1. **Хто** є учасниками подій?
2. **Де**, на твою думку, відбуваються події?
3. **Коли**, на твою думку, відбуваються події?
4. Як може закінчитися ця історія? Запропонуй два варіанти.
5. Зроби припущення, чому ця повість так називається.
6. Які ще детективи ти знаєш? Запиши назви двох-трьох, указуючи автора.

346 **Випиши** з тексту попередньої вправи 10 словосполучень із прикметниками. **Постав** запитання, **визнач** відмінок і число.

Зразок *У сусідніх квартирах* — місцевий відмінок, множина.

347 Які з іменників у тексті (вправа 345) допомагають уявити зовнішність персонажів? **Наведи** 2-3 приклади.

348 **Пофантазуй** та **опиши** одного з персонажів, згаданих у тексті (вправа 345), використовуючи подані прикметники. **Знайди** пари антонімів у списку.

Прикметники, які допомагають описати зовнішність та характер людини

Активний	веселий	гарячкуватий	запальний
зухвалий	кремезний	ледачий	огрядний
охайний	пасивний	понурий	порядний
посидючий	працьовитий	рішучий	сумний
тактовний	уважний	чемний	чепурний

349 **Опиши** зображення, використавши щонайменше 4 прикметники з попередньої вправи.

350 **Прочитай** три тексти. **Виконай** завдання.

Шарлі
дизайнерка

Текст А

У моїй кімнаті суперзручний диван. Як я люблю стрибнути на нього з розбігу після уроків! А коли в нас дистанційка, вимкнути камеру й умоститися на м'якеньких подушечках з пухнастим котом. А ще абрикосовий колір дивана стильно підкреслює інтер'єр. Цей диван мені порадила купити Шарлі — мама Гійома. Вона професійна дизайнерка.

Текст Б

Дитячий диван. Виготовлено з екологічно чистих матеріалів. Пружний довговічний поролон. Каркас з натурального дерева. Оброблено нетоксичним лаком. Приємну на дотик тканину можна обрати з великого каталогу. Окрім того, для оббивки використовуємо штучне хутро або різні види дерматину.

- ☑ Швидка доставка кур'єром після повної або часткової оплати.
- ☑ Ціна — від 12 000 гривень.
- ☑ Гарантована заміна в разі будь-яких дефектів.
- ☑ Звертайтеся в наш консультаційний центр за телефоном: 0123 445566 або пишіть на е-мейл: 111_dyvaniv@peremoga.ua

Текст В

Купимо дитячий диван виробника «111 диванів». Для підлітка 12–15 років. Колір бажано темний (можна зелений, синій або коричневий). Прийнятна ціна в межах 7–10 тисяч гривень. Розглянемо всі пропозиції.

Завдання

1. Випиши по три прикметники з кожного тексту, які характеризують диван. Перевір, чи впізнає однокласник / однокласниця за цими прикметниками кожен текст.
2. Поясни, до якого розряду прикметників належить слово ***абрикосовий***, використане в тексті А. Наведи приклади схожих прикметників.

3. Визнач, хто міг написати тексти А, Б, В:
   1) покупець, який хоче придбати диван;
   2) продавець диванів;
   3) покупець, який дає оцінку своєму диванові.
4. З'ясуй мету, якої намагається досягти автор кожного тексту:
   1) хоче переконати потенційних покупців придбати якісну продукцію;
   2) демонструє вміння обирати меблі для своєї кімнати;
   3) прагне відшукати саме той виріб, який йому потрібен.
5. Напиши власне оголошення від імені дивана із зображення нижче так, щоб його швидко купили. Ціна — 3 тисячі гривень. Використай щонайменше 10 прикметників різних розрядів (можеш скористатися списком із довідки).

Довідка.

Прикметники, які допомагають описати предмет
за матеріалом: алюмінієвий, дерев'яний, залізний, золотий, мармуровий, металевий, мідний, скляний, срібний, тканинний;
за формою: високий, вузький, довгий, квадратний, круглий, овальний, плаский, прямокутний, рівний, трикутний, широкий;
за станом: брудний, новий, старий, чистий.

УРОК 74 ПРИКМЕТНИКИ ТВЕРДОЇ ТА М'ЯКОЇ ГРУП. ВІДМІНЮВАННЯ ПРИКМЕТНИКІВ

У цьому параграфі ти навчишся

- відмінювати прикметники твердої та м'якої груп.

На зв'язку експерт

Під час відмінювання прикметників потрібно враховувати, до якої групи вони належать. Виокремлюють тверду та м'яку групи:

Тверда група			***М'яка група***		
прикметники, основа яких закінчується на **твердий** приголосний, у Н.в. однини мають такі закінчення:			прикметники, основа яких закінчується на **м'який** приголосний або **й**, у Н.в. однини мають такі закінчення:		
ч. р.	**ж. р.**	**с. р.**	**ч. р.**	**ж. р.**	**с. р.**
-ий	***-а***	***-е***	***-ій***	***-я***	***-є***
*зелен**ий***	*березов**а***	*ведмеж**е***	*синій*	*мужня*	*порожнє*

Умовно прикметники можна поділити на ***зелену*** та ***синю*** групи: прикметник *зелений* — це приклад твердої групи, а *синій* — м'якої. Тому, знаючи, як відмінюються ці прикметники, ми можемо провідміняти будь-який інший, що належить до такої ж групи (окрім прикметників на ***-лиций:*** *блідолиций, темнолиций*).

Тверда група				
	чоловічий рід	**середній рід**	**жіночий рід**	**множина**
Н.	зелений	зелене	зелена	зелені
Р.	зеленого	зеленого	зеленої	зелених
Д.	зеленому	зеленому	зеленій	зеленим
Зн.	зелений, зеленого	зелене	зелену	зелені, зелених
Ор.	зеленим	зеленим	зеленою	зеленими
М.	на зеленому	на зеленому	на зеленій	на зелених

М'яка група				
	чоловічий рід	**середній рід**	**жіночий рід**	**множина**
Н.	синій	синє	синя	сині
Р.	синього	синього	синьої	синіх
Д.	синьому	синьому	синій	синім
Зн.	синій, синього	синє	синю	сині, синіх
Ор.	синім	синім	синьою	синіми
М.	на синьому, на синім	на синьому, на синім	на синій	на синіх

Тверда група	***М'яка група***	***Прикметники на** -лиций **(умовна мішана група)***
безробітний *заможний* *кличний* *околичний* *(але околишній)* *природний* *попутний* *потужний* *столичний* *тотожний* *цьогорічний*	*будній* *всесвітній* *дорожній* *достатній* *кутній* *новітній* *обідній* *освітній* *порожній* *присутній* *самобутній*	відмінюємо як займенник ***цей***: Н. *білолиций / цей* Р. *білолицього / цього* Д. *білолицьому/ цьому* Зн. *білолиций / цей* Ор. *білолицим / цим* М. *на білолицьому / на цьому*
дружний (згуртований, одночасний) — *дружній* (приязний)		

351 **Опиши** репродукцію картини, використовуючи прикметники з таблиці, поданої вище.

Микола Пимоненко «Вечоріє (останній промінь)» (1900 рік)

352 **Випиши** подані прикметники в таблицю.

Всесильний, апаратний, учорашній, передній, крайній, пильний, круглий, околишній, липовий, задній, осінній, адресний, безкраїй, внутрішній, екстрановітній, кольоровий, колишній, значний.

Прикметники твердої групи	*Прикметники м'якої групи*

У виписаних словах підкресли другу від початку букву й прочитаєш ім'я та прізвище письменника, який писав твори для дітей.

353 **Постав** прикметники в потрібній формі, **запиши**.

Зразок *З-поміж (м'який) подушок — з-поміж м'яких подушок.*

Серед (осінній) дня; на (сестрин) капелюшкові; у (крайній) вікні; на (передній) плані; у (біленький) хатці; для (завтрашній) газети; над (вчорашній) спогадами; біля (синій) книжки; під (дружній) сміх.

354 **Посортуй** прикметники м'якої групи за лексичним значенням. **Запиши** їх, поставивши у формі орудного відмінка однини.

1. Риси характеру.
2. Вказівка на місце (простір).
3. Часові відношення.

Мужній, самотній, середній, незабутній, дружній, сусідній, давній, літній, учорашній, порожній, осінній, домашній, вранішній, сторонній, безкраїй, вечірній, крайній, передній, городній, торішній, дорожній.

355 **Перепиши**, уставляючи ***и*** або ***і***.

Достатн..й рівень, освітн..й заклад, потужн..й поштовх, тотожн..й аргумент, будн..й день, самотн..й мандрівник, заможн..ий чоловік, всесвітн..й форум, білолиц..й дід, давн..й рукопис, природн..й стан.

УРОК 75 ТВОРЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ. ПЕРЕХІД ПРИКМЕТНИКІВ В ІМЕННИКИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- творення прикметників;
- перехід прикметників в іменники.

На зв'язку експерт

Прикметники утворюємо за допомогою таких способів:

Суфіксальний	Префіксальний	Префіксально-суфіксальний	Основоскладання
синій — синенький; закон — законний	*водний — підводний; милий — премилий*	*межа — безмежний; стіна — перестінок*	*бій + здатний — боєздатний; темний + червоний — темно-червоний*

356 До поданих визначень **добери** прикметники, утворені префіксальним способом.

Зразок *Який не має особи — безособовий.*

Дуже давні часи; надзвичайно сильний; який не має води; той, що над хмарами; той, що за Полярним колом; той, що біля міста.

357 **Утвори** прикметники за допомогою суфікса ***-ськ-***, урахо-вуючи чергування приголосних (за потреби **скористайся** теорією з уроків 28–29, с. 75).

к, ч, ц + ***-ськ-*** = ***-цьк-***

г, ж, з + ***-ськ-*** = ***-зьк-***

х, ш, с + ***-ськ-*** = ***-ськ-***

Буг, Гаага, грек, Запоріжжя, Галич, Овруч, чех, латиш, Одеса, Тбілісі, Нью-Йорк, Брюссель.

358 **Запиши** по два прикметники з суфіксами ***-аст-, -овит-, -лив-.***

359 Від поданих прийменниково-іменникових сполучень **утво-ри** прикметники префіксально-суфіксальним способом.

Зразок *На рукаві — нарукавний.*

Без жалю; без відмов; над міру; проти права; між бро-вами; на стіні.

На зв'язку експерт

Прикметники іноді виконують роль іменників, тому відповідають на питання *хто? що?* Така їхня властивість має назву **перехід прикметників в іменники**. Ці прикметники є підметом або додатком у реченні:

Прикметник	*Іменник*
Черговий який? учень не прибрав у класі.	**Черговий** хто? не прибрав у класі.
Сьогодні не буде **англійської** якої? мови.	Сьогодні не буде чого? **англійської**.

360 **Перебудуй** речення за поданим зразком, щоб відбувся перехід прикметника в іменник. **Запиши**. **Підкресли** всі члени речення.

Зразок *Поклич когось зі старших родичів. — Поклич когось зі старших.*

1. Призначте в класі чергового учня. 2. Завтра на нас чекає контрольна робота. 3. Зайдіть в учительську кімнату. 4. Зараз відповідатиме наступний учень. 5. Ти підготував завдання з англійської мови? 6. Вимкніть ваші мобільні телефони.

361 Із кожним словом зі списку **запиши** по 2 речення так, щоб у першому випадку воно було прикметником, а в другому — іменником.

Лютий, пряма, молода, військовий, набережна, сучасне, майбутнє, колискова.

362 **Перепиши**, **підкресли** прикметники як члени речення. **Поясни** значення одного з прислів'їв на вибір.

1. Скупий двічі платить.
2. Багатий бідного не зрозуміє.
3. Чуже завжди смачніше.
4. Одне сьогодні краще, ніж два завтра.
5. Ситий голодному не товариш.
6. Добрий доброго навчає.

УРОК 76

БУКВИ *Е, О, И, І* В ПРИКМЕТНИКОВИХ СУФІКСАХ *-ЕВ- (-ЄВ-), -ОВ-, -ИЧН-, -ІЧН-, -ИН-, -ІН-*

У цьому параграфі ти навчишся
- правильно писати прикметникові суфікси.

На зв'язку експерт

Підказка	***Іменник***	***Прикметник, утворений від іменника***
ТО (іменники твердої групи)	*слиз, кварц, гроза*	**-ов-:** *слизовий, кварцовий, грозовий*
МЕ (іменники м'якої групи)	*взірець, глянець*	**-ев-:** *взірцевий, глянцевий*
	алюміній, мить	**-єв-** (після голосного або подвоєння): *алюмінієвий, миттєвий*
МЕ (іменники мішаної групи)	*груша, алича*	**-ев-:** *грушевий, аличевий*

АЛЕ якщо наголос падає на закінчення, то буде суфікс **-ов-**: *тіньови́й, крайови́й, кульови́й, нульови́й, дощови́й, ключови́й, плащови́й* тощо.

Зверни увагу:

вогнЕвий	вогньовИй
діЄвий	дійовИй
життЄвий	життьовИй
краЄвий	крайовИй
пАльцевий	пальцьовИй

363 **Поясни**, чому наведені прикметники мають різні суфікси.

А кварцовий, глянцевий

Б грошовий, грушевий

В тіньовий, травневий

364 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

(1) Ми звикли до того, що варення виготовляють з ***малини, смородини, вишень, абрикос.*** (2) Зрідка — з ***аґрусу, аличі*** й навіть ***гарбуза***. (3) Однак для любителів витончених смаків вигадали варення з квітів. (4) Сировиною можуть бути суцвіття таких рослин: ***троянди, акації, півонії, фіалки, кульбаби, ірису*** тощо. (5) Їх не бажано збирати в період дощів. (6) Найкращий час — із ***травня*** до ***липня***.

Завдання

1. Від виділених іменників утвори й запиши прикметники із суфіксами ***-ов-, -ев- (-єв-).***
2. До слів ***малина, рослина, сировина*** добери спільнокореневі прикметники так, щоб з'явилося подвоєння приголосних.
3. Випиши з тексту по три іменники I та II відмін.
4. Які ще види варення, не згадані в тексті, ти знаєш? Запиши, уживаючи прикметники.

365 **Перепиши** слова, уставляючи пропущені літери. **Напиши** розповідь про прибирання на шкільному майданчику, використовуючи ці слова.

Смітт..вий, грош..вий, гроз..вий, овоч..вий, насінн..вий, митт..вий, сутт..вий, взірц..вий, товариш..вий.

На зв'язку експерт

Суфікс ***-ичн-*** уживаємо після **д, т, з, с, ц, ч, ш, ж, р** (правило дев'ятки): *гірчичний, електричний*. Після інших літер уживаємо ***-ічн- (-їчн-)****: археологічний, міфічний, героїчний, архаїчний.*

366 **Поєднай** прикметники з іменниками, ураховуючи лексичне значення паронімів.

1 економний	**А** факультет		**1** публічна	**А** стаття	
2 економічний	**Б** чоловік		**2** публіцистична	**Б** людина	

1 класна	**А** музика		**1** гіркий	**А** колір	
2 класична	**Б** кімната		**2** гірчичний	**Б** огірок	

367 **Заміни** подані словосполучення синонімічними, враховуючи правопис суфіксів ***-ичн-, -ічн-.***

Зразок *Візит дипломатів — дипломатичний візит.*

Аналіз лексики; смак гірчиці; світло електрики; кабінет стоматолога; вчинок героя; гурток туристів; інструмент хірурга; корабель для космосу; розкопки археологів; карта з географії; посмішка з іронією; виступ з патріотизмом.

На зв'язку експерт

Суфікс ***-ин-*** використовуємо для творення присвійних прикметників від іменників з основою на будь-який приголосний, крім **й**: *Таня — Танин, Оля — Олин, бабуся — бабусин, Софі[йа] — Софі[йі]н (Софіїн), змі[йа] — змі[йі]ний (змііний).*

368 Від поданих іменників **утвори** присвійні прикметники із суфіксами ***-ин-, -ін- (-їн-).*** **Ураховуй** чергування приголосних.

А Христина, Христя, Христинка

Б Тетяна, Тетянка, Таня

В Ольга, Оля, Олька

Г Марія, Марійка, Маруся

Д Ірина, Іринка, Іруся

УРОК 77 НАПИСАННЯ *-Н-* ТА *-НН-* У ПРИКМЕТНИКАХ

У цьому параграфі ти навчишся
- писати *-н-* і *-нн-* у прикметниках.

На зв'язку експерт

Пишемо:

-нн-	**-н-**
1) у прикметниках, утворених від іменників з основою на ***-н-:*** *ці**н**а — ці**нн**ий, тума**н** — тума**нн**ий*	1) у прикметниках із суфіксами ***-ин-, -ан- (-ян), -їн-:*** *гречка — греч**ан**ий, глина — глин**ян**ий*
2) у наголошених суфіксах ***-енн-, -анн-,*** які вказують на найвищу міру ознаки: *здоров**енн**ий, нездол**анн**ий*, а також у прикметниках *священний, божественний, блаженний, благословенний, огненний*	2) у суфіксах ***-ен-, -ан-,*** які НЕ вказують на найвищу міру ознаки: *шалений, навіжений, жаданий, даний, нежданий, скажений, довгожданий*

369 Від поданих іменників **утвори** прикметники за допомогою суфіксів ***-н-, -ін- (-їн-), -ин-, -ан- (-ян-).***

Ціна, орел, змій, кінь, качка, дерево, година, крига, осінь, соловей, день, глина, весна, голуб, зміна, вода, спина.

370 **Вибери** з поданих слів з основою на ***н*** ті, від яких можна утворити прикметники за допомогою суфікса ***-н-***. **Запиши** утворені прикметники з подвоєнням приголосних.

Диван, закон, кавун, казан, Степан, барабан, салон, баран, ураган, стіна, волосина, ворона, година, царівна, калина, рослина, тварина, соломина.

371 **Підготуй** оголошення про продаж будинку, використовуючи подані прикметники.

Здоровенний, численний, несказанний, здійсненний, страшенний, неоціненний, нескінченний.

372 **Випиши** прикметники, які пишемо з ***-нн-***.

Літ..ій, солом'я..ий, кі..ий, знаме..ий, весня..ий, ра..ій, екра..ий, грачи..ий, водя..ий, погоди..ий, осі..ій, страше..ий, де..ий, сріб..ий, двер..ий, анте..ий, океа..ий.

УРОКИ 78-79 НАПИСАННЯ СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ РАЗОМ І З ДЕФІСОМ

У цьому параграфі ти навчишся
- правильно писати складні прикметники.

На зв'язку експерт

Складні прикметники пишемо:

	РАЗОМ	***З ДЕФІСОМ***
1.	якщо прикметник утворено **від словосполучення**: *східні слов'яни — східнослов'янський; кримські татари — кримськотатарський*	якщо прикметник утворено **від двох незалежних слів**: *навчальний і науковий — навчально-науковий; північний і західний — північно-західний*
2.	з частиною **-гарячий**: *червоногарячий, жовтогарячий*	**відтінки** кольорів і смаків: *червоно-жовтий, світло-зелений, кисло-солодкий*
3.	слова ***військовозобов'язаний, військовополонений, військовослужбовий*** (це прикметники, які стали іменниками)	прикметники з першою частиною **військово-**, **воєнно-**: *військово-спортивний, воєнно-морський, військово-інженерний*
4.	прикметники з префіксами **авто-, авіа-, агро-, аеро-, аква-, ауді-, біо-, боди-, гео-, еко-** тощо: *автомагістральний, геополітичний*	якщо перша частина закінчується на **-ико, -іко**: *істор**ико**-культурний, хім**іко**-біологічний*
5.	якщо числівник у складі прикметника записано словами: *сімнадцятирічний*	якщо числівник у складі прикметника записано цифрою: *17-річний*

Увага! Слова *хитромудрий, зловорожий, глухонімий, сліпо-глухонімий* пишемо разом.

373 Від поданих фраз **утвори** словосполучення зі складеними прикметниками.

Зразок *Номер на 2 місця — двомісний номер, 2-місний номер.*

1. Готель з 5 зірками. 2. Будинок на 100 поверхів. 3. Ювілей на 20 років. 4. Видання на 15 томів. 5. Жінка віком 31 рік. 6. Шлях завдовжки 9 кілометрів.

374 **Утвори** й **запиши** десять складних прикметників на позначення відтінків зеленого кольору та п'ять складних прикметників на позначення присмаків солодкого смаку.

375 **Поясни**, чому прикметники ***білосніжний*** та ***сніжно-білий*** пишемо по-різному. **Запиши** схожі приклади.

376 **Поєднай** частини, щоб утворилися складені прикметники. **Поясни** їхній правопис.

темно	американський
кисло	східний
північно	солодкий
водо	гарячий
загально	молочний
жовто	синій
	освітній
	непроникний

377 **Опиши** свою улюблену пору року, використовуючи складені прикметники.

378 **Прочитай** тексти. **Виконай** завдання.

А

(1) ***Біло(хвостий)*** орел повільно кружляв над своїми ***закон..ими*** землями вишукував ***земле(рийних)*** тваринок. (2) Він був спокійний бо його ***пташ..нята*** вже підросли крила їхні стали ***темно(коричневими).*** (3) **Янтарно(окі) гостро(дзьобі)** орлята впевнено ***наб..рали*** висоту на

радість батькам. (4) В усій ***півден..ій*** та ***північно(східній)*** окрузі вони контролювали кожен закапелок ***жовто(червоного)*** степу. (5) ***Вел..чезний одно(горбий) в..рблюд*** повільно жував ***сухо(стійну)*** траву і з пересторогою поглядав угору на ***орлин..у*** зграйку.

Б

(1) Орли — група великих хижих птахів, що мешкають переважно в Євразії й Африці. (2) Деякі види можна зустріти на південноамериканських землях. (3) В Україні є вісім видів орлів, які живуть у степовій та лісостеповій зонах. (4) Для гніздування обирають прибережні ліси, іноді це важкодоступна болотиста місцевість. (5) Гніздо будують на тривалий час, воно буває 3-метровим у довжину й півтораметровим у висоту.

Завдання

1. Розсортуй виділені в тексті А слова за орфограмами, записавши їх правильно:

Правопис складних прикметників	Написання *-н-* і *-нн-* у прикметниках	Правопис ненаголошених *е/и*

2. Порівняй і поясни правопис пар слів:

А	північно(східний)	південноамериканський
Б	одно(горбий)	3-метровий
В	темно(коричневий)	важкодоступний

3. Проаналізуй написання слів: *лісостеп — лісостеповий, сухостій — сухо(стійний).* Зроби висновки про їхній правопис.
4. Поясни, які розділові знаки пропущено в тексті А.
5. У якому з текстів більше фактів про орлів? Доведи свою думку.

6. Знайди цитати, які допомагають дати відповіді на такі запитання:
   А З якою метою орел кружляв над своїми землями? (текст А)
   Б Якими були орлята? (текст А)
   В Де мешкають орли? (текст Б)
   Г Де гніздяться орли в Україні? (текст Б)
   Д Які гнізда будують орли? (текст Б)

379 **Запиши** складні прикметники у дві колонки.

Агресивно/стійкий, гумористично/сатиричний, структурно/системний, яйце/кладний, чотири/ногий, темно/бордовий, англо/американський, агро/хімічний, обривально/накидальний, далеко/глядний, много/страждальний, зелено/синій, іншо/мовний, брудно/жовтий, аграрно/промисловий.

Разом	*Із дефісом*

Підкресли в словах другу від початку букву й прочитаєш ім'я та прізвище винахідника друкарської машинки.

УРОК 80 НАПИСАННЯ *НЕ* З ПРИКМЕТНИКАМИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся
- як писати прикметники з часткою *не*.

На зв'язку експерт

Частку НЕ з прикметниками пишемо:

РАЗОМ	*ОКРЕМО*
якщо прикметник не вживаємо без ***не***: *недбалий* (немає слова *дбалий*)	якщо є протиставлення: *не холодний, а гарячий*
якщо можемо замінити прикметник синонімом без ***не***: *невеселий = сумний, недалекий = близький*	якщо прикметник є присудком: *дівчина не є весела, дорога не є далека*

380 **Прочитай** поради рестораторки пані Юзефи (мами Аґнешки). **Перепиши**, розкриваючи дужки й ставлячи пропущені розділові знаки.

Юзефа
власниця ресторану

(1) Друзі, пропоную вам кілька (не)складних порад для роботи в ресторані. (2) По-перше, пам'ятайте що (не)дбале ставлення до обов'язків завжди має (не)веселий фінал. (3) По-друге, вивчіть усі страви щоб могли дати (не)гайну відповідь на будь-яке (не)передбачуване питання. (4) По-третє, клієнти дуже не люблять (не)приязне ставлення до себе. (5) По-четверте, деякі (не)дешеві страви потрібно подавати (не)гарячими а холодними а деякі навпаки. (6) Але найважливіше це любити свою (не)просту роботу!

381 **Перебудуй** подані речення за зразком. **Поясни** правопис частки ***не*** з прикметниками.

Зразок

Нам провели нецікаву екскурсію.
Нам провели не цікаву, а нудну екскурсію.
Екскурсія для нас не цікава.

1. Сьогодні недовгий день.
2. Христинка купила несвіжий хліб.
3. У мене є недорогі квитки.

382 **Добери** до поданих прикметників синонімічні з префіксом ***не-***.

Боязкий, далекий, дешевий, повільний, сумний, мертвий, добрий, привітний, ситий, легкий, мовчазний, короткий, м'який, товстий, рідкий, широкий, світлий, теплий, рідний, низький.

383 **Запиши** подані прикметники у дві колонки. Що їх об'єднує? **Придумай** історію, у якій використай мінімум 5 прикметників.

Із негативним забарвленням (відтінком у значенні)	*Із позитивним забарвленням*

Недбалий, неозорий, негативний, невмирущий, невтомний, немічний, ненависний, негайний, невсипний, незабутній, незбагненний, нелюдимий, неодмінний, несамовитий.

384 **Створи** й **запиши** текст «Портрет неуспішного Ігоря», використовуючи прикметники з ***не***. **Намалюй** портрет хлопчика до створеної історії.

Портрет успішного Ігоря

(1) Ігор — щаслива людина. (2) Він проживає в просторому новому будинкові, має гарних друзів. (3) Ігор завжди отримує високі оцінки й навіть встигає заробляти гроші на дрібні витрати. (4) Він — спортивний хлопець. (5) Має велику бібліотеку. (6) Щоліта Ігор з родиною відпочиває на гарних курортах України. (7) Він — людина приємна й цікава. (8) Хлопець народився під щасливою зіркою.

Портрет неуспішного Ігоря

(1) Ігор — нещаслива людина …

УРОК 81 ПРИКМЕТНИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

385 **Опиши** зображену куртку трьома реченнями, застосовуючи якісні, відносні та присвійні прикметники.
У першому реченні **використай** щонайменше три якісні прикметники.
У другому — два відносні прикметники.
У третьому — один присвійний прикметник.

386 **Добери** до словосполучень синонімічні пари з прикметниками за зразком. До якої групи за значенням належать утворені прикметники?

Зразок *Ідеї педагогів — педагогічні ідеї.*

Будинок у Парижі, перстень з алюмінію, розклад на щодень, регіон Карпат, келих із кришталю, фестиваль пісні.

387 **Розглянь** фотографії. **Опиши** тварин, використовуючи прикметники у формі вищого та найвищого ступенів порівняння.

А

Б

388 **Відредагуй** подані речення.

1. Це мій самий улюблений серіал.
2. Я підшукую для себе більш якіснішу шампунь.
3. Зазвичай коти спритніші собак.

4. Вища нагорода для мене — це твоє визнання.
5. Хто тут самий красивий?
6. Шимпанзе більш витриваліша за орангутанга.

389 **Утвори** прикметники від поданих іменників, ураховуючи явище спрощення груп приголосних.

Щастя, тиждень, область, честь, совість, благовіст, капость, ненависть, перехрестя, проїзд, контраст, пестощі, хвастощі, форпост, агент, студент, турист, баласт, кістки, випуск.

390 **Утвори** й **запиши** прикметники за зразком. **Поясни** правопис.

Зразок *Загальна освіта — загальноосвітній.*

Легка атлетика; південь і захід; 17 кілометрів; правий берег; червоний і жовтий; східні слов'яни; військовий і спортивний; 22 поверхи; сільське господарство; навчальний і виховний.

391 **Запиши** прикметники в колонки відповідно до правил. Із виділеними словами **утвори** речення, **визнач** синтаксичну роль прикметників.

(Не)освічений; (не)далекий, а близький; (не)вгамовний; (не)озорий; (не)смішний; (не)осілий; (не)мічний; (не)нависний; (не)спокійний, а жвавий; (не)живий; (не)доладний; (не)ошатний; (не)однаковий; ***(не)стямний; (не)самовитий; (не)дорослий; (не)щадний;*** (не)поганий; (не)обережний; (не)гідний; (не)здоровий; (не)щасний; (не)гарний, а потворний; (не)стерпний.

Не вживаємо без *не*	Можемо замінити синонімом без *не*	Є протиставлення

УРОК 82. ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА 4. Прикметник

1 варіант — Тренувальний тест можна пройти тут — 2 варіант

УРОК 83 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 14. Особливості онлайн-спілкування

392 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

ПРАВИЛА ОНЛАЙН-СПІЛКУВАННЯ

У сучасному світі онлайн-спілкування стало основним способом комунікації між людьми. Саме тому важливо дотримуватися основ онлайн-етикету.

1. **Не зловживайте великими літерами та знаками оклику.** Деякі знаки потрібні для того, щоб надати словам певного емоційного забарвлення, проте зловживання ними може дратувати. Занадто багато знаків оклику та слова, які написані великими літерами, можуть створити враження крику.
2. **Не спамте.** Намагайтеся чітко та лаконічно формулювати свої думки одним повідомленням. Не варто писати безліч повідомлень-фраз — це може дратувати.
3. **Голосові повідомлення — не завжди доречно.** Голосові повідомлення — гідна альтернатива текстовим, адже це набагато швидше та простіше. Проте не завжди доцільно. Потрібно поважати свого співбесідника та спершу запитати, чи буде йому зручно слухати ваше повідомлення.
4. **Не оприлюднюйте особисту інформацію та приватне листування.** Не публікуйте у вільному доступі приватне листування без дозволу співбесідника. Навіть якщо вам здається, що йдеться про загальні деталі чи дані. Кожен з нас має право на особисту думку, і її варто поважати.

Завдання

1. Випиши 4 основні правила онлайн-спілкування, про які йдеться в тексті.
2. Доповни цей список двома власними правилами.
3. Яке з наведених правил ти порушував / порушувала?
4. Яке з правил ти ніколи не порушував / не порушувала?
5. Яке з правил, на твою думку, можна порушити за певних умов? Поясни свою відповідь.
6. Попрацюй у парі з однокласником / однокласницею: до кожного з чотирьох правил добери приклади його порушення та дотримання. Оформ їх як колаж / плакат / презентацію тощо.

393 **Проаналізуй** подані уривки з діалогів в онлайн-чатах. Які правила спілкування в них порушено? Свою думку **поясни.**

А

— ТИ ДЕ?!?!?

— Я вже біжу, дві хвилинки.

— СКІЛЬКИ МОЖНА ЧЕКАТИ????? ЗАПІЗНЮЄМОСЯ!

Б

— Олю!

— Агов!

— Ти де?

— Чому не відповідаєш?

— Я хочу спитати про домашку.

— Ти вже робила?

— Чи почекати тебе з тренування?

394 **Створи** й **запиши** діалог в онлайн-чаті між двома учасниками, дотримуючись усіх правил онлайн-спілкування. **Прочитай** діалог у парах. **Оціни** текст однокласника / однокласниці на дотримання правил онлайн-спілкування.

1 Марійка та Оксана обговорюють участь у змаганнях з гімнастики.

2 Андрій та Олег вирішують, що подарувати однокласниці на день народження.

3 Оксана та Олексій домовляються про спільне виконання проєкту з історії.

6 МОРФОЛОГІЯ. ЧИСЛІВНИК

УРОК 84 ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО ЧИСЛІВНИК

У цьому параграфі ти пригадаєш, що таке

- числівник.

395 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

Автомобільна статистика, у яку важко повірити

- ☑ 1 літр кави у 8 разів дорожчий, ніж 1 літр бензину;
- ☑ автокомпанія «Феррарі» виготовляє в середньому чотирнадцять автомобілів на день;
- ☑ найдорожчий легковий автомобіль коштує 8 мільйонів 700 тисяч доларів;
- ☑ найбільший у світі автомобільний затор був завдовжки 200 кілометрів, він утворився 1980 року у Франції;
- ☑ найшвидший автомобіль у світі на сьогодні розганяється до 434 кілометрів за годину.

Завдання

1. Що означають ужиті в тексті числівники?
   200 –
   434 –
   8 –
   1980 –
   14 –
2. Скільки в тексті числівників, написаних словами? А цифрами?
3. Запиши числівники, подані цифрами, словами.

4. Які числівники в тексті повторено двічі?
5. Поясни правопис слів ***автокомпанія «Феррарі»***.
6. Знайди в тексті ступені порівняння прикметників й оціни, чи правильними є ці конструкції.

396 **Полічи** об'єкти або осіб на світлині й **запиши** про це речення за зразком.

Зразок *У машині сидять двоє людей.*

397 **Обери** для дослідження одне із запропонованих місць: кабінет, кімнату, магазин, книгарню, кав'ярню, музей. **Запиши** числівники, які вдалося знайти в цьому просторі. **Зроби** висновок про те, навіщо потрібні числівники.

Зразок *Номер кабінету (255), чек (сума — 134 грн) тощо.*

398 **Порівняй** слова. **Зроби** висновок про те, як відрізнити числівники від інших частин мови.

Іменник	***Прикметник***	***Дієслово***	***Прислівник***	***Числівник***
двійка	двоповерховий	подвоїти	удруге	два

УРОК 85 ЧИСЛІВНИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

У цьому параграфі ти пригадаєш, що таке
- кількісні числівники;
- порядкові числівники.

На зв'язку експерт

Числівник — це самостійна частина мови, яка означає кількість або порядок об'єктів під час лічби.

Числівники, які означають кількість, називають **кількісними**, вони відповідають на запитання *скільки?: сім, двадцять два, одна друга*.

Числівники, які означають порядок, називають **порядковими**, вони відповідають на запитання *котрий? котра? котре? котрі?: сьомий, сьома, сьоме, сьомі*.

Числівники можуть бути різними членами речення (найчастіше ми не розділяємо їх з іменником):

1) підметом і присудком: *Два і два є — чотири. Двоє друзів сидять у кафе.*
2) означенням: *Подай мені третю книжку котру?.*
3) додатком: *Я фотографую кого? що? двох котів.*

399 **Перепиши**, **постав** поряд з кожним словом запитання, на яке воно відповідає, **визнач** частину мови.

Зразок *Трійка — хто? що? — іменник.*

Одиниця, одноосібний, перший, один, двійка, по-друге, два, третій, потроїти, трьох, натроє, десятина, подесятерити, десятиповерховий.

400 **Перефразуй** вислови так, щоб у них з'явилися числівники. **Запиши** речення у вигляді прямої мови. Що об'єднує вислови?

А

Дружба подвоює радощі й скорочує навпіл горе.

Френсіс Бекон

Б

Працювати, займаючись улюбленою справою, — подвійна насолода, а працювати разом з друзями — потрійна.

Генрі Форд

401 Від поданих іменників, прикметників, прислівників та дієслів **утвори** словосполучення з числівником за зразком.

Зразок *Семиденний — сім днів. Подвоїти — помножити на два.*

Тисячоліття, дванадцятка, двійня, чотирикутник, півторарічний, шістнадцятиденний, двадцятитомний, семижильний, утретє, начетверо, потроїти, четвертувати.

402 **Прочитай** статтю археолога Лео (тата Аґнешки) про знахідку в Китаї. **Випиши** всі числівники й **розподіли** у дві колонки. **Виконай** завдання.

Кількісні	*Порядкові*

Лео
археолог

Підземна армія

(1) Одним із чудес світу археологи вважають кам'яну армію першого китайського імператора, який зайняв трон у двісті сорок шостому році до нашої ери. (2) Спочатку археологи знайшли десять стін, що розділяли одинадцять коридорів. (3) У кожному були сотні фігур озброєних воїнів, а в шести приміщеннях стояли четвірками глиняні коні. (4) Згодом розкопали ще два коридори з кавалерією та лучниками. (5) Давні легенди стверджують, що сімсот тисяч робітників працювали над створенням найбільшої кам'яної армії світу.

Завдання

1. З'ясуй значення слів ***кавалерія, лучники.*** До якої лексики вони належать?
2. Чому деякі слова, які мають числове значення, не належать до числівників?
3. Яке речення найкраще ілюструє подане фото? Наведи цитату й поясни свою думку.
4. Про які ще знахідки археологів тобі відомо?
5. Обери одне з чудес світу й напиши 5 речень про нього, використовуючи числівники.

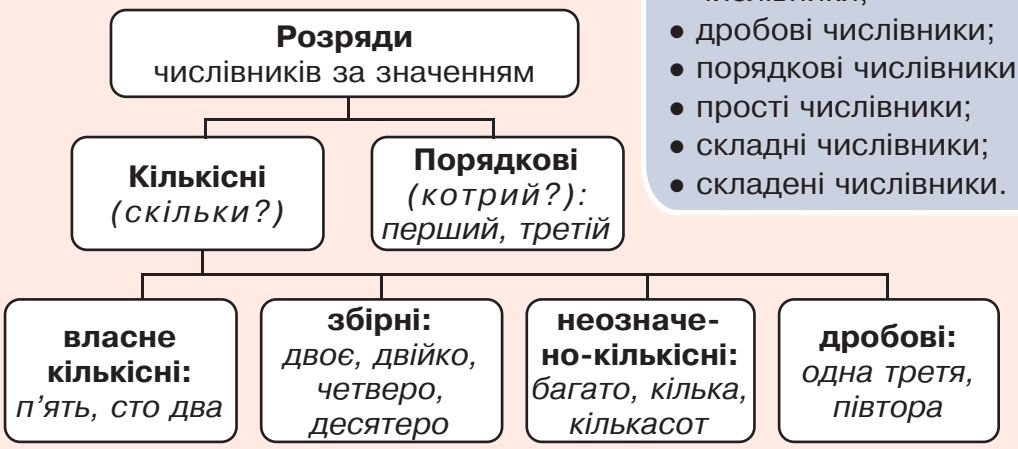
УРОК 86

КІЛЬКІСНІ (власне кількісні, дробові, збірні) Й ПОРЯДКОВІ ЧИСЛІВНИКИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке

- кількісні числівники;
- власне кількісні числівники;
- збірні числівники;
- неозначено-кількісні числівники;
- дробові числівники;
- порядкові числівники;
- прості числівники;
- складні числівники;
- складені числівники.

На зв'язку експерт

403 **Проаналізуй** схему з коментаря експерта. **Запиши** інформацію про кожен із розрядів за зразком, доповнюючи власними прикладами.

Зразок **Дробові** числівники — це група кількісних числівників. Наприклад, *одна друга, дві третіх* тощо.

404 **Утвори** за поданим зразком від власне кількісних збірні, дробові й порядкові числівники.

Зразок *Три — троє — одна третя — третій.*

Чотири, сім, десять, вісімнадцять, двадцять, тридцять.

На зв'язку експерт

Збірні числівники утворюємо лише від числівників **2–20** і **30**, як правило, за допомогою суфікса **-ер-**: *четверо, п'ятеро, шестеро, семеро, восьмеро, двадцятеро*, крім *двоє, троє, обидва*. Також українська мова зберегла давні форми: *двійко, трійко, четвірко, п'ятірко.*

Збірні числівники поєднуємо лише з

назвами істот чоловічого роду: *троє студентів, п'ятеро хлопців*

іменниками, які мають лише форму множини: *двоє окулярів, троє штанів*

назвами малих за віком тварин: *троє кошенят, двоє козенят*

іменниками-неістотами середнього роду: *п'ятеро вікон*

Увага! З іменниками жіночого роду вживаємо лише збірний числівник *обидві: обидві учениці, обидві країни.*

405 **Запиши** подані числівники словами й **розподіли** їх у три колонки. **Утвори** від власне кількісних (де це можливо) збірні числівники.

Власне кількісні	*Кількісні дробові*	*Порядкові*

8; 12-й; 310; 5/7; 100-й; 1/3; 1.5; 16-й; 1000.

406 **Визнач** речення, які потребують редагування. **Перепиши**, виправляючи помилки.

1. У фінал змагань вийшло двоє команд. 2. Матч судили аж четверо арбітрів. 3. За гру троє гравців отримали жовту картку. 4. Десятеро кутових виконала одна команда, і восьмеро — друга. 5. Двоє результативних подач привели до перемоги. 6. Зрештою, двоє пенальті вирішили хід гри.

407 **Придумай** і **запиши** речення з числівниками ***три, троє, трійко.***

На зв'язку експерт

За будовою числівники поділяють на		
прості	***складні***	***складені***
складаються з одного слова: *три, вісім*	складаються з одного слова з двома коренями: *шістсот, вісімдесят*	складаються з двох слів: *дев'яносто п'ять, сорок перший*

408 **Прочитай** виступ етнографа Дмитра (тата Божени). **Випиши** з тексту кількісні числівники й розподіли їх у три колонки. **Виконай** завдання.

Прості	Складні	Складені

(1) Формування українських народних ***ремесел*** тривало тисячі років. (2) Я почав би, мабуть, з трипільської культури, поширеної на території сучасної України п'ять–шість тисяч років тому. (3) Цікаво, що деякі трипільські поселення займали площу до чотирьохсот ***гектарів***. (4) На такій території було розміщено колами від шестисот до дев'ятисот двоповерхових поселень. (5) Глинобитні будівлі такої конструкції навіть дожили до двадцять першого століття.

Дмитро
етнограф

Завдання

1. З'ясуй значення виділених слів.
2. Що таке трипільська культура? Запиши свою відповідь з 2–3 речень, використовуючи інформацію з тексту та інші довідкові джерела.
3. Поясни написання слів *формування, двоповерховий*.
4. Добери ілюстрацію, якою було б доречно доповнити текст. Поясни свій вибір.

409 За поданим зразком **заповни** таблицю похідних слів від числівника ***три***.

	власне-кількісні	збірні	дробові	порядкові
прості	*два*	*двоє*	———	*другий*
складні	*дванадцять*	*дванадцятеро*	———	*дванадцятий*
складені	*двісті два*	———	*дві п'ятих*	*двісті другий*

410 **Визнач** зайве слово в кожному наборі. Свій вибір **поясни**.

1. Двоє, обидва, двічі.
2. Троє, трійка, трійко.
3. Сто п'ятий, столітній, шестисотий.
4. Півтора, четверо, двійко.
5. Кілька, безліч, багато.

УРОК 87 ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ (одиниці)

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як
- відмінювати числівники (одиниці).

На зв'язку експерт

Кількісні числівники (крім **один** і **два**) змінюємо лише за відмінками: *три — трьох, трьом, трьома* тощо.

Числівник ***один*** змінюємо за родами, числами й відмінками:

	Однина			***Множина***
	ч. р.	***с. р.***	***ж. р.***	
Н.	один	одне, одно	одна	одні
Р.	одного		однієї, одної	одних
Д.	одному		одній	одним
Зн.	один, одного	одне, одно	одну	одні, одних
Ор.	одним		однією, одною	одними
М.	на одному, на однім		на одній	на одних

Увага! Числівники ***два, півтора, обидва*** мають також форму жіночого роду: *дві, півтори, обидві.*

411 **Визнач**, у якому відмінку вжито числівник ***один*** у реченнях.

1. Щоб приготувати омлет, треба взяти ***одне*** яйце, ***одну*** невелику склянку молока й ***одну*** чайну ложку олії. 2. Я хочу навчитися керувати лише ***одним*** пристроєм — космічним кораблем. 3. ***Одного*** кілограма буде досить.

На зв'язку експерт

Зверни увагу на запитання: закінчення буде для тебе підказкою (*скільк**ох**? дв**ох**, трь**ох**; скільк**ом**? дв**ом**, трь**ом***).

Числівники ***два-чотири, обидва, кілька, багато*** та збірні числівники ***двоє, троє, четверо, п'ятеро*** тощо відмінюємо так:

Н. скільки?	два / дві, двоє	обидва	чотири
Р. скільк**ох**?	дв**ох**	об**ох**	чотирь**ох**
Д. скільк**ом**?	дв**ом**	об**ом**	чотирь**ом**
Зн. скільки? скільк**ох**?	два / дві, дв**ох**, двоє	обидва, об**ох**	чотири, чотирь**ох**
Ор. скільк**ома**?	дв**ома**	об**ома**	чотир**ма**
М. на скільк**ох**?	на дв**ох**	на об**ох**	на чотирь**ох**

Відмінювання числівників *п'ять-дев'ять*

Н. скільки?	п'ять	шість	сім	вісім
Р. скільк**ох**?	п'ят**и**, п'ять**ох**	шест**и**, шість**ох**	сем**и**, сім**ох**	восьм**и**, вісьм**ох**
Д. скільк**ом**?	п'ят**и**, п'ять**ом**	шест**и**, шість**ом**	сем**и**, сім**ом**	восьм**и**, вісьм**ом**
Зн. скільки? скільк**ох**?	п'ять, п'ять**ох**	шість, шість**ох**	сім, сім**ох**	вісім, вісьм**ох**
Ор. скільк**ома**?	п'ятьм**а**, п'ять**ома**	шістьм**а**, шість**ома**	сьом**а**, сім**ома**	вісьм**а**, вісьм**ома**
М. на скільк**ох**?	на п'ят**и**, на п'ять**ох**	на шест**и**, на шість**ох**	на сем**и**, на сім**ох**	на восьм**и**, на вісьм**ох**

412 **Проаналізуй** таблиці відмінювання одиниць і **дай** відповіді на запитання.

1. У яких трьох відмінках числівники можуть мати закінчення ***-ох***? 2. У яких трьох відмінках ті самі числівники можуть мати закінчення ***-и***? 3. Який відмінок відрізняється своїми закінченнями від усіх інших? 4. Як відрізнити родовий і місцевий відмінки числівників? 5. Чи правда, що числівник ***сім*** має форми ***сьома***, ***сімома*** в орудному відмінку? 6. Чи правда, що числівник ***вісім*** має форми ***восьма***, ***восьмома*** в орудному відмінку?

413 Як правильно? **Поясни**.

А Андрій потоваришував із сьома однокласниками.

Б Андрій потоваришував із сіми однокласниками.

В Андрій потоваришував із сімома однокласниками.

414 **Поясни** тексти, написані на учнівських шпаргалках.

А **Тьма і Тьома — це О!**

Б **-и, -и, -и, = Р., Д., М.**

В **скількох? — ох! скільком? — ом!**

415 **Провідміняй** числівники, **виділи** закінчення. **Перевір** себе за таблицею з коментаря експерта. **Зроби** висновки, які відмінки тобі найважче було утворювати.

Три, п'ять (2 форми), сім (2 форми), два, шість (2 форми).

416 **Постав** числівники в потрібному відмінку й **перепиши**.

1. Передайте решту з (вісім) гривень. 2. Мені не вистачає (п'ять) монет. 3. Брат хизується (шість) новими футболками. 4. Моя вчителька каже, що на світі немає (два) однакових людей. 5. На морі я сфотографувалася з (вісім) верблюдами. 6. Учора йому вдалося побувати на (сім) уроках.

417 **Обери** в кожному рядку зайвий варіант. Свою думку **поясни**.

А п'яти — п'ятьох — п'ятьома

Б сьома — вісьма — шістьом

В чотирьом — вісьмома — сімом

Г дев'ятьма — дев'ятьом — дев'ятьома

Д чотирма — трьох — п'ятьох

Е двом — обох — шістьох

418 Числівники від ***п'яти*** до ***двадцяти*** і ***тридцять*** відмінюються однаково. **Знаючи**, як відмінюються числівники ***п'ять*** та ***сім***, **утвори** всі відмінкові форми числівників ***вісімнадцять*** та ***одинадцять***.

419 **Запиши** подані приклади словами за зразком (двома способами).

Зразок *3 + 5 = ... 1. До трьох додати п'ять дорівнює вісьмом.*
2. Сума трьох із п'ятьма дорівнює вісьмом.

2 + 3 = ...	**8 — 4 = ...**
4 — 2 = ...	**7 — 5 = ...**
5 + 4 = ...	**2 + 7 = ...**
5 — 4 = ...	**6 — 2 = ...**
6 + 3 = ...	**6 + 2 = ...**

Підказки для додавання: *1) до скількох? додати скільки? дорівнює скільком? 2) сума скількох? зі скількома? дорівнює скільком?*

Підказки для віднімання: *1) від скількох? відняти скільки? дорівнює скільком? 2) різниця між скількома? і скількома? дорівнює скільком?*

420 **Добери** паралельні форми до поданих числівників. **Визнач**, до яких двох числівників таких форм немає.

Багатьма, чотирма, шістьма, десятьма.

УРОК 88 ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ (десятки)

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як відмінювати
- числівники на позначення десятків.

На зв'язку експерт

Відмінювання числівників 10–20, 30, 50–80

Зверни увагу, що під час відмінювання десятків НІКОЛИ не змінюємо нічого в основі слова — лише додаємо закінчення: ***п'ятдесят*** — ***п'ятдесяти***, а не ***п'ятидесяти***.

Н.	п'ятдесят	шістдесят	сімдесят	вісімдесят
Р.	п'ятдесят**и**, п'ятдесять**ох**	шістдесят**и**, шістдесять**ох**	сімдесят**и**, сімдесять**ох**	вісімдесят**и**, вісімдесять**ох**
Д.	п'ятдесят**и**, п'ятдесять**ом**	шістдесят**и**, шістдесять**ом**	сімдесят**и**, сімдесять**ом**	вісімдесят**и**, вісімдесять**ом**
Зн.	п'ятдесят, п'ятдесять**ох**	шістдесят, шістдесять**ох**	сімдесят, сімдесять**ох**	вісімдесят, вісімдесять**ох**
Ор.	п'ятдесять**ма**, п'ятдесять**ома**	шістдесять**ма**, шістдесять**ома**	сімдесять**ма**, сімдесять**ома**	вісімдесять**ма**, вісімдесять**ома**
М.	на п'ятдесят**и**, на п'ятдеся-ть**ох**	на шістдесят**и**, на шістдеся-ть**ох**	на сімдесят**и**, на сімдеся-ть**ох**	на вісімдесят**и**, на вісімдеся-ть**ох**

Універсальна підказка із закінченнями (для числівників 5–80, окрім 40)

Н.	скільки?	———
Р.	скільк**ох**?	-и, -**ох**
Д.	скільк**ом**?	-и, -**ом**
Зн.	скільк**ох**?	= Н.в. або Р.в.
Ор.	скільк**ома**?	-ть**ма**, -ть**ома**
М.	на скільк**ох**?	-и, на -**ох**

421 **Укажи** правильно подані відмінкові форми числівника. Свою думку **поясни**.

А Близько сімдесят учнів прийшло на презентацію.
Б Близько семидесяти учнів прийшло на презентацію.
В Близько сімидесяти учнів прийшло на презентацію.
Г Близько сімдесятьох учнів прийшло на презентацію.
Д Близько сімдесяти учнів прийшло на презентацію.

422 **Допиши** паралельні форми до поданих числівників.

На одному, одної, одною, одно, п'ятьма, вісьма, шістьмастами, сьомастами, вісьмастами, шести *(Р.в.)*, семи *(Д.в.)*, сімдесяти *(Р.в.)*.

423 У кожній парі числівників **вибери** й **запиши** той, який утворений правильно.

Двух — двох, чотирма — чотирьома, шести — шісти, сіми — семи, вісьма — восьма, п'ятидесяти — п'ятдесяти.

424 **Перепиши**, ставлячи числівники в потрібному відмінку. **Запиши** дві форми числівників, де це можливо.

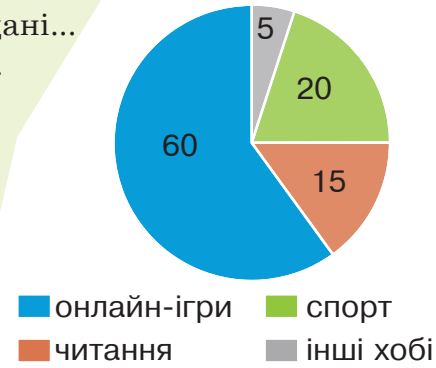
Сфотографувати (30) квіточок, похвалитися (50) сторінками, це сталося в (13) столітті, досягає (60) метрів, близько (80) переглядів, у (70) країнах, апарат з (15) функціями, надати перевагу (18) учасникам.

425 **Опиши** діаграму, використовуючи фрази з підказки та відповідні числівники в правильних відмінках. **Виконай** завдання.

Як описувати діаграму?

- На діаграмі можна побачити такі дані...
- Показник ... становить ... відсотків.
- Рівень ... сягає ... відсотків.
- Найменшим показником є ...
- Найбільшим показником є ...
- Якщо порівнювати ... та ..., то можна зробити висновок, що ...

Дозвілля шестикласників

Завдання

1. Якою частиною мови є слово ***шестикласники***? Поясни.
2. Поясни правопис слів ***хобі***, ***онлайн-ігри.***
3. Запиши лексичне значення слова ***дозвілля***.
4. До якої групи шестикласників із діаграми належиш ти? Опиши свої хобі, використовуючи числівники.
5. Опитай однокласників щодо їхніх хобі, намалюй діаграму за отриманими даними.
6. Провідміняй числівник ***шістдесят*** усно, а ***п'ятнадцять*** — письмово.

На зв'язку експерт

Числівники ***сорок, дев'яносто, сто*** в родовому, давальному, орудному й місцевому відмінках мають закінчення **-а:** *сорока, дев'яноста, ста.*

Н.	сорок	дев'яносто	сто
Р.	сорока	дев'яноста	ста
Д.	сорока	дев'яноста	ста
Зн.	сорок	дев'яносто	сто
Ор.	сорока	дев'яноста	ста
М.	на сорока	на дев'яноста	на ста

426 **Заміни** цифри словами у відповідному відмінкові.

1. Звичайнісінька качка живе до 40 років. 2. Шуліки та грифи живуть понад 100 років. 3. До 100 років доживають стерв'ятники. 4. Слони можуть жити до 90 років. 5. Бегемоти та тигри в середньому живуть більше 40 років.

427 **Прочитай** речення, ставлячи числівники в правильній відмінковій формі.

1. Вага дорослих коал коливається від (5) до (14) кілограмів. 2. Самки зазвичай менші за самців майже на (5) кілограмів. 3. Довжина тіла коали коливається між (60) та (80) сантиметрами. 4. Найбільші особини досягають (90) сантиметрів завдовжки. 5. Цікаво, що новонароджені коали важать усього близько (5) грамів. 6. Коали сплять до (20) годин.

428 **Знайди** 6 фактів про будь-яку тварину, яка мешкає в Австралії. **Запиши** їх, використовуючи в кожному числівник у непрямому відмінку.

На зв'язку експерт

У складених числівниках кожне слово відмінюємо окремо: *шістдесят вісім — шістдесяти / шістдесятьох вісьми / вісьмох.*

429 **Провідміняй** числівники ***62, 45, 87*** письмово. **Зазнач** паралельні форми, якщо вони є.

УРОК 89 ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ (сотні)

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як відмінювати

- числівники на позначення сотень.

На зв'язку експерт

Зверни увагу, що в числівниках на позначення сотень відмінюємо обидві частини.

Відмінювання числівників 200–900:

Н.	двісті	триста	п'ятсот
Р.	двох**сот**	трьох**сот**	п'яти**сот**
Д.	двом**стам**	трьом**стам**	п'яти**стам**
Зн.	двісті, двох**сот**	триста, трьох**сот**	п'ятсот, п'яти**сот**
Ор.	двома**стами**	трьома**стами**	п'ятьма**стами**, п'ятьома**стами**
М.	на двох**стах**	на трьох**стах**	на п'яти**стах**

Числівники **500, 600, 700, 800, 900** в орудному відмінку мають паралельні форми: п'ятьма(п'ятьома)стами, шістьма(шістьома)стами, сьома(сімома)стами, вісьма(вісьмома)стами, дев'ятьма(дев'ятьома)стами.

430 **Скориставшись** таблицею з коментаря експерта, **провідміняй** числівники ***400, 600, 700.***

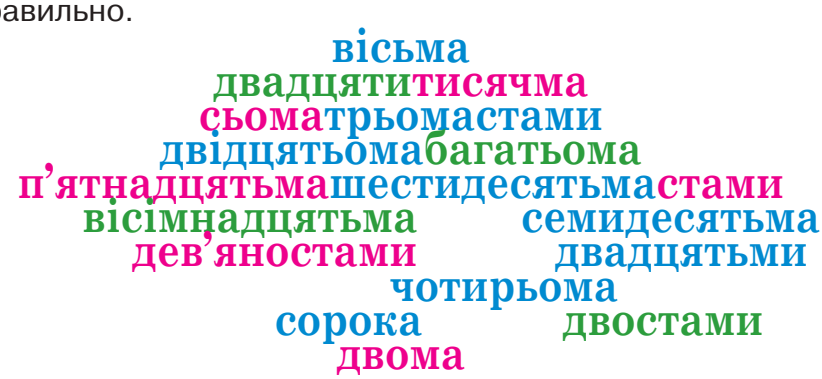
431 Як правильно? **Поясни**.

А На фабриці виробляють до чотириста пар взуття.

Б На фабриці виробляють до чотирисот пар взуття.

В На фабриці виробляють до чотирьохсот пар взуття.

432 **Знайди** на хмарі помилкові форми числівників. **Запиши** правильно.

433 **Озвуч** правильні відмінкові форми числівників, підставивши в репліки числа із зображень.

Зразок *Будь ласка, передайте решту з* ***восьми / вісьмох*** *гривень.*

1. — Будь ласка, передайте решту з ... гривень.

2. Розрахуватися ... гривнями.

434 Використовуючи карту, **склади** маршрут через вказані міста, зазначивши відстань між ними та орієнтовний час добирання на автомобілі. Усі числівники **записуй** словами.

Львів — Краків — Берлін — Дрезден — Копенгаген — Брюссель — Прага — Ужгород.

435 **Перепиши** речення, поставивши пропущені розділові знаки. **Запиши** числівники словами.

1. Дослідники людського мозку стверджують що у віці 4–5 років діти можуть засвоювати в день від 20 до 50 слів.
2. У віці 12–15 років мозок здатний зафіксувати в день до 5–6 слів.
3. А от у віці 50–60 років досить складно щоденно вивчати навіть 1–2 слова.
4. Щоб вивчити будь-яку іноземну мову за 5–6 років ви повинні щорічно засвоювати від 500 до 600 нових слів.

УРОКИ 90-91 ВІДМІНЮВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ (дробові й порядкові)

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як відмінювати
- порядкові числівники;
- дробові числівники.

На зв'язку експерт

Порядкові числівники (*котрий?*) змінюємо за родами, числами й відмінками як прикметники твердої групи (крім числівника ***третій***, який відмінюємо як прикметник м'якої групи).

Н.	другий	третій
Р.	другого	третього
Д.	другому	третьому
Зн.	другий, другого	третій, третього
Ор.	другим	третім
М.	на другому, другім	на третьому, третім

У складених порядкових числівниках відмінюємо **лише останнє слово**. Зверни увагу, що такі числівники найчастіше використовуємо на позначення років. Числівники ***тисяча, мільйон, мільярд*** відмінюємо як іменники лише у складі кількісних числівників. Порівняй:

	Кількісний *(скільки?)*	**Порядковий** *(котри́й?)*
Н.	тисяча триста сорок чотири	тисяча триста сорок четвертий
Р.	тисячі трьохсот сорока чотирьох	тисяча триста сорок четвертого
Д.	тисячі трьомстам сорока чотирьом	тисяча триста сорок четвертому
Зн.	тисячу триста сорок чотири / тисячу трьохсот сорока чотирьох	тисяча триста сорок четвертий / тисяча триста сорок четвертого
Ор.	тисячею трьомастами сорока чотирма	тисяча триста сорок четвертим
М.	на тисячі трьохстах сорока чотирьох	на тисяча триста сорок четвертому

Увага! Запитуй про рік правильно: *«У котро́му році?»*

У кількісних дробових числівниках першу частину (чисельник) відмінюємо як власне кількісний числівник, а другу (знаменник) — як порядковий:

Н.	дві третіх	одна третя
Р.	двох третіх	однієї/одної третьої
Д.	двом третім	одній третій
Зн.	дві третіх	одну третю
Ор.	двома третіми	однією/одною третьою
М.	на двох третіх	на одній третій

436 **Прочитай** уголос приклади за зразком. **Запиши** їх словами.

Зразок *До дев'ятьох п'ятих додати дві сьомих.*
Від трьох десятих відняти дві десятих.

а) 8/3 + 1/2 **б)** 1/5 + 1/4 **в)** 2/3 — 1/3

г) 0,65 + 0,5 **д)** 9/7 + 2/5 **е)** 6,8 + 2,3

437 **Перепиши**, замінюючи цифри словами. **Зроби** висновок про те, у якому відмінку ми поєднуємо іменники з дробовими числівниками.

1/4 класу, 4/5 грама, 2/3 дня, 1/2 години, 6/5 кілограма, 3/7 мільйона, 1/3 мільярда, 3/4 тижня, 1/5 гектара, 3/8 відсотка.

438 Які форми є правильними? **Поясни.**

А Україна здобула незалежність у тисяча дев'ятьсот дев'яносто першому році.

Б Україна здобула незалежність у тисячу дев'ятсот дев'яносто першому році.

В Україна здобула незалежність у тисяча дев'ятсот дев'яносто першому році.

439 У кожній парі числівників **вибери** й **запиши** той, який утворений правильно.

Двомстам — двумстам, шестистами — шістьмастами, тисячу п'ятий — тисяча п'ятий, дві п'яті — дві п'ятих, півтори сотні — півтора сотні, на кількастах — на кількохстах.

440 **Запиши** цифри словами.

1. Відкриття першої школи в Україні-Русі відбулося в 988 році. 2. Уперше назва «Україна» з'явилась наприкінці 12 століття в літописі від 1187 року. 3. У 1034 році в Києві спорудили Золоті ворота, висота проїжджої частини яких сягала 12 метрів, ширина — більше 6 метрів.

441 **Обери** 6 міст із таблиці й озвуч дати їхнього заснування, використовуючи числівники в правильній відмінковій формі. **Дай** відповіді на запитання.

Ким і коли засновані українські міста?		
Чернігів	690	князь Чорний
Чернівці	1185	князь Ярослав Осмомисл
Львів	1256	король Данило Романович
Рівне	1283	король Данило Романович
Черкаси	1362	князь Ольгерд
Вінниця	1363	князь Ольгерд
Тернопіль	1540	гетьман Ян Амор

Запитання

1. Чи правда, що
   А Тернопіль заснували раніше за Чернігів?
   Б Черкаси заснували пізніше за Вінницю?
   В Рівне заснували пізніше за Львів?
2. Які міста засновані тими самими людьми?
3. Перевір будь-які три факти з таблиці за допомогою різних джерел і зроби висновок про надійність інформації.
4. Провідміняй числівник ***482*** як кількісний і як порядковий письмово.
5. Обери будь-який числівник з таблиці й провідміняй усно.
6. Склади й замалюй стрічку часу для свого села, містечка, міста, використавши щонайменше п'ять числівників.

На зв'язку експерт

Назви місяців у датах уживаємо тільки в родовому відмінку однини: *друге лютого, перше вересня, з першим травня, з двадцять третього серпня.*

442 **Запиши** дати словами, використовуючи порядкові числівники.

16.10; 24.11; 05.12; 18.08; 02.03; 15.02.

УРОКИ 92-93 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 15-16. Оголошення

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як
- писати оголошення;
- виправляти помилки в оголошеннях.

На зв'язку експерт

Оголошення — це короткі текстові повідомлення, які містять інформацію про важливу подію, продаж об'єкта тощо.

Текст оголошення повинен бути конкретним і зрозумілим. Він має містити основну інформацію про проведення заходу (дату, час, місце) або об'єкт, про який ідеться (основні характеристики, опис тощо).

Наприклад:

ШАНОВНІ ШЕСТИКЛАСНИКИ!

23 березня о **12:00** у *приміщенні літературного музею* відбудеться презентація нової книжки львівського письменника Григора Турченка. Запрошуємо всіх охочих!

Вхід вільний. Адміністрація музею.

443 **Визнач**, який із поданих текстів є оголошенням. Свою думку **поясни**.

А

За повідомленням «Львівводоканал», у селищі Любинці 20.11 з 9:00 до 16:00 не буде води.

Адміністрація.

Б

Привіт!

Чекаю всіх на зупинці о 12:00, як і домовлялися.

Щиро —

Андрій.

444 **Проаналізуй** подані оголошення. **Зверни** увагу на виділені помилки, **виправ** їх.

1 ***ОГОЛОШЕННЯ***

22 січня в приміщенні сільської ради, яка ***знаходиться*** *за адресою вул. Юності, 3, працюватиме пункт надання лікарських консультацій.*

2 ***ОГОЛОШЕННЯ***

Запрошуємо всіх ***бажаючих*** *на святкування* ***наступаючого*** *Нового року.*

Коли? 25 грудня.

Де? У клубі «Спектрум».

445 **Напиши** оголошення за поданою інформацією від імені свого класу.

1. У твоїй школі відбудеться турнір між шестикласниками міста з футболу. 2. Твій клас запрошує учнів старшої школи приєднатися до спільного уроку з української мови. 3. Школа буде зачинена у зв'язку з канікулами. 4. Усі заходи перенесено на неділю у зв'язку зі святом твого класу.

446 **Проаналізуй** оголошення про продаж квартири. **Виправ** помилки.

Продається квартира

Квартира знаходится у центрі. В районі з хорошою інфраструктурою, й транспортною розвязкою. Ремонт супер-новий, як для себе. Можна в'їхати і жити. Вікна в зилений двір. Сосіди хороші. Від властника. Агенствам не турбувати!

447 **Прочитай** оголошення із сайту продажу товарів, що були в ужитку. **Запропонуй**, як можна поліпшити ці тексти. **Запиши** оновлені варіанти, **добери** або **намалюй** зображення до кожного тексту.

Текст А

Гарна атласна юпка в баклажановому кольорі підійде на розмір ХС-С (невелика С).
В ідеальному стані.

Текст Б

Полуігровий комп в гарному стані продаю по ненадобності. Всі питання і характеристики в дірект.

448 **Обери** одну бізнес-ідею або **придумай** власну. **Створи** й **запиши** два тексти рекламних оголошень для продажу відповідних товарів. **Презентуй** свої тексти в класі.

Бізнес-ідея 1: продаж олівців, які проростають.

Бізнес-ідея 2: продаж цукерок із гречки та цибулі.

УРОК 94 БУКВА *Ь* У КІНЦІ ЧИСЛІВНИКІВ ТА ПЕРЕД ЗАКІНЧЕННЯМ У НЕПРЯМИХ ВІДМІНКАХ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як писати
- м'який знак у числівниках.

На зв'язку експерт

Числівники ***п'ять, шість, дев'ять, десять, одинадцять — двадцять*** і ***тридцять*** у називному та знахідному відмінках пишемо з м'яким знаком.

У непрямих відмінках цих самих числівників та в числівниках ***три, чотири*** перед закінченням пишемо м'який знак: *двадцятьох, двадцятьом, трьох, трьом,* але *чотирма.*

У числівниках від ***п'ятдесяти*** до ***вісімдесяти*** м'який знак пишемо перед закінченням у непрямих відмінках: *п'ятдесятьох, п'ятдесятьом, п'ятдесятьма.*

п'ят
шіст
дев'ят
десят
одинадцят
дванадцят
тринадцят
чотирнадцят

Ь

п'ятдесят
п'ятдесят
п'ятдесят
п'ятдесят
на п'ятдесят

Ь

ох
ом
ма
ома
ох

449 **Проаналізуй** інформацію з коментарів експерта. **Доповни** правила власними прикладами.

М'який знак у числівниках пишемо:

1. У кінці окремих числівників у називному та знахідному відмінках: ……
2. У непрямих відмінках цих самих числівників та в числівниках ***три, чотири*** перед закінченням: ……
3. У числівниках від 50 до 80 перед закінченням у непрямих відмінках: ……

450 **Запиши** числівники словами. **Підкресли** м'який знак там, де він є.

4 (Ор.в.), 5 (Н.в.), 6 (Д.в.), 10 (М.в.), 11 (Р.в.), 13 (Д.в.), 15 (Зн.в.), 50 (Ор.в.), 60 (Д.в.), 70 (Р.в.), 80 (Н.в.).

451 **Пригадай** правила написання м'якого знака в інших частинах мови, скориставшись підказками. **Запиши** правила й **додай** власні приклади.

1. ***ться, шся***
2. коза***цьк***ий, поль***ськ***ий
3. мал***еньк***ий, голів***оньк***а
4. доло***ньц***і, до***ньц***і
5. реміння, ме***ньш***ий

452 **Розсортуй** слова у дві колонки відповідно до написання.

Із м'яким знаком	*Без м'якого знака*

Сімдесят..ох, нен..ці, посун..ся, п'ят.., чотир..ма, Хар..ків, зачиняєт..ся, крадеш..ся, десят..ом, двадцят.., промін..чик, криничен..ці, вишен..ці, тр..ох, повіс..т.., живеш.., с..вітить, віл..ний, здаєт..ся, шіст..сот, міл..йон, доріжен..ці, квітон..ці, жін..ці.

453 **Знайди** й **виправ** помилки в реченнях із художніх творів. **Дай** відповіді на запитання.

1. Він був за мене вищий, але тоньший і теньдітніший, мав одверте, приємне обличчя і ясні довірливі очі.
2. Було йому од сили шістьнадцять, а може, ще менше, хіба ж допитаєшся?
3. Щілні рукавиці якийсь час захищали його руки від вогню і він, загрібаючи жмені жару, жбурляв їх в різні боки, доки багатьтя не стало схожим на вулкан.
4. Ви жертва страшної аваньтюри, сенйор начальник!
5. Вона з жахом думала про цю самотню мандрівку, про страшних відом, але її бажання врятувати братів перемагало все.
6. Від усього, що він тут бачив, холонуло його серце.

Запитання

1. Які речення, на твою думку, можуть бути уривками з казок? Чому?
2. У якому реченні не дотримано норм уживання кличного відмінка?
3. Яке правило написання м'якого знака порушено найчастіше?
4. Обери будь-яке речення як початок і напиши продовження історії на 4–5 речень, використовуючи числівники з м'яким знаком.

УРОК 95

НАПИСАННЯ РАЗОМ ПОРЯДКОВИХ ЧИСЛІВНИКІВ З ЧАСТИНАМИ *-СОТИЙ, -ТИСЯЧНИЙ, -МІЛЬЙОННИЙ, -МІЛЬЯРДНИЙ*

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як писати

- числівники з частинами *-сотий, -тисячний, -мільйонний, -мільярдний* тощо.

На зв'язку експерт

Порядкові числівники, які закінчуються на ***-сотий, -тисячний, -мільйонний, -мільярдний***, пишемо **разом**: *п'ятисотий, десятитисячний, шестимільйонний, двадцятимільярдний.*

454 **Порівняй** пари слів. **Поясни**, які слова є числівниками, а які — ні.

А **семитисячний** **семиповерховий**

Б **п'ятисотий** **п'ятиденний**

455 **Поєднай** частини порядкових числівників. **Запиши**. Який із утворених числівників найдовший?

трьох-	**-сотий**
сімнадцяти-	**-тисячний**
п'ятдесяти шести-	**-мільйонний**
двохсот-	**-мільярдний**
чотирьохсот-	**-трильйонний**
вісімдесяти-	**-квадрильйонний**

456 **Запиши** числівники словами.

3-тисячний; 50-мільйонний; 10-мільярдний; 7-сотий; 66-тисячний; 8-сотий.

457 **Утвори** прикметники, замінюючи числівники словами. **Запиши**.

(4) серійний фільм; (2) поверховий будинок; (8) годинний штурм; (16) річний підліток; (750) кілограмовий автомобіль; (15) сантиметровий отвір.

УРОКИ 96-97 УЗГОДЖЕННЯ ЧИСЛІВНИКІВ З ІМЕННИКАМИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як

- узгоджувати числівники з іменниками.

На зв'язку експерт

1. Із числівниками ***два, три, чотири***, а також складеними числівниками, які закінчуються на ***два, три, чотири*** (*сорок два, сто двадцять чотири* тощо) іменники вживаємо в **називному відмінку множини** (для зручності можна орієнтуватися на займенник *вони*): *два (вони) тижні, три (вони) кілограми.*

2, 3, 4, обидва + ВОНИ

2. Із числівниками ***п'ять*** і більше, а також складеними числівниками, які закінчуються на ***п'ять–дев'ять*** (*сорок п'ять, сто двадцять сім* тощо) іменники вживаємо в **родовому відмінку множини** (можна орієнтуватися на займенник *їх*): *п'ять (їх) тижнів, сім (їх) кілограмів.*

5 — ... + ІХ

3. Із ***дробовими*** числівниками іменники вживаємо **в родовому відмінку однини** (можна орієнтуватися на займенники *його, її*): *одна друга (його) метра, півтора (його) кілограма.* Зверни увагу, що числівники ***півтора, півтори*** узгоджуємо з іменниками різних родів: *півтора + ч.р., с.р. = півтора відра, півтори + ж.р. = півтори гори.*

дроби + ЙОГО, ЇЇ

4. Якщо до складу числівника входять слова ***з половиною, з третиною, з чвертю,*** узгоджуємо іменник із цілим числом: *два з половиною тижні, п'ять із чвертю частин.*

458 **Проаналізуй** пари слів. **Поясни**, який варіант є правильним.

А **три олівці** | **три олівця**

Б **одна друга грама** | **одна друга грамів**

459 **Запиши** щонайменше 15 словосполук, поєднуючи слова й ставлячи іменники в правильному відмінку.

Три, сім, сорок чотири, півтора (голуб, учень, кіт, зуб, килим, мільйон, місяць, рік, грам, метр, вікно, зошит, рюкзак, ящик, долар, аркуш, банкомат, ліхтар).

460 **Поєднай** числівники з іменниками, правильно узгоджуючи їх у роді, числі та відмінку.

Обидва (учасник); три з половиною (день); сім з половиною (місяць); півтора (кілометр); півтори (хвилина); кількадесят (яблуко); кількасот (сторінка).

461 **Запиши** дробові числівники словами. **Розкрий** дужки, узгодивши числівники з іменниками.

1/2 (кілограм), 3/4 (кілометр), 1/8 (країна), 5,4 (площа), 2,5 (літр), 50,8 (відсоток), 4 з половиною (вагон).

462 **Утвори** словосполучення, розкриваючи дужки.

Зустріли (2, друзі); під деревом (4, яблука); зачинив (3, двері); менше на (10, олівці); подарували (5, книги); отримав (15, гривні); помістились в (1, сани); більше на (20, кілограми); нарахували (15, ворота).

463 **Напиши** статтю на сайт, у якій на основі поданої таблиці йшлося б про споживання продуктів харчування в різних країнах. Числівники та міри величин **записуй** словами.

Споживання	*Найменше*	*Найбільше*
Вода (літрів на жителя) — 1987 р.	Швеція 1,9 л	Франція 78 л
Шоколад (кг на жителя) — 1983 р.	Італія 1,2 кг	Чилі 10,4 кг
Цукор (кг на жителя) — 1985 р.	Японія 21 кг	Канада 43 кг
Сир (кг на жителя) — 1984 р.	Ірландія 3,5 кг	Греція 20,3 кг

464 **Запиши** числа та величини словами. **Постав** наголоси.

11 см, 2 кг, 43 км, 16 тис., 1,5 грн, 4 млн, 24 л, 7 м.

465 Із поданих слів **обери** шість, які можна поєднувати зі збірними числівниками. **Утвори** й **запиши** словосполучення.

Кілометри, кактуси, граблі, друзі, ворота, діти, площі, стіни, книги, вулиці, кулі, залізниці, слоненята.

466 **Випиши** помилкові словосполуки, виправляючи їх.

Чотири пенали, півтора тижня, дві десятих метра, четверо кошенят, три цілі і п'ять десятих метрів, три учнів, шестеро дівчат, півтора рази, три з чвертю кілометрів, дві треті грама, сім каченят, сорок дві сторінки.

467 **Зачитай** уголос розрахунки рестораторки Юзефи (мами Аґнешки) для своєї колеги з України. **Запиши** на диктофон і **перевір** правильність уживання числівників.

Розрахунок на січень — квітень 2024 року

За 4 місяці можливий дохід становитиме 326 258 грн.

Витрати містять:

1) оренду приміщення — 12 600 грн;
2) комунальні послуги — 8 424 грн;
3) податки на зарплату — 12 682 грн;
4) зарплата персоналу — 126 823 грн;
5) закупівля продуктів — 47 358 грн;
6) реклама — 16 484 грн;
7) витратні матеріали (мийні засоби, посуд тощо) — 14 786 грн;
8) транспорт — 6 435 грн.

Прибуток за 4 місяці — 80 666 грн.

На місяць — близько 20 166 грн.

Юзефа
власниця ресторану

468 **Проаналізуй** таблицю і **дай** відповіді на питання, записуючи всі числівники словами.

Показники середньої добової температури (у градусах)					
липень	*серпень*	*вересень*	*жовтень*	*листопад*	*грудень*
22	23	18	16	9,5	6

1. Найвища середня добова температура за пів року.
2. Найнижча середня добова температура за пів року.
3. Найбільша різниця температур між місяцями.
4. Найменша різниця температур між місяцями.

На зв'язку експерт

Числівники з іменниками можуть позначати приблизну кількість. Порівняй: *п'ять гривень* (точна кількість) — *гривень п'ять* або *зо п'ять гривень* (неточна кількість).

469 **Перебудуй** словосполучення з числівником, щоб вони позначали приблизну кількість. **Утвори** й **запиши** речення з перебудованими словосполученнями.

Три години, шість балів, десять років, два кілометри, сто учасників.

УРОКИ 98-99 УЖИВАННЯ ЧИСЛІВНИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЧАСУ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як
- уживати числівники на позначення часу.

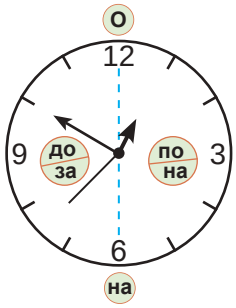
На зв'язку експерт

Для відповіді на запитання *Котра година?* використовуємо порядковий числівник, адже в запитанні є слово *котра?*, а не *скільки*? Наприклад, 05:00 — *зараз* ***п'ята***, 11:15 — ***одинадцята*** *п'ятнадцять,* 08:40 — ***восьма*** *сорок.*

Для позначення часу, у якому є хвилини (від 1 до 29), можна використати також прийменники *по, на:* 11:15 — *п'ятнадцять (хвилин) по одинадцятій / п'ятнадцять (хвилин) на дванадцяту.*

Для позначення часу, у якому є хвилини (від 31 до 59), можна використати також прийменники *до, за:* 08:40 — *двадцять (хвилин) до дев'ятої / за двадцять (хвилин) дев'ята.*

Для позначення часу, у якому є 30 хвилин, використовуємо прийменник *на*: 10:30 — *пів на одинадцяту.*

_____ (хвилин) **по** _____ (годині) попередню годину
скільки? *котрій?*

_____ (хвилин) **на** _____ (годину) наступну годину
скільки? *котру?*

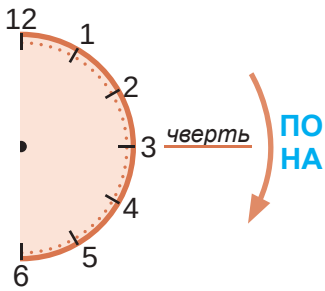
_____ (хвилин) **до** _____ (години) наступну годину
скільки? *котрої?*

за _____ (хвилин) _____ (година) наступну годину
скільки? *котра?*

470 **Озвуч** час, використовуючи два варіанти за зразком.

Зразок *10:25 — двадцять п'ять хвилин* ***по*** *десятій / двадцять п'ять хвилин* ***на*** *одинадцяту.*

11:20, 09:10, 12:25, 15:05, 08:09, 06:15.

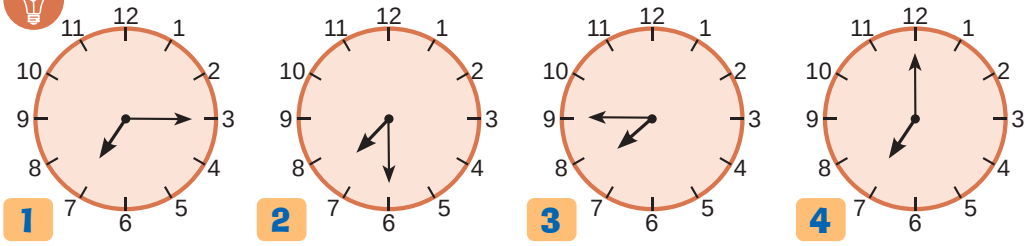
471 **Озвуч** час, використовуючи два варіанти за зразком.

Зразок *10:45 — **за** п'ятнадцять хвилин одинадцята / п'ятнадцять хвилин **до** одинадцятої.*

11:40, 09:35, 12:55, 15:47, 08:39, 06:45.

472 **Запиши**, який час позначено на годинниках. **Використовуй** два варіанти.

473 **Виправ** помилки у вживанні числівників на позначення часу.

Рівно в шість, без двадцяти дванадцять, п'ять годин шістнадцять хвилин, пів другого, десять до трьох, за чверть одинадцять, двадцять хвилин шостої.

474 **Порівняй** розклад дня Гійома та Девіда (див. с. 222). **Опиши** їхні робочі дні, відповідаючи на питання. За поданими зразками **опиши** свій робочий день. **Порівняй** його з розкладом дня однокласників/однокласниць.

1. Хто раніше встає (*о котрій годині*)? 2. Хто швидше вмивається та одягається (*зазнач різницю в часі*)? 3. Кому довше їхати до школи (*вкажи час*)? 4. Хто проводить більше часу в школі (*зазнач різницю в часі*)? 5. Хто виділяє більше часу на домашні завдання (*скільки саме часу*)? 6. Хто виділяє більше часу на улюблене заняття (*зазнач різницю в часі*)? 7. Хто раніше лягає спати (*о котрій годині*)? 8. Хто має більше вільного часу (*зазнач загальну кількість в обох*)? 9. Хто більше спить (*зазнач кількість годин*)?

Розклад Девіда

7:05 — прокидаюся
7:05 – 7:40 — умивання, одягання
7:40 – 8:00 — сніданок
8:00 – 8:50 — добираюся в школу
9:00 – 14:00 — уроки
14:00 – 15:00 — обід
15:00 – 16:30 — тренування в секції баскетболу
17:00 – 18:00 — вільний час
18:00 – 18:30 — вечеря
18:30 – 20:30 — домашні завдання
20:30 – 22:00 — вільний час
22:05 – 07:05 — сон

Розклад Гійома

6:30 — підйом
6:30 – 7:00 — умивання, зарядка
7:00 –7:20 — збираюся в школу
7:20 – 7:50 — сніданок
7:50 – 8:20 — іду до школи
8:30 – 15:00 — уроки
15:00 – 17:00 — обідаю й відпочиваю
17:15 – 18:45 — секція з робототехніки
19:00 – 19:40 — вечеря
20:00 – 21:00 — домашні завдання
21:00 – 22:30 — вільний час
22:30 – 6:30 — сон

475 **Склади** й **запиши** власний розклад дня. **Озвуч** чотири найулюбленіші моменти, використовуючи позначення часу.

УРОК 100 ЧИСЛІВНИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

476 **Визнач** за описом, про які числівники йдеться.

1. Власне кількісний числівник, що змінюється за родами, числами та відмінками.
2. Три числівники, які в усіх відмінках, окрім називного та знахідного, мають закінчення ***-а.***
3. Власне кількісний числівник, який у називному відмінку має дві форми, одна з яких — у жіночому роді.
4. Порядковий числівник, що відмінюється як прикметник м'якої групи.
5. Кількісний числівник, який має лише форму жіночого роду.
6. Дробовий числівник, який має форми чоловічого та жіночого роду.
7. 150 одним словом.
8. 1,5 одним словом.

477 **Перепиши** речення. **Добери** з довідки числівники, ураховуючи їхні характеристики. **Запиши** числівники словами. **Виконай** завдання.

(1) Античне місто Херсонес заснували ***приблизно*** в (складений порядковий числівник) році до нашої ери. (2) Дослідники ***стверджують***, що на його місці ще в (простий порядковий числівник) столітті до н.е. вже було іонійське поселення. (3) Ширина вулиць Херсонеса становила від (простий кількісний числівник) до (дробовий числівник) метрів. (4) Загальна площа міста сягала до (складений кількісний числівник) гектарів. (5) Оборонні споруди навколо ***складалися*** з круглих башт та мурів завдовжки до (складний кількісний числівник) метрів.

Довідка. *4; 420-й; 6.5; 6-й; 70; 35.*

Завдання

1. Поясни правопис виділених слів.
2. Знайди односкладне та складне речення.
3. З'ясуй за допомогою вікіпедії, що таке ***античне місто***, ***іонійське поселення***.

478 **Узгодь** числівники з іменниками.

Три + рік; два + вікно; обидва + руки; на чотири + бік; перед перший + грудня; півтора + місяць; два з половиною + рік; три десятих + відсоток; півтора + рулон; шість + нації; жителі + сім + країни; п'ять тисяч + гривня.

479 **Відредагуй** і **запиши** числівники.

Чотирьма, девятьохстам двум, двума, шестидесяти, семистам сороками п'ятдесяти, п'ятистами, дев'яностами, стома, семидесяти, шестидесяти, дев'ятистами, семидесяти, сороками.

480 **Прочитай** поради маркетолога Джеймса (тата Девіда) про те, як стати успішним. **Запиши** числівники словами. **Виконай** завдання.

Джеймс
маркетолог

(1) Якщо хочеш досягнути успіху до 15–16 років, навчися організовувати свій день. (2) Я знаю випадки, коли діти навіть у 9–10 років заробляли свій перший 1 000 000. (3) Пам'ятай, що друзів не буває багато — достатньо мати 3-х або 4-х. (4) Приятелі забирають вільний час, а день має лише 24 години. (5) Кожна копійка важлива: 999 гривень без 1-ї — це ще не 1 000. (6) Заробити свій перший 1 000 000 можна, але складніше не витратити гроші, а примножити їх до 1 000 000 000.

Завдання

1. Запиши номери речень, у яких є

прості числівники	**складні** числівники	**складені** числівники

2. Поясни правопис слова ***примножити***.
3. Знайди в тексті два синоніми до слова ***товариш***.
4. Яку пораду можна дописати до коментарів Джеймса?

УРОК 101. ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА 5. Числівник

1 варіант Тренувальний тест можна пройти тут **2 варіант**

УРОКИ 102-103

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 17-18. Протидія й запобігання дискримінації, цькуванню

У цьому параграфі дізнаєшся, що таке
- дискримінація;
- цькування.

На зв'язку експерт

Дискримінація — це нерівне, менш прихильне ставлення до людини через її певні ознаки.

Ознаки, за якими відбувається дискримінація чи складаються упередження

Форми дискримінації	*Приклади дискримінаційних тверджень*
статева (за статтю)	робота в таксі — справа не жіноча
етнічна (за належністю до певного етносу)	усі італійці люблять довго спати
майнова (за фінансовим станом)	тільки багаті можуть бути успішними
релігійна (за особливостями віросповідання)	усі мусульмани жорстокі
фізіологічна (за станом здоров'я)	люди з інвалідністю не працюють

Дискримінація може бути причиною **цькування (булінгу)** — цілеспрямованої й повторюваної агресивної поведінки однієї людини чи групи людей щодо іншої чи інших, що супроводжується фізичним та психологічним насильством.

Як можна протидіяти дискримінації?

1. Іти на контакт із людьми, які здаються інакшими.
2. Робити висновок, ураховуючи дії людини, а не її зовнішні особливості.
3. Зрозуміти, що всі люди різні, та не знецінювати нікого.

481 **Перекажи** зміст коментаря експерта своєму однокласнику або однокласниці. **Доповни** інформацію відомими тобі прикладами.

482 **Проаналізуй** ситуації. Які з них можна назвати дискримінацією? **Поясни** свою думку, **визнач**, за якою ознакою відбулася дискримінація. Яка із ситуацій є цькуванням?

Ситуація 1

Продавчиню одного магазину співробітниці називають «малим дурним дівчиськом, якому бракує досвіду». Коли вона звертається по допомогу, вони образливо висловлюються, вказуючи на її молодий вік.

Ситуація 2

Олег хоче сидіти за однією партою з Оксаною, тому що мама йому сказала дружити з кимось із багатої сім'ї, адже ці люди завжди стають успішними.

Ситуація 3

Джон приїхав працювати в Україну, але відмовляється вчити українську мову, оскільки друг йому сказав, що українською розмовляють лише в селах.

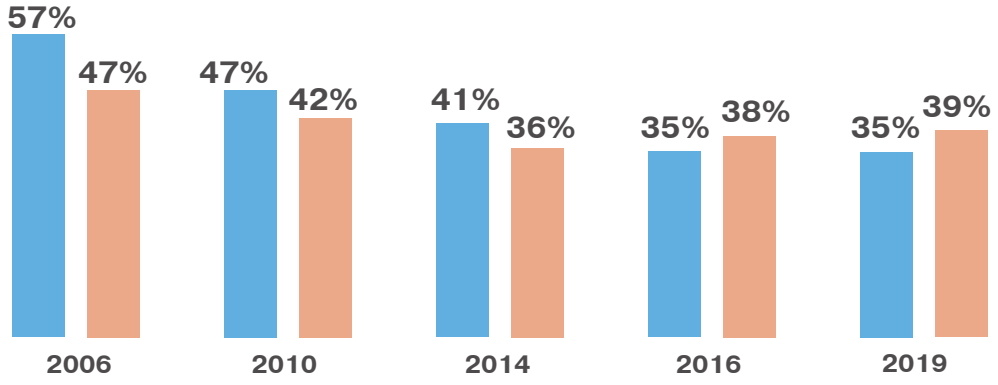
Ситуація 4

Громадянам Кенії заборонили вхід на одну з популярних дискотек.

Ситуація 5

Марію Олександрівну не беруть на роботу, пояснюючи це тим, що шукають працівників до 30 років.

483 **Проаналізуй** діаграми. **Виконай** завдання.

Джерело: *https://edodatok.com/el/1873/*

Завдання

1. Прочитай пояснення до поданих даних і зроби висновок, що описує наведена статистика.
2. Добери й запиши назву діаграми.
3. Опиши найвищі й найнижчі показники за зразком: *У … році показники … були найвищими / найнижчими.*
4. Зроби припущення, чому показники почали зменшуватися.
5. Запиши три поради, які допоможуть зменшити відсоток тих, хто став кривдником.
6. Обговоріть свої міркування з однокласником або однокласницею й підготуйте спільний плакат «Як протидіяти цькуванню в школі?».

484 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

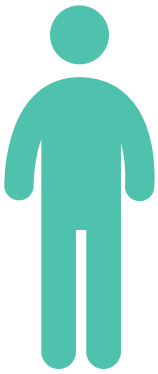
Кібербулінг

(1) Кібербулінг — це цькування із застосуванням цифрових технологій. (2) Він може відбуватися в соціальних мережах, платформах обміну повідомленнями (месенджерах), ігрових платформах та мобільних телефонах. (3) Це повторювана поведінка, спрямована на

залякування, провокування гніву чи приниження тих, проти кого він спрямований. (4) Приклади кібербулінгу містять:

- поширення брехні про когось або розміщення фотографій у соціальних мережах;
- надсилання повідомлень або погроз, які ображають когось або можуть завдати комусь шкоди;
- видавання себе за когось іншого/іншу і надсилання повідомлень іншим людям від його/її імені.

(5) Якщо ви думаєте, що відчуваєте кібербулінг, перший крок — це звернутися по допомогу до когось, кому ви довіряєте, наприклад, до ваших батьків, близького члена сім'ї чи іншого дорослого. (6) У своїй школі ви можете звернутися до психолога, спортивного тренера чи улюбленого вчителя.

21,5%

були «жертвами» образ, знущань, принижень онлайн

https://edodatok.com/el/1873/

Завдання

1. Що таке кібербулінг?
2. Наведи два приклади кібербулінгу з тексту.
3. Чи траплялися схожі ситуації у твоєму житті?
4. Які поради щодо протидії кібербулінгу подано в тексті?
5. Якими порадами ти можеш доповнити цей перелік?
6. Яке речення з тексту найкраще ілюструє подане зображення? Доведи свою думку.

МОРФОЛОГІЯ. ЗАЙМЕННИК

7

УРОК 104 ЗАЙМЕННИК ЯК ЧАСТИНА МОВИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке

- займенник.

На зв'язку експерт

Займенник — це самостійна частина мови, яка вказує на предмет, особу, ознаку, кількість, але не називає їх. Наприклад, *побачила його за вікном* — займенник ***його*** може називати як особу, так і предмет, ми не розуміємо цього без контексту.

Усі займенники змінюють за відмінками, а деякі — за родами й числами.

У реченні займенник може бути:

1) підметом: *Він* (*хто?*) *підійшов до берега. Кожен з нас* (*хто?*) *знав правду;*
2) присудком: *Каша сьогодні є не та;*
3) додатком: *Нас запросили* (*кого?*) *на зустріч;*
4) означенням: *Я прочитала твої листи* (*чиї?*).

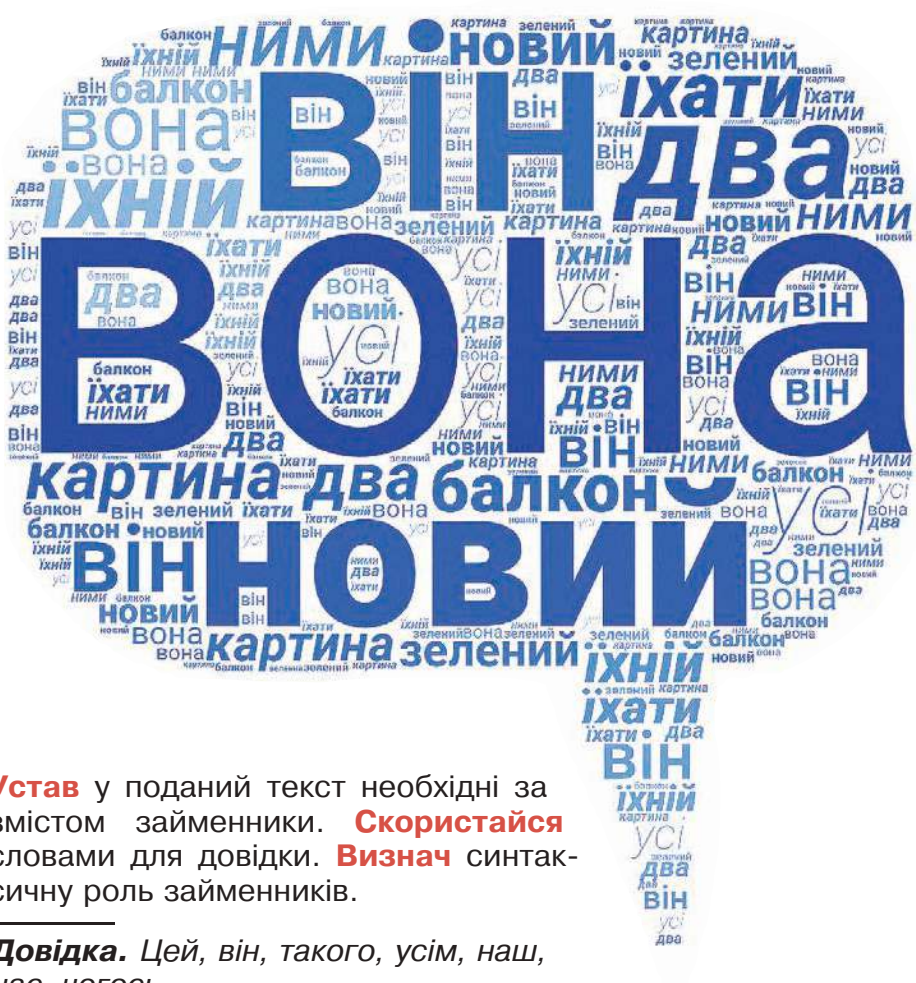
485 **Порівняй** два тексти. **Зроби** висновки про те, навіщо потрібні займенники (див. підказку на с. 230).

Текст 1	*Текст 2*
Вафлі — це тонкі, легкі борошняні вироби, випечені з рідкого тіста. **Вафлі** найчастіше бувають **прямокутної форми**. **Прямокутну форму** легше наповнити **начинкою**, **начинку** зазвичай викладають у вигляді **прошарків**, **прошарків** може бути багато.	**Вафлі** — це тонкі, легкі борошняні вироби, випечені з рідкого тіста. **Вони** найчастіше бувають **прямокутної форми**. **Її** легше наповнити **начинкою**, **яку** зазвичай викладають у вигляді **прошарків**, **котрих** може бути багато.

На зв'язку експерт

Підказка: займенник — замість іменника, прикметника, числівника, тобто він заміщує ці частини мови, щоб пов'язати речення й допомогти уникнути повторів.

486 **Випиши** з хмари слів займенники. **Поясни** свою думку.

487 **Устав** у поданий текст необхідні за змістом займенники. **Скористайся** словами для довідки. **Визнач** синтаксичну роль займенників.

Довідка. *Цей, він, такого, усім, наш, нас, чогось.*

1. Пригляньмося до _____ відомого _____ знаку оклику. 2. _____ має запальну, гарячу вдачу. 3. _____ знак спонукає _____ до _____ : радіти, дивуватися, сумувати. 4. _____ дуже відчуває _____ настрій.

488 **Знайди** займенники на поданих скриншотах. **Виконай** завдання.

А

«Пісня поміж нас»,
співає Володимир Івасюк

2,1 млн переглядів - 10 років тому

а antinvalerievich

Б

Володимир Івасюк
«Я піду в далекі гори»

1,4 млн переглядів - 13 років тому

z zumauz

Володимир Івасюк співає власну пісню «Я піду в далекі гори»

В

«Києве мій» – Дмитро Гнатюк

18 тис. переглядів - 3 роки тому

У Українoчка

Завдання

1. Що об’єднує ці три скриншоти?
2. З якою людиною пов’язані два зображення?
3. Що ти знаєш про цю особу? Знайди інформацію й перекажи її однокласнику / однокласниці, використовуючи займенники ***він, цей, його, весь, кожен.***
4. Які українські пісні ти знаєш? Запиши три назви, у яких є займенники.
5. Поцікався, які українські пісні знають твої батьки / рідні / друзі / знайомі. Запиши ще три назви із займенниками.
6. Випиши займенники із п’яти попередніх завдань цієї вправи.

УРОКИ 105-106 РОЗРЯДИ ЗАЙМЕННИКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ. ОСОБОВІ Й ЗВОРОТНИЙ ЗАЙМЕННИКИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- розряди займенників;
- особові займенники;
- зворотний займенник;
- етикетні функції займенників.

На зв'язку експерт

За значенням виокремлюють розряди займенників.

	Розряд	Приклади
1.	особові	*я, ми, ти, ви, він, вона, воно, вони*
2.	присвійні	*мій, наш, твій, ваш, його, її, свій, їхній*
3.	зворотний	*себе*
4.	питально-відносні	*хто, що, який, чий, котрий, скільки*
5.	заперечні	*ніхто, ніщо, ніякий, нічий, нікотрий, ніскільки*
6.	неозначені	*абихто, дехто, щось, будь-що*
7.	означальні	*весь, сам, самий, всякий, кожний (кожен), жодний (жоден), інший*
8.	вказівні	*той, цей, такий, стільки*

Увага! Від особових займенників ми утворюємо присвійні: *я — мій, вони — їхній*, а від питально-відносних — заперечні *(хто — ніхто)* і неозначені *(хто — дехто, хтось, хто-небудь)*.

489 **Проаналізуй** фото білбордів. На яких із них є займенники? **Визнач** розряди. **Виконай** завдання.

А

Б

Завдання

1. Що об'єднує ці два зображення?
2. На кого / що вказують займенники на білбордах?
3. Займенників якого розряду на білбордах найбільше?
4. Обери один вислів із зображень і поясни його значення.
5. На якому зображенні є прикметник, що перейшов в іменник?

490 **Перепиши**, вказуючи поруч назву розряду, до якого належать групи займенників.

1. Такий, цей, той, стільки. 2. Кожний, весь, всякий, інший. 3. Ніщо, ніхто, нічий, ніякий. 4. Твій, його, наш, їхній. 5. Ти, ми, він, вона, я. 6. Що? хто? котрий? скільки? 7. Себе. 8. Хто-небудь, казна-що. 9. Хто, що, який, чий.

На зв'язку експерт

Особові займенники змінюємо за особами, числами, відмінками, а ***він, вона, воно*** — за родами.

	Однина	***Множина***
І особа	я	ми
ІІ особа	ти	ви
ІІІ особа	він, вона, воно	вони

Н.	**я**	**ми**	**ти**	**ви**	**він**	**воно**	**вона**	**вони**
Р.	мене	нас	тебе	вас	його / від нього		її / до неї	їх / до них
Д.	мені	нам	тобі	вам	йому		їй	їм
Зн.	мене	нас	тебе	вас	його / на нього		її / на неї	їх / на них
Ор.	мною	нами	тобою	вами	ним		нею	ними
М.	на мені	на нас	на тобі	на вас	на ньому		на ній	на них

У родовому, знахідному та місцевому відмінках займенники ***він, воно, вона, вони*** з прийменниками можуть мати приставний **н**: *від нього, до неї.*

Зворотний займенник ***себе*** відмінюємо так:

Н.	——
Р.	себе
Д.	собі
Зн.	себе
Ор.	собою
М.	на собі

491 **Проаналізуй** текст пісні «Україна — це ти». **Випиши** всі займенники й **визнач** їхні розряди.

Моє ім'я — Батьківщина,
Лелеки легке крило.
Моє ім'я — Україна
І сонечка тепло.

Моє ім'я — вишиванка,
Я — хрестик на полотні.
Моє ім'я — синє небо,
Я — сонях малий під ним.

Татові слова:
Україна — це я!
Мамині пісні.
Україна — це ти!

Моє ім'я — степ широкий,
Моє ім'я — хліба смак,
Останній шкільний дзвіночок,
Над сивим Дніпром туман.

Моє ім'я — то надія.
Моє ім'я — то любов.
Моє ім'я — чиста мрія
І віра, що з нами Бог!

Моє ім'я — колискова...
Моє ім'я — то є воля...
Моє ім'я — то родина...
Моє ім'я — добре слово,
Що збереже цей світ!

Пісню можна послухати тут –

492 **Розкрий** дужки, поставивши займенники в потрібному відмінку. Із трьома на вибір **утвори** речення.

Для (вона), перед (він), на (воно), з (вона), під (вони), від (вони), по (вона), про (він).

493 **Перепиши** текст. За ознаками, вказаними у дужках, **віднови** пропущені особові займенники.

1. — Льоню, за гру на скрипці (І ос., одн., Н.в.) _____ (ІІ ос., одн., Д.в.) _____ даватиму щодня по п'ятдесят гривень. — Сусіди (І ос., одн., Д.в.) _____ дають сто гривень, щоб (І ос., одн., Н.в.) _____ не грав.

2. — За що (ІІ ос., мн., Н.в.) _____ на (ІІІ ос., одн., Р.в., ж.р.) _____ сваритесь? — (ІІІ ос., одн., Н.в., ж.р.) _____ неправильно виконала завдання. — А (ІІ ос., мн., Д.в.) _____ що до того? — Але ж (І ос., мн., Н.в.) _____ в (ІІІ ос., одн., Р.в., ж.р.) _____ списали...

3. — Тату, зіграйте зі (І ос., одн., Ор.в.) _____ в шахи. — (І ос., одн., Н.в.) _____ на роботі так у шахи награвся, що вже дивитись на (ІІІ ос., мн., Зн.в.) _____ не можу.

На зв'язку експерт

Із особовим займенником ***я*** в орудному відмінку вживаємо прийменники ***зі (зо), піді (підо), наді (надо), переді (передо):*** *зі мною, піді мною, наді мною* тощо.

494 **Запиши** прийменники з особовими займенниками, **зроби** висновок.

	він	***вона***	***я***
з	*з ним*	*з нею*	*зі мною*
у			
під (піді, підо)			
над (наді, надо)			
перед (переді, передо)			

495 **Визнач**, яку синтаксичну роль виконують займенники в поданих прислів'ях. **Перепиши**, **підкресли** всі члени речення. **Поясни** одне прислів'я на вибір.

1. Хто пізно ходить, той сам собі шкодить. 2. Що не любе серцю, того не роби нікому. 3. Тільки той не помиляється, хто ні до чого не торкається.

УРОКИ 107-108 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 19-20. Листи. Електронний лист

На зв'язку експерт

Лист — написаний чи надрукований на папері текст, звернений до адресата. Приватні листи призначені для особистого спілкування, а ділові — для офіційного.

Як написати лист?

Частини листа	***Приклади***	
	Приватний лист	***Діловий лист***
1. Звертання.	*Дорогий друже! Дорога подруго!*	*Шановний пане ... ! Шановна пані ... !*
2. Опис ситуації.	*Давно не було від тебе звістки.*	*Отримали від Вас запрошення.*

Продовження таблиці на с. 236

3. Зміст листа.	*Я хочу поділитися з тобою новинами.*	*Ми хотіли б уточнити деяку інформацію.*
4. Запитання / подяка / прохання.	*Як ти? Що нового? Дякую за запрошення. Я чекаю від тебе листа.*	*Які умови участі? Дякуємо за відповідь. Чекаємо на деталі.*
5. Прощання.	*Бувай! Гарного дня!*	*До зустрічі. На все добре. Гарного тижня!*
6. Підпис.	*Щиро — твій друг Артур. Щиро — твоя подруга Світланка.*	*Щиро — Артур Омельченко, учень 6-А. З повагою Світлана Іванчук, учениця 6-А.*

Займенник *Ви* треба писати з великої літери, якщо хочете підкреслити шанобливе ставлення до людини. В усному мовленні займенник *Ви* використовуємо під час спілкування здебільшого з малознайомими та старшими людьми.

496 **Проаналізуй** листи. **Виконай** завдання.

А

Приватний лист

Привіт, Девіде!

Пише до тебе Гійом. Як твої справи?

У мене все гаразд. Я пам'ятаю, що ти цікавився японською мовою. Допоможи мені розібратися з кількома ієрогліфами з аніме. Буду дуже вдячний тобі за допомогу.

Вітання батькам!

Щиро — Гійом.

Б

Діловий лист

Пане директоре,

звертаємося до Вас із проханням надіслати зразки тканини для нашого нового замовлення. Нагадуємо, що 16.10.2023 року ми уклали з Вашим підприємством угоду про пошив 150 рюкзаків.

Макет рюкзаків ми узгодили.

З повагою Юрій Лісниченко.

Завдання

1. Випиши всі займенники з обох листів. Усно визнач їхні розряди за значенням.
2. Порівняй структуру листів. Чим відрізняються приватний та діловий листи? А що в них спільного?
3. Перемалюй таблицю з коментаря експерта й заповни її прикладами з тексту А та тексту Б.

497 **Напиши** два листи (приватний і діловий) на одну із тем.

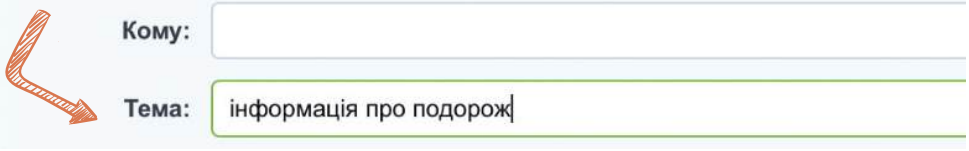
1. Божена хоче піти в зоопарк.
2. Архітектор Оскар (тато Гійома) шукає помічника.
3. Блогерка Ольга (мама Божени) просить Юрка Іздрика дати інтерв'ю.
4. Шарлі (мама Гійома) запрошує на відкриття кафе.

На зв'язку експерт

СТРУКТУРА ЕЛЕКТРОННОГО ЛИСТА

1. Тема.

Тему листа формулюють коротко. Це 2–3 слова, з яких адресат (той, кому лист призначений) повинен зрозуміти мету твого звернення. Наприклад: *інформація про подорож; запрошення на виставу; участь у змаганнях*.

2. Звертання.

Якщо тобі відоме ім'я адресата, звернись до нього на ім'я: «*Добрий день, Ніно Петрівно!*» або «*Вітаю, Сергію!*».

Фрази на зразок «*Привіт*», «*Здоровенькі були*» бажано використовувати в спілкуванні з близькими тобі людьми.

3. Зміст листа.

Використовуй **принцип *«перевернутої піраміди»:***

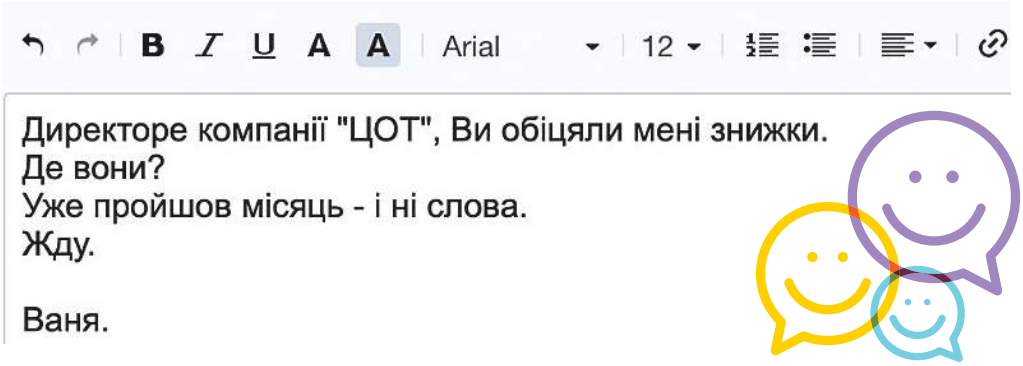
- перше речення містить найважливішу інформацію;
- друге речення — деталі;
- третє (четверте) — уточнення.

Розбий ці фрагменти на абзаци для зручності читання.

4. Прощання.

Діловий лист бажано завершити побажанням «*Гарного дня!*» або можна використати фразу «*З повагою Ольга*», «*Щиро — Анастасія*».

498 **Проаналізуй** скриншот листа. **Зроби** висновки про те, як можна його поліпшити.

499 **Розсортуй** фрази, які можна використати в: 1) приватному листі; 2) діловому листі.

1. Привітик.
2. Добрий день.
3. Салют.
4. Привітульки.
5. З повагою.
6. Шановний добродію.
7. Цьомки.
8. Обійманчик.
9. Вельмишановний учаснику.
10. Бувай.
11. Усіх гараздів.
12. Чекаємо на відповідь.
13. Як поживає твій песик?
14. Вітаннячка сестрі!
15. До зустрічі!
16. Усіх гараздів.

500 **Обери** прикметники, які можна використати в приватному листі. **Додай** до виписаного списку інші.

Шановний, дорогий, дорогенький, вельмишановний, любий, гарненький, прекрасний, беззаперечний, урочистий, необхідний, сумний, величезний, люб'язний, упевнений.

501 **Напиши** діловий лист на одну з тем.

1. Запит до Христини — власниці притулку для собак — на пошук загубленого цуценятка.
2. Підтвердження участі в конкурсі малюнків, який проводить міжнародна компанія «Арт».

УРОК 109 ПРИСВІЙНІ ЗАЙМЕННИКИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- присвійні займенники.

На зв'язку експерт

Присвійні займенники вказують на належність комусь або чомусь і відповідають на запитання *чий? чия? чиє? чиї?* Наприклад: *мій, наш, їхній.*

Присвійні займенники відмінюємо як прикметники:

Н.	мій	моя	моє	мої
Р.	мого	моєї	мого	моїх
Д.	моєму	моїй	моєму	моїм
Зн.	мій, мого	мою	моє	мої, моїх
Ор.	моїм	моєю	моїм	моїми
М.	на моїм, на моєму	на моїй	на моїм, на моєму	на моїх

Займенники ***твій, свій*** відмінюємо як займенник ***мій***. Займенники ***наш, ваш*** — як прикметники твердої групи. ***Їхній*** — як прикметник м'якої групи.

Розрізняй:

їх	**їхній**
Я не можу знайти (кого?) *їх у рюкзаку.*	*Їхні висновки* (чиї?) *мене дивують.*
Це особовий займенник ***вони*** в родовому відмінку.	Це присвійний займенник ***їхній*** у називному відмінку.
Залежить від дієслова.	Залежить від іменника.

502 **Прочитай**, **поясни** помилкове вживання особових та присвійних займенників.

1. Автомобіль виїхав на міст. Він був дуже брудний. 2. Кіт заліз татові на руки. Він задоволено замуркотів. 3. На столі лежав телефон брата. Він видавав дивні звуки. 4. Сусіди пригостили нас вишнями. Ми їх законсервували. 5. Дівчатка попросили однокласниць узяти їх книги. 6. Внучка прийшла відсвяткувати з бабусею її день народження.

503 **Виправ** помилки, допущені у вживанні присвійних займенників.

свойого портфеля	вашего будинка
твойому товаришеві	мойого висловлювання
меї знайомої	у нашему озерові
твойою відповіддю	їхнєму цуценяті
свею рукою	їх побажань

504 **Склади** речення із займенниками ***її, його, їх (їхній)*** так, щоб в одному випадку вони були присвійними, а в іншому — особовими.

Зразок *Я знову хотів би побачити **її** (особ.) — землю, де плавають айсберги. **Її** (присв.) мешканці не знають слова «спека».*

505 **Прочитай** речення. **Визнач** ті, де займенник ***їх*** ужито неправильно. **Перепиши**, виправляючи помилки. **Устав** пропущені букви та розділові знаки.

1. Без їх підтримки ми не ..проможні впоратися з цим завданням.
2. Потрібно попросити їх пр..крутити полиці бо в нас немає інструментів.
3. Коли закінчиться їх частина роботи ми почнемо пр..бирати.
4. А ще я попросив би їх під'єднати вимикач.
5. Хтось бачив їх оголошення про ві..криття нового офісу?
6. Було б доречно пр..вітати їх з цією подією.

УРОКИ 110-111 ПИТАЛЬНІ Й ВІДНОСНІ ЗАЙМЕННИКИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- питальні займенники;
- відносні займенники.

На зв'язку експерт

Питально-відносні займенники поділяють на питальні й відносні залежно від того, яку функцію вони виконують (це ті самі займенники, але в різних реченнях).

Питальні займенники допомагають оформити запитання: ***Хто*** *прийшов?* ***Що*** *буде завтра?*

Відносні займенники допомагають приєднати частину складного речення: *Я знаю,* ***хто*** *прийшов. Скажи,* ***що*** *буде завтра.*

Н.	хто	що	скільки
Р.	кого	чого	скількох
Д.	кому	чому	скільком
Зн.	кого	що	скільки, скількох
Ор.	ким	чим	скількома
М.	на кому, на кім	на чому, на чім	на скількох

Займенники ***котрий, чий, який*** змінюємо за відмінками, родами, числами:

Н.	котрий, котре	котра	котрі
Р.	котрого	котрої	котрих
Д.	котрому	котрій	котрим
Зн.	котрий, котре, котрого	котру	котрі, котрих
Ор.	котрим	котрою	котрими
М.	на котрому, на котрім	на котрій	на котрих

Н.	чий, чиє	чия	чиї
Р.	чийого	чиєї	чиїх
Д.	чийому, чиєму	чиїй	чиїм
Зн.	чий, чиє, чийого	чию	чиї, чиїх
Ор.	чиїм	чиєю	чиїми
М.	на чийому, на чиєму, на чиїм	на чиїй	на чиїх

506 **Устав** потрібні за змістом питальні займенники. **Доповни** список «дитячих запитань» власними з питальними займенниками.

Діти дуже люблять докучати своїми запитаннями:

1. _____ не зможе побороти Котигорошко? 2. _____ зірок на небі? 3. _____ відрізняється дракон від динозавра? 4. На _____ добирається Санта Клаус із Лапландії? 5. _____ національності Супермен?

507 **Перебудуй** за поданим зразком речення, щоб питальні займенники перетворилися у відносні.

Зразок *Яка буде завтра погода? — Сусідка поцікавилася, яка буде завтра погода.*

1. Хто написав слова до Гімну України?
2. Що ти знаєш про автора музики до цих слів?
3. Яка доля цієї пісні?
4. Чиї вірші ставали символами боротьби за Україну?
5. Котрий із них тобі подобається найбільше?
6. Скільки років минуло з моменту написання гімну?

Дізнайся в однокласників/однокласниць відповіді на подані запитання.

508 **Проаналізуй** афішу. **Зроби** припущення, про що може йтися на такій події. **Напиши** анонс на 5–7 речень, використовуючи питальні займенники. **Дай** відповіді на запитання до афіші.

Запитання

1. Коли відбувалася подія?
2. Де вона відбувалася?
3. Хто проводив її?
4. Для кого може бути цікавою така подія?
5. Чому, на твою думку, було обрано таку ілюстрацію?

509 **Візьми** інтерв'ю в улюбленого/улюбленої актора/акторки або співака/співачки, використовуючи питальні займенники ***хто, що, який, чий, котрий, скільки.***

510 **Прочитай**, поясни помилкове вживання відносних займенників.

1. Оля звернула увагу на сусіда з песиком, який голосно гавкав. 2. У клітці сидить хом'як з горішком, якого там раніше не було. 3. До нас приїхали на нових велосипедах хлопці, що яскраво блищали. 4. На столі лежала книга Марійки, яку всі шукали. 5. Усі чули про брата нашого одноклас-ника Васька, який дуже розумний. 6. Я взяв годинник тата, котрий трохи відстає.

511 До речень з попередньої вправи **сформулюй** 5 запитань, використовуючи питальні займенники. **Постав** ці запитання однокласнику / однокласниці.

Зразок *Хто звернув увагу на сусіда з песиком?*

512 До поданих займенників **добери** паралельні форми.

на кому	у чому
по чийому	у моєму
на тому	у всьому
по цьому	на такому
у якому	по котрому

УРОК 112 ЗАПЕРЕЧНІ Й НЕОЗНАЧЕНІ ЗАЙМЕННИКИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- заперечні займенники;
- неозначені займенники.

На зв'язку експерт

Заперечні займенники утворюють від питальних за допомогою префікса ***ні-***: *ніхто, ніщо, ніякий, нічий, нікотрий, ніскільки*. Вони вказують на відсутність осіб, ознак, предметів тощо.

Неозначені займенники утворюють за допомогою додавання часток ***аби-, де-, -сь, казна-, хтозна-, будь-, -небудь:*** *абихто, дещо, хтось, казна-хто, хтозна-що, будь-який, що-небудь.* Вони вказують на невизначені предмети, осіб, ознаки тощо.

Заперечні й неозначені займенники відмінюємо так само, як і питальні, від яких їх утворено:

Н.	абихто, що-небудь, чийсь	ніхто, ніщо, ніякий
Р.	абикого, чого-небудь, чийогось	нікого, нічого, ніякого
Д.	абикому, чому-небудь, чийомусь (чиємусь)	нікому, нічому, ніякому
Зн.	абикого, що-небудь, чийсь (чийогось)	нікого, ніщо, ніякий (ніякого)
Ор.	абиким, чим-небудь, чиїмсь (чиїмось)	ніким, нічим, ніяким
М.	аби на кому (кім), на чому-небудь, на чиїмсь (чийомусь, чиємусь)	ні на кому (кім), ні на чому (чім), ні на якому (якім)

Увага!

***Казна-, хтозна-, будь-, -небудь* — дефіс у слові не забудь!**

513 **Обери** з-поміж поданих займенників заперечні (їх є 9).

Дещо, вони, якийсь, ніхто, абищо, всякий, воно, мене, нікого, казна-що, скількись, ніщо, будь-хто, ніяким, сам, стільки, нічийого, якогось, ніскільки, дечий, ані в кого, йому, їх, ні до чого, ваш, їхній, чий-небудь, аніякий, казна-чий.

514 **Проаналізуй** хмару слів. **Випиши** заперечні та неозначені займенники.

515 **Опиши** кросівки, використовуючи фрази із займенниками. Займенники **підкресли**, **поясни** правопис.

1. Ніхто не зможе заперечити ...
2. Неабиякий матеріал ...
3. Деякі елементи ...
4. Дехто міг би ...
5. Комусь личили б ...
6. Хто-небудь інший сказав би ...

516 **Вибери** 2–3 пари заперечних займенників, які відрізняються наголосом та значенням, й **утвори** з ними речення.

Відсутність кого-небудь/ чого-небудь	**Неможливість використати когось/щось**
нікОго	нІкого
нічОго	нІчого
нікОму	нІкому
нічОму	нІчому
нікИм	нІким
нічИм	нІчим

УРОКИ 113-114

НАПИСАННЯ ЗАПЕРЕЧНИХ І НЕОЗНАЧЕНИХ ЗАЙМЕННИКІВ РАЗОМ, ОКРЕМО, З ДЕФІСОМ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як писати

- заперечні й неозначені займенники.

На зв'язку експерт

Написання заперечних та неозначених займенників:

Разом	***Окремо***	***З дефісом***
з частками ***ні-, ані-, аби-, де-, -сь***	якщо між часткою та займенником стоїть прийменник	з частками ***казна-, хтозна-, будь-, -небудь***
ніхто, аніщо, щось, абиякий, дещо	*ні **в** кого, аби **для** чого, казна **від** чого*	*казна-який, хтозна-хто, будь-що, яка-небудь*

517 **Дай** відповіді на запитання, використовуючи заперечні займенники.

1. Ти щось хотів/хотіла сказати?
2. Може, тебе хтось скривдив?
3. Ти на когось образився/образилась?
4. Ти з кимось посварився/посварилася?
5. У тебе якісь проблеми?
6. Ти комусь щось заборгував/заборгувала?
7. Чия це сумка в тебе в руках?
8. У кого ти її взяв/взяла?
9. Ти збираєшся до когось у гості?
10. Скільки ж часу ти проморочив/проморочила мені голову?

518 **Заміни** речення на протилежні за змістом за допомогою заперечних займенників.

Зразок *Я до всіх звертався по допомогу. — Я ні до кого не звертався по допомогу.*

1. Усі в класі почули про збирання лікарських рослин. 2. Я звернулась до всіх своїх друзів з пропозицією піти в ліс збирати трави. 3. Усіх це дуже зацікавило. 4. За дві години ми назбирали багато всяких трав. 5. Удома я поділилась з усіма своїми рідними враженнями від походу.

519 **Запиши** за зразком подані заперечні займенники з прийменниками ***з, від, на.***

Зразок *Ніхто — ні з ким, ні від кого, ні на кому.*

Ніщо, нічий, ніяка, ніскільки.

520 **Розкрий** дужки й **запиши** подані займенники в три колонки.

Разом	*Окремо*	*З дефісом*

Ні(кого), будь(чому), казна(з)ким, якого(небудь), будь(у)кого, ні(з)чим, хтозна(до)кого, чим(небудь), ні(скількох), казна(якою), ні(у)якому, кому(небудь).

521 Від поданих питальних займенників **утвори** якнайбільше неозначених за допомогою часток ***аби-, -сь, де-, будь-, -небудь, казна-, хтозна-.***

Зразок *Хто — хтось, дехто, абихто, казна-хто, хтозна-кого, хто-небудь, будь-хто.*

Що; який; котрий; скільки.

522 **Устав** у подані речення неозначені займенники, які підходять за змістом, **намагайся** не повторюватись.

1. Це трапилось _____ весняного ранку. 2. Я відчував, що _____ цього дня має трапитись. 3. Почалося з того, що _____ песик почав на мене гавкати і я ніяк не міг вийти з нашого під'їзду. 4. Це могло б тривати _____ часу, якби не _____ дядечко, що відволік увагу злого звіра, і я миттю прошмигнув надвір. 5. Тут мене чекала чергова халепа — дорогу мені перетнула _____ нахабна кішка. 6. _____, можливо, не вірить у такі прикмети. 7. Але я знав, що _____ має трапитись, і це пов'язано з контрольною роботою з математики, тому вперто почав чекати, поки _____ не пройде поперед мене через злощасне місце. 8. Я чекав _____, але ніхто не з'явився, і я рушив. 9. На контрольну прийшов у дуже поганому настрої і писав _____, аби писати. 10. Зрозуміло, передбачення справдились, але я все ж таки _____ навчився.

523 **Згрупуй** подані неозначені займенники в три колонки залежно від того, як їх пишуть.

Аби/хто, будь/хто, де/хто, аби/з/ким, що/небудь, де/що, будь/у/кого, де/чийого, аби/кого, чий/сь, з чим/небудь, скількох/небудь, казна/з/ким, де/котрим, казна/в/чому, будь/чим, аби/в/кого, де/в/чому, бозна/кому, де/з/ким, казна/яким, будь/у/чому, аби/який, у якому/небудь.

разом	*окремо*	*з дефісом*

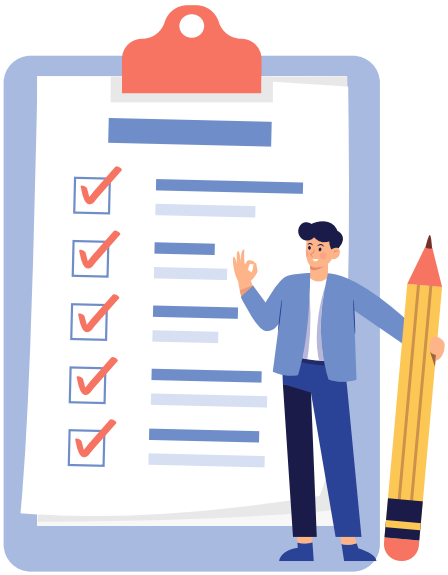
524 **Запиши** заперечні займенники, увівши в них прийменники.

Зразок *Ніщо (в) — ні в що.*

Ніким (з), нікого (до), нічого (для), ніякого (від), нічим (з), нічим (перед), нічий (в), нічийому (на), анікого (в), ніскільки (на), ніщо (за), нікого (про).

525 **Прочитай** текст. **Випиши** з нього всі займенники, розкриваючи дужки.

(1) Уявіть, що кому(небудь) з вас дали завдання укласти список правил доброчесності. (2) Цікаво, яким би він був? (3) Правила — це де(які) обмеження. (4) Усі хочуть від інших дотримання правил, але майже ні(хто) не любить перебувати в якихось рамках. (5) Тому тільки-но з'являються які(небудь) обмеження, де(хто) прагне їх обійти.

УРОК 115 ВКАЗІВНІ Й ОЗНАЧАЛЬНІ ЗАЙМЕННИКИ

У цьому параграфі ти дізнаєшся, що таке
- вказівні займенники;
- означальні займенники.

На зв'язку експерт

Вказівні займенники допомагають виокремити предмет, особу, явище з ряду подібних і вказати на нього: *цей апельсин, та сукня, такий приклад, стільки яблук.*

Займенники ***той, такий, цей*** змінюємо як прикметники. Наприклад:

Н.	цей, це	ця	ці
Р.	цього	цієї	цих
Д.	цьому	цій	цим
Зн.	цей, цього	цю	ці, цих
Ор.	цим	цією	цими
М.	на цьому, на цім	на цій	на цих

Займенник ***стільки*** відмінюємо так:

Н.	стільки
Р.	стількох
Д.	стільком
Зн.	стільки, стількох
Ор.	стількома
М.	на стількох

Означальні займенники називають узагальнену ознаку: *весь (увесь), усякий (всякий), кожен (кожний), жоден (жодний), інший, сам, самий.*

Відмінюємо їх як прикметники:

Н.	весь (увесь), все (усе)	вся (уся)	всі (усі)
Р.	всього (усього)	всієї (усієї)	всіх (усіх)
Д.	всьому (усьому)	всій (усій)	всім (усім)
Зн.	весь, всього, все (усе)	всю (усю)	всі, всіх
Ор.	всім (усім)	всією (усією)	всіма (усіма)
М.	на всьому (усьому), всім (усім)	на всій (усій)	на всіх (усіх)

526 **Уведи** в подані речення займенники ***кожний*** або ***всякий***. **Зверни** увагу, що ***кожний*** підкреслює роздільність, а ***всякий*** — сукупність.

1. Перед _____ з нас, мабуть, поставало питання: «Чи _____ мистецькому шедевру можна скласти ціну?» 2. У _____ часи знаходились люди, які заради грошей готові були на все. 3. _____ разу їх осуджують, намагаються затаврувати їхній негідний вчинок. 4. Адже в _____ такому вчинкові таїться особлива небезпека. 5. Уявіть собі світ, у якому правлять _____ злочинці. 6. Не _____ захоче в ньому жити.

527 **Заповни** таблицю відмінковими формами числівника ***два*** та займенників ***стільки***, ***скільки***. **Виділи** закінчення, **зроби** висновок.

Н.	два	стільки	скільки
Р.			
Д.			
Зн.			
Ор.			
М.			

528 **Устав** у подані мексиканські прислів'я необхідні за змістом вказівні займенники.

1. Земля буде _____, якими будуть люди. 2. Хто робить _____, що хоче, _____ не робить _____, що потрібно. 3. Не підписуй _____ паперів, яких ти не читав, не пий _____ води, якої ти не побачив. 4. _____, хто спить на підлозі, маючи ліжко, не треба співчувати. 5. Не служи _____, хто служив, не проси в _____, хто просив.

УРОК 116

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 21. Тексти з елементами розповіді

У цьому параграфі ти повториш, що таке
- розповідь;
- опис;
- роздум.

На зв'язку експерт

Розповідь	*Опис*	*Роздум*
що?	*який? яка? яке?*	*чому?*
1. **Початок** дії (що сталося?). 2. **Перебіг** дії (як це відбувалося?). 3. **Кінець** дії (чим усе закінчилося?).	1. **Вступ** (загальні коментарі про предмет / людину). 2. **Опис** (яким / якою є предмет / людина). 3. **Висновок**.	1. **Теза** (основна думка). 2. **Аргументи** (чому ви так думаєте, як написали в тезі?). 3. **Висновок**.

529 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

Дмитро
етнограф

(1) Традиція прикрашати оселю та одяг декоративними розписами зародилася в Україні дуже давно. (2) Люди вірили, що в красивих орнаментах криється магічна сила, яка захищає господарів від злих сил та негараздів. (3) Ось чому петриківськими розписами, ніби оберегами, часто розписували зброю та курені запорозькі козаки.

(4) Сучасна техніка петриківського розпису виникла в сімнадцятому столітті разом з приходом у Петриківку, що на Дніпропетровщині, перших поселенців. (5) З того часу це мистецтво стало невід'ємною частиною українського побуту. (6) Люди, будуючи світлі хати-мазанки, розписували їх пишними квітковими малюнками, створюючи цілий художній ансамбль, адже прикрашали не лише інтер'єр будинку (стіни, піч), а й зовнішній фасад, а ще посуд, весільні скрині, меблі та інше хатнє начиння.

(7) Основним елементом петриківських орнаментів є квітка — символ пишної природи. (8) Найчастіше шедеври народного мистецтва прикрашають мальви, півонії, айстри, різноманітні польові квіти, а ще ті, які вигадують самі майстри.

(9) Петриківський розпис — самобутня українська традиція. (10) Не дивно, що в 2013 році це унікальне мистецтво внесли до Списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

Завдання

1. Добери до тексту заголовок.
2. Поясни правопис префіксів у словах ***прикрашати, розписувати, створювати.***
3. Знайди в тексті слово, утворене способом абревіації. Поясни його значення.
4. Прокоментуй написання прикметника в парі *Петриківка — петриківський.*
5. Знайти слова за поданим лексичним значенням.

Лексичне значення	***Номер речення***	***Слово***
1) житло козаків		
2) хата, виготовлена з глини або хмизу, обмазаного глиною		
3) внутрішня частина будинку		
4) оздоблювальний візерунок з геометричних елементів, рослинних або тваринних мотивів		
5) господарські речі, які використовують для приготування, подачі, зберігання їжі		
6) майно або явища культури, науки, побуту, які залишилися від попередніх часів		

6. Допиши до поданого уривку кілька речень, які допоможуть увести в текст такі зображення:

Марка, присвячена петриківському розпису

Монета, присвячена петриківському розпису

7. Знайди в довідкових джерелах приклад петриківського розпису, який тобі подобається. Спробуй відтворити його в зошиті.

530 **Проаналізуй** текст із попередньої вправи. **Визнач**, які елементи розповіді / опису в ньому є.

531 **Обери** об'єкт й **опиши** від його імені події одного дня.

А

Б

В

УРОКИ 117-118 НАВЧАЛЬНИЙ ДИКТАНТ

532 **Прочитай** текст, **зверни** увагу на розділові знаки та виділені слова. **Запиши** його під диктовку й **перевір** написане.

Розумний будинок

Усе частіше ми чуємо про появу розумних будинків. У найближчому майбутньому вони стануть буденним явищем. Розумний будинок — це єдина система ***високоточних*** датчиків і пристроїв, якою ми кожемо дистанційно керувати з комп'ютера або смартфона.

Новітня система спрощує й автоматизує побут ***будь-якої*** людини. Наприклад, спеціальний додаток може контролювати розетки та вимикачі. Передбачена навіть функція голосового управління всією технікою.

Недоліками розумного дому є висока вартість ***устаткування*** та складність його монтажу. Деякі елементи необхідно ретельно продумувати ще до етапу будівництва. Уже в підмурок дому треба вмонтувати чимало датчиків та кабелів для **клімат-контролю**. Однак особливо неприємна ситуація, коли ваш дуже дорогий будинок не впізнає голосу свого господаря. Про такі випадки вже навіть знято кумедні відео *(108 слів)*.

УРОК 119 ЗАЙМЕННИК. УЗАГАЛЬНЕННЯ

533 **Визнач** за поданими характеристиками, про який займенник ідеться. **Запиши** відповіді.

1. Особовий займенник, вказує на 2-гу особу множини.
2. Займенник, який не має називного відмінка.
3. Питальний займенник, який співвідносний з числівником.
4. Вказівний займенник, який співвідносний з числівником.
5. Присвійний займенник, який вказує на приналежність третій особі множини.
6. Найкоротший серед відносних займенників.

534 **Утвори** від поданих наборів займенників інші за значенням, зазначені в дужках.

1) я, ми, ти, ви, він, вона, вони (присвійні займенники);

2) хто, що, який (неозначені займенники);

3) чий, котрий, скільки (заперечні займенники).

535 **Відредагуй** словосполучення з займенниками.

Їх велосипеди, дякую тебе, прийшла з їм, до чиєго дому, у твойому зошиті, від цего повороту.

536 **Перепиши** текст, усуваючи тавтологію. **Використовуй** замість повторюваних слів займенники. **Постав** пропущені розділові знаки. **Виконай** завдання.

(1) Критичне ставлення до інформації це важлива риса сучасної людини. (2) Мета критичного ставлення ретельно обмірковувати будь-які судження думки. (3) Судження думки не завжди правдиві. (4) Сучасна дійсність наповнена інформаційним «фастфудом». (5) У сучасній дійсності звикли до миттєвих новин. (6) Новин багато тому читач ризикує «проковтнути» якусь фальшивку брехню. (7) Читач повинен бути обережним з інформацією не довіряти сумнівним джерелам.

Завдання

1. Поясни, як ти розумієш вислів «фастфуд інформації».
2. Знайди в тексті синоніми до слів ***підробка, обман*.**
3. Пригадай, як можна перевірити надійність джерела інформації.
4. Наведи приклад поширення неправдивої інформації в соцмережах. Як можна було цього уникнути?

537 **Прочитай** текст і **виконай** завдання до нього.

(1) Безпека на дорозі залежить від усіх: і від водіїв, і від пішоходів. (2) Якщо ти пішохід, то подбай, щоб твій силует було видно здалеку, особливо в темну пору. (3) Найпростіший варіант — це мати на своєму одязі світловідбивні елементи. (4) У цьому році модними стали різні патріотичні фігурки, пришиті до рюкзака або куртки. (5) Наприклад, тризуб стає дуже популярним у вигляді флікера, тобто світловідбивача. (6) Кожен школяр повинен подбати про свою видимість для водіїв.

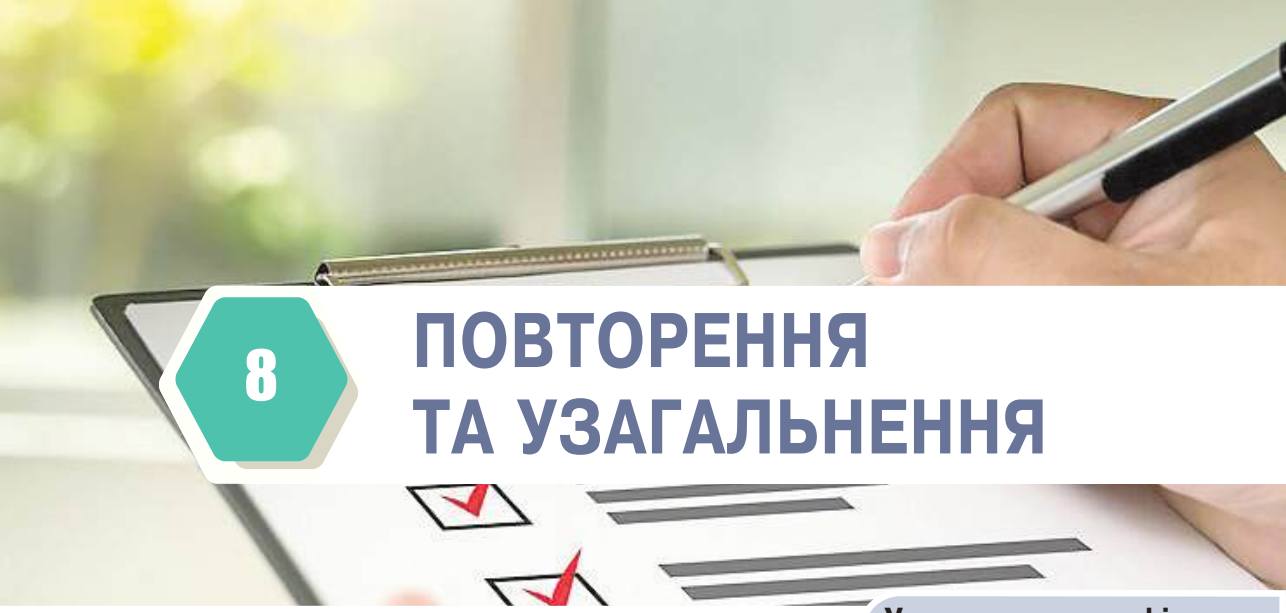

Завдання

1. Випиши з тексту такі займенники:
   - один особовий;
   - один вказівний;
   - два присвійні;
   - два означальні.
2. Визнач речення, у якому немає жодного займенника.
3. Знайди в тексті синоніми до слів ***шофер, піклуватися, вельми.***
4. Поясни правопис слів ***безпека, пришитий.***
5. Випиши з тексту три слова, утворені способом основоскладання.
6. Знайди два речення, які висловлюють ту саму думку.
7. Поміркуй, як ще можна подбати про безпеку пішохода на дорозі.

УРОК 120. ДІАГНОСТИЧНА РОБОТА 6. Займенник

1 варіант — Тренувальний тест можна пройти тут — 2 варіант

8 ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

УРОК 121

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 22. Безпечна поведінка в цифровому просторі

У цьому параграфі ти дізнаєшся, як

- безпечно поводитися в цифровому просторі.

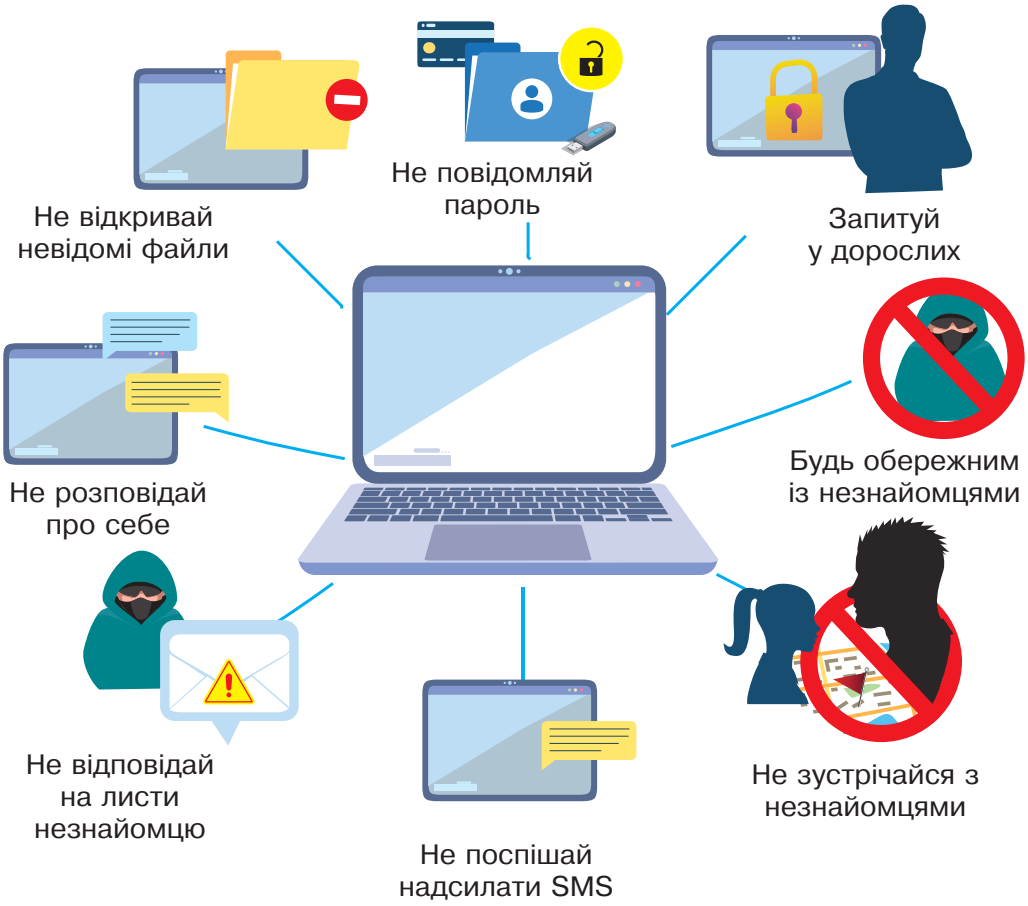
538 **Прочитай** текст. **Виконай** завдання.

Сучасний світ подарував нам виняткову можливість добувати інформацію, не виходячи з дому, знаходити друзів у будь-якому кінці світу. Однак цифровий світ має певні небезпеки. А як же без них?

1. Небезпечними можуть бути віртуальні знайомства. **Не повідомляй особисту інформацію**, коли запитують адресу, номер телефону, просять надіслати фото, призначають зустріч або розпитують щось про тебе, твою сім'ю тощо.
2. Пам'ятай, що паролі – це як ключі від твого дому. **Нікому чужому не довіряй їх!** Паролі мають бути надійними: містити літери, цифри, символи тощо.
3. **Не завантажуй і не відкривай** підозрілі або невідомі файли. Імовірно, це вірус, який може пошкодити програмне забезпечення у твоїх пристроях або викрасти певну інформацію.
4. **Не поспішай відправляти будь-які смс** або писати у відповідь на підозрілий лист. Дуже часто це пастка від зловмисників та шахраїв.

Завдання

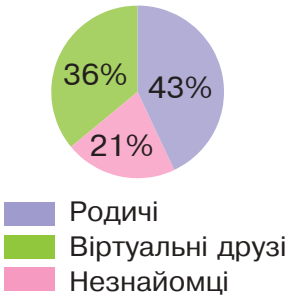
1. Визнач тему тексту.
2. Добери й запиши заголовок.
3. Запиши 5 ключових слів.
4. Проаналізуй подане зображення. Визнач, які з правил згадано в тексті, які — ні.

5. Поміркуй, яка із запропонованих порад є найважливішою. Свою думку доведи.
6. Визнач, які з поданих паролів є надійними, а які — ні. Свою думку доведи, використовуючи інформацію в тексті:
   А 12345678
   Б nemyr6732!!
   В qwerty123
   Г petruk
   Д petruk2011

539 **Подай** запропоновану інформацію у форматі таблиці. **Дай** відповіді на запитання.

З ким шестикласники й шестикласниці спілкуються в інтернеті?

Запитання

1. Кому з поданого переліку, на твою думку, можна довіряти найбільше? Свою думку поясни.
2. Чому деякі експерти вважають, що віртуальні друзі є незнайомцями? Поясни.
3. До якої категорії ти б зарахував / зарахувала такі випадки спілкування:
   А розмова з двоюрідною сестрою з Австралії;
   Б чат з продавцем / продавчинею магазину;
   В коментарі суперника у віртуальній онлайн-грі.

540 **Прочитай** уривки з чатів. **Вибери** ті, які можуть бути небезпечними. Свою думку **поясни**.

А

Привіт, Аліно! Ти правильно розгадала мій ребус. Вітаю, ти потрапила до обраних. Ти в грі!!! Заповни анкету з даними, щоб перейти на наступний етап.

Б

Кириле! Твій виграш — 10 000 гривень! Відправ смс за номером 039 800 700 666 з текстом «Мій виграш».

В

Слухай, Вітьку, мене запрошують на турнір з настільного тенісу. У тебе ж є ракетка? Хочеш поїхати зі мною? Тільки купи кілька запасних м'ячиків.

Г

Олесю, мене приєднали в таку класну групу! Там треба виконувати якісь цікавезні завдання. Головне — не розповідати нікому, бо там усе дуже секретно! Хочеш, я тебе приєднаю?

Д

Вітаю, Матвію! Є чудовий підробіток. За гарну оплату складатимеш ручки з деталей, які ми надішлемо. Потрібно лише пройти один платний онлайн-урок.

УРОК 122 ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ. Будова слова

541 **Перемалюй** і **доповни** таблицю інформацією.

Будова слова *— це розділ мовознавства, який …*			
Частини слова	**Як позначаємо?**	**Як визначаємо?**	**Приклад**
Основа			
Закінчення			
Корінь			
Префікс			
Суфікс			

542 **Попрацюй** у парі. **Запиши** інструкцію з 3-5 кроків для однокласника / однокласниці на одну із запропонованих тем. **Поміняйтесь** інструкціями з партнером / партнеркою та **вкажіть**, як можна поліпшити тексти.

Тема 1. Як визначити основу слова?

Тема 2. Як визначити корінь слова?

Тема 3. Як визначити закінчення в слові?

Тема 4. Як визначити префікси та суфікси в слові?

543 Із поданого тексту **випиши** слова в таблицю.

Слова з		
одним суфіксом	**одним префіксом**	**нульовим закінченням**

(1) Перевиховати когось дуже непросто. (2) Тому психологи радять спочатку змінювати себе. (3) «Легше на ноги взути сандалі, ніж побороти гарячий пісок». (4) Так стверджує східна мудрість. (5) Це означає, що в конфліктній або важкій ситуації починай шукати розв'язок там, де не потрібно змінювати обставини.

544 **Випиши** з кожного переліку лише ті слова, які не мають закінчення.

1. Веселий, веселість, веселити.
2. Спритний, спритно, спритнюк.
3. Дубовий, дуб, задубіти, піддубник.
4. Вітер, вітрисько, вітрюган, вітряно.
5. Кіно, кінофільм, кінозйомка, кіностудія.

545 **Перепиши** подані слова. У незмінних словах **познач** корені, а в змінних — основи.

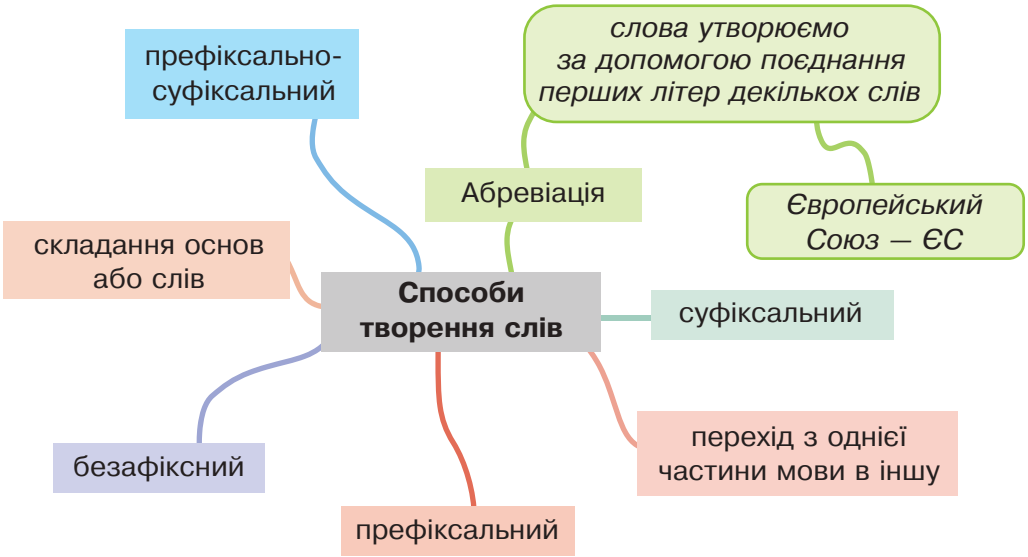
жалюзі	Чернівці	читання
шимпанзе	весело	веселенький

546 **Розбери** подані слова за будовою.

веселенький	світлячок	перелазити
спорттоварний	премудро	залізниця

УРОК 123 ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ. Словотвір

547 **Перемалюй** ментальну карту, доповнюючи її інформацією за зразком.

548 **Віднови** словотвірний ланцюжок.

1) лисенята, лис, лисеня;

2) київський, Київ, Київщина;

3) ручний, рука, зручність, зручний;

4) якнайзеленіший, зелений, зеленіший, найзеленіший.

549 **Попрацюй** у парі. За 60 секунд **поясни** однокласнику / однокласниці якомога більше термінів зі списку, не називаючи їх та спільнокореневих до них слів. **Зарахуй** один бал партнеру / партнерці за кожен відгаданий термін. **Зіставте** ваші результати й **визначте** переможця.

Зразок *Це такий спосіб творення, за якого утворюємо слова за допомогою поєднання перших літер декількох слів (абревіація).*

Спільнокореневе слово, похідне слово, твірне слово, непохідне слово, форми слів, словотвірний ланцюжок, твірна основа, префіксальний спосіб творення, суфіксальний спосіб творення, префіксально-суфіксальний спосіб творення, основоскладання, абревіація, безафіксний спосіб творення, перехід однієї частини мови в іншу.

550 **Віднови** твірні слова від поданих. **Визнач** спосіб словотворення.

пролісок	лісниковий	лісництво
лісостеповий	лісосмуга	лісовичок

551 **Утвори** нові слова з поданих наборів способом основоскладання.

Зразок *Сіно + косити – сінокіс.*

Сміття + збирати, звір + ловити, праця + любити, середні + віки, шістдесят + рік, дощ + не проникати, корабель + будувати, сім + струни, овочі + ховати, життя + давати, свіжий + змолоти, місяць + ходити.

552 **Визнач** спосіб творення поданих слів.

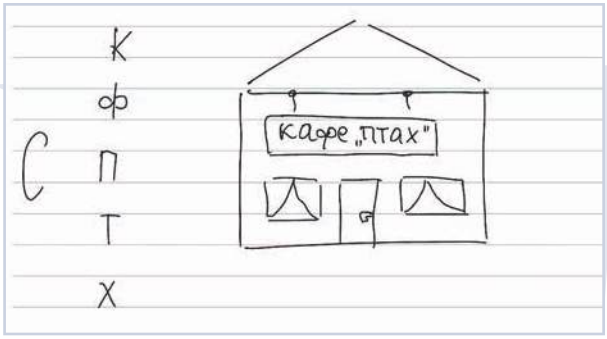
Держзамовлення, роздержавити, державницький, міждержавний, РДБ, державотворник.

УРОК 124 ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ. Орфографія

553 **Пригадай** і **запиши** правила за поданими підказками.

1) ПРЕ = дуже

2)

3)

4) **закон + н = законний**

554 **Добери** й **запиши** спільнокореневі слова до поданих, щоб з'явилося подовження або подвоєння приголосних.

Зразок *Жити – життя, закон – законний, зуб – беззубий.*

Знати, чути, розуміти, берег, дорога, бік, стіна, кінь, година, дати, зброя, Дніпро.

555 **Перепиши** подані слова. **Устав** пропущені літери ***е, и, і.*** **Визнач** «зайве» слово.

Пр..мудрий, пр..мудритися, пр..мудрість, пр..красний, пр..краса, пр..крашений, пр..красити, пр..зирливий, пр..зирливість, пр..глухий, пр..глушений, пр..глухлий, пр..жовклий, пр..жовтий, пр..жовкнути, пр..звище, пр..звисько, пр..оритет.

556 **Перепиши**, **устав** пропущені літери ***з*** або ***с***.

Ро..казати, бе..коштовно, ..фокусувати, ро..пустити, ..питати, бе..печний, ..цідити, ро..чинити, бе..хатько, не..кінченний, ро..киснути, ..шити.

557 **Додай** до поданих слів суфікси ***-ськ-, -ств-***. **Запиши** утворені слова.

Козак, ткач, боягуз, брат, товариш, студент.

УРОКИ 125-126 ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ. Іменник

558 **Пригадай** усе, що тобі відомо про іменник. **Оформ** інформацію у вигляді схеми за зразком.

Зразок

ІМЕННИК

частина мови, яка означає …

відповідає на запитання …

у реченні може бути …

змінюється за …

559 **Запиши** незмінювані іменники в три колонки. **Визнач** їхній рід.

Назви тварин	Професії / види діяльності	Неістоти

Пюре, метро, шимпанзе, трюмо, кенгуру, конферансьє, кіно, поні, маестро, желе, рантьє, олів'є, таксі, колібрі, танго.

560 **Добери** й **запиши** приклади до кожного набору власних назв.

1) клички тварин: _____

2) назви міст (складаються з двох слів): _____

3) назви країн (складаються з двох і більше слів): _____

4) назви найвищих державних організацій (складаються з двох і більше слів): _____

5) назви історичних подій: _____

6) назви свят: _____

561 **Проаналізуй** меми на правила написання великої літери. **Поясни** один на вибір. **Створи** власний мем про велику літеру.

А

день конституції України

День конституції України

День Конституції України

Б

тополі

Тополі

В

Не кожен Ярослав — мудрий.
Не кожен мудрий — Ярослав.
Але Ярослав Мудрий — мудрий.

562 **Випиши** з рецепту всі іменники, поставивши їх у називному відмінку однини. **Визнач** відміну й групу, де це можливо. **Запиши** рецепт своєї улюбленої страви, використавши щонайменше 5 іменників II відміни.

ЯК ПРИГОТУВАТИ ПИРІГ З БАТОНА З ЯБЛУКАМИ

Інгредієнти:

- 4 яйця
- 100 г вершкового масла (+20 г для змащування форми)
- 3 ст. л. цукру (+1 ст. л. для скоринки)
- 10 г ванільного цукру
- 50 мл молока
- 1 нарізний батон

Для начинки:

- 3 яблука
- 20 г вершкового масла (для смаження яблук)
- 2 ст. л. цукру

563 **Випиши** іменники в чотири колонки, поставивши їх в орудному відмінку однини. Іменники, що не належать до жодної з відмін, не виписуй.

I відміна	II відміна	III відміна	IV відміна

Ніч, ім'я, Ігор, земля, черговий, зайча, Валя, кенгуру, дощ, Суми, мати, матуся, євро, подорож, плем'я, лікар.

564 **Запиши** іменники у дві колонки, **поставивши** їх у родовому відмінку однини.

Чітко окреслені поняття	Нечітко окреслені поняття

Сніг, помідор, інститут, сюрприз, гриб, міст, кілограм, четвер, січень, шлях, погляд, палець.

565 **Проаналізуй** зображення. **Запиши** назви продуктів із кошика в алфавітному порядку. **Визнач** відміну й групу кожного іменника, **постав** його у формі родового відмінка однини.

566 **Перепиши** діалоги, поставивши іменники в дужках у кличному відмінку. **Додай** потрібні розділові знаки.

1

– Що, (вовк), відпочиваєш? запитує заєць.
– Та ні, (заєць), потрапив у капкан відповідає сіроманець.
– Що ж ти тут, (нахаба), розлігся серед стежки?!

2

Потрапили в яму тигр, вівсюк, заєць та лисиця. Зголодніли.
– Пропоную, (тигр), з'їсти того, хто має найдовші вуха каже лисиця.
– Ну що, (вівсюк), ось тобі й кінець голосно вигукнув заєць, притиснувши свої вуха.

567 **Постав** іменники 3-ї відміни в орудному відмінку однини. **Запиши**, **поясни** правопис.

Міць, міцність, молодь, молодість, даль, дальність, суть, сутність, кров, верф, любов, мати.

568 **Поєднай** частини складених іменників, **запиши** їх разом або з дефісом.

міні	**поїзд**
електро	**чайник**
лісо	**маркет**
прем'єр	**степ**
бізнес	**презентація**
відео	**центр**
	міністр
	смуга

569 **Провідміняй** подані іменники в однині. **Визнач** відміну.

Заєць, зайчиха, зайчатко, зайченя.

УРОКИ 127-128 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 23-24. Роздум. Есе

На зв'язку експерт

ПОРАДНИК ДЛЯ СТВОРЕННЯ ТЕКСТУ-РОЗДУМУ

1 **Сформулюй свою позицію щодо висловлюваного.**

1. Я вважаю, що...
2. Мені здається, що...
3. Я переконаний/переконана, що...

2 **Поясни, ЧОМУ ти так думаєш.**

Я так думаю, бо (через те що, оскільки, тому що)...

3 **Чи думає ще хтось так само, як ти? Розкажи про нього.**

Наприклад, мій дідусь (сусідка, тренер...) з цього приводу каже, що...

4 **Зроби короткий висновок.**

Отже, ...

Мовні кліше для написання роздуму

Розпочну з того, що ...
Мені здається, що ...
Як на мене, то ...
Зупинюся детальніше на тому, що ...
По-перше, ..., по-друге, ..., по-третє, ...
Яскравим прикладом цієї ситуації може бути ...
Завершуючи, можу сказати ...

570 **Сформулюй** свою позицію до кожної із тем. **Використовуй** слова ***я вважаю, мені здається, я переконаний / переконана.***

Зразок *Чи варто бути чесним? — Я вважаю, що всім людям варто бути чесними.*

1. Чи є життя на інших планетах?
2. Чи може зла людина допомагати іншим?
3. Чи замінять ро́боти вчителів?
4. Чи можна буде в майбутньому спілкуватися за допомогою думок?

571 **Обери** одну з тем попереднього завдання. **Допиши** до своєї позиції пояснення, **наведи** приклад і **зроби** висновок, використовуючи мовні кліше з коментаря експерта.

Зразок

Твоя позиція. ***Я вважаю****, що зла людина може допомагати іншим.*
Пояснення (чому ти так думаєш?). ***По-перше****, людина може бути злою просто через поганий настрій або якісь проблеми.*
Приклад. ***Наприклад****, коли в мене болить голова, я стаю злою. Але навіть тоді я допомагаю друзям, якщо вони просять.*
Висновок. ***Тому можна зробити висновок****, що навіть зла людина здатна допомагати іншим.*

572 **Прочитай** уривок з науково-популярної книги «Фізика майбутнього», яку написав Мічіо Кайку — улюблений автор урбаністки Емілі (мами Девіда).

Емілі
урбаністка

Поміркуй про роль роботів у нашому майбутньому. Як ти думаєш, чи не буде загрози людству з боку розумних машин? Свій роздум **оформ** у вигляді есе за схемою з коментаря експерта.

Після зустрічі Нового року ви міцно спите.

Раптом спалахує настінний екран. На ньому з'являється знайоме привітне обличчя. Це Моллі — комп'ютерна програма, яку ви нещодавно придбали. Вона радісно сповіщає:

— Джоне, прокидайся. Тебе терміново викликають до офісу. Це важливо.

— Зачекай-но, Моллі, ти, мабуть, жартуєш, — бурчите ви. — Сьогодні ж Новий рік, і в мене вихідний. Ну що може бути аж таким важливим?

Поволі змушуєте себе встати з ліжка й неохоче чалапаєте до ванної кімнати. Доки ви вмиваєтесь, сотні сенсорів, схованих у дзеркалі, унітазі й умивальнику, безшумно вмикаються й починають аналізувати молекули в повітрі, яке ви видихаєте, шукаючи найменших натяків на хворобу.

Вийшовши з ванної, ви прилаштовуєте на голову пристрій, за допомогою якого можете телепатично керувати цілою домівкою. Думкою ви підвищуєте температуру в помешканні, вмикаєте якусь спокійну музику, просите робота-кухаря приготувати вам сніданок і зварити кави, наказуєте магнітному автомобілеві виїхати з гаража й чекати на вас. Заходите до кухні — і бачите, як механічні руки робота-кухаря готують для вас яєчню – саме так, як ви любите.

Тоді ви вставляєте контактні лінзи, щоб під'єднатись до інтернету. Моргаєте й бачите інтернет, який проєктується просто на сітківку ока. Попиваючи гарячу каву, ви починаєте проглядати заголовки новин.

УРОКИ 129-130 ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ. Прикметник

573 **Перепиши** текст, заповнюючи пропуски. **Додай** власні приклади й інформацію про прикметник, якої немає в тексті.

Прикметник – це _____ частина мови, яка виражає _____ й відповідає на запитання _____ . Наприклад, _____ . Прикметники змінюються за _____ . Початковою формою прикметника є _____ . У реченні прикметники найчастіше є _____ . Розрізняють такі групи прикметників за значенням: _____ (це _____), _____ (це _____), _____ (це _____).

574 **Відгадай**, користуючись довідкою, загадки зі с. 270. **Випиши** з них прикметники у дві колонки. **Склади** власну загадку, використовуючи прикметники, **загадай** її однокласнику / однокласниці.

Довідка. *Иґадз, чін, ебраз, ковв, бицуля, темелик.*

Якісні	Відносні

1. Щоб крутитись веселіше, натискай на неї швидше.
2. Темна й чорна вона на півдні, а білою буває на півночі.
3. У конячки є смугасте вбрання. Та змінити його не вдалося востаннє.
4. Сірий, ікластий, хоче вівцю вкрасти.
5. Їде пані в золотім жупані. Хоч жупан той латка на латці, та приймають у кожній хатці.
6. Хто крилатий, гарний, гожий, на красиву квітку схожий? Має довгий хоботок, п'є нектар ним із квіток.

575 За поданим зразком **добери** спільнокореневі прикметники. **Визнач**, які з утворених слів мають ступінь порівняння.

Зразок *Малий — маленький, менший, малесенький, найменший, манюсінький, супермалий.*

спритний	високий	теплий
низький	близький	розумний

576 **Перепиши** словосполучення, виправляючи помилки у вживанні ступенів порівняння прикметників.

Самий вдалий, вища мами, більш красивіший, зеленіше трави, суперефектніший виступ, найбільш веселіші.

577 **Провідміняй** в однині й **запиши** подані словосполучення. **Визнач** закінчення обох слів у всіх відмінках.

учорашня ніч **безкрає море**

578 До поданих словосполучень **добери** синонімічні з прикметниками на ***-ов-, -ев-(-єв-).***

Зразок *Допомога для війська – військова допомога.*

Реакція за мить, варення з груш, магазин взуття, плащ від дощу, розчин із солі, скринька для пошти, набір овочів, вечір липня, журнал у глянці, деталь з алюмінію, досвід життя, суглоб плеча.

579 **Перепиши** прикметники. **Устав** пропущені ***н*** або ***нн***.

Бездога..ий, орли..ий, здорове..ий, зако..ий, змії..ий, глиня..ий, височе..ий, страше..ий, свяще..ий, насті..ий, божестве..ий, скля..ий, товсте..ий, огне..ий, вогня..ий, шале..ий, скаже..ий, дерев'я..ий.

580 **Перебудуй** подані конструкції, щоб у них з'явилися прикметники з префіксом ***не-***.

Зразок *Усипана сміттям підлога — нечиста підлога.*

1. Дівчинка без гарних манер.
2. Ображений хлопчик.
3. Товар у магазині «Усе по 50 грн».
4. Спортсменка без утоми.
5. Маршрут, який ніхто не знає.
6. Підроблена картина.

581 **Поєднай** кольори й **запиши** складні прикметники разом або з дефісом.

1. Багряний	темно (червоний)
2. Беж	синьо (зелений)
3. Бордо	яскраво (червоний)
4. Бурий	ясно (коричневий)
5. Бірюзовий	жовто (гарячий)
6. Електрик	темно (коричневий)
7. Помаранчевий	червоно (коричневий)
8. Теракотовий	коричнево (зелений)
9. Хакі	сіро (голубий)

582 **Перепиши** уривок з поезії видатного українського письменника Миколи Вінграновського. **Підкресли** прикметники як члени речення. **Поясни** значення незнайомих слів.

На сизих пагорбах рясне село горіє,
І сірі вітряки докрилюють свій вік.
В брунатних берегах ріка багряна мріє,
І гай засмучений стоїть, як чоловік.

М. Вінграновський

УРОКИ 131-132 ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ. Числівник

583 **Скористайся** довідкою й **визнач**, про які числівники йдеться. Які визначення можуть стосуватися кількох груп числівників? Відповідь **поясни**.

Довідка. *Кількісні, порядкові, збірні, дробові, власне-кількісні, неозначено-кількісні.*

А Відповідають на запитання *котрий*? і вказують на порядок під час лічби.

Б Вказують на частину від цілого.

В Відповідають на запитання *скільки*?

Г Називають чітку кількість об'єктів.

Д Називають невизначену кількість об'єктів.

Е Найчастіше мають суфікс *-еро-*.

584 **Утвори** спільнокореневі слова від числівників ***три, чотири*** за поданим зразком. Біля кожного слова **вкажи** частину мови.

Зразок *Два — двоє, двійко, другий, двійка, вдруге, по-друге, двічі, подвійний, двосторонній, подвоїти.*

585 **Перепиши** таблицю. **Запиши** поруч з числівниками паралельні форми.

Родовий		***Орудний***	
п'яти	*п'ятьох*	*п'ятьма*	*п'ятьома*
шести		вісьма	
семи		шістдесятьма	
п'ятдесяти		вісьмастами	

586 **Провідміняй** подані словосполучення. Обов'язково **вказуй** паралельні форми числівників.

Сімдесят гусенят, шість сьомих площі.

587 **Утвори** й **запиши** з поданими числівниками складні слова на ***-тисячний.***

Зразок *8 — восьмитисячний.*

7, 15, 68, 95, 250, 670.

588 **Напиши** запрошення другові/подрузі на свій день народження за поданою схемою.

Звертання до адресата	***Дорогий(-а), любий(-а) … !***
Опис події	*Запрошую тебе на свій день народження, який відбудеться … (словами вказати дату) у … (зазначити місце).*
Час	*Чекаю на тебе о … годині, … хвилин (словами вказати час).*
Прощання	*Щиро — … (ім'я).*

589 **Розглянь** годинники й **запиши** час кількома варіантами, використовуючи прийменники ***за, по, до, на.***

590 **Розкрий** дужки. **Запиши** словосполучення у дві колонки залежно від закінчення іменника.

Закінчення іменника *-а(-я)*	**Закінчення іменника *-и(-і)***

Два (година), три (метр), чотири (Сашко), півтора (гектар), третина (миля), сім восьмих (канат), півтори (диня), одна четверта (свічка), половина (вагон), чотири (куля).

591 **Проаналізуй** назви магазинів і торговельних марок. Які з них написані неправильно? **Поясни** свою відповідь. **Прокоментуй** написання слів ***прикарпатських, нетто, французький*** на малюнку Б.

А

Б

В

592 **Відредагуй** помилкові форми числівників та іменників, **запиши** правильно.

П'ятидесятьма роками, на п'ятьохстах гектарах, на дев'яностах метрах, однією тисячою гривень, близько шістсот, допомога сто постраждалим, п'ятеро жінок, чотири олівця, у тисячу п'ятдесятому році.

УРОКИ 133-134 ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ. Займенник

593 **Пригадай**, що ти знаєш про займенник. **Запиши** кожну думку на окремому аркуші / стикері. **Обговори** результати з однокласником / однокласницею. **Об'єднайте** інформацію й **подайте** у вигляді схеми.

594 **Випиши** з поданого тексту займенники. **Укажи** розряд та відмінок виписаних слів. **Виконай** завдання.

(1) ***Давньогрецький*** філософ Діоген, про якого є чимало переказів, прославився своєю мудрістю. (2) У котрійсь з історій він нібито жив у діжці. (3) За словами інших, це була ***глиняна*** хижка, схожа на діжку. (4) Олександр Македонський, розповідають в іншій легенді, хотів переселити мудреця в палац або ***яке-небудь*** краще місце. (5) На таку пропозицію Діоген відповів: «Відійди, імператоре, ти мені заступив сонце».

Завдання

1. Поясни правопис виділених слів.
2. Який синонім до слова ***філософ*** використано в тексті?
3. Знайди в тексті 3 прикметники.
4. Як ти розумієш відповідь Діогена?
5. Знайди в словнику або інтернеті фразеологізм з іменем згаданого філософа й поясни значення.

595 **Проаналізуй** фото меню. Які помилки треба виправити? Свою відповідь **поясни**.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Уперше рол Філадельфія приготував талановитий нью-йорський кухар у середині 80-х років минулого віку. Його настільки надихнуло поєднання смаку лосося та сиру філадельфія в рецепті бейглів, що він вирішив адаптувати його в японському стилі.

ФІЛАДЕЛЬФІЯ ДЕ ЛЮКС З ВУГРЕМ

Рис для суші, вугор, крем-сир, авокадо, огірок, ікра летючої риби червона, норі, соус унагі, цибулеві крихти.

389 грн

304 г / 8 шт.
497 ккал

Зовнішній вигляд страв може відрізнятися від їх зображень на фото.

596 **Утвори** від поданих наборів займенників інші за значенням, подані в дужках.

1) я, ми, ти, ви, він, вона, вони (присвійні займенники);

2) хто, що, який (неозначені займенники);

3) чий, котрий, скільки (заперечні займенники).

597 **Прочитай** текст. **Випиши** з нього всі займенники, розкриваючи дужки.

(1) Мабуть, де(хто) з вас уже чув про шкідливість батарейок? (2) Викидаючи їх до якого(небудь) смітника, майже ні(хто) не замислюється, як це небезпечно. (3) Батарейка на звалищі швидко розпадається, виділяючи шкідливі речовини, здатні отруїти будь(який) живий організм. (4) Будь(у)кого з нас бували випадки, коли хотілось викинути в смітник батарейку. (5) Для цього є спеціальні контейнери, звідки елементи живлення відвозять на де(які) заводи для переробки.

598 **Запиши** за зразком подані заперечні займенники з прийменниками ***з, від, на***.

Зразок *Ніхто — ні з ким, ні від кого, ні на кому.*

Ніщо, нічий, ніяка, ніскільки.

599 **Розкрий** дужки й **запиши** подані займенники в три колонки.

Разом	Окремо	Із дефісом

Чому(небудь), казна(з)чим, від кого(небудь), ні(до) чого, скільки(сь), де(яким), хтозна(від)чого, будь(чий), котрого (небудь), аби(на)кого, де(кому), ані(скільки).

600 **Відредагуй** речення. **Зверни** увагу на вживання займенників. **Поясни**, як уникати таких помилок.

1. Мама вчила мене танцювати сальсу, і вона виявилася дуже гнучкою.
2. Оленка знайшла альбом дідуся, якого загубили під час ремонту.

3. Нарешті офіціант приніс мій бургер, я дуже на нього розсердився.

601 **Перепиши**, уставляючи пропущені літери та розділові знаки. Усі числівники **запиши** словами. **Підкресли** займенники.

1. Будь-якій аудиторії важко на слух ..приймати багато чисел. 2. Тому, готуючи виступ, намагайтеся викор..стовувати прості поради. 3. По-перше, порівнюйте щось із чимось зрозумілим. 4. Наприклад, 300 тонн сміт..я для слухача не мають жодних асоціацій. 5. Але зрозумілішими є 300 тонн які дорівнюють 50 слонам. 6. По-друге, дробові числівники заокруглюйте. 7. «Висота загорожі 2,75 м» — краще сказати «майже 3 м». 8. Проте в..ликі суми грошей не бажано заокруглювати 38 млн гривень це не 40 млн.

602 **Прочитай** текст. **Випиши** займенники, які можна співвіднести з прикметниками за питанням, закінченням тощо, провідміняй їх. **Виконай** завдання.

(1) Кожне сказане вами слово впливає на слухача. (2) Іноді навіть інтонація може образити іншого. (3) Ставте себе на місце співрозмовника, й усе сказане будете відчувати як те, що стосується частково вас самих. (4) Перед тим, як почати свою розповідь, поміркуйте, чи вона дійсно цікава й нікого не зачепить за живе.

Завдання

1. Який фразеологізм зі значенням «образити» використано в тексті?
2. Знайди слово з двома префіксами.
3. Поясни правопис слів ***сказане, розповідь.***
4. Випиши чотири іменники другої відміни.

603 **Проаналізуй** інформацію, подану у двох попередніх вправах. **Обери** ту, яку вважаєш найкориснішою. Використовуючи інформацію з текстів та власний досвід, **уклади** й **запиши** список з п'яти найважливіших порад для того, хто виступає перед аудиторією. **Оформ** у вигляді презентації.

УРОКИ 135-136 РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ 25-26. Детальний переказ з елементами опису, роздуму й розповіді

604 **Обери** один із двох текстів, із яким ти хочеш працювати. **Виконай** завдання.

Текст 1

Бабуся метушилася біля столу. Вона стояла спиною до кімнати, і лише лікті справляли ***граційні*** вихиляси. Вікно зі старими рамами, на яких давно порепалася фарба, було відчинене навстіж. За ним росла розкішна яблуня.

Запахи бабусиної випічки могли ***принадити*** кого завгодно, а бабуся саме пекла коржики з горіхами. Здавалося, що вона дослухалася до чужих думок. Так це чи не так, але чомусь бабусі завжди вдавалося розгадувати людські таємниці. Тож вона подумки підбирала потрібні ліки й завжди досягала мети. Липовим медом на сирниках склеювала шматки розчавленого серця. Омивала узваром із яблук брудні патьоки від внутрішніх сліз. І чимось таким ще заправляла бабуся свої страви, що всі негаразди забувалися вмить.

Мар'яна трепетно любила свою бабуню. Інколи здавалося, що ця літня жінка — це ***перебрана*** в селянку чарівниця. Але тільки-но дівчина починала фантазувати й вимальовувати уявою крила на зсутулених плечах, бабуся гоноровo виходила надвір й дзвінким голосом гукала своє дрібне птаство на обід або ж ішла в садок, щоби повернутися з порцією запашних грушок *(158 слів)*.

З книги «Теплі історії до кави» Надійки Гербіш

Текст 2

У вагоні ***набурмосена*** Мері забилася в кутик. Читати вона не мала що, дивитися у вікно було нецікаво, тому дівчинка склала на колінах тоненькі рученята в рукавичках. Чорне платтячко й чорний капелюшок ще більше підкреслювали її воскове личко.

Місіс Медлок якийсь час ***позирала*** в бік дівчинки, але Мері не міняла пози. Тоді Місіс Медлок стримано звернулася до Мері:

— Мушу тебе про дещо попередити. Нове місце трохи дивне. Кажу, аби ти була готова. Сам маєток великий. Господар ним пишається, але будинок досить старий і похмурий. Дому вже більше шести століть, а стоїть він на краю ***пустища***. Будинок величезний, десь сто різних кімнат, але майже всі зачинені. Ще там багато картин, старовинні меблі. А довкола великий парк, клумби, сади. Дерева також такі старі, що гілки стеляться до землі. Це все, більше нічого цікавого там нема.

Усе це настільки не було схоже на Індію, що Мері мимовільно стала прислухатися. Але дівчинка ніяк не виявляла, що розповідь її цікавить *(154 слова)*.

З книги «Таємничий сад» Френсіс Годгсон Бернетт

Завдання

1. З'ясуй і випиши значення виділених у текстів слів.
2. Випиши 10 ключових слів.
3. Запиши план тексту.
4. Знайди елементи опису, роздуму й розповіді. Поясни свою відповідь.

605 **Прослухай** текст, зачитаний однокласником / однокласницею або вчителем / учителькою. **Запиши** детальний переказ тексту в зошит, використовуючи план.

УРОКИ 137-140 ФІНАЛЬНИЙ ПРОЄКТ

606 **Прочитай** коментар від авторів. **Виконай** завдання.

Коментар від авторів

Дорогі шестикласники / шестикласиці! Ви наблизилися до останніх уроків цього року. Протягом двох семестрів ви сумлінно опрацьовували сторінки цього підручника й познайомилися із сім'ями наших шестикласників: Божени, Аґнешки, Гійома та Девіда. Фінальний проєкт, який ми пропонуємо, пов'язаний із цими родинами. Бажаємо вам натхнення та насолоди від виконання завдань.

Завдання

1. Пригадай, із якими персонажами ти познайомився / познайомилася в цьому підручнику.
2. Намалюй родинні дерева для кожного персонажа. Також зобрази своє родинне дерево.

607 **Проаналізуй** ілюстрації на початку підручника (с. 4) і **заповни** таблицю інформацією, користуючись додатковими джерелами (словниками, інтернетом тощо).

Ім'я персонажа	Чий тато / мама?	Професія	Чим займається?
Емілі			
Оскар			
Джеймс			
Шарлі			
Юзефа			
Дмитро			
Ольга			
Лео			

608 **Проаналізуй** вправи 231, 240. Представники яких професій (щонайменше двох) можуть використати ці тексти? **Поясни**.

609 **Проаналізуй** зображення. Хто з персонажів із вправи 607 може використовувати ці об'єкти у своїй роботі? **Поясни**, чому.

А

Б

В

Г

610 **Обери** одну з професій із таблиці вправи 607 і **знайди** в підручнику тексти тих вправ, які можна використати як приклади до обраної професії. **Підготуй** короткий виступ за схемою:

1. Я вважаю, що представник моєї професії може використати цей текст ... (опиши ситуацію).
2. У цьому тексті є інформація про ...
3. Окрім того, зміст тексту з вправи ... може допомогти в ...
4. Особливо цікавим є текст вправи ..., тому що ....
5. Отже, обрана мною професія є цікавою, бо ...

611 **Порівняй** пари персонажів і **поміркуй**, що спільного може бути в їхніх професіях.

Пара 1 Джеймс — Ольга

Пара 2 Оскар — Лео

Пара 3 Шарлі — Юзефа

Пара 4 Дмитро — Емілі

612 **Створи** діалог «На роботі» між будь-якою парою з попередньої вправи.

613 **Поміркуй**, представник якої професії може використати інформацію з вправи 179.

За допомогою довідкових джерел знайди одного-двох відомих представників /представниць однієї зі згаданих професій. Розкажи про цю людину.

614 **Поспілкуйся** з рідними та друзями та **визнач** професію, яка є найцікавішою для тебе. **Підготуй** проєкт.

Формат проєкту (на вибір): *презентація, відео, інфографіка тощо.*

Вимоги до змісту проєкту:

- опис професії:
  1) про що ти дізнався / дізналася з підручника;
  2) що ти знайшов / знайшла в довідкових джерелах;
- цікаві факти про професію;
- переваги та недоліки професії;
- видатні люди, які є представниками професії;
- чи хотів би / хотіла б ти працювати в цій сфері?

ПОМИЛКИ В СЛОВОВЖИВАННІ ЧАСТИН МОВИ

КОРОТКИЙ ПЕРЕЛІК ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК

КОРОТКИЙ СЛОВНИК НАГОЛОСІВ

ІНТЕРАКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ (6 КЛАС)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛ

ЗМІСТ

№		с.
	Вступ	4
	1. КРАСА І БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	
1-3	Краса звучання та багатство української мови	5
4-5	**РМ 1-2.** Види інформації. Джерела інформації. Надійність джерел інформації	14
6	Повторення. Лексикологія. Фразеологія	20
7	Повторення. Фонетика. Орфографія	22
8	Повторення. Синтаксис. Пунктуація	24
	2. БУДОВА СЛОВА. ОРФОГРАФІЯ	
9	Основа слова. Закінчення	27
10	Незмінні й змінні слова	31
11	Корінь слова. Спільнокореневі слова й форми слова	33
12	Префікс, суфікс. Антонімічні префікси й суфікси	36
13	Подвоєння на межі частин слова	40
14	Подовження	43
15-16	**РМ 3-4.** Факти і судження. Достовірність і недостовірність інформації	45
17	Написання префіксів *з- (зі-, с-), роз-, без-*	48
18	Написання префіксів *пре-, при-, прі-*	51
19	Правила написання букв *е, и* в суфіксах *-ечок-, -ечк-, -ичок-, -ичк-, -ив-(о), -ев-(о)*	54
20	Будова слова. Орфографія. Узагальнення	57
21	**Діагностична робота 1.** Будова слова. Орфографія	57
22	**РМ 5.** Відповідь на уроці. Структура відповіді	58
23	**РМ 6.** Поняття академічної доброчесності	60
	3. СЛОВОТВІР. ОРФОГРАФІЯ	
24	Змінювання і творення слів. Твірне слово. Словотвірний ланцюжок	64
25-26	Основні способи словотворення	67

27	Поняття про складні слова. Сполучні *о, е.* Слова з *пів, напів*	72
28-29	Зміни приголосних під час творення слів за допомогою суфіксів *-ськ-, -ств-*	74
30	Зміни приголосних під час творення іменників із суфіксом *-ин-(а)* від прикметників на *-ський, -цький*	79
31	Словотвірний розбір слова	81
32	Словотвір. Орфографія. Узагальнення	82
33	**Діагностична робота 2.** Словотвір. Орфографія	83
34	**РМ 7.** Тема, мікротема. Ключові слова	84
35	**РМ 8.** Ідея. Проблематика тексту	87
	4. МОРФОЛОГІЯ. ІМЕННИК	
36	Повторення вивченого про частини мови	89
37	Іменник як частина мови. Конкретні й абстрактні іменники. Назви істот і неістот. Власні й загальні назви	93
38-39	Велика літера та лапки у власних назвах	98
40-41	Рід іменників. Іменники спільного роду	102
42-43	Незмінювані іменники. Рід незмінюваних іменників	106
44	Число іменників. Іменники, що мають лише форму однини. Іменники, що мають лише форму множини	110
45	Відмінки іменників	114
46-47	**РМ 9-10.** Узагальнення та вилучення подробиць як способи стиснення тексту. План тексту	117
48	Поділ іменників на відміни й групи	121
49-50	Відмінювання іменників I відміни	124
51	Кличний відмінок іменників I відміни	129
52	Відмінювання іменників II відміни	131
53-54	Особливості відмінювання іменників чоловічого роду в родовому відмінку	135

55	Кличний відмінок іменників II відміни	139
56	Відмінювання іменників III відміни	142
57	Відмінювання іменників IV відміни	143
58	Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові	145
59	*Не* з іменниками	149
60	Правопис складних іменників	151
61-62	**РМ 11.** Письмовий переказ. Аналіз переказу	153
63-64	Іменник. Узагальнення	154
65	**Діагностична робота 3.** Іменник	156
	5. МОРФОЛОГІЯ. ПРИКМЕТНИК	
66	Повторення вивченого про прикметник	157
67	Прикметник як частина мови. Короткі форми прикметників	160
68-69	Групи прикметників за значенням: якісні, відносні, присвійні	162
70-71	Ступені порівняння якісних прикметників, їхнє творення	166
72-73	**РМ 12-13.** Опис як тип тексту. Опис у різних мовленнєвих жанрах	171
74	Прикметники твердої та м'якої груп. Відмінювання прикметників	175
75	Творення прикметників. Перехід прикметників в іменники	178
76	Букви *е, о, и, і* в прикметникових суфіксах *-ев- (-єв-), -ов-, -ичн-, -ічн-, -ин-, -ін-*	180
77	Написання *-н-* та *-нн-* у прикметниках	183
78-79	Написання складних прикметників разом і з дефісом	184
80	Написання *не* з прикметниками	187
81	Прикметник. Узагальнення	190
82	**Діагностична робота 4.** Прикметник	191
83	**РМ 14.** Особливості онлайн-спілкування	192

6. МОРФОЛОГІЯ. ЧИСЛІВНИК		
84	Повторення вивченого про числівник	194
85	Числівник як частина мови	196
86	Кількісні (власне кількісні, дробові, збірні) й порядкові числівники	198
87	Відмінювання числівників (одиниці)	201
88	Відмінювання числівників (десятки)	204
89	Відмінювання числівників (сотні)	207
90-91	Відмінювання числівників (дробові й порядкові)	209
92-93	**РМ 15-16.** Оголошення	212
94	Буква *ь* у кінці числівників і перед закінченням у непрямих відмінках	214
95	Написання разом порядкових числівників з частинами *-сотий, -тисячний, -мільйонний, -мільярдний*	216
96-97	Узгодження числівників з іменниками	217
98-99	Уживання числівників на позначення часу	220
100	Числівник. Узагальнення	223
101	**Діагностична робота 5.** Числівник	224
102-103	**РМ 17-18.** Протидія й запобігання дискримінації, цькуванню	225
7. МОРФОЛОГІЯ. ЗАЙМЕННИК		
104	Займенник як частина мови	229
105-106	Розряди займенників за значенням. Особові й зворотний займенники	232
107-108	**РМ 19-20.** Листи. Електронний лист	235
109	Присвійні займенники	239
110-111	Питальні й відносні займенники	241
112	Заперечні й неозначені займенники	244

113-114	Написання заперечних і неозначених займенників разом, окремо, з дефісом	246
115	Вказівні й означальні займенники	249
116	**РМ 21.** Тексти з елементами розповіді	251
117-118	Навчальний диктант	253
119	Займенник. Узагальнення	254
120	**Діагностична робота 6.** Займенник	255
	8. ПОВТОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ	
121	**РМ 22.** Безпечна поведінка в цифровому просторі	256
122	Повторення та узагальнення. Будова слова	259
123	Повторення та узагальнення. Словотвір	260
124	Повторення та узагальнення. Орфографія	262
125-126	Повторення та узагальнення. Іменник	263
127-128	**РМ 23-24.** Роздум. Есе	267
129-130	Повторення та узагальнення. Прикметник	269
131-132	Повторення та узагальнення. Числівник	272
133-134	Повторення та узагальнення. Займенник	274
135-136	**РМ 25-26.** Детальний переказ з елементами опису, роздуму й розповіді	278
137-140	Фінальний проєкт	280

Відомості про стан підручника

№	Прізвище та ім'я учня/учениці	Навчальний рік	Стан підручника	
			на початку року	в кінці року
1				
2				
3				
4				
5				

Навчальне видання

ОНАТІЙ Анастасія Віталіївна,
ТКАЧУК Тарас Павлович

УКРАЇНСЬКА МОВА

Підручник для 6 класу закладів загальної середньої освіти

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

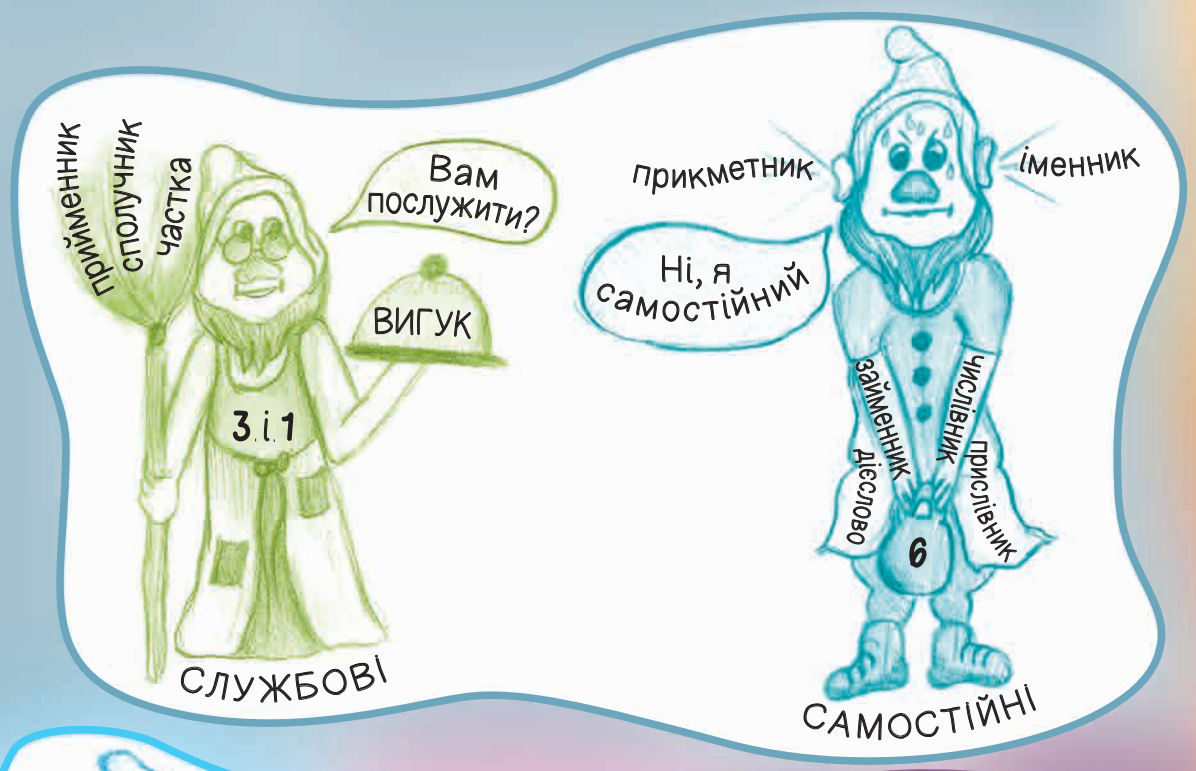
Головний редактор *Богдан Будний*
Редакторка *Донара Пендзей*
Художниця *Лілія Рейко*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Ілюстрування форзаців *Діани Гошовської* (учениці 5-го класу, наставниця — *Оксана Гошовська), Анни Хоружко* (учениці 8-го класу, наставниця — *Світлана Корженівська)*
На с. 274 розміщено ілюстрації у навчальних цілях
Комп'ютерна верстка *Івана Бліща*
Художній редактор *Ростислав Крамар*
Технічна редакторка *Неля Домарецька*

Підписано до друку 25.05.2023. Формат 70×100/16. Папір офсетний. Гарнітура CentSchbook Win95BT. Друк офсетний. Умовн. друк арк. 23,40. Умовн. фарбо-відб. 93,60. Обл.-вид. арк. 19,92. Наклад 37 684 пр. Зам. 267/05

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352)52-06-07
office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

Надруковано на ПП «Юнісофт», вул. Морозова, 13б, м. Харків, 61036
Свідоцтво серія ДК №3461 від 14.04.2009 р.

прийменник
сполучник
частка
Вам послужити?
ВИГУК
3 і 1
СЛУЖБОВІ
прикметник
іменник
Ні, я самостійний
займенник
дієслово
числівник
прислівник
6
САМОСТІЙНІ

ФОРМИ СЛОВА
Н.в. гном
Р.в. гнома
Д.в. гномові
З.в. гнома
О.в. гномом
М.в. на гномі
К.в. гноме
СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ СЛОВА
гномик
гномовий
супергном
гноменя
гномусик

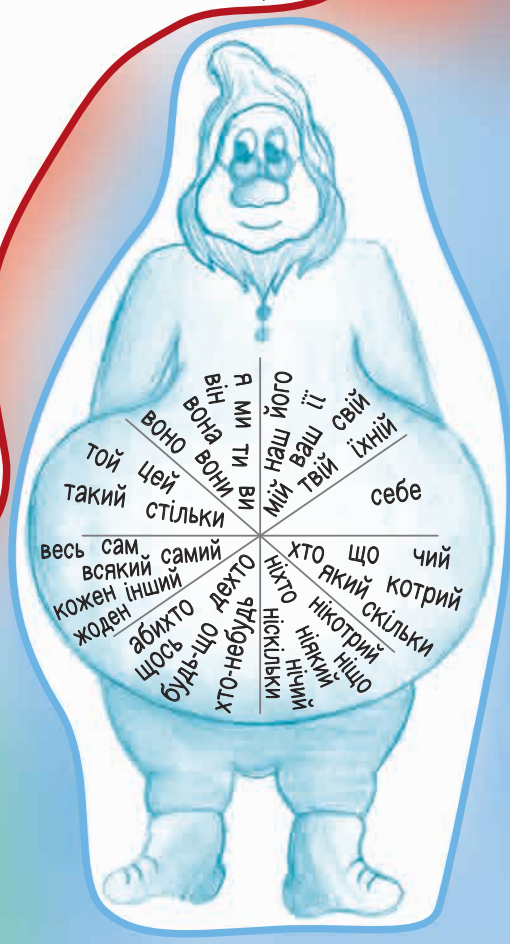

полудень
напівмокрий
північ
півночі
півдня
південь

на вусі
вухо
вушко
рука
ручка
на плі
нога
ніжка
на нозі

малинове
вишневе
акаційне

словотвірне
сило-мір
сил(а)
сил-ач
силач-к(а)
сильн-(ий)
сильн-іш(ий)
сильніш-ати
по-сильнішати

Н.в.-М.в.
півтора метра
160 см
150 см
140 см
150 см
100 см
ВАГИ
50 KG
ВАГИ
Н.в. одна ціла п'ять десятих метра
Р.в. одної цілої п'яти десятих метра
Д.в. одній цілій п'яти десятим метра
З.в. одну цілу п'ять десятих метра
О.в. одною цілою п'ятьма десятими метра
М.в. на одній цілій п'яти десятих метра
Н.в. сто
Р.в. ста
Д.в. ста
З.в. сто
О.в. ста
М.в. ста
Н.в. п'ятдесят
Р.в. п'ятдесяти
Д.в. п'ятдесяти
З.в. п'ятдесят
О.в. п'ятдесятьма
М.в. на п'ятдесяти
Н.в. сім
Р.в. семи
Д.в. семи
О.в. сьома
З.в. сім
М.в. на семи

я ми ти ви
він вона воно вони
мій наш ваш її
його
свій
твій їхній
себе
той цей такий стільки
весь сам всякий самий кожен інший жоден
хто що чий який котрий скільки
абихто щось дехто будь-що будь-небудь
ніхто нікотрий ніякий нічий ніщо ніскільки

РАДІСНИЙ
РАДІСНІШИЙ
НАЙРАДІСНІШИЙ

Н
НН
НЕЗРІВНЯ___ИЙ

